

ÖZBEK YAZAR ÖTKİR HAŞİMOV'UN
HİKÂYELERİ (METİN-İNCELEME)

Ahmet YAVUZ

Yüksek Lisans Tezi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı
Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR
2024
Her Hakkı Saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI BİLİM DALI

Ahmet YAVUZ
ORCID ID: 0000-0002-8467-455X

ÖZBEK YAZAR ÖTKİR HAŞİMOV'UN HİKÂYELERİ
(METİN-İNCELEME)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

ERZURUM – 2024

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR danışmanlığında Ahmet YAVUZ tarafından hazırlanan “Özbek Yazar Ötkir Haşimov’un Hikâyeleri (metin-inceleme)” başlıklı bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 25.07.2024

Kabul / ~~Ret~~ – İmza

Jüri Başkanı	Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi	Dr. Nursan ILDIRI <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Erhan GİRAY <i>Artvin Çoruh Üniversitesi</i>	Aslı ıslak imzalıdır

Bu tezin *Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği*’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM
Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum **“ÖZBEK YAZAR ÖTKİR HAŞİMOV'UN HİKÂYELERİ (METİN-İNCELEME)”** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

☐ Tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.] basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.

İSTİSNAİ DURUMLAR*

☐ **Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ **Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre teze yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ **Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar)**

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

[25.07.2024]

[Ahmet YAVUZ]

Aslı ıslak imzalıdır

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ	VII
GİRİŞ	1
I. AMAÇ VE KAPSAM	1
II. YÖNTEM	2
III. ÖTKİR HAŞİMOV'UN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ	4

BİRİNCİ BÖLÜM

ESERLERİN TEMEL UNSURLARI

1.1. KİŞİLER	8
1.2. MEKÂN (UZAM)	16
1.3. ZAMAN	22
1.4. HİKÂYELERİN OLAY ÖRGÜSÜ	28
1.5. HİKÂYELERİN DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ	40
1.6. BAKIŞ AÇISI	43
1.6.1. Tarısal (Hâkim) Bakış Açısı	43
1.6.2. Tekil Bakış Açısı	44
1.6.3. Gözlemci Bakış Açısı.....	44
1.6.4. Çoğul Bakış Açısı.....	45
1.7. HİKÂYELERDE KULLANILAN ANLATIM TEKNİKLERİ	45
1.7.1. Anlatma Gösterme Tekniği	46
1.7.2. Tasvir (Betimleme) Tekniği	47
1.7.3. Geriye Dönüş Tekniği	47
1.7.4. Otobiyografik Teknik	49
1.7.5. Diyalog Tekniği.....	49
1.7.6. İç Diyalog Tekniği	50
1.7.7. İç Çözümleme Tekniği	51
1.7.8. İç Monolog Tekniği.....	51

1.7.9. Leitmotiv Tekniği.....	52
1.7.10. Mektup Tekniği.....	52

İKİNCİ BÖLÜM

HİKÂYELERDEKİ TEMALAR

2.1. AŞK	54
2.2. İHANET.....	55
2.3. KISKANÇLIK.....	56
2.4. AYRILIK.....	56
2.5. AİLE VE TOPLUM YAPISI.....	58
2.6. SINIFSAF FARKLILIKLAR.....	59
2.7. EKONOMİK DÜZEY	60
2.8. CESUR KADIN.....	61
2.9. YOZLAŞMA	62
2.9.1. Alkollü İçecek Kullanımı	63
2.10. ŞAKALAŞMA	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

3.1. YERLEŞİM TÜRLERİ.....	66
3.1.1. Ev.....	66
3.1.2. Avlu.....	67
3.2. ULAŞIM.....	67
3.3. GEÇİM KAYNAKLARI.....	70
3.4. EV EŞYALARI	72
3.5. MESLEKLER	72
3.5.1. Hemşire	72
3.5.2. Şoför	73
3.5.3. Mevsimlik İşçi.....	73
3.5.4. İşçi	73
3.5.5. Fotoğrafçı	73

3.5.6. Memur	73
3.5.7. Polis	73
3.5.8. Postacı	74
3.5.9. Yazar	74
3.5.10. Müdür	74
3.5.11. Temizlikçi	74
3.5.12. Bekçi	74
3.5.13. Muhasebeci	74
3.5.14. Kasiyer	75
3.5.15. Tezgâhtar	75
3.5.16. Şair	75
3.5.17. Gazeteci	75
3.5.18. Sekreter	75
3.5.19. Akademisyen	75
3.5.20. Yapımcı	76
3.6. YİYECEKLER VE İÇECEKLER	76
3.7. GİYİM KUŞAM	77
3.8. HALK İNANIŞLARI	79
3.9. DİNİ İNANIŞLAR	80
3.10. GELECEK, GÖRENEK VE ADETLER	82
3.10.1. Komşuluk ve Yardımlaşma	82
3.10.2. Misafirlik	83
3.10.3. Müjdeleme	83
3.10.4. Saygı	84
3.11. LAKAP	85
3.12. EVLENME	86
3.13. ÖLÜM	87
3.13.1. Defnetme ve Yas Tutma	88
3.14. HALK EDEBİYATI UNSURLARI	89
3.14.1. Atasözleri	89
3.14.2. Deyimler	90
3.14.3. İkilemeler	91

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE TÜRKÇESİYLE HİKÂYELER

4.1. AK BULUK APAK BULUT	94
4.2. BAHT	104
4.3. ÖMÜR SEVDASI.....	109
4.4. EŞEK ŞAKASI	121
4.5. BEN, DEDEM VE RENKLİ TELEVİZYON	131
4.6. GÖKTEN DÜŞEN PARA	137
4.7. ÖLDÜ AZİZ OLDU	140
4.8. SERSERİ	148
4.9. ŞEFKATLİ ÇIRAK	149
4.10. BİR GÜLDÜRÜN.....	150
4.11. ÇİNCE YÖNTEM.....	151
4.12. HAYALLERE TUTSAK OLURUM.....	152
4.13. SAVAŞIN SON KURBANİ	164
4.14. ÖZBEKLER	170
4.15. ŞİŞE HACI.....	186
4.16. KÜRK ŞAPKA	190
 SONUÇ	 200
KAYNAKÇA	202
DİZİN	205
ÖZ GEÇMİŞ.....	208

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****ÖZBEK YAZAR ÖTKİR HAŞİMOV'UN HİKÂYELERİ (METİN-İNCELEME)****Ahmet YAVUZ****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR****2024, Sayfa: 208+VIII****Jüri: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR (Başkan)****Doç. Dr. Erhan GİRAY****Dr. Öğr. Üyesi Nursan ILDIRI**

Türk milletinin ayrılmaz bir parçası olan Özbekler çok zengin bir tarihî geçmiş ve kültüre sahiptirler. Hem bu coğrafyada yetişen aydınlar hem de bu aydınların yetişmesine ev sahipliği yapan kültür merkezleri oldukça fazladır. Yüzlerce yıl öncesinden günümüze kadar gelişerek gelen Özbek kültürü, modern dünyayla bütünleşmiştir ve varlığını devam ettirmektedir. Bu zengin kültür kendisini edebiyatta da gösterir. Hikâyeler, masallar, destanlar gibi halk edebiyatı unsuru bu zenginlikten ortaya çıkmıştır.

Çağdaş Özbek edebiyatı hem tarihte hem de yakın zamanda birçok müellif çıkarmıştır. Bunlardan biri hikâyelerini incelemiş olduğumuz Ötkir Haşimov'dur. Haşimov, bağımsızlık öncesi ve bağımsızlık sonrası kaleme aldığı hikâyelerinde Özbek halkının yaşam biçimini, kültürel yapısını başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Çalışmamızda Ötkir Haşimov'un on altı hikâyesi Türkiye Türkçesine aktarılmış ve bu hikâyeler temel unsurlar, temalar ve halk kültürü açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özbek edebiyatı, Ötkir Haşimov, Hikâye, Halk kültürü.

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****THE STORIES OF UZBEK AUTHOR OTKIR HASHIMOV (TEXT-REVIEW)****Ahmet YAVUZ****Advisor: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR****2024, Pages: 208+VIII****Jury: Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR (Chairman)****Assoc. Prof. Dr. Erhan GİRAY****Assist. Prof. Dr. Nursan ILDIRI**

Uzbeks, an inseparable part of the Turkish nation, have a very rich historical past and culture. There are many intellectuals raised in this geography and cultural centers that hosted the training of these intellectuals. The Uzbek culture, which has developed from hundreds of years ago to the present day, has integrated with the modern world and continues to exist. This rich culture also shows itself in literature. Folk literature elements such as stories, tales, and epics have emerged from this richness.

Contemporary Uzbek literature has produced many authors both in history and in recent times. One of these is Ötkir Hashimov, whose stories we have examined. Hashimov successfully reflected the lifestyle and cultural structure of the Uzbek people in his stories written before and after independence. In our study, sixteen stories by Ötkir Hashimov were translated into Turkish and these stories were examined in terms of basic elements, themes, and folk culture.

Keywords: Uzbek literature, Ötkir Hashimov, Story, Folk culture.

ÖNSÖZ

Edebiyat, milletlerin tarihleri ve yaşadıkları dönemleri hakkında ipuçları verir. Aynı zamanda edebiyat, toplumların yaşam tarzlarını, gelenek ve göreneklerini, kültürel unsurlarını bünyesinde barındırır. Bir toplumun düşünce yapısı ve hayata bakış açısı, ortaya konulan edebî eserlerde kendini gösterir.

Yaşanılan coğrafya ortaya çıkan ve çıkacak olan edebî ürünlerin değerine doğrudan etki eder. Özbekistan bulunduğu konum itibarıyla çeşitli kültürlerle ev sahipliği yapmıştır ve bu kültürel zenginlik çağdaş Özbek edebiyatının gelişmesine olanak sağlamıştır. Çağatay edebiyatının devamı olan çağdaş Özbek edebiyatı, batıdaki aydınlanma felsefesinin İslam dünyasına yansmasıyla yeni bir ivme kazanmıştır. Eğitim başta olmak üzere yapılan bu değişiklik İsmail Gaspıralı önderliğinde *Cedîdcilik* adı altında gerçekleşmiştir. Gaspıralı, 1883’de Kırım’da başlattığı usûl-i cedîd hareketini, çıkardığı *Tercüman* gazetesinde *Dilde, Fikirde ve İşte Birlik* şiarıyla fikirlerini dile getirmiş ve daha geniş kitlelere yaymıştır. Eğitimden ve sosyal hayata kadar geniş bir alanı kapsayan Cedîdcilik hareketi Türkistan’da 1900’lü yıllardan sonra kendini göstermiş 1930’lara kadar devam etmiştir. 1917 yılında ise Bolşevik İhtilali’yle birlikte Sovyetler Birliği Dönemi başlamıştır. 1925’lerden sonra ise Sovyetler Birliği’nin sanat anlayışı kendini göstermeye başlamıştır. Sistemin her alanda uyguladığı baskı, işkenceler ve sürgünler 1960’da milli bir uyanışı doğurmuştur. Stalin’in de ölümünden sonra bir nebze de olsa rahatlama dönemi başlamış, bu tarihten sonra yazar ve şairler fikirlerini özgürce yazabilme imkânı bulmuştur.

1960’lı yıllardan sonra yeni bir edebî döneme giren Özbek edebiyatı meyvelerini vermeye başlar. Bunlardan biri çağdaş Özbek yazarlarından olan Ötkir Haşimov’dur. Haşimov’un edebiyata olan ilgisi, ilk şiir ve hikâye yazma denemeleri 1952’lerde başlar. Şiir, hikâye, kıssa, tiyatro, roman türünde birçok eser kaleme almıştır. Birden fazla yabancı yazarın eserlerini Özbekçeye tercüme etmiştir.

İncelemesini yaptığımız hikâyelerinde sıradan insanları, günlük yaşamları bulmak mümkündür. Öte yandan Haşimov, Özbek halk kültürü, gelenek ve göreneklerini olduğu gibi yansıtmayı başarmıştır. Hikâyelerinde aşk, ayrılık, özlem, aldatma, ihanet, aile

birliği, fedakârlık gibi bireysel konulara yer vermiş, insanların psikolojik hallerini ustalıkla kaleme almıştır.

Bu çalışmada Ötkir Haşimov'un on altı hikâyesi Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Çalışmaya öncelikle yazarın hayatı, sanatı ve eserlerinin okunmasıyla başlanmıştır. Aktarılan hikâyelerin temel unsurları, anlatım teknikleri, muhteva özellikleri, halk kültürü unsurları incelenmiştir.

Çalışmamda yardımını benden esirgemeyen değerli danışmanım Prof. Dr. Hüseyin Baydemir'e, varlıklarından güç aldığım babam İsmail Yavuz ve annem Rebiye Yavuz'a, bu eseri hazırlarken beni bir an bile yalnız bırakmayan eşim Hatice Yavuz'a teşekkür ederim.

Erzurum-2024

Ahmet YAVUZ

GİRİŞ

I. AMAÇ VE KAPSAM

Kadim Türk coğrafyasının ortasında yer alan Özbekistan, Orta Asya’da Türk kültürünün mirasçısı olarak bugünde varlığını sürdürmektedir. Özbekistan bulunduğu konum itibariyle zengin bir kültüre sahiptir. Çağdaş Özbek yazarlarından olan Ötkir Haşimov ve eserleri de bu kültürel zenginliğin bir parçasıdır.

Çalışmamızın amacı çağdaş Özbek yazarlarından biri olan Ötkir Haşimov’u tanımak ve anlamaktır. İncelemesini yaptığımız on altı hikâyesi üzerinden Özbek kültürünü, gelenek ve göreneklerini saptamak ve tespit edilen bu kültürel unsurları ilgililerin istifadesine sunmaktır.

İncelediğimiz hikâyelerin sayısının Ötkir Haşimov’un hikâyeciliğini yansıtacak kapsamda olmasına özen gösterilmiştir. Haşimov’un birçok hikâyesi olmasına rağmen Türkiye Türkçesine aktarımını yaptığımız on altı hikâyesi seçilmiştir.

Çalışma, amaç, kapsam ve yöntem, yazarın hayatı, sanatı ve eserleriyle başlamaktadır. Birinci bölümde eserlerin temel unsurları ve hikâyelerde kullanılan anlatım teknikleri yer almaktadır.

İkinci bölümde hikâyelerdeki sosyal temalar incelenmiştir. Aşk, ihanet, kıskançlık, ayrılık, aile ve toplum yapısı, sınıfsal farklılıklar, ekonomik düzey, cesur kadın, yozlaşma, alkol ve şakalaşma bu başlık altında incelenen temalardır.

Üçüncü bölüm halk kültürü unsurlarını barındırmaktadır. Bunlar, yerleşim yerleri, ulaşım, geçim kaynakları, ev eşyaları, meslekler, yiyecek içecekler, giyim kuşam, halk inanışları, dinî inanışlar, gelenek görenek ve adetler, lakap, evlenme, ölüm, atasözleri, deyimler ve ikilemelerdir.

Dördüncü bölümde incelemesini yaptığımız hikâyelerin Türkiye Türkçesine aktarımı, sonuç, kaynakça, dizin ve öz geçmiş yer almaktadır.

II. YÖNTEM

Eserlerin incelemesi yapılırken Lucien Goldmann'ın Oluşumsal Yapısalcı Yöntemi'nden yararlanılmıştır. Toplumun bir ferdi olan yazar, toplumdan bağımsız düşünülemez. Eserini oluştururken bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde yaşadığı toplumun kültürünü, değer yargılarını, düşünce yapısını eserlerine yansıtır. Bundan dolayı bir sanat eseri incelenirken sanat ve sanatçının toplumla olan bağı da ele alınır ve incelenir.

Goldman metodunda sanat eseri, içerisinden çıktığı toplumsal değerler ve kültürel öğelerle birlikte bir bütünlük içerisinde ele alınır. Eserin estetik yapısı korunarak toplumsal yapı ve eser arasındaki ilişki dikkate alınıp eserde dışa vurulan dünya görüşüne ulaşılır. (Adıgüzel, 2001: 17).

“Dünya görüşü bazı koşullarda benzer iktisadi ve toplumsal durumlarda bulunan bir insan topluluğuna ve bazı toplumsal sınıflara kendini kabul ettiren bir düşünce sistemidir. Çok az kişi bir düşünce sistemini bütünüyle gerçekleştirebilir, ama her kişi az çok onun gerçekleşmesine katkıda bulunur, bu da insanları birbirine yaklaştıran ve başka toplumsal sınıfların karşısına çıkaran bir duygu ortaklığı, bir düşünce ve eylem ortaklığı kurmaya yetecek ölçüdedir. Filozoflar ve yazarlar bu dünya görüşünü en son sonuçlarına kadar düşünür ve duyarlar ve bunları dil aracılığıyla kavramsal ve duygusal düzeyde anlatırlar.” (Goldmann, 1976: 62).

“Goldmann'ın oluşumsal yapısalcı inceleme yöntemi, söz konusu bu dünya görüşüne ulaşmak için metni “anlama” ve “açıklama” adlı iki ayrı aşamada inceler. Yöntemin yapısalcı yönünü ortaya koyan anlama aşamasında; bakış açısı, anlatım teknikleri, zamanı-mekânı-kişileri içeren anlatının temel unsurları ve farklı düzeylerden oluşan toplumsal yapı ve ilişkiler gibi başlıklar ile metnin içyapı özellikleri incelenirken; açıklama aşamasında ise yazarın hayatı ve dönemi, anlatının kaynağı, simgesel çözümlemesi gibi toplumsal boyutu içeren başlıklar altında eserde ortaya koyulan dünya görüşünün tutarlılığı tespit edilir. İki aşama arasındaki tutarlılık, eserin daha iyi anlaşılıp yorumlanmasını sağlarken onun toplumsal yapıdan bağımsız bir şekilde ortaya çıkıp gelişme göstermediğini de örnekler.” (Ekici, 2022: 88).

1. Anlama Aşaması

1.1. Anlatının Bakış Açısı

1.1.1. Hâkim (Tanrısal) Bakış Açısı

- 1.1.2. Tekil Bakış Açısı
- 1.1.3. Gözlemci Figürün Bakış Açısı
- 1.1.4. Çoğul Bakış Açısı
- 1.2. Anlatım Teknikleri
 - 1.2.1. Anlatma Gösterme Tekniği
 - 1.2.2. Tasvir (Betimleme) Tekniği
 - 1.2.3. Geriye Dönüş Tekniği
 - 1.2.4. Otobiyografik Teknik
 - 1.2.5. Diyalog Tekniği
 - 1.2.6. İç Diyalog Tekniği
 - 1.2.7. İç Çözümleme Tekniği
 - 1.2.8. İç Monolog Tekniği
 - 1.2.9. Leitmotiv Tekniği
 - 1.2.10. Mektup Tekniği
- 2. Anlatı Yerlemleri
 - 2.1. Zaman
 - 2.2. Mekân
 - 2.3. Kişiler
 - 2.4. Toplumsal Yapı ve İlişkiler
 - 2.4.1. Siyasî Seviye
 - 2.4.2. Kültürel Seviye
 - 2.4.3. Ekonomik Seviye
 - 2.4.4. Dinî Seviye
- 3. Açıklama Aşaması
 - 3.1. Yazarın Hayatı ve Dönemi
 - 3.2. Anlatının Kaynağı
 - 3.3. Tarihî Çerçeve
 - 3.4. Simgesel Çözümleme (Dıykanbayeva, 2017: 3).

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde Eserlerin Temel Unsurları bölümünde bulunan kişiler, zaman, mekân, bakış açıları, kullanılan teknikler Goldman'nın Oluşumsal Yapısalcı Yönteminde yer alan anlama aşamasına göre ele alınmıştır. Ayrıca anlama aşamasında yer alan Toplumsal Yapı ve İlişkilerin alt başlıkları olan Siyasi, Kültürel,

Ekonomik ve Dinî Seviyeler ise ikinci bölümde yer alan Temalar ve üçüncü bölümde yer alan Halk Kültürü Unsurları başlıkları altında incelenmiştir.

Çalışmada kullanılan Halk Kültürü Unsurları Bölümü'nün alt başlıkları Sedat Veyis Örnek'in *Türk Halkbilimi* adlı kitabında yer alan tasnife göre sınıflandırılmıştır.

III. ÖTKİR HAŞİMOV'UN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Çağdaş Özbek edebiyatı yazarlarından olan Ötkir Haşimov 4 Ağustos 1941 tarihinde Taşkent'in Dombirabad mahallesinde doğdu. İşçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Haşimov okula başladığında İkinci Dünya Savaşı biteli henüz üç yıl olmuştur. Savaşın getirmiş olduğu ağır yaşam koşulları onun küçük yaşta hayata atılmasına neden olur. O, okuldan arda kalan zamanlarında sebze ve meyve satarak ailesine yardım eder. Beşinci sınıfa geldiğinde ilk şiir ve hikâyelerini yazmaya başlar.

1958 yılında orta öğrenimini tamamladıktan sonra, 1964 yılında Taşkent Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Gazetecilik bölümünü bitirir. Önce üniversitenin akşam bölümünde sonra ise gündüz bölümünde okuyan yazar aynı zamanda çeşitli gazetelerin yazı işlerinde çalışır.

1959-1960 yılları arasında *Temiryołçı* gazetesinde, 1960 yılında ise *Kızıl Özbekistan* gazetelerinde kurye olarak çalışır. 1960-1962 yılları arasında *Transportny Ravoçiy* gazetesinde tercümanlık, 1963 yılında *Kızıl Özbekistan* gazetesinde yazarlık yapar. 1963-1966 yılları arasında ise *Taşkent Hakikati* gazetesinde yazarlık hayatına devam eder. 1966 yılında *Taşkent Akşamı* gazetesine bölüm müdürlüğüne getirilen Haşimov, bu görevini 1982 yılına kadar sürdürür. 1982-1985 yılları arasında *Gafur Gulam* isimli edebiyat ve sanat kitapları yayınlayan Özbekistan'ın en meşhur yayınevlerinden birinde redaktör yardımcısı olarak çalışır. 1985 yılında *Şark Yulduzi* adlı edebiyat dergisinin başyazarı olur ve 1995 yılına kadar bu görevini sürdürür. 1995-2000 yılları arasında Birinci Özbekistan Devleti Yüce Meclisi Yayın ve Haberleşme Komitesi Başkanlığını yürütür. 2000-2005 yılları arasında ise İkinci Özbekistan Devleti Yüce Meclisi Yayın ve Haberleşme Komitesi Başkanlığını yürütür. 2005 yılından itibaren *Teatr* dergisinin başyazarlığını yapar.

Yazın hayatına şiir ve kısa hikâyeye yazarak başlayan 'un hikâyeleri ilk defa 1962 yılında *Polat Çavandaz* ismiyle yayınlanmıştır. Fakat 1963 yılında *Şark Yulduzi*

dergisinde *Çöl Havası* isimli kısa hikâyesi yayımlandıktan sonra edebiyat çevrelerince tanınmış, edebiyat eleştirmenleri ve büyük yazarlardan takdir görmüştür.

Hikâye ve kıssalarının yanında roman ve tiyatro türlerinde de eserler vermiştir. *Nur Borki Soya Bor*, *Ikki Eshik Orasi*, *Uyqudagi Tushlar* gibi romanları; *Toylar Muborak*, *Sizdan Ugina*, *Bizdan Bugina*, *Vicdon Dorisi*, *Inson Sadoqati*, *Xazon Bolgan Bahor*, *Qatagon* gibi piyesleri yayımlanmıştır (Üşenmez, 2013: 208).

Haşimov'un ilk romanı 1977 yılında yayınlanan *Nur Barki Saye Bar*'dır. 80'li yıllarda yazdığı iki romanı ise ayrı devlet ödülü almıştır. *Dünyanın İşleri* romanı ile 1982'de Aybek isimli devlet mükâfatına, *İki Eşik Arası* romanı ile de 1986 yılında Hamza isimli devlet mükâfatına layık görülmüştür. Ayrıca 1991 yılında kendisine "Özbekistan Halk Yazarı" unvanı verilmiştir.

Ötkir Haşimov, kendi özgün eserlerinin yanı sıra Stefan Zweig, E. Hemingway, Jack London, K. Simonov, A. Kurpin, Konstantin Paustovski gibi yazarların eserlerini de Özbek edebiyatına kazandırmıştır.

Birçok eseri Rusça'nın yanı sıra İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Farsça, Arapça, Japonca, Hintçe gibi başka dillere çevrilerek kitap ya da süreli yayınlarda neşredilmiştir.

Ötkir Haşimov'un hikâye ve romanlarının yanı sıra sahne eserleri de vardır. Bu eserler Özbekistan'ın birçok tiyatrosunda sergilendiği gibi, Kırgızistan, Kazakistan ve Türkmenistan'da da sahnelenmiştir. (Gökçe, 2014: 6,7).

Özbekistan'ın 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesinden sonra birçok yazar ve şair insanı, insanın iç dünyasını, psikolojisini ele almış, eserlerinde işlemiştir. Bunlardan biri de Özbek yazar Ötkir Haşimov'dur. Haşimov, hikâyelerinde toplumsal konuların yanı sıra bireysel konulara da eğilmiş, aşk, ihanet, kıskançlık gibi insani duygulara da yer vermiştir.

Haşimov, 24 Mayıs 2013'te Taşkent'te vefat etmiştir.

Ötkir Haşimov'un Roman ve Hikâyeleri

Polat Chavandaz, Toshkent Nashriyoti, Toshkent 1962.

Gunafsha, Yosh Gvardiya Nashriyoti, Toshkent 1965.

- Odamlar Nima Derkin, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent 1966.
- Bir Tamchi Shudring, Yosh Gvardiya Nashriyoti, Toshkent 1970.
- Bahor Qaytmaydi, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent 1970.
- Qalbingga Qulaq Sol, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 1973.
- Uzun Keçalar, Yosh Gvardiya Nashriyoti, Toshkent, 1975.
- Nimadir Boldi, , G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 1975.
- Yer Farzandimiz, O'zbekistan Nashriyoti, Toshkent, 1977
- Nur Borki Soya Bor, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 1977.
- Quyoş Tarozisi, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 1980.
- Nur Borki Soya Bor, 2. neshir, Yosh Gvardiya Nashriyoti, Taş Toshkent kent, 1981.
- Mashina Sotaman, Mushtum Kutupxonasi, Toshkent, 1981.
- Dunyonin Ishlari, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 1981.
- Yalpiz Somsa, Yosh Gvardiya Nashriyoti, Toshkent, 1983.
- Dela zemnie, Sovetskiy Pisatel, Moskva, 1984.
- Oq Kamalak, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 1984.
- Sirli Yulduz, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 1985.
- Ikki Eshik Orasi, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 1986.
- Xazina, O'zbekistan Nashriyoti, Toshkent, 1987.
- Ikki Karra Ikki Besh, Yosh Gvardiya Nashriyoti, Toshkent, 1987.
- Dela zemnie, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 1987.
- Ikki Eshik Orasi 2. Nesir, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 1989.
- Notanish Orol, Yosh Gvardiya Nashriyoti, Toshkent, 1990.
- Shumlik, Yozuvchi Nashriyoti, Toshkent, 1993.
- Bahor Qaytmaydi, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 1993.
- Tushda Kechgan Umrlar, Sharq Nashriyot-Matbaa Konserni Toshkent, 1993.

Toylar Muborak, Navroz Nashriyoti, 1994.

Ikki Eshik Orasi, Sharq Nashriyot-Matbaa Konserni, Toshkent, 1996.

Osmondan Tushgan Pul, Manaviyat Nashriyoti, Toshkent, 1998

Saylanma, Sharq Nashriyot-Matbaa Konserni, Toshkent, 1998.

Saylanma, Sharq Nashriyot-Matbaa Konserni, Toshkent, 1998.

Çana, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 2000.

Tomchinin Sarguzashtlari, 2001

Saylanma, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 2002.

Shohruxning Tapishmoqlari, Sharq Nashriyot-Matbaa Konserni, Toshkent, 2003.

Dunyonin Ishlari, Sharq Nashriyot-Matbaa Konserni, Toshkent, 2004.

Daftar Hoshiyasidagi Bitiklar, Sharq Nashriyot-Matbaa Konserni, Toshkent, 2004.

Bahor Qaytmaydi, Sharq Nashriyot-Matbaa Konserni, Toshkent, 2005.

Bitikler, Sharq Nashriyot-Matbaa Aktsiyadorlik Kompaniyasi, Toshkent, 2006.

O'zbeklar, G. Gulam Nashriyoti, Toshkent, 2006.

Tiyatro Eserleri

Xazon Bolgan Bahor (Drama)

Birovning Tashvishi (Inson Sadoqati) (Drama)

Toylar Muborak (Komedi)

Vicdon Dorisi (Satirik Komedi)

Qatag'an (Trajedi)

BİRİNCİ BÖLÜM

ESERLERİN TEMEL UNSURLARI

1.1. KİŞİLER

Anlatmaya bağlı edebî eserlerden olan roman ve hikâyelerde olaylar kişiler etrafında cereyan etmektedir. Yer, zaman ve kişiler bir metnin iç bütünlüğünü sağlayan başlıca unsurlardır. Olaylar bu üç unsur etrafında şekillenir. Kişiler yer ve zamandan bağımsız düşünölemeyeceğı gibi metindeki eylemin faili konumundadır.

“Roman, bir takım elemanlardan örölmüş bir sistemdir. Bu sistemin oluşmasında, vaka, dil, kişi ve teknik olmak üzere dört ortam önemli rol oynar. Romanın bilinen estetik dünyası kurulurken, vak’aya, kişi veya kişilerle canlılık kazandırılır ve bu canlılık, dil ve anlatım teknikleriyle dışa yansıtılır, hissettirilir. Sonuçta, aslının benzeri olan bir dünya, literatürdeki adıyla “kurmaca” bir dünya elde edilir. Romancının muhayyile gücü ve yazma yeteneğıyle aslına benzer yaratılan bu dünyada başlıca ilgi odağı, kişidir. İlgi odağıdır; çünkü diğer öğeler onun için vardırılar ve söz konusu dünya onunla bir anlam ve işlev kazanmaktadır.” (Tekin, 2015: 79).

Ele alınan hikâyelerin şahıs kadrosu aşağıdaki gibidir:

Ak Bulut Apak Bulut adlı hikâyedeki kişiler:

Ergeş: Hikâyenin başkahramanıdır. Lise yıllarında sınıfa sonradan gelen ve dikkat çekici kız olan Dilefruz’a âşık olmuştur. Gururlu ve cesur bir kişi olarak karşımıza çıkar. Okulun çete lideri olan Ebcel ile kavga etmeyi göze alır. Dilefruz başka birini seçmesine rağmen aradan yıllar geçse de onu unutamamış ve yıllarca onu görmese de hayallerinde yaşatmıştır.

Dilefruz: Sınıfın en güzel kızıdır. Ergeş ve Abdulcelil onun için kavga eder ve düello yapmayı göze alırlar. Fakat o tercihini sınıfın haylaz çocuğı Ebcel’den yana kullanır.

Abdulcelil (Ebccl): Okulda kavgacılığı ile bilinen bir öğrencidir. Kendisine ait bir çetesi vardır. Akranlarına zorbalık yapmasıyla bilinir. Ergeş’le beraber o da Dilefruz’a âşık olmuştur. Dilefruz’da okul yıllarında onu tercih etmiştir.

Ömer (Kuyruk): Abdulcelil’in en yakın arkadaşı ve yordakçısıdır. Kurnaz ve hilecidir.

Nizam: Ergeş’in en yakın arkadaşıdır.

Baht adlı hikâyedeki kişiler:

Münire: Hikâyenin başkahramanıdır. Annesinin ölümünden sonra onun vasiyetiyle kız kardeşine sahip çıkmıştır. Bu sebeple kendi evlenememiştir. Fedakâr bir kişiliği vardır.

Nilüfer: Münire’nin kız kardeşi olan Seyyare’nin kızıdır. Münire onu kendi kızı gibi görmektedir.

Zakircan: Hikâyede Münire’nin sevip evlenemediği delikanlı olarak geçmektedir.

Seyyare: Münirenin kız kardeşidir. Üniversite okurken bir adamın ikinci karısı olarak evlenir. Fakat bu durumdan daha sonra haberi olur ve boşanır.

Seyyare’nin kocası: Seyyarenin üniversite yıllarında tanışıp evlendiği kişi olarak hikâyede geçmektedir. Seyyare onun ikinci karısıdır.

Münire’nin annesi: Münire’nin annesi, Münire henüz genç bir kızken vefat eder. Son nefesinde Seyyare’yi Münire’ye emanet eder.

Ömür Sevdası adlı hikâyedeki kişiler:

Hurşide: Hikâyenin başkahramanıdır. Enver adlı bir kişiye âşık olur ve evlenirler. Aslında Enver’in üçüncü karısıdır. Hurşide bu durumu evliliğinden kısa bir süre sonra öğrenir.

Kumru Teyze: Hurşide’nin annesidir. Hikâyede genellikle çocukları için endişelenen bir anne tipidir.

Tölkincan: Hurşide’nin nişanlı olan erkek kardeşidir.

Enver: Hurşide’nin sevip evlendiği kişidir. Enver hikâyede beğendiği kızları kendisine çeşitli yollarla âşık edip onlarla evlenen bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kuma: Hurşide'nin kuması ve Enver'in ikinci karısıdır.

Ekber: Enver'in ikinci karısından olan çocuğudur.

Eşek Şakası adlı hikâyedeki kişiler:

Ravşan: Hikâyenin ana karakteridir. Arkadaşı Tursunbay'ın ısrarlarıyla onun çalıştığı iş yerinde o da çalışmaya başlamıştır. Utangaç ve kadınlardan çekinen bir kişiliği vardır. Tursunbay onun bu özelliğini bildiğinden dolayı onu telefonda kadın taklidi yaparak kandırır.

Tursunbay: Ravşan'ın üniversiteden arkadaşıdır. Uyanık, hareketli ve şakacı bir karaktere sahiptir.

Firuze: Tursunbay'ın ses tonunu değiştirerek büründüğü hayali kişidir. Tursunbay telefonda Firuze olarak kendini tanıtır Ravşan'la konuşmuş ve onu işletmiştir.

Abla: Tursunbay ve Ravşan'ın çalıştıkları işyerinin sert ve otoriter müdiresidir.

Kızlar: Tursunbay ve Ravşan'ın çalıştıkları iş yerinde çalışan kızlardır.

Ben Dedem Ve Renkli Televizyon adlı hikâyedeki kişiler

Başkahraman: Hikâyede ismi geçmemektedir. Kendisi roman yazarıdır. Bir film yapımcısı kendisinden para karşılığı film senaryosu yazmasını ister. Bu iş için alacağı paranın bir kısmıyla dedesine televizyon alır.

Başkahramanın dedesi: Bütün aile fertlerinin saygı duyduğu ve sözünü emir telakki ettikleri bir kişidir.

Yapımcı: Bulunduğu toplumun değerlerine göre değil de Avrupa toplumunun değerlerine göre filmler yapmaktadır. Kendisini beğenmiş, diğer insanlara para karşılığı her işi yaptırabileceğini düşünen biridir.

Kahramanın annesi: Anne, hikâyede ailecek film izlerken uygunsuz sahne karşısında başını başka tarafa çevirir. Kahramanın annesi hikâyede bu şekilde yer alır.

Kahramanın babası: Baba hikâyede sadece ailecek film izlerken uygunsuz bir sahne karşısında mendil arar gibi yapmasıyla geçmektedir.

Gökten Düşen Para adlı hikâyedeki kişiler:

Başkahraman: Hikâyede ismi geçmemektedir. Kendisi bir yazardır. Bir gün telefon gelir ve telefondaki kişi kendisine on bin somluk bir çek geldiğini söyler. Postaneye bu çeki tahsil etmek için gittiğinde gerçekte karşılaşır. Çek doksan dört yılına aittir ve şimdiki değeri çok düşüktür. Kendisine para geleceğini düşündüğü için herkese bol bol vaatler veren başkahraman hikâyenin sonunda büyük bir hayal kırıklığı yaşar.

Said Ahmet: Başkahramanın arkadaşıdır. Hikâyede başkahramana şaka yapan kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Başkahramanın karısı: Başkahramandan torunlarına kışlık elbise ve dünürlerine düğün yapacaklarından dolayı hediye almasını ister.

Dilişka: Başkahramanın torunlarından biridir.

Şahruh: Başkahramanın torunlarından biridir.

Hümayun: Başkahramanın torunlarından biridir.

Mahkamcam: Hikâyenin başkahramanını postaneye götüren şofördür.

Postacı: Hikâyenin başkahramanı postaneye gidip çekini tahsil edeceği zaman postanede görev yapan memurdur.

Öldü Aziz Oldu adlı hikâyedeki kişiler:

Aziz Mahkamov: Hikâyenin başkahramanıdır. Çalıştığı kurumda mesai arkadaşları tarafından sevilmemektedir. Bir gün yanlış bir anlaşılardan dolayı çalıştığı kuruma öldüğüne dair haber geldi. Bu haberdan dolayı mesai arkadaşları bir anda Aziz Mahkamov'u övmeye başlarlar. Haberin yanlış olduğunu anladıkları anda ise övdükleri başkahramanı yermeye başlarlar. Aziz Mahkamov bu yaşananlardan habersiz vefat eden eniştesini defin etmekle meşguldür.

Başkan: Aziz Mahkamov'un çalıştığı kurumun başkanıdır.

Başmuhasip: Hikâyede Aziz Mahkamov'un iş disiplininin uzak olduğunu söyleyen kişi olarak karşımıza çıkar.

Yaşlı Temizlikçi: Önce Aziz Mahkamov'un sarhoş olduğunu söyler. Ölüm haberinden sonra yanlış görmüş olabileceğini söyler. Haberin yanlış olduğu anlaşıldığından sonra her gün odasından votka şişelerini topladığını söyler.

Bekçi: Bu kişi de Aziz Mahkamov’u bir övüp bir yeren karakter olarak karşımıza çıkar.

şöhret Eminov: Aziz Mahkamov’un yakın arkadaşıdır. Aziz’in öldüğünü de haberin yanlış olduğunu da bu kişiden öğrenirler. Başkan Aziz’in ailesi için toplanan paraların şöhret tarafından götürülmesini ister.

Hanife Teyze: Aziz Mahkamov’un ablasıdır.

Kasiyer Kız: Aziz Mahkamov’un ailesi için kurum kasasından alınan yardım parasını şöhret Eminov’a teslim eden kişidir. Bu yanlış işlem sebebiyle memuriyetinin tehlikeye gireceğini söyler.

Enişte: Aziz Mahkamov’un ölen eniştesidir.

Sekreter: Kurumun sekreteri olarak çalışır. Bu kişi de diğerk çalışanlar gibi önce Aziz’i yerer, sonra över, en sonunda tekrar yerer.

Serseri adlı hikâyedeki kişiler:

Başkahraman: Hikâyede ismi geçmemektedir. Kendisi genç bir yazardır. Arkadaşlarıyla birlikte girdiğı bir mağazada kendi yazdığı kitabın satıcı kız tarafından okunduğunu görür. Giydiğı kıyafetler bir yazarı değil de bir köylüyü andırdığı için satıcı kız kitabın yazarının bu kişi olduğuna inanmaz.

Azad şerefiddinov: Başkahramanın arkadaşıdır. şakacı bir tip olarak hikâyede geçmektedir.

Sübütay Dolimov: Başkahramanın arkadaşıdır. Hikâyede olgun ve zeki bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ümerali Narmetov: Başkahramanın arkadaşıdır. Hikâyede sadece adı geçer.

Nuriddin Babahacıyev: Başkahramanın arkadaşıdır. Hikâyede sadece adı geçer.

Kasiyer kız: Başkahramanın kitabını okurken tesadüfen başkahraman ve arkadaşları onun çalıştığı mağazaya gelirler. Üst başları dağınık ve kirli olduğundan dolayı ilk başta onun yazar olabileceğine inanmaz.

Müdür: Başkahraman ve arkadaşlarının geldikleri mağazanın müdürüdür.

şefkatli Çırak adlı hikâyedeki kişiler:

Başkahraman: Hikâyede ismi verilmemiştir. Bir yaz mevsimini geçirdikleri Fergana’da başlarından geçen olay hikâyeyi oluşturmaktadır. Düğün mevsimine denk geldikleri için her gün bir eve yemeğe davet edilirler. Bir davette arkadaşı Azad Şerefiddinov’un eski bir öğrencisi olduğunu iddia eden bir kişiyle denk gelirler. Öğrencinin Azad Şerefiddinov’a olan aşırı dozdaki sevgi gösterisi başkahramanın hoşuna gider. Bu durumu arkadaşına şaka olarak kullanır.

Azad Şerefiddinov: Başkahramanın Fergana’da beraber yaz mevsimini geçirdiği arkadaşısıdır. Eski öğrencisi olduğunu iddia eden kişiyle karşılaşır. Eski öğrencisi olduğunu iddia eden kişi onu özlemle karşılar fakat dozu biraz kaçırınca ortaya gülünç bir tablo çıkar.

Öğrenci: Bir düğün yemeğinde eski hocası olduğunu iddia ettiği Azad Şerefiddinov ile karşılaşır. Ona Ömer Ali diye hitap eder. Azad Şerefiddinov ben o değilim demeye fırsat bulamadan bu öğrencinin kollarında kendini bulur.

Bir Güldürün adlı hikâyedeki kişiler:

Başkahraman: Hikâyede ismi verilmemiştir. Gittikleri bir köyde kendilerinin şair olduğunu öğrenen bir köylü onlardan kendilerini güldürmelerini ister. Başkahraman ve Erkin Vahidov’da bu köylü adama bir şaka yaparlar.

Erkin Vahidov: Başkahramanın köylüye yaptığı oyunda ona yardım eden arkadaşı olarak geçmektedir.

Köylü adam: Şairlerden kendilerini güldürmelerini isteyen köylü adamdır.

Çin Yöntemi adlı hikâyedeki kişiler:

Başkahraman: Hikâyede ismi verilmemiştir. Gittikleri bir dağ köyünde ortaya konulan bir kâse balın hakiki mi yoksa sahte mi olduğunu tartışan misafirlere oyun yapıp Erkin Vahidov’la birlikte balı yemişlerdir.

Erkin Vahidov: Bal yeme hilesini başkahramanla birlikte tertip eden kişidir.

Misafirler: Sofraya konulan bir kâse balı sahte mi yoksa hakikimi diye tartışan kişilerdir.

Hayallere Tutsak Olurum adlı hikâyedeki kişiler:

Erkin: Hikâyenin başkahramanıdır. Halide adlı kıza lise yıllarından beri âşıktır. Başkahraman gururlu bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Halide'nin abisinin kendisine ağır konuşması bütün iplerin kopmasına sebep olmuştur. Halide'nin bir suçu olmamasına rağmen onu suçlamıştır. Onun bu tavrı Halide'nin başka bir adamla evlenmesine yol açmıştır.

Halide: Erkin'in onu sevdiği gibi o da Erkin'i sevmektedir. Abisinin Erkin'e ağır konuşması onunla Erkin arasındaki bağların kopmasına sebep olmuştur. İstemediği halde başka bir adamla evlenmek zorunda kalmıştır.

Halide'nin abisi: Halide'nin sevdiği kişiden ayrılmasına sebep olmuştur. İki sevenin arasındaki ilişki bu kişi yüzünden son bulmuştur.

Halide'nin kocası: Halide'nin sevmediği halde evlenmek zorunda kaldığı kişidir.

Savaşın Son Kurbanı adlı hikâyedeki kişiler:

Şaikram: Hikâyenin başkahramanıdır. Babası vefat etmiş, annesi de hasta olan kardeşiyle beraber yaşamaktadır. Karısının cimri olmasından dert yanmaktadır. Evlerine giren hırsız ineklerini çalmıştır. Onun, hırsızlardan intikam alma hırsı annesinin ölümüne neden olmuştur.

Şaikram'ın karısı: Hikâyede cimri bir kişilik olarak geçmektedir. Bu huyu sebebiyle Şaikram ile anlaşamamaktadır.

Umri Teyze: Şaikram'ın annesidir. Oğlunun bahçesinden gece vakti çilek toplarken tuzak için kurulmuş elektrik tellerine dokunmuş ve akıma kapılarak vefat etmiştir.

Şanimet: Şaikram'ın hasta olan kardeşidir.

Semaverci İlham: Şaikram'ın keçisi çalınan komşusudur. Hırsızlar keçiyi çalarken Semaverci İlham'ın karısını bıçaklayarak öldürmüşlerdir.

Özbekler adlı hikâyedeki kişiler:

İskender Vahaboviç: Hikâyenin başkahramanıdır. Babası bir savaşa asker olarak gitmiş bir daha geriye dönmemiştir. Onu annesi Atınayı büyütmüştür. İskender annesinin ölüm haberini aldıktan sonra cenaze evindeyken yaşadığı bazı olayları hatırlar. İskender

iş hayatına çok önem vermiş her şeye vakit bulmuş fakat bir tek annesine fazla vakit bulamamış bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Atınay: İskender Vahaboviç'in annesidir. Hikâyeye göre sadece onun değil herkesin annesidir. Kimin düğünü, cenazesi, sünneti varsa Atınayı oradadır. Yemeklerini yapar, ikramlarını sunar. Evine gidenin gelenin haddi hesabı yoktur. Atınayı oğluna çok düşkündür ve gelini ona iyi davranmamasına rağmen o, gelinine karşı çok insaniyetli davranmıştır. Vefat ettiği zaman onun öldüğünü duyan insanlar cenazesine koşmuşlardır.

Gulya: İskender Vahaboviç'in eşidir. Kendini beğenmiş ve nankör bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

Prof. Zarif Hadiyeviç: Öğrencilik yıllarında İskender'i müdafaa eden hocasıdır. Daha sonraki yıllarda ise kayınpederi olur. Ölçülü, adil bir kişidir.

Bahri Teyze: Atınay'ın komşusudur. Burnunun tıkanıklığından dolayı rahat konuşamamaktadır. Konuşurken “p” harfini “m” olarak telaffuz etmektedir. Dedikoducudur fakat iyi bir insandır.

Gelinpaşa: Atınay'ın komşusudur. Eşi rehber olarak çalışmaktadır. Sekiz çocuğu vardır.

Aki: Gelinpaşanın kızıdır. Yakın zamanda evlenecektir. Hemşire olarak çalışmaktadır.

Dilya: İskender'in sekreteridir.

Halimat: İskender'e annesinin hasta olduğunu ve acil gelmesi gerektiğini telefonda haber veren kişidir. Gelinpaşa'nın kocasıdır.

Şefkat: İskender'in şoförüdür.

Şakir Ağabey: Mahallenin muhtarıdır.

Peçeli kadın: Atınay'ın cenazesini yıkayan kişidir.

Şişe Hacı adlı hikâyedeki kişiler:

Anlatıcı: Hikâyeyi anlatan kişidir. Hikâye birkaç kişi arasındaki sohbet olarak geçer. Üç kişiden biri bu kişidir. Sadece olaya şahitlik eder. Konuşmaz.

Kasegül: Hikâyede geçen kişilerden biridir. Hikâyenin diğer kahramanı Hacı ile karşılıklı konuşurlar. Uyanık bir kişidir.

Hacı: Adı “Hacı” fakat dinî kendine uyduran bir kişidir. Birkaç arkadaş kendi aralarında içerken onların sohbetine katılır. Bir kişinin uzattığı bir kadeh alkolü kafasına diker ve dibinde biraz bırakır. Bardaktaki alkolün su kısmını içtiğini günahının altında kaldığını söyler. Böyle böyle dört kadeh içer. Çeşitli hikâyelerle karşıdaki insanları kandıran bir kişi olarak karşımıza çıkar.

Kürk Şapka adlı hikâyedeki kişiler:

Bahram: Hikâyedeki başkahraman ve aynı zamanda olayı anlatan kişidir. Lakabı ‘çürük dosya’dır. Bir gün Donut ve Kütük lakaplı arkadaşlarıyla kafeye giderler. Kafeden çıkarken Bahram kürk şapkasını bulamaz.

Babür: ‘Donut’ lakaplı kişidir. Bahram’ın arkadaşıdır.

Batır: ‘Kütük’ lakaplı kişidir. Bahram’ın arkadaşıdır.

Komiser: Sovyet komiserdir. Kürk şapkasını kaybeden Bahram polise başvurur. Komiser Bahram’ı sorguya çeker. Değişik sorular sorarak Bahram ve arkadaşlarını alaya alır.

Patron: Bahram ve diğer iki arkadaşının patronudur.

Sekreter Kız: Adı Bulıçka’dır. Bahram’ın çalıştığı yerdeki sekreter kız.

1.2. MEKÂN (UZAM)

Anlatmaya bağlı edebî metinlerde iç bütünlüğü sağlayan unsurlardan biri de mekândır. Mekân insanla iç içedir. İnsanın kişiliğini, onun talihini oluşturan bir özelliğe sahiptir. Mekânın gerçekliği okuyucuyu içine çeker.

“Mekân unsurunun ‘gerçek’ veya ‘hayali’ olması işin özünü değiştirmez: Mekân, anlatı sisteminde yer alan vak’anın somutlaşmasında önemli rol oynar. Okuyucu -masal ve destan için dinleyici- mekânın devreye sokulmasıyla anlatılanları daha iyi ve daha kolay anlar. Mekân, açıklamaya çalıştığımız üzere, sadece olayın değil, romanın diğer elemanlarının çizim ve

anlatımında rol oynayan önemli, hatta vazgeçilmez bir unsurdur.” (Tekin, 2015: 166).

Mekân, eser içerisinde sadece betimleme unsuru değil, olayı okuyucunun zihnine yerleştiren, olayı daha iyi anlamlandıran temel unsurdur. *“Mekân anlatılarda yapısal unsur olarak sadece olayın geçtiği yer değildir. Metnin sürekliliğinde, olay örgüsünün gelişiminde ve sonuca bağlanmasında en önemli unsurdur. Olayın inandırıcılığında da mekânın işlevsel bir rolü vardır.” (Adıgüzel, 2014: 240).*

Ötkir Haşimov’un incelediğimiz hikâyelerinde çeşitli mekân unsurları bulunmaktadır. Açık ve kapalı mekânlar olarak değerlendirdiğimizde açık mekânlar; bahçe, ev avlusu, sokak, tren yolu, park, nehir kenarı vs. gibidir. Kapalı mekânlar ise; ev, iş yeri, okul, postane, kafe, havalimanı, karakol, uçak vs. gibidir.

Ak Bulut Apak Bulut hikâyesinde olay kapalı mekân olarak kullanılan uçakta başlar. Hikâyenin başkahramanı olan Ergeş bir uçak seyahatindeyken lise yıllarında sevdiği kız olan Dilefruz’la karşılaşır. “Çok geçmeden etrafı siyah sis örtmüş gibi oldu. Böyle zamanlarda uçak sallanması insanı rahatsız eder. Kendimi meşgul etmek için önceden havalimanında aldığım gazeteyi yeniden gözden geçirmeye başladım. Fakat gazeteyi havalimanında bitirmiştım. Bu yüzden istemsizce başımı koltuğa koyup gözümü yumdum. Ne kadar zaman geçtiğini bilmiyordum ki bir zaman sonra yan taraftan bir kadın sesi geldi.” (Haşimov, 1979: 321).

Baht hikâyesinde olay kapalı mekân olan evde geçmektedir. Münire’nin bir yılbaşı gecesi hazırlık yaptığı evde kız kardeşi ve onun kızı yaşamaktadır. “Yavaş yavaş yürüyüp mutfığa girdi. Kâsedeki pirinci acele etmeden yıkamaya başladı. (Haşimov, 2012: 344).

Anlatmaya bağlı edebî metinlerde yapılan mekân tasvirleri kahramanın psikolojik ve sosyal kimliğini de ele verir. *Baht* hikâyesinde de bu durum söz konusudur. “Genellikle ‘dar –veya ‘kapalı’- nitelik taşıyan bu mekânlar, eşya unsuruyla zenginleştirilir. Bu mekân modeliyle, orada oturan kişinin psiko/sosyal kimliğine açıklık getirilmek istedir.” (Tekin, 2015: 158). Yılbaşı hazırlığı yaparken hayallere dalan Münire geçmiş yıllara gider gelir. “Annesinin yüzü nedense sürekli umutsuz görünürdü. Eyvanın köşesinde duran dikiş makinasında dikiş dikerken de evi temizlerken de başını bir yana yasladığında da hayale daldı. O dikiş dikerken bir şarkıyı çok tekrarladı. Sürekli işittiği için olsa gerek o sözler Münire’nin aklına mühürlenip kalmış.” (Haşimov, 2012: 344).

Münire evde yılbaşı hazırlığı yaparken hayalinde geçmiş yıllara gider ve sevip evlenemediği Zakircan adlı kişiyle tanıştığı zamanı hatırlar. Onlar dolmuşta tanışırlar. Buluştukları yerler aynı zamanda açık mekâna da örnek teşkil eder. “Zakircan iyi bir gençti. Boyu posu gelişmiş, güçlü kuvvetli... Onlar Zakircan’ın dolmuşunda tanıştılar. Münire her gün dolmuşla eve dönüyordu. Zakircan da bu aracı sürüyordu. Birbirleri için mi yaratılmışlardı yoksa Münire’nin kendisi mi güzeldi, kısacası genç şoför onu hiç rahat bırakmadı. Evden çıktığı zaman sokağın başında bekliyordu. İşten çıktığında atölye önündeki durakta arabası ile bekliyordu.” (Haşimov, 2012: 346).

Ömür Sevdası hikâyesinde olay, genel olarak kapalı mekân olan evde geçmektedir. Bunun yanında açık mekânlar da hikâyede bulunmaktadır. Annesi ile birlikte yaşayan Hurşide daha önce bir evlilik yapmıştır. Hikâyede sık sık geçmiş yıllara gider. Hatıraların canlandığı zihin dünyasında mekâna da yer verilmektedir. Bu mekânlar kimi zaman kapalı kimi zamanlar da açık mekân olarak karşımıza çıkar. “Atölyede birlikte çalıştığı kız arkadaşlarını çağırmak istedi. Pazara gitti. Çilek, kiraz, taze domates satın alıp gün kızınca geri dönmek için bir elinde çanta bir elinde file durağa geldi. Aksilik o ya otobüs de gelmedi. Bir süre sonra kırmızı lüks ‘Jiguli’ yavaşça sallanarak Hurşide’nin az ilerisinde durdu. Hurşide el kaldırmadığı için oralıklı olmadı.” (Haşimov, 2012: 353).

Kapalı mekâna örnek olarak şu bölümü verebiliriz: “Hurşide uğurlamak istedi. Enver ona acıdı. Gara gelmesine izin vermedi. İki odalı evde Hurşide yalnız kaldı. Bahçede, mahallede insanın yalnızlığı anlaşılmaz. Ama evde bir gün yalnız kalan kişi yarılıp gideyim der. Bu yerde konu komşular nedendir selamlaşmaktan öteye geçmiyordu. Hurşide üç günde sıkıldı. İşe gideyim dese Enver’in sözünü dinleyip işten çıkmıştı. O da annesinin evine gitti.” (Haşimov, 2012: 360). Kapalı mekâna ev haricinde Enver’in çalıştığı laboratuvarı da gösterebiliriz. “O günden sonra o sık sık Enver’in laboratuvarına gider oldu. Laboratuvarın yarım karanlığı da çeşitli vaziyetlerde resim çekilmesi de şimdi onu korkutmuyordu.” (Haşimov, 2012: 357).

Eşek Şakası hikâyesinde iki tane mekân bulunmaktadır. Bunlardan biri kapalı diğeri de açık mekândır. Kapalı mekân işyeri, açık mekân ise sokaktır. Hikâyede kapalı mekân şu şekilde geçmektedir: “Kızlar gürültü yapmaya başladılar. Ravşan utandığı için kızarmıştı. Ona saygı göstermişlerdi. O yüzden başköşede, pencerenin yanına koyulan masayı verdiler. Hatta yanında telefonda vardı. Ravşan ilk zamanlar odadaki parfüm ve

makyaj malzemesi kokusundan etkilenmişti. Sonra sonra alıştı. Yeni iş yerinin kurallarını öğrendi.” (Haşimov, 2012: 366). Hikâyede açık mekân ise şu şekilde geçmektedir: “Ravşan odadan atılarak çıktı. Her zaman ki gibi yoluna çıkan Tursunbay’ı öylesine dürttü ki zavalcılık duvara çarpıldı. ‘Artık yetişemezsin çirkin!’ diye söylendi Ravşan merdivenlerden üçer üçer inerken. Yolun karşısına geçtiği gibi durağa baktığında telefon kulübesinin önünde geceleri rüyalarını, gündüzleri hayallerini çalan Firuze gülümseyerek duruyordu. Üzerinde atlas gömlek.” (Haşimov, 2012: 371).

Ben Dedem ve Renkli Televizyon hikâyesinde iki mekân geçmektedir. Bu mekânların ikisi de kapalı mekândır. Birincisi kahramanın evi, ikincisi de film yapımcısının ofisidir. Ofis hikâyede şu şekilde geçmektedir: “-Paranızı üçüncü kattaki muhasebeden alın, dedi yönetmen yine aslan yelesi gibi saçlarını sallayarak. Ömrümde yapamayacağım işi almak istemezdim. Bu sefer de almak istemiyordum, dedeme verdiğim sözüm aklıma geldi. Muhasebeye gitmem ile elime para sıkıştırıldı.” (Haşimov, 2012: 376). Ev ise hikâyede şu şekilde geçmektedir: “Büyük odaya girdim. En ortada yumuşak sedirde ağaç bastonunu tutarak dedem oturuyordu. O tarafta babam, bu tarafta annem, hanımım ve çocuklar... Biraz sonra film başladı. Ekrana senaristler diye yazı geldi. Bir değil üç soyadı görüldü. Biri yönetmenin, biri tanımadığım ecnebi soyadı, sonrada benimki... He, evet sinema çoğunluğun malı, diyerek kaldım.” (Haşimov, 2012: 378).

Gökten Düşen Para adlı hikâyede mekân olarak ev, araba, işyeri ve postane kullanılmıştır. Bu kullanılan mekânların hepsi kapalı mekâna örnektir. Bunların arasında en iyi tasvir edilen yer postanedir. Postane hikâyede şu şekilde geçmektedir: “Postanenin beşinci veznesine gidip formu doldurdum. Postacı önce kâğıda baktı sonra kimliğime baktı. Daha sonra masanın çekmecesinden tuğlaya benzeterek istif edilen paraları alıp burnumun dibinde tezgâha dizerek koydu. Ondan sonra ustalıkla elli somlukları saymaya başladı. O paraları sayarken benim düşüncelerim başka yerlerdeydi. Dünürümüze hediye beş altı bin, Said Ahmet abiye iki karton sigara, Dilişka’ya altı kalınından bot, Şahrüh’a içi kürklü palto, Hümayun’a on tane gömlek, birlik çalışanına iki tane ithal votka...” (Haşimov, 2012: 383).

Öldü Aziz Oldu adlı hikâyede açık ve kapalı mekân bulunmaktadır. Olayın başladığı yer kapalı mekân olan bir iş yeridir. Bunun yanında bir diğer kapalı mekân olan lokanta

bulunmaktadır. Burası hikâyede şu şeklide geçer: “Dört gün sonra Mahkamov ile Eminov’u Çağatay’daki lağmanhanede¹ görenler olmuş” (Haşimov, 2012: 392). Genel olarak mekân konusunda zayıf olan bir hikâyedir. Bunun yanında hikâyede Aziz Mahkamov’un evi ve evin avlusuna da yer verilmiştir.

Serseri adlı hikâye açık mekânla başlamaktadır. Bir grup yazar arkadaşın yaptığı doğa seyahati bir şehrin merkezinde biter. Bu seyahat Sarıçelek milli ormanı, göl kenarı ve dağda geçmektedir. Şehir merkezi Yangikorgan’a gelindiğinde ise olay bir mağazada devam eder. “Yangikorgan merkezinde durup bir şeyler yemeye karar verdik. Yolda güzel bir mağazaya girdik. Güzel bir kız tezgâhta oturmuş kitap okuyordu.” (Haşimov, 2012: 404).

Şefkatli Çırac adlı hikâyede olay Fergana’da geçmektedir. Hikâyenin kahramanları düğün mevsiminde Fergana’da bulundukları için her gün bir düğün yemeğine davet edilirler. Hikâye mekân konusunda zayıftır. Hikâye kahramanların katıldığı bir düğün yemeğinde yaşanan olayı anlattığı için mekân sadece burasıyla sınırlıdır. “Sanatoryumun kapısında her zamanki gibi araba durmuştu. Hızlıca bizi götürdüler. Düğün evine girmemiz ile birlikte ‘Ömer ali abi!’ diye birisi bağırdı. Üzümün asması altında oturan, kaktüs gibi bir adam hızlıca bize doğru geliyordu.” (Haşimov, 2012: 406). Hikâyemizde sanatoryum, araba ve bu düğün evinden başka bir mekân bulunmamaktadır.

Bir Güldürün adlı hikâye bir köy düğününde verilen davette geçen bir olayı anlatmaktadır. Bu sebeple mekân konusunda zayıftır. Hikâyede mekân bir odadır. “Çok yıllar önce Erkin Vahidov ile uzak köylerden birine gittik. Yol rehberimiz bizi bir düğüne götürdü. Hızlıca odada oturanlarla bizi tanıştırdı.” (Haşimov, 2012: 410). Hikâyede başka bir mekân unsuruna rastlanmaz.

Çince Yöntem adlı hikâye bir dağ köyünde verilen yemek davetini ve orada yaşanan bir diyalogu aktarmaktadır. Hikâyede mekân unsuru o dağ köyünde bir konak odasıdır. Hikâyede şu şekilde değinilmiştir. “Dağa Azim Suyun’un köyüne gitmiştik. Misafirleri bir odaya götürdüler. Zengin bir sofradır...” (Haşimov, 2012: 411). Hikâyede başka bir mekân unsuruna rastlanmaz.

¹ Lağman; Uygurlara ait bir yemek, lağmanhane ise o yemeğin yapıldığı lokantadır.

Hayallere Tutsak Olurum adlı hikâye bir otobüste Erkin adlı üniversite öğrencisi ile ortaokul arkadaşı Halide'nin karşılaşmasıyla başlar. Hikâyede birçok mekân bulunmaktadır. Bunlardan biri açık mekân olarak şu şekilde geçmektedir. “O nehir yanındaki kısa bank etrafında dolaşıyordum. O tanıdık bahçeler, o sakın nehir, çift olarak gezen sevgililer bir derdimi bin yapıyorlardı.” (Haşimov, 2002: 11). Bu mekândan başka sinema, otobüs, sokak, evin önü, Semerkant gibi mekânlar hikâyede geçmektedir.

Savaşın Son Kurbanı adlı hikâye Şaikram adlı bir kişinin aile ilişkileri üzerine şekillenmiştir. Bu sebeple hikâyedeki mekânlar genel olarak ev ve evin çevresinde olan ev, balkon, avlu ve bostandan oluşmaktadır. “O yürüyerek ceviz ağacının yanına geldi ve gerçekten de sokak kenarındaki duvarın bir tarafının çöktüğünü, dibine de toprak döküldüğünü görüp yüreği ağzına geldi. Sanki duvarın diğer tarafından biri onları gözetliyormuş gibi hissetti. Ceviz ağacının rüzgârla sallanan dalları, ayağı altındaki duvar toprağı paniklemesine sebep olduğu için geri döndü. Hatice çoktan eve girmişti. O ışığı kapatıp ocak kenarında yattı ve gönlündeki vesvese daha da büyüdü.” (Haşimov, 2002: 3). Bu bölüm hikâyede geçen mekânları özetler niteliktedir. Bu mekânların haricinde hikâyede okul, mezarlık ve dokuma fabrikası gibi yerlere de değinilmiştir.

Özbekler adlı hikâye mahalleli tarafından çok sevilen ve Atınayı diye adlandırılan bir kadını, o kadının ölümünü, tek oğlu olan İskender'in annesinin ölüm haberini almasını, cenaze kaldırılması süresinde İskender'in zihninin sürekli hatıralara gitmesini konu edinir. Bu sebeple hikâyede mekânlar Atınayı'nın evi, cenaze ortamı, İskender'in çalıştığı işyeri, İskender'in cenaze evine giderken geçtiği yerler ve aklına gelen geçmiş olaylardaki yerlerdir. İskender, cenaze haberini aldıktan sonra hızlıca annesinin evine gelir. Hikâyede olay ve mekânlar şu şekilde geçer: “O Halmat abiden ayrıldı ve sallanarak eve doğru yürüdü. Nedense insanlar ona bakmıyor, yüzlerini başka yere çeviriyorlardı. Ama o şimdi bu durumu düşünecek halde değildi. Sallana sallana beton merdivenlerden çıktı, serin holden geçip eve atıldı. Bazı kadınlar ona yol verdiler. İskender parlak demirleri paslanan yatakta yatan annesini gördü. (Haşimov, 2002: 7). Diğer kullanılan mekânlar evin bahçesi, sokağın başı, durak gibi yerlerdir.

Şişe Hacı adlı hikâyede mekân unsuru çok kısıtlıdır. Oğlunu evlendiren bir kişinin arkadaşları bunu kutlamak adına oturup içerken aralarına bir Hacı katılır. Hikâyede mekân onların oturup âlem yaptıkları yerdir.

Kürk Şapka adlı hikâyede olay bir kafede başlar. “Şöyle oldu; enstitünün üç yiğit kardeşi, Babur ‘Donut’, Batır ‘Kütük’ ve Bahram yani ben. Lakabımı söylemezsem daha iyi olur. Üçümüz sıcak kafeye girdik. Köşedeki askıya montlarımızı asıp sosis yedik.” (Haşimov, 2002: 16). Şapka meselesinden dolayı yollar karakola düşer. Burada hikâyenin kahramanları ile komiser arasındaki konuşmalar karakolda geçmiştir. “Komiser yorulmuş muydu yoksa uyuyamamış mıydı, bir iç çekti. Masanın yanındaki sandalyeyi gösterdi.” (Haşimov, 2002: 16). Karakoldan sonra hikâyede ana mekân kahramanların çalıştığı işyeridir. Bu mekânlar haricinde sokak, bina altı gibi mekânlarda geçmektedir.

1.3. ZAMAN

Zaman içinden çıkamadığımız bir andır. Biz zamana bağlı durumdayız. Anlatmaya bağlı edebî metinlerde zaman olaydan bağımsız düşünülemez. Metinde bulunan kişi, mekân ve zaman unsurları aracılığıyla olay kendini tamamlar.

“Romanda kendisine yer verilen olayların geçtiği, olup bittiği, cereyan ettiği nesnel vaka ve anlatma zaman dilimlerini karşılayan bir kavramdır. Roman, bir zaman sanatıdır ve geniş bir zamana yayılan olay, durum, olgu, yaşantı, duygu, hayal ve düşünce unsurlarının sergilenmesidir.” (Çetin, 2019: 128).

Zaman kavramı, incelemesini yaptığımız hikâyelerin özgün dünyasını anlamak ve anlatmak hususunda büyük önem arz etmektedir. Anlatmaya bağlı edebî metinlerde olay zaman çerçevesi içerisinde gerçekleşir. Bu zaman kavramı herkesin paylaştığı genel zaman, öykü zamanı ve öyküleme zamanıdır. Çetin, hikâyelerde zaman kavramını üç aşamada inceler:

1. Nesnel Zaman

“Kozmik zaman. Takvime bağlı olan zaman. Çerçeve zaman. Aktüel zaman. Somut, var olan, gerçek zaman. Dış zaman, geçip giden tarih. Dış dünyanın, evrenin, toplumların yaşamış oldukları, insan bilincinin bir bakıma dışında kalan genel zamandır. Romanın dışında da var olan herkesin paylaştığı ortak zaman dilimi. Romanda nesnel zaman, romana göre canlı olan, gerçek olan ya da yüzey yapıda, ön planda yer alan zaman dilimidir.” (Çetin, 2021: 129).

2. Vaka Zamanı

“Öykü zamanı. Romanda olayların geçtiği zaman dilimi. Nesnel zamanın tamamını kapsamayan, sadece olayların cereyan ettiği zaman süresi. Diyelim ki nesnel zaman, üç yıldır ama olaylar bu üç yılın her günü ve her saatinde geçmeyebilir. Bazı olaylar üç ay, beş ay ya da bir yıl gibi zaman dilimleri atlanarak geçebilir. Yani nesnel zaman akıp gider ama roman olayları ve nesnel zamanın bazı dönemlerinde karşımıza çıkabilir. Vaka zamanı, sadece olayların geçtiği zaman dilimlerini ifade eder. Dolayısıyla vaka aktarılırken nesnel zamanda tasarruflar yapılarak atlamalar ve kesintiler olabilir.” (Çetin, 2021: 131).

Çetin, vaka zamanını aynen aktarma, özetleme ve genişletme olarak üç alt başlık altında inceler.

a- Aynen Aktarma: Olayı giriş, geliş ve sonuç şeklinde sırasını bozmadan tek zaman diliminde anlatmadır.

b- Özetleme: Olay aynen aktarmadan farklı olarak nesnel zamana bağlı kalınmadan zaman sırasına göre değil de özetlenerek verilir.

c- Genişletme: Olaylar nesnel zamana paralel olarak olay kişinin veya anlatıcının bazı olay veya eşyaların çağrışımıyla geçmiş zamana veya gelecek zamana gidip hikâyeyi genişleterek anlatmasıdır. *“Roman kişisi, bir zaman dilimi içerisinde konuşurken, bir iş yaparken ya da boş otururken çağrışım ve hatırlamalarla geçmiş ge gelecek zamanlara dalar gider.”* (Çetin, 2021: 132).

3. Anlatma Zamanı

“Romanda geçen olayların birisi tarafından öğrenilip anlatıldığı, aktarıldığı, okuyucuya sunulduğu zaman. Romanın yazıldığı zaman. Roman, anlatıldığı, okuyucuya aktarıldığı, roman kitabı biçimine dönüştüğü sırada vaka zamanı değişebilir. Bu süreçte sadece cereyan eden olayların aktarımıyla yetinilmez; bunun yanında hatırlamalarla, çağrışımlarla, geriye dönüş ve ileriye gidişlerle başka zaman dilimleri de ilave edilebilir.” (Çetin, 2021: 133).

Tanımını yaptığımız hikâyede zaman kavramına göre Ötkir Haşimov’un incelediğimiz hikâyelerinde geçen zaman aşağıdaki gibidir:

Ak Bulut Apak Bulut adlı hikâyenin zaman kavramı şöyledir:

Nesnel zaman: 1970’li yıllar, Sovyetler Birliği Dönemi’dir.

Vaka zamanı: Hikâyenin yaşatılan güncel zamanı bir uçak seyahatinde geçen süredir. Hatırlatılan zaman ise Ergeş adlı başkahramanın lise yıllarına kadar olan zamandır. Bu zaman on yıl kadardır. Vaka zamanında genişletme kullanılarak geçmişe gidilmiştir.

Anlatma zamanı: 1979 yılıdır.

Baht adlı hikâyenin zaman kavramını şu şekilde verebiliriz:

Nesnel zaman: 1970’li yıllar, Sovyetler Birliği Dönemi’dir.

Vaka zamanı: Hikâyenin yaşatılan güncel zamanı yılbaşı gecesi Münire’nin yaptığı hazırlıkla başlar. Yaklaşık üç saatlik bir zamandır. Hatırlatılan zaman ise yaklaşık yirmi üç yıldır. Hikâyede geçen şimdi vereceğimiz bölümler bize hikâyede ne kadar geriye gidildiğini göstermektedir. “Üç saat sonra Münire otuzuna adım atacak” (Haşimov, 2012: 344). “Münire yedi sekiz yaşlarındayken kız kardeşiyle birlikte soğuk almışlardı.” (Haşimov, 2012: 346).

Anlatma zamanı: 1977 yılıdır.

Ömür Sevdası adlı hikâyede zaman kavramı şöyledir:

Nesnel zaman: 1970’li yıllar, Sovyetler Birliği Dönemi’dir.

Vaka zamanı: Hikâyenin güncel zamanı Hurşide’nin işten geldiği bir gün başlar. Yaklaşık bir saat içinde yaşanır. Hatırlatılan zaman ise birkaç yıldır. Hurşide geçmişte yaşadığı bir evliliği hatırlar. Bu hikâyenin vaka zamanında genişletilmeden faydalanılmıştır.

Anlatma zamanı: 1979 yılıdır.

Eşek Şakası adlı hikâyenin zaman kavramı şu şekildedir:

Nesnel zaman: 1970’li yıllar, Sovyetler Birliği Dönemi’dir.

Vaka zamanı: olay Ravşan adlı kişinin işe başlaması ve işten kovulmasına kadar geçen zamanı anlatır. Bu süre birkaç gün sürmüştür. Vaka zamanı aynen anlatma

metoduyla aktarılmıştır. Olayda sadece giriş gelişme ve sonuç vardır. Genişletme metoduyla geriye veya geleceğe gidiş yoktur.

Anlatma zamanı: 1976 yılıdır.

Ben Dedem ve Renkli Televizyon adlı hikâyenin zaman kavramı şöyledir:

Nesnel zaman: 1990'lı yıllar, Bağımsızlık Dönemi'dir.

Vaka zamanı: Olay yazar olan başkahramandan bir film yapımcısının senaryo yazmasını istemesiyle başlar. Vaka yedi ay sürmüştür. Vaka aynen anlatma metoduyla ele alındığı için sadece giriş gelişme ve sonuç vardır. Hikâyede genişleme metodu kullanılmadığı için geçmişe gidiş yoktur.

Anlatma zamanı: 1998 yılıdır.

Gökten Düşen Para adlı hikâyenin zaman kavramını şu şekilde verebiliriz:

Nesnel zaman: 1990'lı yıllar.

Vaka zamanı: Vaka, hikâyenin başkahramanına gelen bir telefonla başlar. Vaka zamanı bir gündür. Aynen anlatma metodu kullanılmıştır. Hikâyede geçmişe ve geleceğe gidiş yoktur.

Anlatma zamanı: 1998 yılıdır.

Öldü Aziz Oldu adlı hikâyenin zaman kavramını şu şekilde verebiliriz:

Nesnel zaman: 1970'li yıllar, Sovyetler Birliği Dönemidir.

Vaka zamanı: Aziz Mahkamov adlı başkahramanın çalıştığı iş yerinde yapılan bir toplantı ile başlar. Vaka zamanı 4 gün sürer.

Anlatma zamanı: Anlatma zamanı tespit edilememiştir.

Serseri adlı hikâyenin zaman kavramı şöyledir:

Nesnel zaman: 1960'lı yıllardır. Hikâyenin başladığı cümle bize bu bilgiyi verir. “Üniversiteyi yeni bitirdiğim zamanlardı. “İnsanlar ne der ki?” adlı kıssam kitap olarak çıkmıştı.”(Haşimov, 2012: 404). Burada adı geçen “İnsanlar ne der ki?” adlı kıssa 1960 yılında yazıldığından hikâyenin nesnel zamanının 1960'lı yıllar olduğunu çıkarabiliriz.

Vaka zamanı: Hikâyenin başkahramanının arkadaşlarıyla çıktığı bir gezi ile başlar. Hikâye bir mağazada sona erer. Vaka zamanı on gün sürmüştür.

Anlatma zamanı: Anlatma zamanı tespit edilememiştir.

Şefkatli Çırac adlı hikâyenin zaman kavramı şu şekildedir:

Nesnel zaman: Sovyetler Birliği Dönemi'dir.

Vaka zamanı: Bir yaz mevsiminde hikâyenin başkahramanı ve onun arkadaşının katıldığı bir düğün yemeğinde başlarından bir olay geçer. Hikâyenin zamanı bu olayın sürüdüğü yaklaşık bir saatlik zamandır.

Anlatma zamanı: Anlatma zamanı tespit edilememiştir.

Bir Güldürün adlı hikâyenin zaman kavramını şu şekilde inceleriz:

Nesnel zaman: 1950'den sonra Sovyetler Birliği Dönemi'dir.

Vaka zamanı: Başkahramanın yıllar önce gittiği bir köyde başlar. Yaklaşık bir saat kadar sürmüştür.

Anlatma zamanı: Anlatma zamanı tespit edilememiştir.

Çince Yöntem adlı hikâyenin zaman kavramını şu şekilde verebiliriz:

Nesnel zaman: 1950'den sonra Sovyetler Birliği Dönemi'dir.

Vaka zamanı: Bir köy yerinde ev sahibi tarafından kurulan sofraya geçen diyalog vaka zamanını oluşturur. Yaklaşık yarım saat sürer.

Anlatma zamanı: Anlatma zamanı tespit edilememiştir.

Hayallere Tutsak Olurum adlı hikâyede geçen zaman kavramı şöyledir:

Nesnel zaman: 1960'lı yıllar.

Vaka zamanı: Erkin adlı başkahramanın sevdiği kız olan Halide'yi son gördüğü sahne olayın yaşatılan güncel zamanıdır. Bir saatten az bir süredir. Hatırlatılan zaman ise lise mezuniyetine kadar giden süredir. Erkin Halide'yi o zamandan beri seviyordu. Bu süre bir yıl kadardır. Hikâyede genişletme metodu kullanılarak geçmişe gidilmiştir.

Anlatma zamanı: 1964 yılıdır.

Savaşın Son Kurbanı adlı hikâyenin zaman kavramı şöyledir:

Nesnel zaman: 1960'lı yıllar, Sovyetler Birliği Dönemi'dir.

Vaka zamanı: Yaşatılan güncel zaman bir ilkbahar akşamı evin balkonunda başlar, bir sonraki günün öğlen vaktinde biter. Hatırlatılan zaman ise yaklaşık üç senedir. Şaikram adlı başkahramanın evlendiği yıllara kadar hatırlatma yapılır. Güncel zamanda ise üç kız çocuğu vardır. Buradan anlaşılıyor ki yaklaşık üç yıl kadar geriye gidilmiştir.

Anlatma zamanı: 1967 yılıdır.

Özbekler adlı hikâyenin zaman kavramını şu şekilde ele alabiliriz:

Nesnel zaman: 2000’li yıllar, Bağımsızlık Dönemi’dir.

Vaka zamanı: Yaşatılan güncel zaman Atınayı adlı kişinin ölümünden yarım saat önce evinde komşularıyla sohbetiyle başlar, cenazesinin defnedilmesiyle biter. Bu olay gün içerisinde olup bitmiştir. Hatırlatılan zaman ise Atınayı’nın oğlu ola İskender’in çocukluk yıllarına kadar gider. “Bu eller onun başını okşamış, çok okşamış. Gönlü incindiğinde, halsiz olduğunda, ilk kez okula gittiğinde, okulu başarı ile bitirdiğinde, üniversiteyi kazandığında, bitirdiğinde, nihayet evlendiğinde bu eller onun başını çok okşamış.” (Haşimov, 2002: 17). Hikâyede genişletme metodu kullanılarak geçmişe gidilmiştir.

Anlatma zamanı: 2006 yılıdır.

Şişe Hacı adlı hikâyenin zaman kavramını şu şekilde verebiliriz:

Nesnel zaman: Bağımsızlık Dönemi’dir.

Vaka zamanı: Yaşatılan güncel zaman bir grup arkadaşın kendi aralarında kurdukları alkol masasına katılan bir hacı ile etmeye başladıkları sohbetle başlar ve masanın dağılmasıyla biter. Yaklaşık yarım saat kadardır. Hatırlatılan zaman ise Hacı abi adlı kişinin yaptığı seyahatlerin yaşandığı zamandır. Metinde bu seyahatlerin ne zaman yaşandığına dair bir bilgi yoktur. Geçmiş zaman olarak geçer.

Anlatma zamanı: Anlatma zamanı tespit edilememiştir.

Kürk Şapka adlı hikâyenin zaman kavramı şöyledir:

Nesnel zaman: Hikâye kullanılan bazı kelimelerden anladığımız kadarıyla Sovyetler Birliği Dönemi’dir.

Vaka zamanı: Birkaç arkadaşın kafede toplanmasıyla başlar, aynı gün karakolda devam eder, bir gün sonra iş yerinde biter. Sadece yaşatılan güncel zaman bulunmaktadır. Yaklaşık bir gün kadardır. Hatırlatma zamanı bulunmamaktadır.

Anlatma zamanı: Anlatma zamanı tespit edilememiştir.

1.4. HİKÂYELERİN OLAY ÖRGÜSÜ

Anlatmaya bağlı edebî metinlerde olay, en başta gelen unsurlardandır. Olay, zaman, mekân ve kişilerle bir bütünlük arz etmektedir. Olay örgüsü ise bu bütünlüğün sıralamaya tabii tutulmuş halidir. Anlatıda yazar, okuyucuyu etkileyebilmek adına olayların yerini değiştirebilir veya olayları belli bir sıraya göre dizebilir. Böylece kurgusal bir yapı meydana gelir. Bu kurgusal yapı belli metin halkalarından meydana gelir. *“Her ‘metin halkası’, romanın genel yapısında yer alan şahıs, zaman, mekân... gibi elemanları içinde barındırır: Belirli bir mantık dahilinde peşpeşe gelen ‘metin halkaları’yla roman, bir bütünlük, tamlık kazanmış olur. Olay örgüsü, bu bütünlüğün” metin halkaları” düzeyinde idrak edilmesidir.* (Tekin, 2015: 74-75).

Hikâyelerin epizotlarına göre özetleri aşağıdaki gibidir.

Ak Bulut Apak Bulut

1. Ergeş adlı başkahramanın bir uçak yolculuğu esnasında Dilefruz adındaki on sekiz yıldır görmediği okul arkadaşına rastlaması ve zihninde Dilefruz’un okula ilk geldiği güne- okul anılarına dair bir şeylerin canlanması.
2. Okulun Ebcel adlı elebaşısının da Dilefruz’a karşı duygular beslemesi ve Dilefruz’u seven iki gencin kavga etmesi.
3. Kuyruk lakaplı arkadaşlarının ikisine Börücer adlı nehirde yüzmeleri konusunda bahse girmelerini teklif etmesi ve ikisinin de bunu kabul etmesi.
4. Ertesi gün tarafların Börücer adlı nehrin üzerindeki köprüde buluşması ve Ebcel’in düellodan önce şarap içmesi.
5. Kuyruk lakaplı kişinin yazı tura atması ve köprüden ilk atlayacak kişinin Ergeş çıkması.
6. Ergeş’in atlamaya hazırlandığı sırada Dilefruz’un gelmesi, iki genci azarlaması ve Ebcel’e yaklaşp onu sevdiğini söylemesi.
7. Ebcel’in hayal kırıklığına uğraması ve Taşkent’te üniversite kazanması.

8. Ergeş'in üniversite dördüncü sınıfta evlenmesi, Dilefruz'un ise Tıp Fakültesini bitirdikten sonra Ergeş'ten bir yıl sonra evlenmesi.

9. Ergeş'in uçakta boş bulunarak Ebcel'i sorması, Dilefruz'un ondan iğrenmişçesine bahsetmesi, geçen on sekiz yılda Ergeş'in hayatındaki tüm değişikliklerden Dilefruz'un haberdar olmasının konuşulması.

10. Ergeş'in zihnindeki her şeyin yerli yerine oturması, Dilefruz'un aslında en başından beri ve hâlâ ala kendisini sevdiğini anlaması ve kendi anlayışsızlığından dolayı büyük bir pişmanlık yaşayıp dönüşü olmayan bir yolda olduğunu anlaması.

Baht

1. Münire'nin yeni yılla birlikte üç saat sonra otuz yaşına girecek olması, çocukluğuna ve annesine dair bazı anıların aklına gelmesi.

2. Münire'nin babasını çocukluk anılarından hatırlamaya çalışması ve kız kardeşi Seyyare doğduktan sonra onları bırakıp gittiğine aklının ermesiyle annesinin hüznüne ortak olmak için daha altıncı sınıftayken çalışmaya başlaması.

3. Münire'nin yılbaşı için birtakım hazırlıklar yaparken yaklaşık altı yıldan beri yeni yılı tek başına kutladığını fark etmesi.

4. Zakircan adında bir dolmuş şoförünün Münire'ye sevdalanması ve niyetinin ciddiyetini belli etmesi üzerine bu durumun Münire'nin de aklına yatması, ancak hiç beklemediği bir anda annesinin vefat etmesiyle annesinin vasiyeti üzerine kız kardeşi Seyyare'nin sorumluluğunu üstüne aldığı için bu durumu ertelemesi.

5. Aradan aylar geçtikten sonra Zakircan'ın aynı teklifle Münire'ye geldiği sırada Münire'nin kardeşinin okuluna dair bir takım sebepler sunarak ertelemeye çalışmasıyla Zakircan'ın öfkeyle ve saygısızca birtakım cümleler kurarak Münire'yi kendinden uzaklaştırması ve kısa bir süre sonra başka biriyle evlenmesi.

6. Seyyare'nin pamuk toplamak için gittiği kooperatifte âşık olduğu biriyle evlenmek istediğini söylemesi ve Münire'nin fedakârlık ederek kendisi için biriktirdiği bütün çeyiz ve takıları Seyyare'ye armağan etmesi.

7. Seyyare'nin evlenip gitmesiyle daha çok içine kapanan Münire'nin kendini iyice işine vermesi, o esnada kız kardeşinin evliliğinde bir takım problemlerin çıkması, Seyyare'nin kocasının kendi köyünde de bir karısı olmasının öğrenilmesi üzerine Münire'nin o gün ilk defa kardeşine tokat atması.

8. Bu evlilikten Seyyare'nin Nilüfer adında bir kızının olması ve Münire'nin yeğenine kendi evladı gibi muamele etmesi.

9. Münire'nin bu anılardan sıyrılıp kendine geldiğinde saatin on iki olduğunu, Nilüfer'in saatin sesine uyandığını fark etmesi.

10. Nilüfer'in "Noel baba geldi mi? Gelseydi sana mutluluk isteyecektim!" demesi üzerine Münire'nin çocuğa sarılıp hüznle ve mutlulukla karışık gözyaşı dökmesi.

Ömür Sevdası

1. Hurşide'nin işten eve geldiğinde annesi Kumru'yu eyvanda bitkin ve mutsuz bir şekilde görünce sebebini sorması üzerine Kumru'nun yakında evlendireceği Tölkincan adındaki oğlunun nişanlısının evine gittiğinde ilerleyen saate rağmen uyuyor olduklarını düşünüp canının sıkıldığını söylemesi.

2. Kumru'nun; gelininin evinin önünü süpürmemiş olması, abisinin içki içiyor olması, babasının ise ağzının bozuk olduğuna dair duyumlar almasıyla iyice huzursuz olması.

3. Hurşide'nin annesinin bu tavrı karşısında alaycı bir tutum sergileyerek kendi ailelerinin de kusursuz olmadığını, hatta kendisinin evliliğinin bozulduğunu söylemeye çalışması.

4. Kumru'nun, kızını teselli amacıyla söylediği sözlerin Hurşide'yi daha fazla incitmesi.

5. Hurşide'nin henüz on dokuz yaşındayken bir gün Pazar alışverişinden eve dönerken yanında lüks bir aracın durarak onu eve götürmeyi teklif etmesi, Hurşide'nin ilkin bu teklifi reddettikten sonra lüks araçtaki gencin ısrarcı tutumuyla araca binmesi.

6. Enver adındaki gencin Hurşide'yle sohbet etmeye çabalaması ancak Hurşide'nin ters cevaplar verdiği andan sonra Enver'in Hurşide'nin hayatına, işine, yaşına dair birçok bilgiyi net şekilde söylemesi üzerine Hurşide'nin şaşkınlık içinde kalması.

7. Enver'in yol üzerinde durum Hurşide için bir çiçek alması ve Hurşide'nin doğum gününü kutlayarak onu evine bırakması.

8. O gece Hurşide'nin doğum gününü çok güzel bir şekilde geçirmesi, ara ara Enver'in aklına gelmesi ve bir hafta sonra Enver'in arabasını tekrar görmesi.

9. Enver'in onu tekrar arabaya davet etmesi, daha samimi sohbet etmeleri, iş yerine götürmesi ve Enver'in kendisine dair şeyler anlatması.

10. Kumru'nun Hurşide'ye görücüler geleceğini söylemesi üzerine Hurşide'nin görüştüğü biri olduğunu söylemesi ve Enver'den bahsetmesi, ertesi gün istemeye geleceklerini söylemesiyle Kumru'nun bu işin acele olmasından ötürü razı olmaması, ancak buna rağmen evlenmeleri.

11. Evlilikleri mutlu ilerlerken Enver'in bir gün eve geldiğinde bir aylığına Leningrad'a gitmesi gerektiğini söylemesiyle Hurşide'nin evde tek kalmaya dayanamayıp kocası gelene dek annesinin yanında kalmasının iyi olacağını düşünerek baba evine dönmesi.

12. Bir gün kapının çalması ve bir kadın ve bir çocuğun içeriye girmesi.

13. Kadının Enver'in ikinci eşi olduğunu söylemesi.

14. Hurşide'nin bu durum karşısında çok üzülmesi ve sabaha kadar kadınla dertleşmesi.

15. Ertesi sabah kadın ve çocuğun gitmesiyle Hurşide'nin bu durum ile yüzleşmesi, Enver'in dönmesi üzerine Hurşide'nin bütün olanları sorması ve onun pişkince cevap vermesi.

16. Eyvanda eltisi ile oturan Kumru'nun Tölkincan'ın eşi olan kız ve ailesine dair kaygılarından bahsetmesi ve eltisinin yolun başındayken dikkatli olmaları gerektiğini hatırlatması.

Eşek Şakası

1. Ravşan'ın kendisiyle beraber kırk iki kişinin çalıştığı, bunlardan kırkının kız olduğu proje bürosunda işe başlaması ve müdirenin onu uygunsuz davranması durumunda kovacağını söylemesi.

2. Ravşan'a bu işi ayarlayan Tursunbay adındaki arkadaşının onu beş kızın çalıştığı bölüme götürüp onlarla tanıştırmaması.

3. Ravşan'ın çalıştığı bürodaki telefonun onun masasında olması, kızların sevgilileriyle bu telefonla görüşmesi, Ravşan'ın onlara aracılık yapması.

4. Bir gün telefonun çalması ve bir kızın Ravşan'la görüşmek istediğini söylemesi, onu otobüs durağının yanında beklediğini söylemesi.

5. Durağa giderken Tursunbay'la karşılaşması, Tursunbay'ın ona manidar şekilde sorular sorması.

6. Dura geldiğinde telefondaki kız sandığı kişinin otobüse binip gitmesi, ertesi gün aynı sesin kitap mağazasında olduğunu söylemesi, Ravşan'ın koridora çıkınca Tursunbay'la tekrar karşılaşması ve arkadaşının onun peşine takılması.

7. Firuze adlı kızın Tursunbay'ı Ravşan'ın yanında görünce yine konuşmayıp kaçarcasına uzaklaşması üzerine üçüncü aramada Ravşan'ın bu sefer yalnız geleceğini söylemesi, fakat tekrar Tursunbay'a takıldığı için kızla konuşamaması.

8. Ertesi gün yine Firuze ve Ravşan'ın telefonlaşması ve Ravşan'ın Tursunbay'a dair nahoş şeyler söylemesi üzerine Firuze'nin telefonu kapatması.

9. Aradan bir zaman geçtikten sonra Firuze'nin tekrar araması, durakta olduğunu söylemesi üzerine Ravşan'ın koşarcasına giderken Tursunbay'ı itmesi, Ravşan'ın kıza çok yaklaştığı bir anda kızın onu iteklemesi ve Tursunbay'ın Ravşan'ı alıp daireye getirmesi.

10. Daireye geldiklerinde telefondaki sesin sahibinin Tursunbay olduğunu anlaması ve bir oyun içinde olduğunu anlaması.

11. Gün boyu Tursunbay ve kızların Ravşan'la alay etmeleri ve bu durumun Ravşan'ı çok sinirlendirmesi.

12. Telefonun çalması ve Ravşan'ın tekrar bir oyunda olduğunu düşünerek telefondaki kişiye ağır cümleler kurması.

13. Aradan birkaç dakika geçmeden odanın kapısında müdirenin belirmesi ve Ravşan'ı işten kovması.

Ben Dedem ve Renkli Televizyon

1. Anlatıcının dedesine dair birtakım şeylerden bahsetmesi,
2. Dedesinin torunundan büyük bir renkli televizyon istemesi.
3. Yazar olan anlatıcıyı bir gün bir film yapımcısının araması ve görüşme talep etmesi ve kendisinden bir senaryo yazmasını istemesi.

4. Yapımcının birazda emrivaki yaparak bu işi yazara kabul ettirmesinin ardından yazarın dört ayda senaryoyu yazması, yapımcının bu senaryoyu bir haftada incelemesi ve beğenmediğini söylemesi.

5. Tüm bunlar yaşanırken yazarın dedesinin istediği renkli televizyonu alması ve yönetmenin beğenmediği senaryoyu tekrar yazıp iki ay içerisinde tekrar sunması ve yapımcının yine beğenmemesi.

6. Yapımcının istediği şekilde senaryo yazmayan yazarın yapımcı tarafından mahkemeyeyle tehdit edilmesi.
7. Yazarın senaryoyu on beş günde tekrar düzeltip yapımcıya vermesi.
8. Bu olaylar yaşandıktan sonra yazar odasına kapanıp kendi kitabını yazarken çocukların “Babamın yazdığı film başlıyor!” demeleri üzerine bütün ailenin filmi izlediklerini görmesi.
9. Yazarın filmi ailesiyle birlikte izlerken kendi yazdığı senaryonun içerisindeki kültürel yapının değiştirilip Avrupalı bir hava katıldığını fark etmesi.
10. Film izleyen aile fertlerinin uygunsuz sahnelerde utanmaları, televizyon karşısından yavaş yavaş ayrılmaları ve dedenin bastonunu televizyona fırlatarak oradan uzaklaşması.
11. Film senaryosuna fazla vakit ayırıp yayınevlerinin işini aksatan yazarın yayın planından çıkarılma haberini alması ve bu olaydan sonra onun ve dedesinin film izlemeyi bırakması.

Gökten Düşen Para

1. Anlatıcının bir gün aldığı bir telefon üzerine kendisi adına yazılmış on bin somluk bir çekin bulunduğu haberini alması ve bir gün sonra bu çeki tahsil etmek için gerekli birime gitmesi.
2. Anlatıcının parayı postaneden almak için gitmeden önce yakınlarının ondan çeşitli şeyler istemesi ve anlatıcının da onlara karşı cömertçe sözler vermesi.
3. Postanede para tahsili yapılırken görevli memurun son anda yanlışlık olduğunu fark etmesi üzerine verdiği paraları hızlıca geri alması.
4. Memurun çek kâğıdındaki mührü adama göstererek 1994 yılına ait olduğunu ve dönemin kuruna göre sadece doksan tiyin (kuruş) ettiğini söylemesi.
5. Said Ahmet’in telefonda arayarak alay etmesi ve aynı durumun bir hafta önce kendi başına geldiğini söylemesi.

Öldü Aziz Oldu

1. Her hafta yapılan iş topşantisına Makamov’un yine geç kalması ve başkanın öfkeyle bu durumun sebebini çalışanlara sorması.
2. Çalışanların Mahkamov hakkında olumsuz konuşmaları.

3. Bu konuşmalar esnasında Şöhret adlı çalışanın ağlayarak içeri girip Mahkamov'un ölüm haberini vermesi ve başkanın durumun nasıl olduğunu Şöhret'e sorması.

4. Şöhretin önceki gün işten beraber çıktıklarını, sabah beraber işe gelmek için sözleştiklerini, Mahkamov'un evine gittiğinde çocuklarının yas kıyafetleri giydiğini ve kalabalığın ağladıklarını söylemesi.

5. Başkanın toplantıyı durdurması, Mahkamov'un son bir aylık maaşı da dâhil olmak üzere defin işlemleri için gerekli masrafın kendileri tarafından karşılanacağını söylemesi ve parayı teslim için Şöhret'i cenaze evine göndermesi.

6. Bir anda bütün iş arkadaşlarının Mahkamov hakkında olumlu konuşmaya başlaması.

7. Bir süre sonra Şöhret'in gelmesi ve bir yanlış anlaşılma olduğunu, ölen kişinin Mahkamov değil eniştesi olduğunu söylemesi.

8. Mahkamov için gönderilen paranın akıbetinin sorulması üzerine Şöhret'in parayı eve gittiğinde cenaze sahiplerine teslim ettikten sonra durumun farkına vardığını söylemesi.

9. Bir anda herkesin Mahkamov hakkında tekrar olumsuz konuşmaya başlaması.

10. Yanlış haber üzerine Mahkamov ve Şöhret hakkında disiplin soruşturması başlatılması ve bu ikilinin birkaç gün sonra lokantada buluşup iş disipliniyle alay ederek sohbet etmeleri.

Serseri

1. Anlatıcının bir kitap yazarı olması ve eseri yayımlandıktan sonra birkaç arkadaşıyla on gün sürecek bir orman kampına çıkmaları.

2. Geri dönüş yolunda bir mağazaya alışveriş için girmeleri.

3. Azat isimli kişinin mağazada çalışan kızın okuduğu kitabın yazar arkadaşına ait olduğunu görünce onu imzalatması için almak istemesi üzerine kızın dışarıdan gelen bu müşterilerin kılığına bakıp onları serseri zannetmesi daha sonra kitabı imzalatmaya ikna olması.

4. Mağaza müdürünün gürültülere gelmesi, onlara inanmak için serseri kılıklı yazardan kimlik belgesi istemesi bunlara rağmen yine de inanmaması.

5. Sübütay hoca adlı yaşlı adamın bu durumla alay etmesi ve kızın öfkeyle imza kâğıdını yırtıp atması.

Şefkatli Çırac

1. Anlatıcının azat adında bir arkadaşıyla Fegana’da kalması ve bu süreçte düğün mevsimi olduğu için sık sık düğünlere davet edilmeleri üzerine iki arkadaşın bu durumdan sıkılmaya başlamaları.
2. Bu düğünlerden birinde sarhoş bir adamın Azat Şerefiddinov’u ömer adında birine benzetmesi ve sarhoşluğun verdiği sersemlikle adamı sürekli öperek sorular sorması.
3. Sarhoş adamın Azad’ı bırakarak anlatıcıya sarılması ve onu da “Erkin abi!” diyerek öpüp sarsmaya başlamasından sonra iki arkadaşın ayrı bir odaya götürülüp misafir edilmeleri.
4. Odadan çıktıklarında adamın tekrar geldiğini zannetmeleri ile bir çırpıda oradan uzaklaşmaları.

Bir Güldürün

1. Anlatıcının şair olan arkadaşı Erkin Vahidov’la birlikte bir düğüne gitmeleri ve orada sarhoş ve saf bir adamın şaire “Bir güldürün” demesi.
2. Anlatıcının bu durumu kullanarak sarhoş adama ve şaire espiritüel bir şekilde muzipçe takılması.
3. Erkin Vahidov’un da bu şakaya dâhil olması üzerine sarhoş adam bu duruma anlam veremeyerek odadan çıkarken herkesin bu duruma gülmesi üzerine “Raporsuz da güldürüyormuşsunuz!” demesi.

Çince Yöntem

1. Anlatıcının bir yemeğe davet edilmesi ve zengin bir sofraya oturduklarında sofrada bir kâse balı gören herkesin balın hakiki olup olmadığına dair bir sohbete tutuşmaları.
2. Herkesin balın hakiki olup olmadığına dair kendilerince bir şeyler söylemeleri üzerine toplulukta bulunan Erkin Vahidov’un dostuna dönerek “Bal testinde Çince yöntem.” Diye bir iddia ortaya atması.
3. Arkadaşının bu işte bir muziplik olduğunu sezmesi ve Erkin Vahidov’un balın gerçek mi yoksa sahtemi olduğunu anlamak için Çince yöntemle balı bir kişinin bir dikişte içmesi gerektiğini, hakiki ise o kişinin öleceğini söylemesi üzerine hiç kimsenin buna cesaret edememesi.

4. Bir kâse balı Erkin Vahidov'un ve arkadaşının içmesi.

Hayallere Tutsak Olurum

1. Erkin'in üniversite yıllarındaki tutum ve davranışlarına dair birtakım anıların gözünde canlanması ve otobüs ile yolculuk ederken ortaokuldan tanıdığı Halide'nin yan koltuğa oturmasıyla sohbete başlamaları.

2. Yolculuk esnasında Halide'nin, Erkin'in elindeki deftere bakmak istemesi ve defterde Halide'nin fotoğrafını saklayan Erkin'in bir an panikleyerek Halide'nin isteğini reddetmesi ve konuyu değiştirmek için otobüs sinemanın önünden geçerken Erkin'in Halide'yi sinemaya davet etmesi üzerine Halide'nin olumlu cevap vermesi.

3. Sinemadan sonra bir ağacın altında otururken Halide'nin tekrar buluşmaya dair imada bulunmasıyla Erkin'in olumlu tavrı karşısında kızın utanarak otobüs durağına koşup evine gitmesi.

4. Birkaç gün geçmesinin ardından Halide ve Erkin'in tekrar buluşarak yürümeye başlamaları ve birbirlerine karşı hissettikleri bu sevgiyi daha net bir şekilde itiraf etmeleri.

5. İki yıl süren buluşmalar ve sevdanın ardından Halide'nin bir buluşmaya gelmemesi üzerine Erkin'in dayanamayıp Halide'nin evine gitmesi ve bahçede abisini görünce Halide'yi sorması üzerine abisinin öfkesiyle karşılaşması.

6. Erkin'in bu durumu gururuna yedirememesi ve staj için gittiği Semerkant'ta bir haftada Halide'den iki mektup alsa da gururuna yediremeyip mektuplara cevap vermemesi ve ancak iki ay sonra cevap yazdığı mektuba, Halide'den hiçbir karşılık gelmemesi.

7. Erkin'in, Cevdet adlı yakın arkadaşından Halide'nin evlendiğini öğrenmesi üzerine, çalıştığı yerden ayrılan Erkin'in, Halide'nin evinin bulunduğu sokağa gelince onu lüks bir Volga arabaya binerken görmesi ve kızın ne kadar menfaatçi olduğuna kanaat getirmesi.

8. Bir zaman sonra Erkin'in aynı otobüste Halide ile karşılaşması ve Halide'nin ağlamaya başlaması üzerine Erkin'in onu otobüsten indirerek yıllar önce buluştukları nehir kenarına götürmesi.

9. Halide'nin biraz sakinleştikten sonra tekrar gözyaşı içerisinde kendisinin zorla evlendirilmeye çalışıldığını, Erkin'in mektubuna neden cevap vermeyip kendisini neden kurtarmaya gelmediğine dair konuşmaya başlaması.

10. Erkin'in yüreğinde pişmanlık ateşi yanması ve yürüyüp uzaklaşan Halide'yi izlemesi.

Savaşın Son Kurbanı

1. Şaikram'ın evinin balkonundan etrafı gözlemlemesi ve etrafın dağınıklığından huzursuz olup karısına söylendiği an da içeriden bebek ağlaması sesi gelmesiyle Şaikram'ın iyice öfkelenmesi ve karısının da kendi çocuklarına beddua ederek söylenmesi.

2. Şaikram'ın savaş çıktığında askere alınmaması üzerine bu süreçte evlendirilmesi ve üç çocuğunun peş peşe dünyaya gelmesi.

3. Avlunun diğer tarafından Şaikram'ın annesi Umri'nin torunlarının ağlama sesine gelmesi ve gelini Hatice ile çocukları uyuttuktan sonra gelinin kayınvalidesine çay ikram etmesi.

4. Şaikram'ın, annesi Umri için karısından yemek istemesi üzerine Hatice'nin yemek kalmadığını söylemesiyle Şaikram'ın küçük erkek kardeşi Şanimet'in alçak pencere tavanından kendilerine baktığını fark etmesi ve Şanimet'i on gündür ziyaret etmediğini düşünerek utanması.

5. Şanimet'in askerlik için başvurduğu sırada tüberküloz olduğunun öğrenilmesi ve üç aydan beri hasta yatması.

6. Şanimet ve Şaikram'ın birbirlerine karşı dargın olmaları ve bunu düşünen Şaikram'ın sofrayı toplayan karısı Hatice'nin Şaikram nöbetteyken ineklerini çaldığı aklına gelince iyice öfkelenerek karısına bağırması.

7. İneğin çalındığı gece, nöbette olan Şaikram'ın, sabah eve geldiğinde annesi ve karısının ağlayarak düşündüklerini ve ineklerinin çalındığını anlaması üzerine hasta kardeşi Şanimet için bu ineğin sütünü içirmeleri gerektiği bilen Şaikram'ın tüm bu hadiselerden ötürü öfkesinin dinmemesi.

8. Hatice'nin, hırsızın çilek bahçesine de dadandığını söylemesi üzerine Şaikram'ın kendi çocuklarının yediğini ima etmesiyle, Hatice'nin bahçe duvarının delik olduğunu kocasına söylemesi.

9. Hatice'nin Söyledikleri karşısında şüphelenen Şaikram'ın, duvarı kontrol etmeye gittiğinde arada bir delik olduğunu görünce iyice huzursuz olması ve ineği çalan hırsızın, çilekte çalabilecek olmasına, dahası karısı ve annesinin canlarına kast edebileceğini düşünmesi ve endişelenmesi.

10. Bu düşüncelerle Şaikram'ın çilek bahçesine elektrikli tel girmesi ve uyuyan karısını uyandırarak bu durumdan haberdar etmesi.

11. Şaikram'ın uyuya daldığı anda kardeşi Şanimet ile olan anılarının bir rüya gibi hatırlanması ve bir ses duyarak irkilip uyanınca bahçede birinin yattığını fark ederek koşarak oraya yönelince elektrik teline takılan kişinin annesi olduğunu görmesi ve Umri teyzenin eteğinden iki avuca yakın çilek döküldüğünü fark etmesi.

12. Şaikram'ın yaptığı şeyin ne denli büyük bir hata olduğunu anlaması üzerine gözyaşı dökerken karısı, kızları ve hasta Şanimet'in bile güç bela oraya gelmesi.

13. Şanimet'in, annesinin süt almak için çilek toplayıp gündüz sattığını söylemesi ve ertesi gün annelerinin cenazesini kaldırmaları.

Özbekler

1. Yazarın Atınayı adlı kadının gençliğinden başlayıp evinin herkese açık, gönlü geniş, eli bol, merhametli bir insan olduğundan bahsetmesi ve şimdilerde yaşlı bir kadın olduğunu okuyucuya nakletmesi.

2. Atınayı'nın komşu kadınlarla otururken sandıktan bir kumaş çıkarıp oğlu İskender'in aldığını, ölümce buna sarılmak istediğini komşulara söylemesi ve komşularına oğlunun Polonya'dan getirdiği sabunlardan hediye etmesi.

3. Atınayı'nın oğlu İskender'in maddi durumunun son derece iyi olması, annesini yanına almak istese de Atınayı'nın bunu kabul etmemesi ve ahir ömründeki tek dileğinin oğlunun evlenip evlat sahibi olduğunu görmeyi istemesi.

4. İskender'in, ofisinde çalışırken sekreterinin kendisini telefonda birinin aradığını bildirmesi üzerine telefonun diğer ucundaki Halmat adlı kişinin, Atınayı'nın durumunun kötü olduğu haberini vermesi ve İskender'in hemen annesinin yanında bulunması gerektiğini söylemesi.

5. İskender'in, arabasını hazırlatması ve annesinin evinin bulunduğu sokağa girdiğinde bir gariplik sezip eve hızla girince annesinin cenazesıyla karşılaşması ve sarılıp ağlamaya başlaması.

6. İskender'in, annesi ile olan anılarının teker teker zihninde canlanması ve Atınayı'nın ne kadar iyi bir annelik yaptığını düşünerek annesine minnet duyması.

7. Atınayı'nın vefakâr komşularının, kendisine öldükten sonra bile gereken ihtimamı göstermeleri ve cenaze sonrasındaki her işi üstlenmeleri.

8. Atınayı'nın gelinin Gulya'nın cenaze evine süslenerek geldiğini gören İskender'in, karısına karşı büyük bir öfke ve nefret duyarak Gulya'yla olan ilginç evliliklerinin zihninde cereyan etmesi.

9. Gulya'nın üniversite akademisyeninin varlıklı bir aile kızı olması ancak onunda gönlünü İskender'e kaptırmasıyla düğün kurulup evlenmeleri üzerine bir yıl geçmeden kültür ve yetiştirilme farklılıklarından ötürü karı-kocanın aralarının açılmasının ardından Atınayı'nın buna razı olmayıp dünüründen oğlu ve gelini için şehirden bir ev kiralamasını rica etmesi, İskender ve Gulya'nın yeni bir hayata başlamaları.

10. Yeni eve taşınan çiftin, Atınayı'nın da yanlarına gelmesini, beraber yaşamayı teklif etmeleri üzerine Atınayı'nın bunu reddederek kendi mütevazı evinde yaşamaya devam etmesi.

11. Aradan yıllar geçse de Gulya'nın çocuğu olmaması, bu süreçte İskender'in annesinin evini tadilattan geçirip elinden geldiğince yanında olmaya çalışması ve İskender'in işlerinin daha da büyüyüp zengin olması.

12. Gulya'nın İskender ile çocuksuzluk sebebiyle kavga etmesi ve Atınayı'nın yeni bir gelin aradığına dair bazı cümleler kullanması ve karı-kocanın kavga etmesi.

13. İskender'in derin düşüncelere daldığı bu anılardan silkinerek kendine gelmesiyle annesini en son üç ay önce ziyaret ettiğini düşünerek büyük bir pişmanlık ve üzüntü yaşaması.

14. Atınayı'nın cenazesinde zamanında yardım ettiği insanların büyük bir kalabalık ve konvoy oluşturmalarına, herkesin Atınayı'ya 'annem' diyerek sahip çıkıp saygı duymasına şaşırان İskender'in, evlat olarak annesini ne denli ihmal ettiğini anlayıp geri dönüşü ve telafisi olmayan bir pişmanlık yaşaması.

Şişe Hacı

1. Anlatıcının, dostunun oğlunun düğününde masadakilerle alkol alırken genç ve sakallı birinin o masaya gelip sohbete başlaması ve 'hacı' diye hitap edilen adamın içki bardaklarından gözünü alamaması.

2. Kösegül'ün ima yoluyla hacı abiye içki teklif etmesi üzerine hacının kabul etmesi ve bir bardak konyak içtikten sonra devamını da istemesi.

3. Hacı dedikleri adamın, içki bardağının dibinde biraz bırakması ve kendince içkinin suyunu içtiğini, alkolün yani günah olan kısmın altta kaldığını ifade etmesi.

4. Kösegül'ün, hacı abiyi kızdıracak şeyler söylemesi üzerine hacının, içmenin adabından bahsetmesi.

Kürk Şapka

1. Üç arkadaşın yıllar evvel içmek için bir kafeye gitmeleri ve bayağı alkol aldıktan sonra içlerinden birisinin yeni aldığı kürk şapkayı kafede kaybetmesi - çaldırması- üzerine dışarı çıktıklarında bir polis şubesine denk gelip durumu anlatmaları ve polisin bu konu hakkında mağdur olana sorular sormaya başlaması.

2. Polis komiserinin mağdur olan kişiden olayı detaylıca dinlemesi ve alaklı-alakasız pek çok soru sormasının ardından üç arkadaşında şaşkınlıkla ve sorgu uzadıkça da birbirlerinin yüzlerine bıkkınlıkla bakmaya başlamaları üzerine sorgu dedektifinin odasındaki telefonun çalmasıyla bunu fırsat bilen üç arkadaşın bu can sıkıcı durumdan kurtulmak için aniden koşarak oradan uzaklaşmaları.

3. Ertesi gün aynı yerde görev yapan üç arkadaş iş başı yaptıklarında, Donut lakaplı arkadaşının bir dosyayı göstererek onu açmasını istemesi üzerine, kürk şapkanın orada olduğunu gören Bahram'ın şaşkınlık yaşaması.

4. Arkadaşına sinirlenen Bahram'a, Donut'un kızması ve "iyilikte yaramıyor 'çürük dosya'" diyerek Bahram'a bir lakap takması.

1.5. HİKÂYELERİN DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

İnsanı insan yapan özelliklerin başında dil gelir. İnsan dil aracılığıyla düşüncelerini, duygularını dışa aktarır. Bu özelliği insanı diğer canlılardan ayırır.

"Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüğü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünülemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur."
(Aksan, 2009: 11).

Üslup ise "...herkesin kullandığı genelleşmiş mevcut dil malzemesini kişisel ama özgün bir ifade haline getirme çabasıdır." (Çetin, 2021: 273).

Ötkir Haşimov'un hikâyelerinde aşk, aldatma, boşanma, arkadaşlık ilişkileri gibi bireysel konuların yanı sıra savaş sonrası sosyal yapı, dönemin sosyo-ekonomik yapısı da

işlenmiştir. Bu bağlamda düşünüldüğünde hikâyelerde kullanılan dil ve üslup daha çok halkın günlük konuşma diline yakındır.

Yazarın hikâyelerde kullandığı cümleler makul uzunluktadır. Ne çok uzun, içinde betimlemelerin yoğun olduğu cümleleri görürüz ne de cümlelerde anlam kaybolmasına sebep olacak kadar kısa cümleleri. “Ben dedemle ne kadar alakadar olsam renkli televizyon da benimle o kadar alakadardır. Eğer dedem olmasaydı babam da olmazdı. Babam olmasaydı ben olmazdım. Ben televizyon almasaydım dedem sinirlenmezdi.” (Haşimov, 2002: 374).

Yazarın hikâyelerdeki amacı toplumsal sorunlara değinmektir. Bu sebeple okuyucuyu diri tutan, heyecanlandıran bir anlatımla hikâyelerini kaleme almıştır.

Milletler dünyadaki diğer milletlerle münasebete girerler. Bu durum milletler arasında alışverişe sebep olur. Bu alışverişlerin biri de kültür alışverişidir. Dünyadaki milletlerin kullandığı dillere farklı dillerden kelimeler bu münasebetler dolayısıyla girmektedir. Bu durum günlük konuşma diline ve edebiyata da yansımaktadır.

Ötkir Haşimov’un incelemesini yaptığımız hikâyeleri Sovyetler Birliği Dönemi’nde yazılmıştır. Bu bağlamda düşünüldüğünde dönemin sosyo-kültürel etkisi dile de yansımıştır. Hikâyelerde halkın günlük hayatta kullandığı yabancı kökenli kelimeler genellikle Özbekçede karşılığı olmayan kelimelerdir. Bu kelimeler Rusça üzerinden Özbekçeye girmiştir. Fakat kelimelerin kökeni genellikle Avrupa dillerine aittir.

Hikâyelerde geçen yabancı kökenli kelimeler:

Ak Bulut Apak Bulut adlı hikâyede:

Samolyot: Uçak

Aeroport: Havalimanı

Gazeta: Gazete

Po’ezd: Tren

Hayallere Tutsak Olurum adlı hikâyede:

Konduktor: Bilet görevlisi

Volga: Otomobil markası

Jurnalist: Gazeteci

Gökten Düşen Para adlı hikâyede:

Sigaret: Sigara

Mashina: Otomobil

Ömür Sevdası adlı hikâyede:

Jiguli: Otomobil markası

Telepat: Zihin okuyucu

Rulga: Direksiyon

Laboratoriya: Laboratuvar

Magnitofon: Radyo

Ben Dedem ve Renkli Televizyon adlı hikâyede:

Shampan: Şampanya

Telefon: Telefon

Televizor: Televizyon

Kinorejissyorman: Film yapımcısı

Kino: Film

Sombrero: Fötr şapka

Gökten Düşen Para adlı hikâyede:

Roman: Roman

Stol: Masa

Pochta: Posta

Yazar incelemesini yaptığımız hikâyelerde daha çok toplumsal meselelere değinmiştir. Bu sebeple sanatsal bir dilden ziyade halkın hemen her kesiminin anlayacağı sade bir dil kullanmıştır. Atasözleri, deyimler, ikilemeler gibi anlatımın gücünü arttıran unsurlardan faydalanmıştır. Halk Kültürü Unsurları bölümünde atasözleri, deyimler ve ikilemelere yer verilmiştir.

1.6. BAKIŞ AÇISI

Bakış açısı, anlatıcı ile anlatılan arasında dengeyi sağlayan bir çizgidir. Dil ve üslubun belirlenmesinde bakış açısının büyük bir etkisi vardır. Bakış açısı metnin tümünü kapsayan bir yöntemdir. Tekin, bakış açısının dilden önce geldiğini vurgulayarak bu durumu bir evi inşa etmeden önce evin yerinin seçilmesine benzetir. (Tekin, 2001: 56). Şerif Aktaş ise bakış açısının tanımını şöyle açıklar:

“Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde olay örgülerinin ve bu örgülerin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, kişiler gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevap olarak değerlendirilebilir.” (Aktaş, 2022: 75).

Yazar, anlatma olayını gerçekleştirirken kişilerin, mekânın ve çevrenin anlatımını daha iyi yapmak ve mesajını doğru iletebilmek adına doğru bir bakış açısı seçer ve anlatımını bu bakış açısı etrafında şekillendirir. Anlatmaya bağlı edebî metinlerde bakış açısı dört başlık altında ele alınır. Bunlar: Tanrısal (hâkim) bakış açısı, tekil bakış açısı, gözlemci figürün bakış açısı ve çoğul bakış açısıdır.

1.6.1. Tanrısal (Hâkim) Bakış Açısı

“Tanrısal bakış açısında anlatıcı olayların dışındadır ve anlatılan üzerinde bir konuma sahiptir. Anlatılanların ve romanda kurulan dünyanın dıştan gözlemleyicisidir.” (Adıgüzel, 2001: 25). Tanrısal bakış açısında anlatıcı, yaşanan tüm olayları önceden sezer, bilir, gelecek ve geçmiş hakkında bilgi sahibidir. O, kişilerin iç dünyasını, gizli kalmış sırlarını ve duygularını dışa vurma kabiliyetine sahiptir. Bu bakış açısında okuyucunun zihninde hiçbir soru işareti kalmaz. İncelediğimiz hikâyelerden biri olan *Özbekler* adlı hikâyeye Tanrısal bakış açısıyla yazılmıştır. “Araba kavşaklarda yavaşlıyordu. O da aklına gelen dehşetli düşünceyi kovmaya ‘Hasta olmuştur’ diyerek kendini avutmaya çalışıyordu. İşte o an o amansız soru tekrar vücudunu deşerek aklına geldi. ‘Gerçekten mi?’ Araba çay sevenlerin oturduğu mekândan geçerken o bir teselli bulmuş gibi oldu. ‘Neyse ki insanlar sakin.’ O biliyor. Allah göstermesin bir kaza olsa buralarda insanlar durmazdı. Ama araba dar sokağa girdiği gibi kalbi buz gibi oldu.” (Haşimov, 2002: 17).

1.6.2. Tekil Bakış Açısı

Tanrısal bakış açısının aksine olaylara dışarıdan bakan değil de olayları bizzat yaşayan ve olayların içerisinde olan bir anlatıcı söz konusudur. Olaylara bakışı daha dar ve sınırlıdır. Tanrısal bakış açısıyla kıyaslandığında ‘ben-anlatıcı- merkezli olan tekil bakış açısı olayları önceden kestirebilme gücüne sahip değildir. “*O, normal bir insan gibidir; görebildiğini görür, bilgisi kültürel düzeyine göredir, sezme gücü ise sınırlıdır. Sözgelimi “Tanrısal bakış açısı”na sahip olan “anlatıcı” gibi ‘olağanüstü’ bir kimliğe ve kişiliğe sahip değildir.*” (Tekin, 2015: 62). İncelediğimiz hikâyelerden *Ak Bulut Apak Bulut* adlı hikâye tekil bakış açısına örnektir. “Çok geçmeden etrafı siyah sis örtmüş gibi oldu. Böyle zamanlarda uçak sallanması insanı rahatsız eder. Kendimi meşgul etmek için önceden havalimanında aldığım gazeteyi yeniden gözden geçirmeye başladım. Fakat gazeteyi havalimanında bitirmiştım. Bu yüzden istemsizce başımı koltuğa koyup gözümü yumdum. Ne kadar zaman geçtiğini bilmiyordum ki bir zaman sonra yan taraftan bir kadın sesi geldi.” (Haşimov, 1979: 320). Bu hikâyenin haricinde *Ben Dedem ve Renkli Televizyon, Gökten Düşen Para, Serseri, Bir Güldürün, Çince Yöntem, Hayallere Tutsak Olurum* hikâyeleri de tekil bakış açısıyla yazılmış hikâyelerdir.

1.6.3. Gözlemci Bakış Açısı

Müşahit anlatıcı olarak karşımıza çıkan Gözlemci Figürün Bakış Açısında anlatıcının gözlem yeteneği ön plana çıkmaktadır. Anlatıda objektifliği yakalamak anlatıyı tekdüzelikten çıkarmak için kullanılır. Anlatıcının olaylara müdahalesi söz konusu değildir. İncelediğimiz hikâyelerden *Eşek Şakası* adlı hikâye bu bakış açısına örnektir. “Kızlar gürültü yapmaya başladılar. Ravşan utandığı için kızarmıştı. Ona saygı göstermişlerdi. O yüzden başköşede, pencerenin yanına koyulan masayı verdiler. Hatta yanında telefonda vardı. Ravşan ilk zamanlar odadaki parfüm ve makyaj malzemesi kokusundan etkilenmişti. Sonra sonra alıştı. Yeni iş yerinin kurallarını öğrendi. Kızlar Tursunbay’a ‘Artist’ diye lakap takmışlardı. Ravşan bunu anlayamadı. Ama ablaya koydukları lakap tam da ona göre idi. ‘Kobra’ geliyor dediklerinde kimse kaçacak yer bulamıyordu. Abla hiç evlenmemiş. Bu yüzden kızlardan biri Ravşan’ın yanındaki telefonda erkek arkadaşını aradığında kızlardan bir diğeri kapıda Kobra’yı gözetliyordu.

Erkek arkadaşı tarafından aranan kızı çağırmakta Ravşan'ın göreviydi. Bu günde en az yirmi kez olurdu” (Haşimov, 2012: 366).

1.6.4. Çoğul Bakış Açısı

Edebî eserlerin önceliği insandır. İnsan ve onun karmaşık yapısını anlatmak elbette kolay bir iş değildir. Anlatmaya bağlı edebî metinlerde kullanılan bakış açılarının değişikliği ve birden çok bakış açısının kullanılması buna bağlı bir durumdur. İnsanı anlatmada Tanrısal bakış açısını yeterli görmeyen yazarlar birden çok bakış açısına başvurmuş ve böylece modern edebiyatla birlikte çoğul bakış açısı ortaya çıkmıştır. Mehmet Tekin çoğul bakış açısını şöyle tanımlar: *“Yeni olan şudur: “Geleneksel roman”da (veya geleneksel anlatımda), anlatma meselesi tek merkezliydi; yani, olaylara, kişi, zaman ve mekâna bir kişinin bilinç penceresinden bakılıyordu. Anlatım düz bir çizgide gerçekleşiyordu ve anlatılan da tek boyutlu olarak yansıtılıyordu. Oysa gerçek, anlatı dünyasının dışındaki gerçek, çok yönlü ve çok boyutluydu. Özellikle insan gerçeği...”* (Tekin, 2015: 65). *Baht* adlı hikâyenin çoğul bakış açısıyla yazıldığı görülür. Hikâyede hem tanrısal hem de tekil bakış açısı mevcuttur. “Münire bilmiyordu ki bu günler hayatının en tatlı zamanlarıymış. Birisinin sabırsızlıkla senin için çabalamasını hissetmekten büyük mutluluk yokmuş. Evet, Münire bahtiyardı. Ama baht ile bahtsızlık daima baş başa gidermiş. Birden bire annesi öldü.” (Haşimov, 2012: 346).

1.7. HİKÂYELERDE KULLANILAN ANLATIM TEKNİKLERİ

“Roman, sınırları çok geniş olan ve edebiyat incelemelerinde araştırmacılara yeni kapılar açan, diğer edebî türlerin aksine gelişimini çok hızlı sürdüren bir yazım türüdür. Bu nedenle romanlar üzerine yapılan incelemelerde tıpkı roman türünün kendisi gibi araştırmacısına sürekli yeni açılımlar sunar.” (Adıgüzel: 2013: 1).

Anlatmaya bağlı edebî eserlerde kullanılan teknikler de metnin anlaşılması açısından araştırmacısına yeni ufuklar ve kolaylıklar sağlar. Kullanılan anlatım teknikleri metne canlılık ve yenilik katarak vakanın daha iyi anlaşılmasında büyük rol oynar. Yazarın, eserinde verilen teknikleri yerinde kullanması okuyucunun/eleştirmenin daha doğru çözümlemesine yardımcı olur.

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde kullanılan anlatım teknikleri aşağıdaki gibidir.

1.7.1. Anlatma Gösterme Tekniği

Anlatmaya bağlı edebî metinlerde söz konusu ‘anlatı’ olduğundan bir ‘anlatıcı’nın varlığı kaçınılmazdır. Anlatı/vaka sözlü edebiyatın hüküm sürdüğü zamanlarda destan türünde kendini göstermiş yazılı edebiyatla birlikte onun yerini roman almıştır. Öncesinde sözlü olarak gerçekleştirilen ‘anlatma’ olayı değişen zamana bağlı olarak yazılı olarak gerçekleştirilir. Tekin, anlatma sorununu şu şekilde izah eder: “*Bir olay, ya anlatıcı tarafından anlatılır (diegesis), yahut olay, aracısız canlandırılır.*” (Tekin, 2015: 207).

Gösterme yöntemi tiyatroya ait bir yöntem olsa da romancılar anlatma ve gösterme yöntemlerini bir arada kullanarak esere farklı bir boyut kazandırırılar. “*Anlatma yönteminde, okuyucunun dikkati, anlatan üzerinde iken, gösterme yönteminde bu dikkat, eser (metin, hikâye) üzerine çevrilir.*” (Tekin, 2015: 208). Anlatma yönteminde okuyucu kendisini yazarı dinlerken bulur. Gösterme yönteminde ise bizzat olayların içerisindeymiş gibi hisseder ve olayı seyreder gibi olur.

İncelemesini yaptığımız metinlerde anlatma ve gösterme yöntemi birlikte kullanılmış ve bu durum *Kürk Şapka* adlı hikâyede diyaloglarla sağlanmıştır.

“-Dedeniz Büyük Ekim Devrimi’nden sonra kimdi?

-Bilmiyorum, dedim hayret içinde.

-Niye bilmiyorsunuz?

-O zamanlar ben yoktum.

-Peki. Daha önce sabıkanız oldu mu?

-Yok.

-Yurt dışında akrabalarınız var mı?

-Yok.

-Nasıl bir ödül aldınız?

-Çok almışımdır, dedim övünerek. –Bugün de aldım. Otuz üç som. Üç aylık ikramiye!” (Haşimov, 2002: 27).

1.7.2. Tasvir (Betimleme) Tekniği

Tahkiyeli metinlerde kullanılan tekniklerden biri de tasvir (betimleme) tekniğidir. Tasvir, metinde yer alan olay, kişi ve mekânın tarif edilmesidir. Bu sıradan bir tarif değildir elbette. “*Tasvir, betimlemedir. Gözlenen bir varlığın, çevrenin, kişilerin, olayların yani görülen her şeyin bütün özelliklerinin, şekillerinin, unsurlarının, oluş biçimlerinin belirtilmesi, ifade edilmesidir.*” (Çetin, 2021: 139). Yapılan tasvirin sahilhiği, ‘gerçeklik hissi uyandırarak’ okuyucuyu içine çekmesiyle olur.

Çalışmamızda ele aldığımız hikâyelerden *Özbekler* adlı hikâyedeki kişi ve yer tasvirlerine şu şekilde örnek verebiliriz. “Mahallede hangi yaşlı kadını evinde bulamazsanız dümdüz Atınayı’nın evine gidin. Atınayı’nın bahçesi kısa sokağın ucunda ve başkalarınınkinden farklı iki pencerele küçük evdi. Başkalarının evinin önünde kiraz ağacı varsa onun evinin önünde iki dut ağacı vardır. Başkalarının damı demir, onun damı çakıldandır. Herkesin damında televizyon anteni var, onun damında yok. Ama onun evi herkesin evinden kalabalık olur. Daima açık duran kapıdan girdiğinizde burnunuza reyhan kokusu vurur. Sonra bir mahalle kadınının car car konuşmasını, çocukların gürültüsünü duyarsınız. Araba sığmayacak kadar (Ona araba ne gerek!) dar olan koridordan geçip kutu gibi rahat eve girersiniz. Ark çekilip ekilen reyhanlar bel boyunda. Aş reyhan, gür reyhan, beyaz reyhan, siyah reyhan... Bahçe ucunda eski sundurma önünde bir kayısı ağacı var. Yeşil kayısı olarak yetismeye başlayıp kuru kayısı oluncaya kadar mahallenin çocukları daldan dala tırmanır. Atınayı kayısıyı esirgediğinden değil de çocuklara acıdığından bağırır: ‘Hey evlerine buğday dolası çocuklar inin yoksa düşersiniz!’ ‘Tekeler.’ Ama korkmazlar. Biliyorlar ki Atınayı’nın dutu da kayısı da onlarındır. Genelde bu bahçe herkesindir.” (Haşimov, 2002: 14). Bir başka hikâye olan *Ak Bulut Apak Bulut* adlı hikâyesindeki kişi tasviriye şöyledir: “Ona daha yakından baktım. Dilefruz gerçekten de çok değişmiş. Biraz kilo almış ve saygın kadınlara benzemiş. Fakat gözleri, güldüğünde içten içe yanan ceylan gözleri, güzelliğinden emin olan kadınlara has sakın tebessümü hâlâ eskisi gibiydi.” (Haşimov, 2012: 321).

1.7.3. Geriye Dönüş Tekniği

Geriye dönüş tekniği, anlatmaya bağlı edebî metinlerde zamanda yapılan yolculuktur. “*Romanın zamanı temelde geçmişe dayanmaktadır. Anlatıda hangi zaman*

kullanılırsa kullanılsın (şimdiki, geçmiş, gelecek) anlatıcı mutlaka geriye dönüşlerle öykü zamanı dışında kalan olayları aktarma yoluna gidecektir.” (Adıgüzel, 2001: 30).

Tekin, romanda olan her şeyin bir mazisinin olduğunu ve yazarın bu unsurları bir ruha büründürmek için fırsat buldukça geçmişe döndüğünü belirtir. Bu da geriye dönüş tekniğiyle sağlanır. İncelemesini yaptığımız hikâyelerde çokça geriye dönüşlerin olduğu görülmektedir. *Baht* adlı hikâyede başkahraman Münire mutfakta iş yaparken annesiyle yaşadığı bir olay aklına gelir ve onu geçmişe götürür. Metinde bu durum şu şekilde aktarılır:

“Yavaş yavaş yürüyüp mutfığa girdi. Kâsedeki pirinci acele etmeden yıkamaya başladı. Pirincin yüzüne çıkan beyaz suyu dökerken aklına annesi geldi.

Münire yedi veya sekiz yaşındayken kız kardeşiyle birlikte soğuk almışlardı. O zamandan annesinin ona pirinci yıkadığı suyu içirmesi aklında kalmıştı. Pirinç suyu biraz köpüklü ve tatsızdı. Münire ise o tatsız sudan üç dört yudum içmişti. Seyyare ise çingenelik yapıp her tarafı dağıtıp gitmişti. O zaman annesi ‘Seni adam edene kadar öleceğim.’ diyerek ağlamıştı.” (Haşimov, 2012: 344). Bir diğer hikâye olan *Ak bulut Apak Bulut* adlı hikâyede de geriye dönüş tekniğinden faydalanılmıştır. Başkahraman yıllardır görmediği lise aşkını bir uçak seyahatinde görür ve bir anda hayalinde o zamanlara gider. Hikâyede bu duruma şöyle örnek verebiliriz:

“Hatırlıyorum, kimya sınavından bir gün önce buluştuk. Nedense öğretmenimiz gelmemişti. Çoğu öğrenci dağılıp gitti. Yazın sıcağından kızmış, tebeşir kokusu gelen sınıfta yaklaşık on çocuk kalmıştık. Çocuklardan biri hevesle:

-Yakında sınavlar bitecek. Sonra hepimiz bir yerlere dağılacağız, dedi.

Masa üzerinde oturan Ebccl yüksek bir sesle güldü:

-Biz nereye gidersek Dilefruz’u da götüreceğiz.

Bu sözü o kadar pervasızca söyledi ki yerimden hemen kalktım.

-Ne, e, e... -dedim uzatarak. -Sen...

‘Götürecek misin?’ diyemedim. Bırakın götürmeyi Dilefruz’un şu Ebccl’in yanına gelmesini bile tasavvur etmek dehşetti benim için.

Ebccl öncekinden de pervasız bir sesle güldü.

-Hey, sen ne zırvalıyorsun? Beni iyice dinle. Ben Dilefruz'u...

Sonrasında ne olduğunu hatırlamıyorum.” (Haşimov, 2012: 322,323).

1.7.4. Otobiyografik Teknik

Anlatıcı, eserinde kendi deneyimlerini ve bilgilerini birer anı veya hikâye olarak okuyucuyla paylaşır. *“Otobiyografik teknik, yazarın kendisini anlattığı bir tekniktir. Dolayısıyla eser tekil bakış açısıyla yazılır. Yazarın kendi biyografisini sunduğu eserlerde anlatıcı ile okuyucu arasında doğrudan iletişim kurulur.”* (Dıykanbayeva, 2017: 60).

İncelemesini yaptığımız hikâyelerin bazılarında yazar geçmiş anılarından bahseder. Bunun dışında yazarın, yaşadığı serüvenlerini hikâyeleştirdiği birkaç eseri vardır. Bunlardan biri *Serseri* adlı hikâyedir. Yazar ilk eserini yazdığı zamanlarda arkadaşlarıyla bir seyahate çıkar. Bu seyahatte yaşadığı bir olayı hikâyeleştirerek anlatır. Bu duruma şöyle örnek veririz:

“Üniversiteyi yeni bitirdiğim zamanlardı. ‘İnsanlar ne der ki?’ adlı kıssam kitap olarak çıktı. Azad Şerefiddinov, Sübütay Dolimov, Ümerali Narmetov, Nemanganli değerli şairimiz ve âlim Nuriddin Babahacıyev ile Sarıçelek milli ormanına vardık. Dağın yukarısındaki göl kenarında dinlendik. Bütün gün yüzüp yemeği kendimiz yapıyorduk. Bütün âlemden ayrılarak bir hafta radyo dinlememeye, sakal tıraşı olmamaya, sonuç olarak yabani bir hayat yaşamaya karar vermiştik. On gün sonra kamyonetle dağdan döndük. Saçımız sakalımıza karışmış, elbiselerimiz kirliydi. Yenikorğon merkezinde durup bir şeyler yemeye karar verdik. Yolda güzel bir mağazaya girdik. Güzel bir kız tezgâhta oturmuş kitap okuyordu.” (Haşimov, 2012: 404).

Bu hikâyeden başka *Şefkatli Çıracık, Bir Güldürün, Çince Yöntem* adlı hikâyelerde de bu teknik kullanılmıştır.

1.7.5. Diyalog Tekniği

“Her şeyden önce diyalog yöntemi, romana çeşitli açılardan güç katmakta, romanın edebî ve düşünsel dokusunu zenginleştirmektedir. Diyalogun basit ama temel işlevi, gizli olanı ‘aşikâr’ kılmak, soyut olanı somutlaştırmaktır.” (Tekin, 2015:277).

Bilindiği gibi roman ve hikâyeler tahkiye usulüyle yazılır. Anlatıcı/yazar eserinde diyalog tekniği kullanılarak kişileri konuşturur ve eseri monotonluktan kurtarır. Ele

aldığımız hikâyelerde bu teknik ustalıkla kullanılmıştır. Bu hikâyelerden biri *Gökten Düşen Para* adlı hikâyedir. Hikâyede bu teknik şöyle kullanılmıştır:

“Gece vakti yengeniz yatarken söz açtı:

-Güz gelip çattı. Torunlara kışlık elbise almazsak olmaz.

On bin bir anda aklıma geldi.

-Alırız! dedim hızlıca cevaplayarak.

-Dilişka’ya çizme...

-Alırız!

-Şahruh’a palto...

-Alırız

-Hümayun’a...

-Alırız!

-Dünürümüz düğün yapıyor. Dünürlük bin yıl sürer bilirsin.

-Düğün hediyesi verelim. Beş altı bin yeter.

Yengeniz gözüme merakla bakıp:

-Borç mu alacaksın?

-Niye borç alayım?

-Kitabınız çıktı mı? dedi o sevinerek.

-Öyle galiba...” (Haşimov, 2012: 382).

Diyalog tekniği incelediğimiz hikâyelerin hepsinde bulunmaktadır.

1.7.6. İç Diyalog Tekniği

İç diyalog tekniğinde kişi karşısında biri varmış gibi kendi kendine konuşur veya tartışır. Bu konuşma metinde diyaloglarla verilir. Cümleler anlaşılır ve düzgündür. *Hayallere Tutsak Olurum* adlı hikâyeden bu tekniğe örnek verebiliriz:

" O gitti... O gitti ve hem tatlı, hem acı, hem neşeli, hem elemli yırtılmış hatıralar kaldı bende. Bu hatıraların dışında başka neyim var benim? Nasıl olsa ben aşkıma sahip çıkamamış, koruyamamış, yalnızca sevmekle yetinmiş adamın tekiyim! Aşkına vaktinde sahip çıksaydım olmaz mıydı?

...Gözlerimde yaş mı belirdi? Neden? Şimdi mi?" (Haşimov, 2002: 8).

1.7.7. İç Çözümleme Tekniği

Anlatmaya bağlı edebî metinlerde kahramanın duygu ve düşüncelerinin yazar tarafından okuyucuya dolaylı yolla bildirilme işidir. “*Anlatıcının roman kişilerinin iç dünyalarını aktarırken objektif bir tavır takınması bu tekniğin en önemli özelliğidir. Anlatıcının tarafsızlığı tekniğin kullanımındaki başarının da bir göstergesidir.*” (Adıgüzel, 2001: 33). Anlatıcı, kahramanın karşılaştığı olay karşısında ona verdiği tepkinin nasıl olduğunu sebep ve sonuç ilişkisi bağlamında okuyucuya aktarır. Bu tekniğe *Baht* adlı hikâyeden örnek verebiliriz. “Münire anladı. Düşün yapmasa olmayacağını... Seyyare’nin kendisi için de pamuk toplamak için kooperatife gittiğinde onu görüp âşık olan üçüncü sınıf öğrencisi için de kötü olacağını anladı. Kendisi için ne ümitler ile biriktirdiği çeyizlerinin hepsini kız kardeşine verdi. Beğenerek Zakircan ile aldığı yüzüğünü de tatil parasıyla aldığı halısını da kumbarada biriktirip satın aldığı porselen mutfak setini de hepsini... Anasının ruhunun şad olmasını, kız kardeşinin bahtının açık olmasını düşünüp gururlandı.” (Haşimov, 2012: 348).

1.7.8. İç Monolog Tekniği

“İç konuşma yöntemi, kişilerin ruhsal durumlarını, suç, yanlışlık ve günahlarını, itiraflarını, beklentilerini, hayal kırıklıklarını, özlemlerini, tasavvur ve tahayyüllerini sergilemede oldukça yararlı bir yöntem.” (Çetin, 2021: 179, 180). İç monologda kişinin, karşısında sanki biri varmış gibi bazen de kendi kendine yaptığı konuşmalardır. Zihinde geçen düşünceler serbestçe aktığı için cümleler konuşma diline daha yakındır. İncelediğimiz *Özbekler* adlı hikâyede kahraman annesinin iyi olmadığını haberini alır. Bunun üzerine arabasıyla annesinin evine giderken zihninden geçenler şu şekilde kaleme alınmıştır: “Araba kavşaklarda yavaşlıyordu. O da aklına gelen dehşetli düşüncüyü kovmaya ‘Hasta olmuştur’ diyerek kendini avutmaya çalışıyordu. İşte o an o amansız soru tekrar vücudunu deşerek aklına geldi. ‘Gerçekten mi?’ Araba çay sevenlerin oturduğu mekândan geçerken o bir teselli bulmuş gibi oldu. ‘Neyse ki insanlar sakın’ O biliyor. Allah göstermesin bir kaza olsa buralarda insanlar durmazdı. Ama araba dar sokağa girdiği gibi kalbi buz gibi oldu. İşte o çakıl taşlı damı olan küçük ev, işte o iki dut ağacı, rengi kararan kapı... Kapının önünde beş altı adam toplanmış. Tanımadığı bir kadın ise dut altını süpürüyor. ‘Gerçekten mi?’ Bu soru onun beynine son kez yıldırım

gibi düştü ve güçsüz ayaklarını sürüyerek arabadan indi. O an Halmat abi koşarak gelip onu kucakladı.” (Haşimov, 2002: 16).

1.7.9. Leitmotiv Tekniği

Edebiyata müzikten geçen bu yöntem, anlatmaya bağlı edebî metinlerde tekrarlanan söz ve kalıplardır. Jest ve mimikler, konuşma tarzı, yaradılış özellikleri, sıkça tekrarlanan söz grupları, kişilerle ilgili tekrarlanan kelimeler birer leitmotivdir. Bu tekniğe incelediğimiz hikâyelerden biri olan *Şefkatli Çırak* adlı hikâyede rastlamaktayız. “Sanatoryumun kapısında her zamanki gibi araba durmuştu. Hızlıca bizi götürdüler. Düğün evine girmemiz ile birlikte ‘Ömer Ali abi!’ diye birisi bağırdı. Üzümün asması altında oturan, kaktüs gibi bir adam hızlıca bize doğru geliyordu. Sabah sabah nasvay² içtiği belli oluyordu. Ayakları birbirine dolaşıyordu. İki tarafı da yem yemekten doymuş horoz gibi kıpkırmızıydı. Yine ‘Ömer abi-i-i-i!’ dedi ve Azad abiyi kaldırıp çevirmeye başladı. Hocayı bir o yanağından bir bu yanağından öpe öpe ıpslak yapmıştı.

-Yaşıyor musun Ömer Ali abi? Sağlam mısınız, hocacım? Her şey yolunda mı, hocacım? Torunlar koşuyor mu, hocacım? Özletiverdiniz bizleri hocacım!”

1.7.10. Mektup Tekniği

“Haberleşme aracı olan ve yüzyıllardır önemini korumuş olan mektup, roman sanatında da bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Roman ve hikâyelerde mektup tekniğinin kullanıldığı sahnelerde okuyucu kahramanının duygularına ve düşüncelerine şahit olur.” (Dıykanbayeva, 2017: 53).

Hayallere Tutsak Olurum adlı hikâyede mektup tekniğinin kullanıldığı görülür. Hikâyede Erkin, Halide’yi sevmektedir. Cevdet, Erkin’e sevdiği kız olan Halide’nin bir başkasıyla evlendiğinin haberini mektupla verir.

“Staj bitinceye kadar önceki okuldan arkadaşım Cevdet’ten mektup geldi. Mektup çok kısaydı.

-Halide için hayal kurma. On beş gün önce evlendi. Abisinin arkadaşı ile evlenmiş.

² Asya ülkelerinde damak altına koyularak kullanılan tütün çeşidi.

Mektubu paramparça yapıp attım.” (Haşimov, 2002: 5)

İKİNCİ BÖLÜM

HİKÂYELERDEKİ TEMALAR

2.1. AŞK

“Bir kimseye veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık duygusu; sevi, amor: ‘Gönlüm düştü bu sevdaya / Gelgör beni aşk neyledi’ – Yunus Emre.” (TDK, 2023: 275).

İncelemesini yaptığımız Ötkir Haşimov’un hikâyelerinin birçoğunda aşk unsurunu görmekteyiz. Yazar eserlerinde aşkı vurgulamış; kimini ayrılıkla, kimini hasretle, kimini ihanet ve aldatmayla işlemiştir.

Ak Bulut Apak Bulut adlı hikâyede aşk unsuru karşımıza sıkça çıkmaktadır. Hikâye, bir uçak seyahatinde lise yıllarında âşık olduğu Dilefruz’u gören Ergeş’in geçmişe giderek o yıllarda yaşadığı olayları anlatır. Hikâyemizin sonunda kahramanımız yıllarca suçladığı lise aşkı Dilefruz’u boşuna suçladığını anlar. Kahramanımız Dilefruz’a okul yıllarında âşık olmasının onda ne gibi değişikliklere yol açtığını şu cümlelerle bize bildirir: “Aşk insanın dikkatini dağıtıyor, derler. Ben inanmıyorum. Aşk insana olağanüstü güç, kudret verirmiş. O yıl o kadar iyi okumaya başladım ki önceki notlarımda üç alsam da endişelenmeyen, beş alsam da sevinmeyen benim bu gayretime öğretmenler de evde ailem de hayret ediyordu. Bense derste harika cevaplar verip beş almayı değil Dilefruz’u etkilemeyi düşünüyordum. (Haşimov, 2012: 322).

Hayallere Tutsak Olurum adlı hikâyede ise birbirine kavuşamayan Erkin ve Halide’nin aşkları anlatılır. Aşk unsuru metinde şu şekilde geçer. “Bütün vücudumda henüz hiç sezilmeyen, henüz hiç denenmeyen garip ve hoş bir titreme başladı. Hâlâ aşkın ne olduğunu bilmeyen yürekte sevgiye susayan ateş yanıyordu. Yumuşak sevgi rüzgârı bir kez, sadece bir kez okşayarak geçse bu kıvılcım daha da ateşlenecekti. (Haşimov, 2002: 3).

2.2. İHANET

Ötkir Haşimov'un incelemesini yaptığımız hikâyelerinde ihanet karşımıza çıkan kavramlardandır. Yazarın hikâyelerinde daha çok bir kişiyi veya çiftler arası aldatma söz konusudur. *Ömür Sevdası* adlı hikâye yalanlar üzerine kurulu bir ilişkiyle başlar. Hikâye Enver ve Hurşide'nin evliliğini konu edinir. Yalanla başlayan bu evlilik hikâyesinin sonunda ayrılıkla biter. Enver evli ve çocuk sahibi olmasına rağmen Hurşide'ye kendisini bekâr ve zengin biri olarak tanıtır. Bu yalanlar bir gün Hurşide'nin evine gelen ve aslında kuması olan kadınla tanışmasından sonra ortaya çıkar.

“-Baban Sibiryâ'ya gitmiş oğlum. Üzüm götürmüş. Eğer akıllı otursan sana bisiklet alıp gelecek.

Çocukcağz gözlerini büyükçe açıp annesine dikti.

-Ne zaman anne, ne zaman?

Kadın gayriihtiyari gülerek Hurşide'yi gösterdi.

-Onu manevî annenden sorarsın! Ne zaman dönecek Ekber'in babası?

Hurşide nedense anlamış gibi oldu ve içten içe üzüldü. Hasta bir halde kapıya dayanıp kaldı.

Kadın yine seslice güldü.

-Sizi de mi arabasına bindirip eline düşürdü? Sizi de mi düğün olmadan işinizden ayırdı? Hiç kimsem yok yetimim dedi mi? Bir ay içinde düğün yaptı mı? Balayına götürmüştür herhalde. Şimdi ilmi iş için Leningrad'da gitmiş olsa gerek.

Kadın her sözü ile Hurşide'ye bir şamar indiriyormuş ve böyle yapmaktan zevk alıyormuş gibi peşine sesle gülüyordu.” (Haşimov, 2012: 361).

Bu hikâyeden başka *Hayallere Tutsak Olurum* adlı hikâyede Erkin sevgilisi olan Halide'nin kendisine ihanet ettiğini düşünür ve ilişkileri biter. “Ben onu gördüm. Fakat uzaktan, arkasından gördüm. O kapının yanında duran yepyeni Volga arabasının yanında hayal kuruyormuş gibi kımıldamadan duruyordu. Gri elbisenin üstüne kıvrırcık saçlarını uzatmış. Birisinden korkan insan gibi durakaldım. İçeriden beyaz gömlek üstüne siyah kravat takmış uzun boylu genç çıktı. Bileğinden tutarak Halide'yi arabaya oturttu. Sonra kendisi de öne oturup arabayı sürmeye başladı. Valiz kulpunu tüm hıncımla tuttuğumdan

parmaklarım gıcırdayıp sağ elim titremeye başladı. Açgözlü! Menfaatçi!” (Haşimov, 2002: 5).

2.3. KISKANÇLIK

İnsanda aşk, özlem, sevinç, öfke gibi birçok duygu vardır. Bu duygulardan biri de kıskançlıktır. Kıskançlığın sözlük anlamı şu şekildedir: “*Bir kimse bir üstünlük gösterdiğinde veya sevilen birisinin başkası ile ilgilendiği kanısına varıldığında takınılan olumsuz tutum.*” (TDK, 2023: 2026).

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde yazarımız bu duygudan da beslenmiştir. Özellikle iki hikâyede bu duygu bariz şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu hikâyeler *Hayallere Tutsak olurum* ve *Ak Bulut Apak Bulut* adlı hikâyelerdir.

Ak Bulut Apak Bulut adlı hikâyede Ergeş sevdiği kız olan Dilefruz’u Ebcel’den kıskanır. Ona göre Dilefruz’u Ebcel değil de kendisinin hak ettiğini düşünür. Hikâyemizin bir bölümünde Dilefruz Ebcel’e onu sevdiğini söyler ve Ergeş’de bu durum karşısında duygularını şu şekilde aktarır. “Rüyalarım giren Dilefruz mu bu? Hayallerimde bulutların arasında yüzen Dilefruz mu bu? Şimdi gökyüzünde uçan Dilefruz yere düştü. Hayır, yerden de aşağıya düştü. İşte o gidiyor. Ebcel’in, herkesin sevmediği, herkesin iğrendiği Ebcel’in elinden tutup gidiyor. Bundanmış. Ebcel dün boşuna konuşmamış. Bundanmış önceleri de...” (Haşimov, 2012: 328).

Hayallere Tutsak Olurum adlı hikâyede Erkin sevdiği kız olan Halide’yi evlendiği adamdan kıskanır. Erkin’e göre Halide o adamla zengin olduğu için evlenmiştir.

“Staj bitinceye kadar önceki okuldan arkadaşım Cevdet’ten mektup geldi. Mektup çok kısaydı.

-Halide için hayal kurma. On beş gün önce evlendi. Abisinin arkadaşı ile evlenmiş.

Mektubu paramparça yapıp attım. Hayırsız, yaramaz! Ne diyeyim ben ona. Benim nefret etmeye de lanet okumaya da halim yok.” (Haşimov, 2002: 5).

2.4. AYRILIK

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde yazar toplumsal sorunları sıklıkla işlemiştir. Günlük yaşamda insanların başından geçebilecek olaylar hikâyelerde de karşımıza

çıkılmaktadır. Bu olaylardan biri de ayrılıktır. Ayrılık kavramı Ötkir Haşimov'un incelediğimiz hikâyelerinde kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerinin bitmesi üzerine kurulmuştur. *Baht*, *Ömür Sevdası* ve *Hayallere Tutsak Olurum* adlı hikâyeler ayrılık kavramının işlendiği hikâyelerdir.

Baht adlı hikâyede Münire ve Zakircan'ın ayrılıkları konu edilmiştir. Annesinin ölümünden sonra kardeşine sahip çıkan Münire evlenmeyi ertelemiştir. Bu durum en çok sevdiği genç olan Zakircan'ı etkiler. Çünkü Zakircan mahalle baskısından çekindiği için biran önce evlenmek ister. Bu sebeple anlaşılamayıp ayrılırlar. “Münire hızlıca baktı ve Zakircan'ın gözlerinde kendisi için değerli olan, geceleri rüyalarına girip çıkan güzel gözlerinde gazap alevlerini gördü. Gördü ve gönlü bomboş kaldı.

-Ben sizin kolunuzu tutamam. Yolunuz açık olsun!

Sonra o, geceleri yorganın altına girip ağlasa da kız kardeşine belli etmedi. Zakircan'ı uzaktan gördüğünde yüreği göğsünden uçup gidecek gibi olsa da belli etmedi ona. Son baharda onun düğünü olduğunu işitti. Münire ‘Aklımı yitireceğim.’ deyip ağladı. İnsan sabredermiş, Münire de sabretti. O, Zakircan'ı suçlamadı.” (Haşimov, 2012: 348):

Ömür Sevdası adlı hikâyede Hurşide, Enver'le evlenir. Hurşide, Enver'in kendisinden önce de bir evliliği olduğunu ve kendisinin de bir kadının kuması olduğunu sonraları öğrenir. Bu durum onların ayrılmasına sebep olur. “Hurşide bu adam ile aralarında büyük bir uçurum olduğunu fark etti. Bu uçurum ikisini iki ayrı kıyıya ayırdı. Kim bilir, belki eskiden beri bu uçurum vardı da Hurşide bunu fark etmeyip öteki sahile adım atmıştı.” (Haşimov, 2012: 364).

Hayallere Tutsak Olurum adlı hikâyede Erkin ve Halide birbirlerini severler. Halide'nin abisinin aralarına girmesinden sonra ayrılırlar. Erkin ayrılıklarını şu şekilde dile getirir: “Halide elimden yorgun ve ürkek olarak çıktı. Akşam rüzgârında yavaşça kayısı ağacının altından gitti ve ileride kayboldu. İpek elbisesinin eteği ve sağ bileğine astığı kırmızı çantası son gördüğüm şey oldu. O gitti... O gitti ve hem tatlı, hem acı, hem neşeli, hem elemli yırtılmış hatıralar kaldı bende. Bu hatıraların dışında başka neyim var benim? Nasıl olsa ben aşkıma sahip çıkamamış, koruyamamış, yalnızca sevmekle yetinmiş adamın tekiyim! Aşkıma vaktinde sahip çıksaydım olmaz mıydı?” (Haşimov, 2002: 8).

2.5. AİLE VE TOPLUM YAPISI

Toplumu oluşturan en küçük yapı taşı ailedir. Türk kültüründe ailenin çok büyük bir önemi vardır. Aile tümevarım yöntemiyle millete giden yolun ilk adımıdır. Eski Türkler bu sıralamayı oğuş, urug, boy, budun şeklinde yapmaktadır. Ailenin korunması ve ailenin mensup olduğu toplum yapısının ve kültürünün korunması bu sebeple çok önemlidir. Özbek toplumu da bu sebeple aile kavramına önem vermektedir. *“Müslüman Türk kökenli bir halk olan Özbekler arasındaki birliği bundan önce yöre, nesep, coğrafya ve şeceresi sağlıyordu. Aile, klan, kasaba, köy gibi olgular özel kimliğin ilk belirleyicileriydi ve geleneksel toplumda politik bağlılığa sahipti”* (Işık, 2002: 643).

İncelemesini yaptığımız hikâyeler Özbek aile ve toplum yapısı hakkında bilgi verir. Hikâyelerde aile bireyleri arası ilişkiler, aile fertlerinin birbirleri için yaptıkları fedakârlıklar, gelin kaynana ilişkileri, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma bilinci, evlilik kurumu, büyüklere karşı hürmet, iş ahlakı gibi konular dikkat çeken başlıklardır.

Savaşın Son Kurbanı adlı hikâye Şaikram ve ailesi etrafında geçmektedir. Hasta bir kardeşi, yaşlı bir annesi, cimri bir karısı ve çocukları bulunan Şaikram ailesi için kaygılanan bir kişidir. Ailelerde görülen tipik problemler bu ailede de görülmektedir. “O taraftan gelmekte olan annesini gördü. O evlendikten sonra babasından kalan evi kerpiç ile ortadan bölmüşlerdi. Bu Hatice’nin kapris yapmasına sebep olmuştu. Ara ara küçük sorunlar çıktığından dolayı Umri teyze, ‘Evinizin geliri ayrı olursa kendi kendinize geçinirsiniz,’ diyerek onların kazançlarını ayrı tuttu. Kendisi küçük oğlu Şanimet ile diğer evde kaldı.” (Haşimov, 2002: 9).

Ömür Sevdası adlı hikâyede Kumru teyze oğlu Tölkinan’ın nişanlısı ve onun ailesinden sürekli şikâyetçidir. Gelini olacak kızı tembellikle, abisini sarhoşlukla, babasını küfürbazlıkla suçlar. Bu durum bize aileler arası çatışmayı gösterir.

“Kumru teyze başını kaldırdı. Ayakları uyuştugu için ağrıdan yüzünü buruşturarak dizlerini ovuşturdu.

-Gönlüm huzursuz yavrum, dedi birdenbire.

Hurşide anlamadı.

-Ne oldu?

-Sabahleyin gittim kapıları sımsıkı kapalı. Görünüşe göre akşamdan yatıp ikindiye kadar uyuyorlar.

Hurşide gülmemek için başka yere baktı. Cefakâr ihtiyar. Anlaşıyor ki horozlar ötmeden dünürüne gitmiş. Kendisinin sabahın köründe gittiğini anlamadı fakat suçu dünürlerinde aradı. Bir türlü yıldızları barışmadı onlarla!

-Kız çocuğu dediğin öğlene kadar yayılıp yatmaz! Kapılarının önü bile süpürülmemiş.

Kumru teyze âdeti üzere sabahleyin erkenden kalkar. Hurşide'nin aklı erdikten sonra ona da bunu öğretmişti. 'Kız çocuklu ev pırlanta gibi olmalı,' diye sabahın köründe bahçeyi süpürtürdü. Kumru teyze sinirli bir şekilde:

-Gelinin abisi içiyormuş. Onu da duydum. Babasının da ağzı bozukmuş, dedi." (Haşimov, 2012: 351).

2.6. SINIFSAF FARKLILIKLAR

Yazarın incelediğimiz hikâyelerinde sınıfsal farklılıklar görünür. Sınıfsal farklılık ekonomik, toplumsal, kültürel, kariyer gibi birçok alanda olabilir. *"Modern kent olgusu ile birlikte, kent yaşamı içerisinde birbirinden keskin sınırlarla ayrılan yaşam alanları oluşmaktadır. Genellikle sosyo-ekonomik göstergeler etrafında şekillenen bu yaşam alanları mülkiyet ilişkilerine dayalı, gelir düzeyi ile doğru orantılı, statü konumlarını dışlayarak sınıfsal farklılıkları vurgulayan ve sınıfsal sınırları belirginleştiren bir özelliğe sahiptir."* (Göker, 2010: 68). Bu bağlamda kişilerin gelir kaynakları, yaşam tarzları, mevkileri ve dahi giyim kuşamları bile sınıfsal farkları ortaya çıkarır.

İncelemesini yaptığımız hikâyelerden *Serseri* adlı hikâyede başkahraman bir yazardır. İlk kitabını yazdıktan sonra arkadaşlarıyla bir doğa seyahatine çıkar. Bu sebeple şehre döndüklerinde kılık kıyafetleri ve saç sakal kesimleri biraz kötüleşmiştir. Gittikleri bir mağazada satıcı kendi zihnindeki sınıfsal farklılıklar algısını yıkamadığı için genç yazarı giyim kuşamına göre değerlendirir.

"Benim ağzım kulaklarımda. Azad abi bana bakarak güldü.

-Gördün mü hayranların çoğalmış, dedi ve sonra kıza dönerek:

-Elinizdeki kitabı bu delikanlı yazdı. Verin imzalayacak!

Kız bana baştan aşağı süzerek baktı. ‘E,e,e defol serseri!’ dedi.” (Haşimov, 2012: 405).

2.7. EKONOMİK DÜZEY

İnsanlar gelirlerine göre yaşarlar. Her kişinin veya ailenin gelir düzeyi farklıdır. Kimi insanlar ticaretle uğraşır kimileri de sabit maaşla çalışırlar. Kimi insanların maaşları dolgundur kimilerinininse asgari seviyededir. Bu durum ise kişilerin veya ailelerin refah seviyelerini oluşturur.

Ötkir Haşimov’un incelemesini yaptığımız hikâyelerinde toplumun hemen her kesiminden kişileri buluruz. Yazdığı yazılarıyla geçinen bir yazarı da şoförü de maaşla çalışan bir memuru da bir şirketin müdürünü de... Hikâyeler toplumun ekonomik düzeyi hakkında bilgi verir.

Gökten Düşen Para adlı hikâyede ailesini kıt kanaat geçindiren kahramanımıza bir telefon gelir. Telefondaki kişi kendisine ait on bin som tutarında bir çek olduğunu ve parayı tahsil etmesi için postaneye gelip çeki alması gerektiğini söyler. Kahramanımız parayı tahsil etmeden etrafındaki insanlara cömert davranmaya başlar.

“Gece vakti yengeniz yatarken söz açtı:

-Güz gelip çattı. Torunlara kışlık elbise almazsak olmaz.

On bin bir anda aklıma geldi.

-Alırız! dedim hızlıca cevaplayarak.

-Dilişka’ya çizme...

-Alırız!

-Şahruh’a palto...

-Alırız

-Hümayun’a...

-Alırız!

-Dünürümüz düğün yapıyor. Dünürlük bin yıl sürer bilirsın.

-Düğün hediyesi verelim. Beş altı bin yeter.

Yengeniz gözüme merakla bakıp:

-Borç mu alacaksın?

- Niye borç alayım?
- Kitabınız çıktı mı? dedi o sevinerek.
- Öyle galiba..." (Haşimov, 2012: 382).

Ötkir Haşimov'un hikâyelerinde yaşanan olaylar her birimizin günlük hayatta karşılaşacağı türdendir. Yazar hikâyelerinde karakterlerin geçim sıkıntılarına da bu ve benzeri şekilde değinmiştir. Bazı hikâyelerde ise refah seviyesi yüksek kişiler karşımıza çıkar.

Özbekler adlı hikâye Atınayı adlı kadının oğlu İskender zengin bir kişidir. Annesi komşularına onu överek anlatır. "İskender Atınayı'nın tek oğlu. Büyük bir yerde çalışıyor. Beyaz bir arabaya biniyor. Merkezde dört odalı evi var. Atınayı'nın dediğine göre banyosu fayanstanmış. İskender iyi bir evlat. Annesini evine götürmek istese de Atınayı buna razı olmuyor. Kendi evine alışmış. Atınayı'nın bir tek hayali var, İskenderin çocuğunu kucağına almak." (Haşimov, 2002: 15).

2.8. CESUR KADIN

Türk kültüründe kadın önemli bir role sahiptir. Göktürk Devleti'nde Kağan'ın olmadığı zamanlarda kurultaya Hatun (Katun) başkanlık yapardı. Türk kadınları ok atar, kılıç sallar, çalışır, çocuk büyüttü. Bozkır yaşamının getirdiği zorlu hayat şartları toplumun her kesimini dinamik ve dirençli yaptığı gibi Türk kadını da dirençli ve dayanıklı yapmıştır. Bu durum destanlarımıza, hikâyelerimize yansımıştır.

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde de Türk kadınının mücadelecisi ve cesur yönünü ile karşılaşırız. Haşimov'un hikâyelerinde, dul kaldıktan sonra çocuğunu bin bir zorlukla büyüten, kocası tarafından aldatılan ve boşandıktan sonra hayata tutunmaya çalışan ve anne ve babasını kaybettiği için kardeşlerini büyütmek zorunda kalan kadınlara rastlarız.

Özbekler adlı hikâyede bin bir zorlukla oğlu İskender'i büyüttüğü yetmiyormuş gibi birde mahalledeki herkesin derdine koşan Atınayı karşımıza çıkar. Kim düğün yapsa, cenazesi olsa, çocuğu doğsa Atınayı oradadır. "Mahallede hangi yaşlı kadını evinde bulamazsanız dümdüz Atınayı'nın evine gidin. Atınayı'nın bahçesi kısa sokağın ucunda ve başkalarınınkinden farklı iki pencere küçük evdi. Başkalarının evinin önünde kiraz ağacı varsa onun evinin önünde iki dut ağacı vardır. Başkalarının damı demir, onun damı çakıldandır. Herkesin damında televizyon anteni var, onun damında yok. Ama onun evi

herkesin evinden kalabalık olur. Bahçe ucunda eski sundurma önünde bir kayısı ağacı var. Yeşil kayısı olarak yetismeye başlayıp kuru kayısı oluncaya kadar mahallenin çocukları daldan dala tırmanır. Atınayı kayısıyı esirgediğinden değil de çocuklara acıdığından bağıırır: ‘Hey evlerine buğday dolası çocuklar inin yoksa düşersiniz!’ ‘Tekeler.’ Ama korkmazlar. Biliyorlar ki Atınayı’nın dutu da kayısı da onlarındır. Genelde bu bahçe herkesindir.” (Haşimov, 2002: 14). Burada karşımıza çevresindeki insanlara karşı cömert ve yardımsever olan bir kadın çıkar. Atınayı bu sebeple bütün mahalle tarafından çok sevilmeaktadır.

Baht adlı hikâyede Münire annesinin ölümünden sonra kız kardeşi Seyyare’ye hem anne hem de baba olmuştur. Kız kardeşi hayatını kurtarmadan evlenmemeye yemin etmiştir. Bu sebeple sevdiği delikanlı Zakircan’la evlenememiştir. “Münire annesinin ruhu önünde Seyyare’yi yetim bırakmamaya yemin etti. Bir tane ırmağın kesilmesi ile deryaların suyu kurumazdı. Hayat kendi yolunda devam etti. Aylar geçti, yıllar geçti bir gün Zakircan derdini söyledi:

-Düğünü erken yapsak olmaz mı? Evdekiler sıkıştırıyorlar.

Münire iki yol arasında kaldı. Seyyare’yi bırakıp nereye giderdi? On altı yaşında kızın hali nasıl olurdu?

Münire aklındaki söyledi:

-Kardeşim henüz tek başına yaşayamaz. Ben annemlere söz verdim.” (Haşimov, 2012: 347). Burada aile fertleri için kendi geleceğini hiçe saymış fedakâr kadın karşımıza çıkmaktadır.

2.9. YOZLAŞMA

Yozlaşmak Türk Dil Kurumu’nun açıklamalı sözlüğünde, “*Kişi, toplum vb. özündeki iyi nitelikleri, değer yargılarını, birtakım dış etkenlerle yitirerek bozulmak, kötüye gitmek; yavanlaşmak, dejenereleşmek, dejenere olmak, tereddi etmek.*” (TDK, 2023: 3646) olarak geçmektedir.

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde kendi kültürüne yabancılaşan, batıyı taklit eden, özünü beğenmeyen kişileri görmekteyiz.

Ben Dedem ve Renkli Televizyon adlı hikâyede bir film yönetmeni, roman yazarı olan başkahramanımızdan senaryo yazmasını ister. Yazarın yazdığı senaryoyu beğenmeyen yönetmen yerel unsurları değiştirip batılı tarza uyarlar. Yazarımız bu durumu filmi televizyonda izlediğinde fark eder. “Benim ihtiyarım başına kullanışlı sarık sararak yürüyen nurlu ihtiyardı. Filmdeki ihtiyar ise eyvandaki sini gibi fötür şapka giyiyordu. Yumruk gibi pipoya bolca tütün doldurup derin şekilde tüttürmeye başladı. Benim senaryomda ihtiyar çay ocağı önünde arabayla durup bir bardak çay içip çay ocağının sakinleriyle bağ bahçe işlerinden sohbet etmesi gerekiyordu. Filmdeki ihtiyar kafe önünde eşekten indi ve içeriye girdi. Altı tane sosisli sandviç yedi. Üstüne bir maşrapa köpüklü birayı içti ve ‘gark’ ederek geçirdi.” (Haşimov, 2012: 379). Bu hikâyede toplumun belirli temel yargılarının dışına çıkıldığı gözlemlenmiştir.

2.9.1. Alkollü İçecek Kullanımı

Sarhoşluk edici içecekler insanı hem ruhen hem de bedenen zarara uğratırlar. Cinayetlerin, kadına şiddetin, ırza tecavüzün birçoğu alkol etkisiyle yapılmaktadır. Bu gibi adli vakaların dışında alkol tüketimi kişide birçok hastalığın başlamasına sebep olur. Hâl böyleyken sarhoş edici maddelerin tüketim oranı her geçen gün ülkemizde ve dünyada yaygınlaşmaktadır. Bu sebeple çevremizde alkol tüketimine ve alkol tüketen insanların davranış bozukluklarına şahit olmaktayız. Alkol kullanımında kişinin aklı başından gittiği için davranışları tuhaflaşır ve kendi kişiliğinden farklı davranmasına sebep olur. Ve bu tarz maddeler kişide bağımlılık yaptığından dolayı iradesinde kırılmalar oluşur. Mesleği ne olursa olsun bir kişinin alkol bağımlılığı varsa o kişi sağlıklı düşünemez ve yalana meyleder.

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde yazar alkol kullanımına yer vermiştir. *Şişe Hacı* adlı hikâye bunlardan biridir. Hikâyede alkol tüketen birkaç arkadaşın masasına bir hacı gelir. Onlara katılan hacı daha fazla alkol içmek için çeşitli kelime oyunları ile onları aldatır. Her içtiği kadehin dibinde bir parça alkol bırakan hacı su olan kısmını içtiğini alkolün dibinde kaldığını söyler. “Tıpkı çay içiyormuş gibi kapkara sakalının bir tane bile kılı kıpırdamadı. Salatalık ile meze yaparak ‘Nimetine şükür olsun Rabbim’, dedi.

Kösegül bardağın altında kalan azıcık konyağa bakarak:

-Sonuna kadar içmemişsin Hacı abi!

-Her şeyin kanun kaidesi var kardeşim! –dedi Hacı abi önemle. –İçki, şarap haram içecektir. Ama onun içinde su da var. Su en saf nimettir. Değil mi? Ben suyunu içtim. Günah altında kaldı. Söyledim ya bundan çok içtim diye. –o kıkırdıyordu. –Bir arkadaşımız vardı. Garip bir şeyler buluyordu. Bir lafı hiç hatırımdan çıkmaz. ‘Birinci kadeh ile ikinci kadeh arasından kıl bile geçmemeli’ derdi. Bulduğu lafa bak azgının. Kıl bile geçmesin!” (Haşimov, 2002: 24). Bu hikâyede alkol tüketen hacının önce minareyi çaldığını sonra da kılıfını hazırladığını görüyoruz.

2.10. ŞAKALAŞMA

Şaka Türk Dil Kurumu’nun açıklamalı sözlüğünde, “*Güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz; latife.*” (TDK, 2023: 3077) olarak geçmektedir. Haşimov’da incelemesini yaptığımız hikâyelerinde şakaya veya şakalaşmaya yer vermiştir. Bu hikâyelerden en barizi *Eşek Şakası* adlı hikâyedir. Adından da anlaşılacağı üzere hikâye bir şaka üzerine inşa edilmiştir. Ravşan arkadaşı Tursunbay’ın ısrarı üzerine onun çalıştığı yerde işe başlar. Tursunbay bir süre sonra Ravşan’ın çalıştığı odayı telefonla arar ve onunla kız taklidi yaparak konuşur. Uzun bir süre onu bu şekilde kandırır. Ravşan bu durumu anladığında Tursunbay’ın şakası ortaya çıkar. “Kızlardan biri kıkır kıkır gülererek bardak bulup geldi. Yine biri kapının yanına gidip, ‘Kobra yuvasına girdi.’ Diyerek haber verdi. Ravşan ise bir köşede şaşkına dönmüş duruyordu.

-Ravşan abicim!

Ravşan tanıdığı sesi duyunca başını kaldırdı. Sesin sahibini bulmaya çalışırken Tursunbay bardağı onun eline uzattı.

Tursunbay kızlar gibi narin ve ince bir sesle

-Ravşan abicim! Görüşeceğimiz varmış, çok özledim seni! Dedi.

Kızların gülüşlerinden Ravşan çok utandı. Tursunbay ise hâlâ o sesle devam ediyordu.” (Haşimov, 2012: 372). Bu hikâyeden anlaşılacağı üzere Haşimov hikâyelerinde şakalaşmaya yer vermiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

Kültür, Ötüken Türkçe açıklamalı sözlüğünde şu şekilde geçer;

“Toplumun, insan hayatıyla ilgili olarak tarihî ve sosyal süreç içinde geliştirdiği ve gelenek halinde sürdürdüğü, insanın doğal ve toplumsal çevresine kabul ettirdiği egemenliğinin ölçüsünü belirten her türlü duygu, düşünce, dil, edebiyat, sanat ve yaşayış alanındaki maddi ve manevi değerler bütünü.” (Çağbayır, 2017: 3573).

Kültür toplumların kimliklerini oluşturan bir unsurdur. Yaşam tarzı, inanç sistemleri, olaylar karşısında verilen tepkiler, insanlar arası münasebetler kültürün birer yansımasıdır. Kültür, sadece bir kavram, bir düşünce veya olgu değil insanoğlunu her alanda kuşatan geniş bir yelpaze olmuştur.

Toplumlar ait oldukları kültür öğelerini tecrübe ederek nesilden nesile aktarırlar. Bu öğeler yüzyıllar içinde değişir ve gelişir. Kaynağı ataların mirası olan bu kültür denizi bir sonraki nesle aktarılmak üzere yaşatılır. Giyim kuşamdan destanlara; yiyecek içecekten müzik aletlerine, düğün adetlerinden ölüm adetlerine, dinî inanışlardan yerleşim türlerine kadar birçok unsuru içinde barındıran bu öğeler toplamı halk kültürü unsurlarını oluşturur.

“Özbekistan, tarih boyunca farklı kültürlerin buluştuğu bir coğrafyada bulunmaktadır. Taşkent, Buhara, Semerkant, Harezm ve Fergana vadisinde yer alan tarihî şehirler, yüzyıllar boyunca farklı medeniyetlerin beşiği olmuştur. Ülkenin her tarafında ve her alanda, asırların getirdiği bu çok zengin kültürel mirasın izleri dikkat çekmektedir.” (Baydemir, 2009: 663).

İncelemesini yaptığımız Ötkir Haşimov’un hikâyelerde de bu kültürel mirasın yansımaları görülür. Onun hikâyelerinde evlilik ve ölüm adetleri, atasözleri, deyim ve ikilemeler ve yerel kıyafetlerden saygı konusuna kadar toplumun günlük hayatına dair kültürel unsurları bulmak mümkündür.

3.1. YERLEŞİM TÜRLERİ

Yerleşim yerleri insanların bir arada yaşadıkları alanları kapsar. Bunlar metropol, şehirler gibi devasa alanlar olabileceği gibi köy, kasaba, mezra, yayla gibi daha küçük ve kırsal alanlarda olabilir. İnsanlar korunmak için bu alanlar içerisine evler inşa etmişlerdir. Dönem ve iklim şartları gibi birçok faktöre bağlı olarak bu yapılarda değişiklikler meydana gelmiştir. Yakın geçmişe kadar müstakil olan evlerin yerini günümüzde binalar almıştır. Gelişen ve değişen dünyaya rağmen insanın bu korunaklı yapılara olan ihtiyacı değişmemiştir.

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde ev ve avlu sıklıkla karşımıza çıkan yerleşim yerleridir.

3.1.1. Ev

“Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer; bark, ev bark, beyit, dar, hane, mekân.” (TDK, 2023: 1232).

Haşimov’un hikâyelerinde ev yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. *Özbekler* adlı hikâyede olay hikâyenin başkahramanı olan Atınayı’nın evinde cereyan eder. Metinde Atınayı’nın evi şu şekilde verilir: “Mahallede hangi yaşlı kadını evinde bulamazsanız dümdüz Atınayı’nın evine gidin. Atınayı’nın bahçesi kısa sokağın ucunda ve başkalarınınkinden farklı iki pencere küçük evdi. Başkalarının evinin önünde kiraz ağacı varsa onun evinin önünde iki dut ağacı vardır. Başkalarının damı demir, onun damı çakıldandır. Herkesin damında televizyon anteni var, onun damında yok. Ama onun evi herkesin evinden kalabalık olur. Daima açık duran kapıdan girdiğinizde burnunuza reyhan kokusu vurur. Sonra bir mahalle kadınının car car konuşmasını, çocukların gürültüsünü duyarsınız. Araba sığmayacak kadar (Ona araba ne gerek!) dar olan koridordan geçip kutu gibi rahat eve girersiniz. Ark çekilip ekilen reyhanlar bel boyunda. Aş reyhan, gür reyhan, beyaz reyhan, siyah reyhan...” (Haşimov, 2002: 14).

Ömür Sevdası adlı hikâyede ise ev ve evin öneminden şu şekilde bahsedilir: “Hurşide uğurlamak istedi. Enver ona acıdı. Gara gelmesine izin vermedi. İki odalı evde Hurşide yalnız kaldı. Bahçede, mahallede insanın yalnızlığı anlaşılmaz. Ama evde bir gün yalnız kalan kişi yarılıp gideyim der. Bu yerde konu komşular nedendir

selamlaşmaktan öteye geçmiyordu. Hurşide üç günde sıkıldı. İşe gideyim dese Enver'in sözünü dinleyip işten çıkmıştı. O da annesinin evine gitti.” (Haşimov, 2012: 360).

Evin bölümlerinden olan oda ise *Baht* hikâyesinde karşımıza çıkmaktadır. Başkahraman Münire yeni yılı kutlamak için odayı hazırlamıştır. “O, hızlı hızlı yürüyüp misafir odasına girdi ve lambaların fişini prize taktı. O zaman kırmızı, mavi, sarı ve rengarenk küçücük ışıklar yandı. Oda birdenbire tuhaf sessizlikle beraber sıra dışı oldu. Münire büyüğü çam ağacı önünde bir an durdu. Sonra koltuğa gidip oturdu. Çok uzun kaldı. Dışarıdan hâlâ şarkı sesleri geliyor, pencere önünden geçen insanlar mutluluktan kahkaha ile gülerek ses yapıyor ve bunların hepsi içerideki, işte bu odadaki sessizliği, yalnızlığı sanki daha da güçlendiriyordu. İlginç! Böyle günde, bayram gününde, yalnız kalmak garip oluyormuş. Sanki bütün dünya bir yanda sen bir yandaymışsın gibi.” (Haşimov, 2012: 346).

3.1.2. Avlu

“*Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarlarla çevrili alan.*” (TDK, 2023: 299).

Avlu, incelemesini yaptığımız hikâyelerden biri olan *Savaşın Son Kurbanı* adlı hikâyede yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. “Balkon kirişindeki miha asılmış ampul donuk donuk yanıyordu. Lamba etrafında fırıl fırıl dönen sivrisinekler bir an durmuyordu. Avlunun ortasına kadar ark yapıp ekilen çilek sıraları arasında su parlıyordu. Ara sıra da olgunlaşmış çilekler dikkat çekiyordu. Bir yerden rüzgâr geldi. Avlu ucundaki ceviz dallarından gürültü çıktı.” (Haşimov, 2002: 9).

Ev ve avlu hikâyelerde dikkat çeken yerleşim yerlerindendir.

3.2. ULAŞIM

İnsanoğlu varoluşundan günümüze kadar bazı sebeplerden dolayı bir yerden bir yere göç etmiş, yer değiştirmiştir. Yüzyıllardır devam eden bu döngü de değişen tek şey ulaşım araçları olmuştur. İlkel zamanlarda ulaşım yaya olarak veya binek hayvanlar vasıtasıyla gerçekleşirken şimdilerde bunun yerini çeşitli ulaşım araçları almıştır. Karayolu, denizyolu, havayolu ve demiryolu ulaşımından oluşan bu araçlar insanlara birçok kolaylık sağlamaktadır.

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde ulaşım araçları çeşitlilik arz etmektedir. Binek hayvanlarının yanı sıra otomobil, dolmuş, otobüs, tren ve uçak karşımıza çıkan ulaşım araçlarındandır. *Ben, Dedem ve Renkli Televizyon* adlı hikâyede eşek ulaşım vasıtası olarak kullanılmıştır. Hikâyenin başkahramanı bir yazardır. Yazdığı senaryo film olarak yayınlanır. Filmin bir sahnesinde oyuncu eşekle seyahat eder. “Film devam ediyordu. Tozlu bir şapka giyen ihtiyar eşeğe ustalıkla bindi ve tütün tütürerek yoluna devam etti. Benim senaryomda ihtiyar çay ocağı önünde arabayla durup bir bardak çay içip çay ocağının sakinleriyle bağ bahçe işlerinden sohbet etmesi gerekiyordu. Filmdeki ihtiyar kafe önünde eşekten indi ve içeriye girdi.” (Haşimov, 2012: 379).

Ömür Sevdası adlı hikâyede Hurşide durakta otobüs beklemektedir. O esnada Enver adlı delikanlı arabasıyla gelip Hurşide’yi gideceği yere kadar götürmek ister. “Aksilik o ya otobüste gelmedi. Bir süre sonra kırmızı lüks ‘Jiguli³’ yavaşça sallanarak Hurşide’nin az ilerisinde durdu. Hurşide el kaldırmadığı için oralıklı olmadı. Lakin o taraftan ses geldi.

-Nereye gidiyorsun, bacım?

Biraz sonra az önceki soru yine soruldu.

-Size söylüyorum.

O zaman Hurşide bu sözün kendisiyle ilgili olduğunu anlayıp dönerek baktı. Arabasının rengine uygun kırmızı boğazlı kazak giyen genç bir ayağı içeride bir ayağı yerde ona doğru bakıyordu.” (Haşimov, 2012: 353).

Gökten Düşen Para adlı hikâyede ise ulaşım aracı olan otomobil şu şekilde yer alır: “Postaneden nasıl çıktığımı bilmiyorum. Arabaya bindiğim gibi Mahkamcan sordu.

-Lağmana süreyim mi? Öğlen oldu zaten.” (Haşimov, 2012: 384).

Özbekler adlı hikâyede ise İskender adlı kahraman annesi Atınayı’nın ölüm döşeginde olduğunun haberini alır. Bir an önce annesinin yanına gitmek için otomobili kullanır. Bu durum hikâyede şu şekilde geçer: “O koşarak odadan çıktı. Bilgisayarda çalışan sekreterine emretti:

-Dilya çabuk arabayı çağır. Girişe!

³ Araba markası

...Beyaz Volga marka araba kalabalık sokaklarda uçuyordu. İskender Vahaboviç arka koltukta otururken kalbi hızlı bir şekilde atarak bir soruyu tekrarladı. “Gerçekten mi?”

Araba kavşaklarda yavaşlıyordu. O da aklına gelen dehşetli düşünceyi kovmaya ‘Hasta olmuştur’ diyerek kendini avutmaya çalışıyordu. İşte o an o amansız soru tekrar vücudunu deşerek aklına geldi. ‘Gerçekten mi?’ Araba çay sevenlerin oturduğu mekândan geçerken o bir teselli bulmuş gibi oldu. ‘Neyse ki insanlar sakın’ O biliyor. Allah göstermesin bir kaza olsa buralarda insanlar durmazdı. Ama araba dar sokağa girdiği gibi kalbi buz gibi oldu. İşte o çakıl taşlı damı olan küçük ev, işte o iki dut ağacı, rengi kararan kapı... Kapının önünde beş altı adam toplanmış. Tanımadığı bir kadın ise dut altını süpürüyor. ‘Gerçekten mi?’ Bu soru onun beynine son kez yıldırım gibi düştü ve güçsüz ayaklarını sürüyerek arabadan indi.” (Haşimov, 2002: 16).

Dolmuş, bir diğer ulaşım aracı olarak *Baht* adlı hikâyede karşımıza çıkar. “Onlar Zakircan’ın dolmuşunda tanıştılar. Münire her gün dolmuşla eve dönüyordu. Zakircan da bu aracı sürüyordu.” (Haşimov, 2012: 346).

Demiryolu ulaşım aracı olan tren *Ak Bulut Apak Bulut* adlı hikâyede olayın akışına dâhil edilmiştir. Ebcel ve Ergeş demiryolunda bahis için buluştukları sırada bir tren yanlarından gelip geçer. Hikâyede bu durum şöyle betimlenir: “Uzaktan duyulan siren sesi Kuyruk’un sözünü kesti:

-Acele etme tren geçsin! Her şey kuralına göre olmalı. Erkekçesine... dedi.

Hızlıca gelen tren yaklaştığında siren çaldı ve vagonları peşine sürerek geçti. Yol kenarındaki mazot sıçramış otlar sallandıktan sonra yine dikeldi.” (Haşimov, 2012: 326).

Ak Bulut Apak Bulut adlı hikâyede bir diğer ulaşım aracı olan uçak karşımıza çıkmaktadır. Ergeş adlı kahraman bir uçak seyahatinde lise yıllarında âşık olduğu Dilefruz ile karşılaşır. Uçak hikâyede şu şekilde betimlenmiştir: “Uçak yağmurdan kararan beton pistte şiddetle hızlandı ve aniden havada asılı kalmış gibi oldu. Yağmur damlalarının sürekli çizgi çektiği parlak pencereden dışarıya baktım. Uçak eğimli şekilde uçarken yerdeki depolar, havalimanı pisti titreyerek arkada kalıyordu. Uzakta ise karanlıklaşan orman dikkat çekiyordu.” (Haşimov, 2012: 320).

İncelemesini yaptığımız hikâyeler içerisinde en çok kullanılan ulaşım aracı otomobildir. Denizyolu ulaşım araçlarına ise yer verilmemiştir.

3.3. GEÇİM KAYNAKLARI

Yaradılışı gereği insanoğlu yeme, içme, barınma gibi temel ihtiyaçlara sahiptir. İlkel zamanlarda insanlar avcılık ve toplayıcılık yaparak bu gereksinimlerini karşılamışlardır. Gelişen ve değişen dünyada geçim kaynakları da buna bağlı olarak çeşitlenmiştir.

Yaşam şartları, coğrafi etkenler gibi birçok faktör geçim kaynaklarına doğrudan ya da dolaylı yollarla etki etmektedir. Çiftçilik, tarım, hayvancılık, hizmet sektörü bölgeden bölgeye ve insanların statüsüne göre çeşitlilik arz etmektedir.

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde köy yaşamından ziyade şehirleşmiş yaşamlar dikkat çekmektedir. Hikâyelerde hizmet sektörünün daha fazla olduğu görülür. Bazı hikâyelerde ise tarım ve hayvancılık göze çarpmaktadır. *Baht* hikâyesinde Seyyare'nin yazın okul harçlığını çıkarabilmek için pamuk topladığı görülür. "Seyyare'nin kendisi için de pamuk toplamak için kooperatife gittiğinde onu görüp âşık olan üçüncü sınıf öğrencisi için de kötü olacağını anladı." (Haşimov, 2012: 348). *Savaşın Son Kurbanı* adlı hikâyede ise hayvancılık bir geçim kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. "Sabahleyin Şaikram bir şeyleri sezmişçesine içinde sıkıntıyla eve geldi. Geldiğinde karısı, çocukları ve annesi çılgık atarak ağlıyorlardı. Hatice gebe ya, kendi derdine düştüğünden fark edememiş. Sabahleyin kalktığında bahçe kapısı sonuna kadar açık, ceviz ağacına bağlı inek yok. 'İnek doğuracaktı, kardeşimin ağzına bir kâse süt koyacaktım' diye düşündü Şaikram. 'Nerede onlar yakalarsam balta ile keseceğim!' dedi. Sahibi bin beklerse hırsız bir bekler derler. İşte bundan yaklaşık iki ay önce semaverci İlham'ın karısını bıçakladılar. Biçarenin bir tek keçisi varmış. Avluya hırsız girdiğinde çılgık atmış. Kocası çay ocağındaymış. Hemen koşup keçinin ipinden tutmuş. Sonradan yetişen komşular siyah kanlar içerisinde yerde yattığını görmüşler." (Haşimov, 2002: 10).

Gökten Düşen Para adlı hikâyede ise başkahramanın geçimini yazarlık yaparak sağladığı anlaşılmaktadır. Bu durumu yazarın eşiyle olan diyalogundan anlamaktayız. "Aksakal doğru söyledi. On bin az para mı? Belki durduk yerde kitabım çıkmıştır. Günümüzde neşriyattan çok ne var.

Gece vakti yengeniz yatarken söz açtı:

-Güz gelip çattı. Torunlara kışlık elbise almazsak olmaz.

On bin bir anda aklıma geldi.

-Alırız! dedim hızlıca cevaplayarak.

-Dilişka'ya çizme...

-Alırız!

-Şahruh'a palto...

-Alırız

-Hümayun'a...

-Alırız!

-Dünürümüz düğün yapıyor. Dünürlük bin yıl sürer bilirsin.

-Düğün hediyesi verelim. Beş altı bin yeter.

Yengeniz gözüme merakla bakıp:

-Borç mu alacaksın?

-Niye borç alayım?

-Kitabınız çıktı mı? dedi o sevinerek.

-Öyle galiba..." (Haşimov, 2012: 382).

Ben, Dedem ve Renkli Televizyon adlı hikâyede başkahramanımız bir roman yazarıdır. Dedesi ondan renkli bir televizyon almasını ister. Bu sebeple iş ahlakına uygun olmadığını halde bir film yapımcısının ona film senaryosu yazması karşılığında teklif ettiği parayı kabul eder.

"- Roman yazan adama senaryo ne ki! Yönetmen küçümsedi. O gerçekten de girişken adammış. Bir anda elime şartname kâğıdını sıkıştırdı. Şartnameye göre ben bir yıl içinde modern tarzda bir senaryo yazmam gerekiyor, böylece kalem hakkının dörtte birini peşin alabilirmişim. Nasıl bir şey yazacağımı ben de bilmiyordum.

-Paranızı üçüncü kattaki muhasebeden alın, dedi yönetmen yine aslan yelesi gibi saçlarını sallayarak. Ömrümde yapamayacağım işi almak istemezdim. Bu sefer de almak istemiyordum, dedeme verdiğim sözüm aklıma geldi. Muhasebeye gitmem ile elime para sıkıştırıldı." (Haşimov, 2012: 376).

Hikâyelerde insanların geçimlerini farklı şekillerde tedarik ettikleri görülür.

3.4. EV EŞYALARI

İnsanların günlük hayatta kullandıkları çeşitli malzemelerden yapılan eşyalar insanların yaşamları ve kültürleri hakkında ipuçları vermektedir. İncelemesini yaptığımız hikâyelerde geçen ev eşyaları yüzeysel bir şekilde ele alınmıştır. *Baht* adlı hikâyede Münire evlenemediği için kendi çeyizini kız kardeşine hediye eder. Hikâyede bu eşyalardan şu şekilde bahsedilir: “Kendisi için ne ümitler ile biriktirdiği çeyizlerinin hepsini kız kardeşine verdi. Beğenerek Zakircan ile aldığı yüzüğünü de tatil parasıyla aldığı halısını da kumbarada biriktirip satın aldığı porselen mutfak setini de hepsini...” (Haşimov, 2012: 348). Bir diğer hikâye olan *Ömür Sevdası*’nda yorgan, adı geçen ev eşyalarındandır. “Hurşide işten geldiğinde Kumru teyze eyvanın ortasında çökmüş halde yorgan dikiyordu.” (Haşimov, 2012: 351). *Savaşın Son Kurbanı* adlı hikâyede ise evin içerisinde yer alan eşyaların tasarımı şu şekilde verilmiştir. “Şaikram balkondaki sandal⁴ın yanında sessizce oturuyordu. Çoktan ilkbahar gelmesine rağmen kimsenin sandalı kaldırmayı düşünmemesi onu iyice rahatsız etti. Döşek kumaşından yapılan örtüyle kaplanmış, pekmez lekesi kalmış sini, az önce çorba içilmiş çanak çömlek, sapı yanmış ağaç kaşık da onun gözüne kötü geldi. Ama umursamazlık ile elini sallayıp doppisini sandalın üstüne bırakıp yatıverdi.” (Haşimov, 2002: 9).

Radio, televizyon, lamba, telefon, beşik, şapka, baston, sandık, minder, kâse, bardak, yastık, leğen hikâyelerde geçen diğer ev eşyalarındandır.

3.5. MESLEKLER

3.5.1. Hemşire

“*Mesleği ile ilgili belirlenen standartlar çerçevesinde temel eğitimini tamamlamış, sağlığın korunması ve geliştirilmesi, hastalıkların önlenmesi, hastalık durumunda bakım ve rehabilitasyonun sağlanması ile ilgili uygulamalarda yeterli ve yetkili olan sağlık görevlisi; şvester.*” (TDK, 2023: 1565). *Ak Bulut Apak Bulut* adlı hikâyede Ergeş’in karısı hemşirelik yapmaktadır.

⁴ Özbeklerin ısınmak için kullandığı bir tür ocak.

3.5.2. Şoför

“Sürücü.” (TDK, 2023: 3121). *Baht* hikâyesinde Zakircan dolmuş şoförlüğü yapmaktadır.

3.5.3. Mevsimlik İşçi

“Genellikle tütün, pamuk veya fındık hasadı sırasında çalıştırılmak üzere çalıştırılan geçici işçi.” (TDK,2023: 2356). *Baht* adlı hikâyede Seyyare okul harçlığını çıkarmak için yazın pamuk toplayan mevsimlik bir işçidir.

3.5.4. İşçi

“Başkasının yararına bedenini, kafa gücünü veya el becerisini kullanarak ücretle çalışan kimse.” (TDK, 2023: 1755). *Baht* adlı hikâyede Münire dikiş atölyesinde çalışmaktadır. *Ömür Sevdası*’nda ise Hurşide giyim atölyesinde çalışan bir işçidir.

3.5.5. Fotoğrafçı

“Fotoğraf çeken veya basan kimse.” (TDK, 2023: 1306). *Ömür Sevdası* adlı hikâyede Enver fotoğrafçılık yapmaktadır.

3.5.6. Memur

“Devlet hizmetinde aylıkla çalışan kimse; görevli, işyar.” (TDK, 2023: 2329). *Eşek Şakası* adlı hikâyenin kahramanı olan Ravşan ofis memurudur.

3.5.7. Polis

“Şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş. Bu kuruluşta yer alan görevli memur; aynasız.” (TDK, 2023: 2717). *Kürk Şapka* adlı hikâyede kahramanı sorguya çeken kişidir.

3.5.8. Postacı

“Mektup, gazete, havale, paket vb.ni gönderilen yere ulaştıran posta idaresi görevlisi: çapar.” (TDK, 2023: 2726). *Gökten Düşen Para* adlı hikâyede yer alan bir meslek grubudur.

3.5.9. Yazar

“Bilim, edebiyat, sanat alanlarında kitap yazan veya kitap hazırlayan, bir eseri ortaya koyan ve eserin sahibi olan kimse; kalem, kalem erbabı, yazar, musannif, müellif.” (TDK, 2023: 3581). *Gökten Düşen Para* hikâyesinde başkahramanın kendisi bir yazardır.

3.5.10. Müdür

“Bir kurum veya kuruluşu yöneten kimse.” (TDK, 2023: 2426). *Öldü Aziz Oldu* adlı hikâyede yer alan bir meslek grubudur.

3.5.11. Temizlikçi

“Ev, iş yeri vb. yerlerde ücret karşılığı temizlik işleri yapan kadın.” (TDK, 2023: 3247). *Öldü Aziz Oldu* adlı hikâyede yer alan bir meslek grubudur.

3.5.12. Bekçi

“Bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse.” (TDK, 2023: 462). *Öldü Aziz Oldu* adlı hikâyede yer alan bir meslek grubudur.

3.5.13. Muhasebeci

“Sayman.” (TDK, 2023: 2404). *Öldü Aziz Oldu* adlı hikâyede yer alan bir meslek grubudur.

3.5.14. Kasiyer

“Ticari kuruluşlarda kasa başında oturarak para alıp kasa fişi veya para üstü veren kimse; kasadar.” (TDK, 2023: 1922). *Öldü Aziz Oldu* adlı hikâyede yer alan bir meslek grubudur.

3.5.15. Tezgâhtar

“Kahve, gazino, mağaza vb. yerlerde tergâhta duran, satış yapan kimse.” (TDK, 2023: 3280). *Serseri* adlı hikâyede karşımıza çıkan bir meslek grubudur.

3.5.16. Şair

“Şiir söyleyen veya yazan kimse; ozan.” (TDK, 2023: 3077). *Serseri* adlı hikâyede karşımıza çıkan bir meslek grubudur.

3.5.17. Gazeteci

“Gazete yayımlayan kimse. Gazeteye yazı yazmayı, haber toplayıp vermeyi veya gazetenin yazı işlerinde çalışmayı iş edinen kimse.” (TDK, 2023: 1330). *Hayallere Tutsak Olurum* adlı hikâyenin başkahramanı olan Erkin bir gazetecidir.

3.5.18. Sekreter

“Özel veya kamu kuruluşlarında belli bir makama, kişiye yardımcı olmak amacıyla haberleşmeyi sağlayan, yazışma yapabilen görevli; yazman, kâtip.” (TDK, 2023: 2888). *Özbekler* adlı hikâyede karşımıza çıkan bir meslek grubudur.

3.5.19. Akademisyen

“Öğretim elemanı.” (TDK, 2023: 95). *Özbekler* adlı hikâyenin başkahramanı olan İskender’in kayınpederi akademisyendir.

3.5.20. Yapımcı

“Bir filmin çevrilmesi, bir tiyatro oyununun sahneye konulması veya bir radyo, televizyon programının hazırlanmasıyla ilgili bütün yönetim işlerini üzerine alan, sermayesini veren kimse; çekimci, prodüktör.” (TDK, 2023: 3541). Ben, Dedem ve Renkli Televizyon adlı hikâyede yer alan bir meslek grubudur.

3.6. YİYECEKLER VE İÇECEKLER

Barınma gibi yeme ve içme de temel ihtiyaçlardan biridir. Toplumdan topluma farklılıklar gösteren yeme ve içme bir çeşit alışkanlıktır. “Göçebe olsun, yerleşik olsun bütün toplumların kendine mahsus birtakım alışkanlıkları ve tutumları mutlak olarak mevcut olmaktadır. Beslenme, netice itibariyle bir toplumun en önemli kültürel kodlarını içinde barındıran hususlardan biridir.” (Talas, 2005: 274).

Türk yemek adetleri ve yemek çeşitleri ise dünyanın ilgisini çeken yemek kültürlerindendir. İncelemesini yaptığımız hikâyelerden biri olan *Savaşın Son Kurbanı* adlı hikâyede içecek olarak çay, yiyecek olarak ise bazlama karşımıza çıkar. “Hatice bir elinde çaydanlık, bir elinde bazlama getirip sofraya koydu. Pideyi bölerken:

-Çay olmuş, dedi o.” (Haşimov, 2002: 9).

Bir diğer hikâye olan *Öldü Aziz Oldu*’da ise içecek olarak çay ve votkanın tercih edildiği görülür. “İnsanlığını da söyleyin! Sekreter az önce kestiği cümlesini devam ettirdi. ‘Aziz abim bazen gelirdi. Başkaları gibi ‘Çay nerede?’ diye bağırılmazdı. Çayı bile şaka yaparak sorardı. ‘Ey kardeşim mümkünse yüz gram çay koy’ derdi. Yine başka sözleri de vardı.’ Sekreter kaşlarını çatarak çok düşündü. Hatırlamıştı belli ki, yüzünde hafif bir tebessüm peyda oldu. ‘Hazretim susamaktan öldüm çay ver bana’ derdi.” (Haşimov, 2012: 388). “Aziz’in odasından her gün votka şişesi çıkıyor. Üzerindeki etiketi koparsa bile koşundan anlıyorum. Kesinlikle votka!” (Haşimov, 2012: 391).

Gökten Düşen Para adlı hikâyede ise Uygur geleneksel yemeği olan lağman yer almaktadır. Lağman, erişte, et ve sebzeden oluşan bir Orta Asya yemeğidir. Hikâyede lağmanın yanı sıra kebab çeşidinden de bahsedilir. “–Mahkamcan, çoktan beri Çakar’ın lağmanına⁵ gitmiyoruz değil mi? dedim.

⁵ Uygur milli yemeği

-Evet, lağmanı çok güzel yapıyor, dedi şoför.

-Bugün gideriz. Ciğer kebabını da harika yapıyor.” (Haşimov, 2012: 383).

Özbekler adlı hikâye birden fazla yemeğin yer aldığı bir hikâyedir. Bunlar: et ve pirinçten yapılan mastava, çorba, kavurma, mantı, gözleme, nohutlu çorba olan maharedir. “*Özbekistan geleneksel yemeklerinden biri de ‘mastava’ denilen sulu bir yemektir. Mastava, et, pirinç, soğan, havuç, patates, domates, maydanoz gibi malzemelerle yapılır.*” (Merdanoğlu, 1997: 160). Mastava hikâyede şu şekilde geçmektedir: “-Ne yapalım mastava⁶ mı? Çorba mı?” (Haşimov, 2002: 18). Nohutlu çorba olan mahare ve diğer yemekler ise metinde şu şekilde verilir: “Acaba şu an yemek boğazlarından geçecek mi? Bu arada annesi de çorbayı çok iyi yapardı. Düğünde, cenazede kadınlar onun yemeğini övdüklerinde sevinirdi. Ayrıca mahareyi⁷ de çok iyi pişirirdi. Bu yemeği İskender de yemiş, çok yemiş. Annesi dul kalınca insanlar ona Atınayı dediler. O hem okulda hademelik yapar hem de evinde rahat kalamazdı. Yeni gelin geldiğinde kavurma yapmak mı, mantı yapmak mı, gözleme yapmak mı, nikâhta koşturmak mı, damat ve gelinin başından şeker atmak mı, gelin selamlamasında kaynana ve kayınpedere selam vermek mi, hepsi onun göreviydi.” (Haşimov, 2002: 18).

Eşek Şakası adlı hikâyede ise şampanya kutlama yapmak için kullanılır. “Tursunbay, Ravşan’ı mağazaya götürdü. İki şişe şampanya iki paket çikolata aldırdı. Sonra işe döndüler.

Tursunbay şampanya şişesini yukarı kaldırarak:

-Kızlar! Bugün yeni gösteriyi kutlayacağız. Şişeler açılsın! Görevlerini yerine getirenler şerefine!” (Haşimov, 2002: 372).

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde genellikle çay ve içki tüketilen içecekler olmuştur. Yiyecek olarak çeşitli geleneksel Orta Asya yemekleri hikâyelerde yer almaktadır.

3.7. GİYİM KUŞAM

Milletleri millet yapan benliğinde taşıdığı kültürel değerlerdir. Bu kültürel değerler halkların kullandığı giysilere kadar yansımakta ve böylelikle nesilden nesile günümüze

⁶ Özbekistan’da et ve pirinçten yapılan bir yemek

⁷ Nohutlu çorba

kadar yaşatılmaktadır. Özbekler giydikleri kıyafetleriyle, kullandıkları takılar ve süs eşyalarıyla kendi gelenek ve göreneklerini, kültürlerini üzerlerinde taşımayı başarmış bir millettir. Kıyafetlerinde kullandıkları desenler ve kıyafetlerinin yapılışı atalardan kalan mirasın birer parçasıdır.

İncelemesini yaptığımız hikâyelerden biri olan *Özbekler* adlı hikâyede Özbeklerin geleneksel başlıklarından biri olan ‘doppi’ karşımıza çıkar. “Eskiden sadece erkeklerin kullandığı toppı, artık kadınlar tarafından da kullanılıyor. Toppı sadece geleneksel bir başlık değildir. Özbek halkı için bu şapkaların çeşitli anlamları da bulunmaktadır. Örneğin, bir erkeğin şapkasının başından düşmesi çirkin ve ayıplanacak bir hareket olarak kabul edilir. “Senin başında şapka var mı?” sorusunun anlamı “Sen de erkek misin?” demektir. Klasik erkek toppıları yuvarlak şeklinde kırmızı yeşil turuncu siyah renklerle çok süslü halı motiflerine benzer.” (Fevzi, 2013: 31). Söz konusu bu başlık hikâyede diğer kıyafetlerle birlikte zikredilir. “Ona sarılan uzun gömlekli kişiyi İskender hemen tanıyamadı. Sonra fark etti. Kayınpederi Zarif Hadiyeviç onu alnından öptü.

-Başınız sağ olsun oğlum. Baba ve annenin ölmesi farz, dedi yavaşça.

Sonra birisi omuzundan dürttü. Baktı ki Halmat abi.

-Buraya gel! Dedi ve onu sokağa götürdü. Duvar kenarındaki taburede duran gömleği giydirdi. Beline kuşak bağladı. Doppi uzattı.

-Giy!

Doppi küçükmüş.” (Haşimov, 2002: 22). Özbekistan’da aileden biri vefat ettiğinde aile fertleri cenaze sahibi olduklarını belli etmek için doppi, çapan ve bellerine de bel bağı giyerler. Cenaze merasimine gelen konaklar bu sayede cenaze sahiplerini tanırlar. “Erkekler cenaze törenine gittiklerinde çapan ve doppi giyer, bellerine de belbağı bağlarlar. Cenazenin yakınları olan bazı kadınlar da o gün bellerini bağlayabilir. Eğer cenaze erkeksen, ev duvarına onun bir gömleği, belbağı üç gün boyunca asılı bırakılır. Eğer cenaze kadınsa, ev duvarına onun iki elbisesi, başörtüsü, havlusu asılır.” (İbrahimova, 2008: 697).

Doppinin geçtiği diğer bir hikâye *Savaşın Son Kurbanı* adlı hikâyedir. “Ama umursamazlık ile elini sallayıp doppisini sandalın üstüne bırakıp yatıverdi.” (Haşimov, 2002: 9).

Kürk Şapka adlı hikâyede ise başlık olarak kullanılan şapkanın kürkten yapıldığı isminden anlaşılmaktadır. “Askı yanına vardık kürk şapkam yok! Palto var, atkı var, kürk şapkam yok. Yepyeni sıcacık şapkam!” (Haşimov, 2002: 26).

Milli kültüre ait giyim kuşamlar yazar tarafından hikâyelerde kullanılmıştır. Doppi en fazla karşımıza çıkan kıyafettir.

3.8. HALK İNANIŞLARI

İnsan yaradılışı gereği bir şeye inanma dürtüsünü içinde barındıran bir canlıdır. İnanma, insanın kendisini güvende hissetmesinden, geleceği bilme arzusundan doğar. Bazen de yaşadığı olaylar karşısındaki belirsizliği ortadan kaldırmak için insanoğlu bir şeylere inanmak ister. Dinî inanışlar ve halk inanışları bunlardandır.

Bir yere, belli bir gün veya zaman dilimine, rüyalara, canlı ve nesnelere inanma, fal ve büyü bir toplumun halk inanışlarını yansıtan unsurlardır. İncelemesini yaptığımız hikâyelerden biri olan *Özbekler* adlı hikâyede nazara karşı üzerlikten yararlanıldığı görülür. “*Üzerlik, muhtemelen söz konusu tedavi edici hususiyetlerinin göz önüne alınmasıyla, belki de halk tarafından tecrübe edilmesi sonucunda kötü ruhlardan arınma ve nazar tedavisinde başvurulan çarelerden biri olmuştur. İnsanların üzerlik tohumlarını elbiselerinde taşımaları ve tohumlarını-kurumadan önce-iplere dizerek hazırladıkları nazarlıkları duvara asmaları daha ziyade nazara gelmemek, kem göze uğramamak için başvurdukları tedbirlerdir. Üzerlik tütsülenmek ise hem nazardan korunmak isteyen ve hem de kendisine nazar değmiş kimseler için kurtuluş çarelerinin en çok tercih edilenlerinden biri olarak görülmektedir. Genellikle üzerlik tek başına, bazen de çörek otu gibi başka maddelerle birlikte karışım hâlinde ateş üzerine atılır ve tütsü yapılır. Türk toplumlarında ateşe tutma, yakma ve tütsüleme; ateş vasıtasıyla arınma yolu, başta nazar ile büyü olmak üzere birçok tehlikeye karşı çok eskiden beri bilinen bir halk uygulamasıdır. Ateş; hastalıklardan ve kötü ruhlardan arındırıcı nitelik taşıması ve Türklerin hayatında müessir olan tabiat varlıklarından olması sebebiyle kutsal sayılmıştır.*” (Emeksiz, 2012: 233). Bir halk inanışı olarak karşımıza çıkan üzerlik hikâyede şu şekilde geçer:

“-Batıl inançlarınız başınızda kalsın!

İskender şaşakaldı. Duvardaki halıya baktı, hepsi yerinde. Sonra yere döşenmiş Türkmen halısını kontrol etti. Meğerse Gülya'nın dediği gerçekmiş. Halının bir köşesi delinmiş. Demir para gibi delik. İskender sanki deliği kapatacakmış gibi parmağını tıkadı. Yüreği sıkılarak bir of çekti. Başını kaldırıncı tepesinde duran annesini gördü. Atınayı 'Buraya gel!' dercesine bakıyordu. İskender hâlâ divanda yatan karısına gizlice bakıp annesinin peşinden yürüdü. Annesi fısıldayarak:

'Suç benim.' Dün düğünde bir ev dolusu kadın onu övdü. Gelinime nazar değmesin diye üzerlik tıttırmıştım. Kahrolası faraştan kor düştüğünü fark edemedim." (Haşimov, 2002: 20).

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde halk inanışlarının yanı sıra dinî inanışlar dikkat çeken diğer bir başlıktır.

3.9. DİNİ İNANIŞLAR

İnsan meraklı bir varlıktır. Bu merak insanın kendini tanıması nereden gelip nereye doğru gitmekte olduğunu bilme arzusunu körükler. Din bu anlamda insana yol gösterir. Peygamberler vasıtasıyla insanlara ulaşan dinler arasında sahilliğini koruyarak günümüze kadar ulaşan tek din İslam'dır.

Dini inanç toplumdan topluma farklılık gösterir. Eski çağlardan beri Gök Tanrı inancına sahip olan Türkler daha sonra İslamiyet'i kabul ederler.

"Hz. Ömer döneminden itibaren Türklerle başlayan komşuluk ilişkileri, sonraki dönemlerde tekil ya da grupsal olarak İslâm'ı kabullenme süreçleriyle devam etmiştir. Özellikle Emeviler zamanında siyasi ve askerî sebeplerle taraflar arasında savaşların vukuu bulması Müslümanlaşma sürecine zarar verirken asıl dostluk süreci ve Türklerin kitlesel şekilde İslâm'ı kabulleri, Abbasîler devrinde yaşanan 751 tarihli Talas Savaşı sonrasıdır. Bu savaşta Çin'in Türk yurduna saldırısı karşısında Müslüman Araplar, Türklerle birlik olarak Çin'i mağlup etmiştir. Bu olay, tarihin akışının değişmesinde etkili olmuştur." (Ergül, 2022: 23)

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde İslamiyet'in etkisi görülür. Hikâyelerde yer alan İslami kavramları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Allah. “*Semavi dinlere göre kâinatı ve kâinattaki her şeyi yaratan ve idare eden tek yüce varlık; Çalap, Tanrı, Yaradan, Oğan, Cenabıallah, Cenabıhak, Hak, Halik, Hu, Hüda, İlah, Mavla, Rab.*” (TDK, 2023: 151). Allah’a olan inancın bir yansıma *Savaşın Son Kurbanı* adlı hikâyede şu şekilde geçer: “ ‘Allah verdikten sonra ne denir’ deyip sırayla üç kız doğurdu.” (Haşimov, 2002: 9). *Ak Bulut Apak Bulut*’ta ise Allah’tan isteme söz konusudur. “Geceleri uyumadan önce Allah’tan sadece bir şey dilerdim. Onu rüyamda görmek, rüyamda bir kere elinden tutmak...” (Haşimov, 2012: 321).

2. Namaz. İslam dininde bir ibadet şekli olan namaz *Savaşın Son Kurbanı* adlı hikâyede bir zaman dilimi olarak kullanılır. “Umri teyzeyi öğlen namazında kaldırdılar.” (Haşimov, 2002: 13).

3. Helal. Din kurallarına uygun düşen, yasak olmayan durumlar için kullanılır.

4. Haram. Din kurallarına aykırı olan, yasaklar için kullanılır. *Savaşın Son Kurbanı* adlı hikâyede geçer. “Bir haram yiyeni öldürürsem diğerlerine ders olur.” (Haşimov, 2002: 11).

5. Kader. ‘Yazgı’ anlamına gelir. Kader aynı zamanda kaçışı olmayan kötü talih demektir. *Özbekler* adlı hikâyede ölümün karşısında çaresiz kalış ve kadere teslimiyet söz konusudur. “-Kader evladım! dedi o mırıldanarak. Allah’ın iradesi can evladım!” (Haşimov, 2002: 19).

6. Hac. İslam dininde farz olan ibadetlerden biridir. Hacı ise hac vazifesini yerine getiren kişiye denir Hikâyeye de adını veren *Şişe Hacı* adlı hikâyede kahramanın hac vazifesini yerine getirdiği ve böylece hacı olduğu anlaşılır. “Mukaddes sefer şerefi bana da nasip oldu.” (Haşimov, 2002: 24).

7. Dua. Tüm dinlerde bulunan dua etmek eylemi İslam dininde Allah’a niyazda bulunmaktır. *Özbekler* Adlı hikâyede Atınayı, komşularından oğlu için dua etmelerini ister. “Oğluma dua edin! Çoğalsın, Allah iyi çocuklar versin diye dua edin, diyor Atınayı.” (Haşimov, 2002: 15). Diğer bir hikâye olan *Şişe Hacı*’da ise yeni evlenen çiftler için dua edilir. “Gelin ve damada mutluluk dileyerek dua okudu.” (Haşimov, 2002: 24).

8. Beddua. ‘Kargış’ anlamına gelen bu kelime birinin kötü duruma düşmesi için söylenir. *Savaşın Son Kurbanı* adlı hikâyede bebeğin ağlamasına öfkelenen Şaikram hoş olmayan sözler sarf eder. “Keşke sesi kesilse! Dokuzuncu gece cin değmiş buna!” (Haşimov, 2002: 9).

9. Gassal. Ölü yıkayan kişiye denir. Gassal, *Özbekler* adlı hikâyede geçer. “Gassal geldi, dedi ve hüngür hüngür ağlamaya başlayınca lacivert başörtüsünü yüzüne bastı.” (Haşimov, 2002: 17).

10. Kur'an. İslam dininde Hz. Muhammet'e (s.a.s) gönderilen kutsal kitaptır. *Özbekler* adlı hikâyede Atınayı'nın ölünün arkasından Kur'an okuduğu görülür. “Topal İsmet canını teslim etmiş. Gitmezsem olmaz. Sen korkmazsın değil mi? Kocaman adamsın' deyip çıkar, ertesi gün öğleden sonra gelir, kendince Kur'an okur.” (Haşimov,

11. Cennet. İslam dininde iyi insanların öldükten sonra gideceği yerin adıdır. *Özbekler* adlı hikâyede Atınayı ölen kişi için kullanır. “Mekânı Cennet olsun!” diyerek fatiha okurdu.” (Haşimov, 2002: 19).

3.10. GELECEK, GÖRENEK VE ADETLER

3.10.1. Komşuluk ve Yardımlaşma

Komşu, bazen akrabadan daha yakındır insana. Zorda kalındığında insan en yakınındakine ihtiyaç duyar. Bundan dolayı komşuluk büyük önem arz etmektedir. Türklerin komşuya, komşuluğa verdikleri önem atasözlerine kadar yansımıştır. “Ev alma komşu al” atasözü bu önemin bir neticesidir. İslam dininde ise komşuya verilen önem “Komşusu açken tok yatan bizden değildir” şeklinde hadis-i şerifte yer alır. İncelemesini yaptığımızda hikâyelerde de komşuluk ve yardımlaşma söz konusudur. Bu durum insanlar arasındaki muhabbetin en samimi halidir. *Özbekler* Adlı hikâyede Atınayı'nın komşusuyla olan ilişkisi bu duruma en güzel örnektir. “Uzun zamandan beri yanlarında oturan Gelin Hanım gülümsedi.

-Ya bana Atınayı? Bana da Polonya sabunu yok mu?

-Sen sabunu ne yapacaksın Gelin Hanım. Zaten ay gibisin. Sen gidip çay demleyip getir.

Gelin Hanım Atınayı'nın yan komşusu. Ortadan delik açmışlar. Eşi rehber. Mahalledeki gençler onu ‘Yenge’ diye çağırıyorlar. Atınayı ise Gelinpaşa ‘Gelin Hanım’ diye çağırır. İyi kadın zavalcılık. Sekiz çocuğu var. En küçüğü yolda. Bu ilkbahar yine gebe kaldı. Yeşil kayısı istedi. Avuç avuç kayısı yedikten sonra fenalaştı zavalcılık. Gelin Hanım yerinden kalktığında Atınayı arkasından seslendi.

-İskender'imın getirdiği çaydan demle kızım. Dutar çalanından.

Gelinpaşa bir süre sonra çay demleyip geldi.” (Haşimov, 2002: 15).

3.10.2. Misafirlik

Misafirperverlik, Türk dünyası gelenek ve göreneklerinde büyük bir öneme sahiptir. *“Türk kültüründe konuk, “kutluluk” ve “uğur” olarak kabul edilirdi. Bu nedenle bir aileye ya da bir topluma gelen misafirlerin kendi evinde gibi rahat etmesine özel önem verilirdi. Hatta onlar için ayrı bir çadır, evin ayrı bir bölümü ya da ayrı bir ev hazırlanırdı.”* (Memiş, 2023: 70). Misafirler için ayrılan bu yerlere ‘konuk odası’ veya ‘misafirhane’ denir. *Çince Yöntem* adlı hikâyede misafirler için ayrılan oda ve onlar için hazırlanan zengin sofraya dikkat çeker. “Dağa Azim Suyun’un köyüne gitmiştik. Misafirleri bir odaya götürdüler. Zengin bir sofraya... Şuna bakın ki ana yemeklerin yanında bir piyale⁸ bal da vardı. Herkesin gözü o piyaledeydi.” (Haşimov, 2012: 411).

Türkler tanıdık veya tanımadık olsun kapılarına kadar gelen insanları Tanrı misafiri olarak görür, içeriye davet eder ve onları en güzel şekilde ağırlarlar. *Ömür Sevdası* adlı hikâyede ise kapıya gelen misafirin geri çevrilmediği görülür. “Bir akşam kapı çaldı. Hurşide açıp baktığında başörtülü kadın ve altı yedi yaşlarında çocuk bekliyordu. Hurşide köyden geliyor diye düşündü. Kadının parlak başörtüsüne, üstünde biçimsiz duran kazağına bakıp yanlış gelen insana benzetti. O, arkadaş bulduğuna sevinerek içeriye gelmesini teklif etti.” (Haşimov, 2012: 360).

3.10.3. Müjdeleme

“Müjdeleme, sevindirici haber getirmek, müjde vermek, hoş olayı haber vermek, tebşir etmektir. Özbekler arasında müjdelemek en sevilen ve hoş adetlerdendir. Özbeklerde müjdeleme sözü “koluk bolsun” (kutlu olsun) şeklindedir. Cevabı ise “alay bolsun” dur.” (Oyghagh, 2019: 72). İncelemesini yaptığımız hikâyelerden biri olan *Gökten Düşen Para*’da anlatıcı beklemediği bir vakitte kendisine verilecek olan paranın haberini alır. “Bir gün çalışırken yazarlar birliğinden beni aradılar.

⁸ Özbeklerin geleneksel bardağı

-Size para gelmiş. Birliğin posta kutusundaymış. Said Ahmet ağabey bana bırakıp gitti.

-Ne kadar?

-On binden fazla!” (Haşimov, 2012: 381).

3.10.4. Saygı

Tarihin en eski çağlarındaki atalarımızdan itibaren toplumu yazılı olmayan hukuk kuralları yani *töre* kavramı bağlar. Töre, eski Türklerde kanun demektir. Türk töresi günümüzde anayasa mahiyetinde olmayıp örf, gelenek veya kültür manasında kullanılmaktadır. Türk töresinin en önemli unsurlarından biride saygıdır. Destanlarımızda, masallarımızda, hikâyelerimizde, atasözlerimizde ve milli kültürümüzün her alanında saygı vardır.

“Saygı kavramı insanlar tarafından farklı şekilde ele alınmakla birlikte genel olarak bakıldığında saygı; değeri, üstünlüğü, faydası, kutsallığı vb. gibi nedenleri ile herhangi bir kimseye ya da bir şeye karşı dikkatli ve ölçülü davranmaya yol açan tutum ile başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusunu kapsamaktadır. Esasında saygının özünde hürmet etme vardır.” (Kıral, 2018: 5).

Ben Dedem ve Renkli Televizyon adlı hikâyede başkahramanımızın dedesi aile fertleri tarafından saygı görmektedir. Onun bir isteği veya sözü emir mahiyetindedir.

“Oğlum benden ne kadar korkuyorsa ben de babamdan o kadar korkarım. Ben babamdan ne kadar korkuyorsam babam da dedemden o kadar korkar. Ailemizde dedemin sözünü iki edecek adam yok.

-Olur, bu cumartesiden sonra hallederiz, diyerek iki elimi göğsüme koydum.” (Haşimov, 2012: 375).

Bu hikâyeden başka *Özbekler* adlı hikâyede “Atınayı” ismindeki karakter yaşadığı dönemde herkesin derdine yetişen bir anadır. Bu sebeple herkes tarafından saygı görür. Öldüğünde ise bu saygı cenazesinde kendini gösterir.

Baht adlı hikâyede ise emeğe saygı söz konusudur. “Bütün hevesini işine verdi. Gayreti helal emeği ile saygı buldu.” (Haşimov, 2012: 349).

3.11. LAKAP

Bir varlığı diğerinden ayırmak ve daha belirgin hale getirmek için belli bir ad verilir. Kişi adları ise çevremizdeki diğer varlıklara göre daha özel bir yere sahiptir. *“Kişilerin öz adları dinin, kanunların ve törelerin yetkili kıldığı kişiler-anne ve baba, zaman zaman akraba ve diğer yakınlar- tarafından ve üzerinde uzun uzun düşünülerek verilen adlardır. Burada tercihleri belirleyen sebepler hemen her zaman ad alanın dışındadır. Lakaplar ise çoğunlukla kişiden kaynaklanan nedenlerle verilir. Lakaplar kişiyi kendi adından ayrı olarak tanıtan, sonradan konan ve onun belirgin bir özelliğini gösteren adlardır.”* (Coşar, 2003: 27).

İncelemesini yaptığımız hikâyelerde lakapların kullanıldığı görülür. *Kürk Şapka* adlı hikâyede anlatıcı arkadaşlarının lakabını okuyucuyla paylaşırken kendi lakabını söylemek istemez. “Şöyle oldu; enstitünün üç yiğit kardeşi, Babur “Donut” , Batır “Kütük” ve Bahram yani ben. Lakabımı söylemezsem daha iyi olur.” (Haşimov, 2002: 26). Hikâyenin sonunda anlatının gidişatına göre kendi lakabına da yer verir. “-Bırak! Dün başka kimse almasın diye dosyana koymuştum. İyilik de yaramıyor. ‘Çürük dosya!’ dedi.

İşte! Benim de lakabımı öğrenmiş oldunuz.” (Haşimov, 2002: 31).

Lakaplar insanların fiziksel özelliklerinden, karakterlerinden veya davranış biçimlerinden dolayı da verilir. *Ak Bulut Apak Bulut* adlı hikâyeye kullanılan lakap verilmiş sebebiyle birlikte yer alır. “Aslında ismi Abdulcelil olsa da karakteri kötü olduğundan Ebcel lakabını almış bu çocuk kaba, sertti. Bütün sınıf ondan korkardı. Acayip bir zorbalar grubuna katıldığını biliyorduk. Ebcel ile sadece bir tane tilki gibi becerikli Ömer arkadaşlık eder, ikisi daima beraber takılırdı. Bu yüzden çocuklar ona ‘Kuyruk’ diye lakap takmışlardı.” (Haşimov, 2012: 322).

Eşek Şakası adlı hikâyede kullanılan lakaplar ise şöyledir: “Kızlar Tursunbay’a “Artist” diye lakap takmışlardı. Ravşan bunu anlayamadı. Ama ablaya koydukları lakap tam da ona göreydi. “Kobra” geliyor dediklerinde kimse kaçacak yer bulamıyordu. Abla hiç evlenmemiş. Bu yüzden kızlardan biri Ravşan’ın yanındaki telefonda erkek arkadaşını aradığında kızlardan bir diğeri kapıda Kobra’yı gözetliyordu.” (Haşimov, 2012: 364).

3.12. EVLENME

Türk topluluklarında evlilik müessesesi büyük bir önem arz etmektedir. Evlilik öncesi ve evlilik sonrası gerçekleştirilen farklı birçok ritüeller bu konuya gösterdiklerini önemi ortaya koymaktadır. Evlilik öncesi yapılan nişan, çiftlerin birbirlerini daha iyi tanımaları için yapılır. Sonrasında ise yeni bir hayata adım atacak olan çiftler için düğün yapılır.

İncelemesini yaptığımız hikâyelerden *Baht* adlı hikâyede düğün öncesi kız tarafının yaptığı *çeyiz*den bahsedilir. “Kendisi için ne ümitler ile biriktirdiği çeyizlerinin hepsini kız kardeşine verdi. Beğenerek Zakircan ile aldığı yüzüğünü de tatil parasıyla aldığı halısını da kumbarada biriktirip satın aldığı porselen mutfak setini de hepsini...” (Haşimov, 2012: 348).

Toplumların değer yargıları ve yaşam biçimlerine bağlı olarak evlilikler de çeşitlilik göstermektedir. İncelemesini yaptığımız hikâyelerde görücü usulü ile evlenme, severek evlenme, kuma getirme evliliği karşımıza çıkan evlenme çeşitlerindendir. Bir de bunların yanı sıra evlilik hazırlıkları, ailenin yaptığı fedakârlıklar da dikkat çekmektedir. Bu duruma *Ömür Sevdası* adlı hikâyemizden örnek verebiliriz. Hikâyede Kumru adındaki kadın oğlunun düğünü için hazırlık yapmaktadır. “Hurşide’nin annesine acıması geldi. Zavallıya zor. Bir yıldır Tölkincan’ı evlendirme telaşında. Düğün yapmak kolay mı? Gâh ona yetiş, gâh buna.

Hurşide çantasını eyvan kenarındaki sandalyeye koyup:

-Oldu mu şimdi ya! Bitkin düşeceksin. Düğün yarın olacak değil ya! dedi

-Kumru teyze başını kaldırdı. Ayakları uyuştugu için ağrıdan yüzünü buruşturarak dizlerini ovuşturdu. Gönlüm huzursuz yavrum, dedi birdenbire.” (Haşimov, 2012: 351).

Hikâyelerde görücü usulü evlilikler olduğu gibi severek evlenmelerde bulunmaktadır. *Ömür Sevdası* adlı hikâyede Hurşide adlı genç kıza sürekli görücüler gelir fakat o Enver adlı bir genci sevmektedir. Annesine ondan bahseder. “Bir gün Hurşide annesinin karşısına oturdu ve açık seçik konuşmaya başladı.

-Eğri büğrü görücülere söyleyin anne! Benim görüştüğüm biri var. Eski adetlerden ne zaman kurtulacaksınız?

Annesi Hurşide’nin beklediği gibi şaşırmadı, sadece sordu.

-Kim ki o? Nasıl adam?

-İyi bir insan ve yüksek lisans öğrencisi. Yakında bilim adamı olacak.

Annesi birinin motosikletini söylediği için Hurşide de bilerek ekledi:

-Arabası da var. Jiguli.” (Haşimov, 2012: 358).

Hikâyelerde dikkati çeken bir diğer husus ise *kuma* getirme durumudur. Genç kız bir delikanlıyı sever, onunla evlenir fakat delikanlı zaten daha önce de evlenmiştir. Yani genç kız habersizce bir adamın ikinci hatta üçüncü karısı olmuştur. Bu durum *Baht* adlı hikâyede işlenmiştir. “Seyyare ağlayarak geldi. Kocasını okulu bitirmiş. Köyüne götürmek istiyormuş. ‘Götürecekse çok iyi’ dedi Münire. ‘Kocasını nerdeyse karısı da orda olmalı!’ ‘Kocam ölsün’ dedi kız kardeşi ağlayarak. Orada da karısı varmış. Bana belli etmemiş. ‘Köye gideceğiz istiyorsan ikinci karım olup yaşarsın. İstemezsen kapı orada,’ dedi.” (Haşimov, 2012: 349).

3.13. ÖLÜM

Ölüm, her canlının eninde sonunda tadına varacağı kaçınılmaz bir sonudur. Bir son belki de sonun başlangıcı olan ölüm insanların inançlarına göre şekillenir. Ölüm öncesi ölüm anı veya ölüm sonrasında yapılan birtakım ritüeller insanların kültürel yapıları ve inanç sistemleri hakkında bilgiler verir. Kadim bir tarihe sahip olan birçok Türk devleti gibi Özbekistan’da da İslamiyet’in kabulünden sonra halk inançları değişmiştir. İncelemesini yaptığımız hikâyelerde de ölüm ve ölüm sonrası yapılan ritüellerin İslam inancına göre şekillendiği görülür. *Öldü Aziz Oldu* adlı hikâyede ölünün arkasından okunan duaya yer verilir. “Sadece bekçi dayı kendisini tuttu. Allah rahmet eylesin diye ruhuna Fatiha yolladı.” (Haşimov, 2012: 386).

Baht adlı hikâyede Münire annesinin ölümünü hatırlar. Annesi ani bir kalp krizi ile hayata veda eder. Ölmeden önce kızına vasiyeti vardır. “Birden bire annesi öldü. Kalp krizi geçirdi ve ambulans gelene kadar hayatı son buldu. Fakat ağzından son sözü çıktı. ‘Kardeşine kötü davranma yavrum. Babası yok. Şimdi ben de yokum. Sana vasiyetim...’.” (Haşimov, 2012: 347).

3.13.1. Defnetme ve Yas Tutma

Defnetme, ölüyü toprağa gömmek anlamına gelir. İncelemesini yaptığımız hikâyelerden biri olan *Özbekler* adlı hikâyede definden önceki işlemler karşımıza çıkar. İnsanların ölüme ve ölüm sonrasına olan inançları onların kendilerini bu gerçeğe hazırlamalarına olanak sağlar. “*Özbeklerde hayatta iken ölüm için belli hazırlıkları yapma geleneği de bulunmaktadır. Genellikle evin büyükleri ölüm sırasında gerekecek olan kefen ve başka levazımı kapsayan ve “ölümlük” adı verilen bir bohçayı hazırlayıp kendi sandıklarında saklar. Yaşlı olan ya da uzun süre hasta kalan kişi ömrünün tükendiğini fark ederken, çoluk çocuğunu, yakın akrabalarını ve dostlarını helalleşmek için çağırır.*” (Tuychibaev, 2023: 211, 212). Hikâyenin kahramanlarından olan Atınayı’nın kendi kefenini sandıkta sakladığına tanık oluruz. “Atınayı sandıktan teker teker ölümden sonra lazım olacak eşyaları gösterip övünüyordu.

İşte bu kefen, diyor güzel bir şekilde paketlenmiş kumaşı göstererek.” (Haşimov, 2002: 14). Yine *Özbekler* adlı hikâyede Atınayı’nın ölümünden sonra yapılanlardan bahsedilir. Yemekler pişirilir, dualar edilir ve cemaatle cenaze defni için mezarlığa gidilir. “Ön tarafı paranca, arka tarafı kumaşla kapatılan tabutu çıkardıklarında her yer yeryat figan oldu. Yenge, Bahri teyze, Muattar teyze, bazı kızlar, gelinler yüksek sesle ağlayarak tabutun ardından koştular.

-Vay annem!

-Rahatlık görmemiş annem!

Gömlek giymiş, kuşak bağlamış çocuklar gözlerinden yaş akarak: ‘Nineciğim, nineciğim!’ diye ağlıyorlardı. Halmat abinin bıyığı ıslanmış halde hep titriyordu.” (Haşimov, 2002: 23).

Özbekler adlı hikâyede definden önce gerçekleştirilen cenaze yıkama işlemine yer verilir. Hikâyede ölü yıkayıcı için ‘yuvuyçi’ kelimesi kullanılır. “Bir zaman o haldeyken yengenin çağırmak için yaptığı hareketi gördü. Parancalı ölü yıkayıcı aksayarak merdivenden iniyordu. Yenge ağlamaktan kızarmış gözlerini İskender’e dikti. Alçak bir sesle:

-Atınayı’nın küpelerini yıkayıcıya verdik. Kendisi vasiyet etmişti, dedi.

‘Yıkayıcı’ ‘Vasiyet...’ Bu sözler İskender’e çirkin ve soğuk geliyordu. Sanki bu lafların hepsi yalan ve rüyaymış gibi oluyordu. Şimdi uyanacak da her şey normale dönecekmiş gibi...” (Haşimov, 2002: 21). “Özbekistan”da ölü yıkayan insanlara, *Arapçada ölü yıkayan anlamında olan gassal* denir. *Gassal yerine mürdeşoy da denilmektedir. “Bunun yanında yuvğış kelimesi de birçok yerde kullanılır. Kanibadem”de sogi, Fergana, Kokan ve dolaylarında pākçi, vadinin diğer yerlerinde ise yuvuvçi denilmektedir.”* (Baydemir, 2009: 667).

“Özbeklerde yas tutma âdeti akrabaların yakınlığı ve uzaklığına göre çeşitli sürelerle seyretmektedir. Genel olarak aile fertlerinin yas süresi bir yıldır. Eğer merhum çocuk ya da bebekse yas süresi de kısaltılmaktadır. Yas, bir evde birisinin ölmesiyle hemen başlamakta, ev halkı yas elbiselerini giymekte ve gelenlerden başsağlığı dileklerini kabul etmektedir.” (Tuychibaev, 2023: 7). *Öldü Aziz Oldu* adlı hikâyede cenaze sahiplerinin giydikleri kıyafetlerden bahsedilir. “Dört oğlu da ton giymiş, bellerine kemer bağlamış duruyorlardı.” (Haşimov, 2012: 387).

3.14. HALK EDEBİYATI UNSURLARI

3.14.1. Atasözleri

Anlatım gücünü arttırmak için kullanılan anlatım türlerinden biri de atasözleridir.

“Atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuşlardır. Atasözleri belirli kalıplar içinde yol gösterici, akıl öğretici cümlelerdir.” (Demir, 2006: 621).

Hikâyelerdeki atasözleri şu şekildedir:

1. Er qayerda esa xotin shu yerda bo’ladi! : Kocası neredeyse karısı da orada olur.
2. Qush uyasida ko’rganini qiladi: Kuş yuvasında gördüğünü yapar.
3. Qizlik uy bozor: Kızı olan ev pazar gibidir.
4. Qari bilganini pari bilmas: Yaşlının bildiğini peri bilmez
5. Qudachilik ming yilchilik: Dünürlük bin yıl sürer.
6. Oldingdan oqqan suvning qadri yo’q: Yakınında olanın değerini anlayamama.
7. Do’sting uchun asal yut: Dostun için bal yut. (Atasözünün aslı “Dostun için zehir yut.”)

3.14.2. Deyimler

Anlatım gücünü arttırmak için kullanılan anlatım türlerinden bir diğeri deyimlerdir.

“Deyimler, anlatım gücünü arttırmak için kullanılan genellikle gerçek anlamlarının dışına kayarak mantık dışı hayaller, düşünceler taşıyan kalıplaşmış sözlerdir. Deyim kalıpları da atasözleri gibi eskilere, atalara aittir. Kalıplar, olduğu gibi kullanılır.” (Demir, 2006: 612).

Hikâyelerde deyimler şu şekildedir:

1. Bezor qılmoq: Rahatsız etmek.
2. Esankirab qolmoq: Şaşkına dönmek.
3. Miyasi achimoq: Beyni zehirlenmek.
4. Hayolga cho'mmoq: Düşüncelere dalmak.
5. Oh urmoq: Yakınmak.
6. O'zini eplay olmoq: Kendi işleriyle başa çıkmak.
7. Esini tanimoq: Kendini tanımak.
8. Og'zi shapaloq: Ağzı bozuk.
9. Aybni ag'darmoq: Suçu devretmek.
10. Xoli joyiga qoymoq: Rahat bırakmak.
11. Shahar bermog: Pes etmek.
12. Qadamingni bilib bosmoq: Adımını hesaplayarak atmak.
13. Inson rangi o'chmoq: Benzi atmak.
14. Avjiga chiqmoq: Zirveye çıkmak.
15. Peshonadan ko'rmoq: Kaderini kabul etmek.
16. Qoshmozor bolmoq: Birlikte gömülmek.
17. Gapni aylantirmoq: Lafı dolandırmak.
18. Toshingni termog: Kendi işini yapmak.
19. Doppi tor kelmoq: Bir sorun yaşamak.
20. Charx urmoq: Dönmek.
21. So'zini ikki qılmoq: Dediyini ikiletmek, bir görevi yapmamak.
22. Aynib qolmoq: Karar değiştirmek.

3.14.3. İkilemeler

Anlatım gücünü arttırmak için kullanılan anlatım türlerinden bir diğeri de ikilemelerdir.

“İkileme Türkçenin çok önemli bir özelliğidir. Türkçede ikileme diğer dillere göre oldukça yaygındır. İkileme Türkçenin zenginliğidir, yaratma gücüdür. İkileme yoğunlaştırılmış bir ses ve anlam gücüdür. Türk düşüncesindeki anlam bolluğunu, kavram inceliğini karşılamak üzere sözcük kurar gibi türlü yönlerden birbiriyle ilgili iki sözcük yan yana getirilir ve yeni bir anlatım yolu yaratılır.” (Demir, 2006: 592).

Hikâyelerde ikilemeler şu şekilde geçer:

1. Ich ichidan: İçinden
2. O'sha o'sha: Eskisi gibi
3. Sap sariq: Sapsarı
4. Yuzma yuz: Yüz yüze
5. Yo'l yo'l: Çizgili
6. Zor zor: Çok acıyla
7. Chil chil: Parça parça
8. Silkinib silkinib: Silkinerek
9. G'ira shira: Dumanlı hava, sisli hava
10. Ora chora: Ora sıra
11. Bora bora: Git gide
12. Onda sonda: Yer yer, zaman zaman
13. Qayta qayta: Tekrar tekrar
14. Ketma ket: Sırayla
15. Sekin sekin: Yavaş yavaş
16. Tuzuk quruq: İyice
17. Qattiq qattiq: Sıkıca
18. Ko'pdan ko'p: Bol bol
19. Tez tez: Çabuk çabuk
20. Bola chag'a: Çoluk çocuk
21. Siltab siltab: Sallaya sallaya
22. Ochilib sochilib: Ağzında bir şey tutamamak.

23. Bidir bidir: Çok konuşmak
24. Jaraq jaraq: Bol bol
25. Qiy chuv: Gürültü patırtı
26. Atir upa: Makyaj malzemesi
27. Keyin keyin: Sonradan
28. O'zidan o'zi: Kendiliğinden
29. Qittay qittay: Azıcık
30. Qalang'i qasang'i: Garip, faydasız
31. Ekin tikin: Ekim ve dikim
32. Karnay surnay: Müzik aleti
33. Izzat ikram: Onur saygı
34. Cho'zib cho'zib: Uzatarak
35. Chekka chekkaga: Köşe bucak
36. Yumalab sumalab: Yuvarlanarak
37. Birma bir: Birebir
38. Osh ovqat: Yemek
39. Yo'l yo'lakay: Yolda geçerken
40. Shosha pisha: Acele ederek
41. Qiqir qiqir: Gülmek
42. Baland baland: Çok yüksek
43. Yashnab yashnab: Parlaya parlaya
44. Osdin ustun: Ters çevirmek
45. Lash lush: İvır zıvır
46. Ikir chikir: Detaylar, küçük şeyler
47. To'ppa tog'ri: Dosdoğru
48. Qora qura: Siyah
49. Qing'ir qiyshiq: Çarpık
50. Shosha pisha: Acele ederek
51. Imi jimida: Sessizce
52. Qop qora: Simsiyah
53. Vajir vajir: Cıvıltı sesi
54. Bo'mbo'sh: Bomboş

55. Ustma ust: Üst üste

56. Taka puka: Telaş endişe

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE TÜRKÇESİYLE HİKÂYELER

4.1. AK BULUK APAK BULUT

Uçak yağmurdan kararan beton pistte şiddetle hızlandı ve aniden havada asılı kalmış gibi oldu. Yağmur damlalarının sürekli çizgi çektiği parlak pencereden dışarıya baktım. Uçak eğimli şekilde uçarken yerdeki depolar ve havalimanı pisti titreyerek arkada kalıyordu. Uzakta ise karanlıklaşan orman dikkat çekiyordu.

Çok geçmeden etrafı siyah sis örtmüş gibi oldu. Böyle zamanlarda uçak sallanması insanı rahatsız eder. Kendimi meşgul etmek için önceden havalimanında aldığım gazeteyi yeniden gözden geçirmeye başladım. Fakat gazeteyi havalimanında bitirmiştım. Bu yüzden istemsizce başımı koltuğa koyup gözümü yumdum. Ne kadar zaman geçtiğini bilmiyordum ki bir zaman sonra yan taraftan bir kadın sesi geldi.

-Gazetenize bakabilir miyim?

Yanımda oturan kadına dikkat etmemiştim. Dönüp baktım ve şaşkına döndüm.

-Dilefruz sen misin? Ne yapıyorsun burada?

O, ceylan gözlerini kısıp basık ama iyi bir sesle güldü:

-Ne yani uçakta sizden başkası uçamaz mı?

-Estağfurullah, ben... Sadece sizinle burada karşılaşacağımı hiç düşünmemiştim.

Dilefruz hiç değişmemiş, güzelliğinden emin olan kadınlara has, birazcık şımarık bir sesle gülerek:

-İyi tanıdınız. Ben yaşlandığımı düşünüyordum, dedi.

O bir süre düşünceye daldı ve tekrar gülüp:

-Görüşmeyeli on sekiz yıl oldu, dedi.

Ona daha yakından baktım. Dilefruz gerçekten de çok değişmiş. Biraz kilo almış ve saygın kadınlara benzemiş. Fakat gözleri, güldüğünde içten içe yanan ceylan gözleri,

güzelliğinden emin olan kadınlara has sakın tebessümü hâlâ eskisi gibiydi. Ona şunu söylemem gerektiğini biliyordum, fakat ağzımdan başka bir cümle çıkıverdi:

-Ben sizi rüyamda görüp duruyorum. Hâlâ...

Evet, benim onu hâlâ rüyamda görüyor olmam gerçektir. Ben Dilefruz'u rüyamda hep aynı şekilde görüyordum. O bembeyaz elbiseler içinde birden peyda oluyor, ceylan gözlerinde ateş yanıp bir şeyler söylüyor ve gülümsüyordu. Sonra da aniden kayboluyordu. Onuncu sınıfta okurken de ara ara rüyama giriyordu. Saçları çok güzel örülmüş, bembeyaz gömlekli, gözlerinde tebessüm... Okulun en güzel kızı Dilefruz'du. Başka bir okuldan yeni bir kız olarak geldiği için birbirine hep sen diye hitap eden sınıf arkadaşları ona "Siz" diyerek seslenirdi. Dilefruz'a dersin birinci günü bembeyaz elbise giymiş halde kapıdan girdiği anda âşık oldum. Geceleri uyumadan önce Allah'tan sadece bir şey dilerdim. Onu rüyamda görmek, rüyamda bir kere elinden tutmak... Sabahleyin derse giderken onu görünce aniden kaçmaya çalışan insan gibi uzağından geçmeye çalışırdım. Sanki Dilefruz bembeyaz bulutların arasında gezen efsanevi meleğe benziyordu. Onunla konuşmak, gözlerine bakmak günahı benim için. Açıkçası sınıftaki çocukların çoğu âşıktı ona. Hatta Ebcel adlı elebaşımız bile Dilefruz'un gölgesini görür görmez süt dökmüş kediye dönüşüyordu. Aslında ismi Abdulcelil olsa da karakteri kötü olduğundan Ebcel lakabını almış bu çocuk kaba, sertti. Bütün sınıf ondan korkardı. Acayip bir zorbalar grubuna katıldığını biliyorduk. Ebcel ile sadece bir tane tilki gibi becerikli olan Ömer arkadaşlık eder, ikisi daima beraber takılırdı. Bu yüzden çocuklar ona "Kuyruk" diye lakap takmışlardı.

Aşk insanın dikkatini dağıtıyor, derler. Ben inanmıyorum. Aşk insana olağanüstü güç, kuvvet verirmiş. O yıl o kadar iyi okumaya başladım ki önceleri notlarımda üç alsam da endişelenmeyen, beş alsam da sevinmeyen benim bu gayretime öğretmenler de evde ailem de hayret ediyordu. Bense derste harika cevaplar verip beş almayı değil Dilefruz'u etkilemeyi düşünüyordum.

Bitirme sınavları ertelendiğinden dolayı hepimiz çok yorulmuştuk. Çocuklar beyinleri yorulduğundan şikâyet edip bu azaptan çabucak kurtulmayı diliyorlardı. Bense sınavların daha da ertelenmesine içten içe seviniyordum. Okulu bitirirsek Dilefruz'u bir ömür görmeyecekmişim gibi hissediyordum.

Hatırlıyorum, kimya sınavından bir gün önce buluştuk. Nedense öğretmenimiz gelmemişti. Çoğu öğrenci dağılıp gitti. Yazın sıcağından kızmış, tebeşir kokusu gelen sınıfta yaklaşık on çocuk kalmıştık. Çocuklardan biri hevesle:

-Yakında sınavlar bitecek. Sonra hepimiz bir yerlere dağılacamız, dedi.

Masa üzerinde oturan Ebccl yüksek bir sesle güldü:

-Biz nereye gidersek Dilefruz'u da götüracağız.

Bu sözü o kadar pervasızca söyledi ki yerimden hemen kalktım.

-Ne, e, e... dedim uzatarak. Sen...

"Götürecek misin?" diyemedim. Bırakın götürmeyi Dilefruz'un şu Ebccl'in yanına gelmesini bile tasavvur etmek dehşetti benim için.

Ebccl öncekinden de pervasız bir sesle güldü.

-Hey, sen ne zırvalıyorsun? Beni iyice dinle. Ben Dilefruz'u...

Sonrasında ne olduğunu hatırlamıyorum. Bir süre sonra ikimiz kavga etmeye başladık. Ebccl saçlarımı tutup üç dört defa kafamı yere vurdu. Gözlerim karardı ve hiçbir şey görmemeye başladım. Kendime geldiğimde Nizam adlı arkadaşına yaslanarak oturuyordum. Bir şeyler yaparak yerimden kalktım. Ağzımda tuz tadı vardı. Avucum ile sildiğimde elim kan oldu. Ebccl ise çizgili gömleğinin yırtılmış yakasını tutmuş halde kimyasal formüller yazılmış tahtanın önünde hızlı hızlı nefes alıyordu.

-Eğer bir kez daha konuşursan ya sen öleceksin ya da ben!

Bu sözü o kadar inanarak söyledim ki, etrafımızı sarmış çocukların nefesleri içlerine kaçtı. Uzun zamandan beri en arka sırada oturan Kuyruk yaklaştı. Kurnazlık ile herkese uzun uzun baktı, omuzunu silkti ve:

-Öyleyse bu meseleyi kökten çözelim. Dilefruz'u Ebccl'in sevdiğinden haberim vardı. Artık Ergeş dış kapının dış mandalı. Buna erkekçe bir çare bulmak gerekiyor, dedi bana imada bulunarak.

Nizam'ın rengi kaçtı ve hızlıca onun yanına gitti.

-Lafı geveleme Kuyruk. Ne demek istiyorsun?

-Bahse girsinler. Her şey bitsin.

-Mesela?

Kuyruk müşkül sorun karşısında kalmış gibi alnını buruşturup:

-Mesela... Mesela Böricer'e dalsınlar. Kim sağlam çıkarsa...

Nizam nefret ile ondan yüzünü çevirdi:

-Kuyruğunu sallama Kuyruk! Ergeş'in iyi yüzemediğini bildiğin halde mahsus söylüyorsun, dedi.

Ben avucum ile ağzımı silerken sanki bu lafların benle bir alakası yok gibi onların konuşmalarını istemsizce duyuyordum. Fakat Böricer dediklerinde önceki yıl bir sınıf arkadaşımızın demiryolu köprüsünden atlayıp sudan çıkamadığını hatırladım. Onun cesedini bir hafta sonra barajda bulup getirmişlerdi.

Kuyruk her ihtimale karşı Ebcel'in daha da yakınına gidip sesini yükselterek:

-E, e, e... Ne olmuş? Bahse erkek adam girer. Yiğit dediğin doppi dar gelince vın diye kaçmaz.

Yavaşça yerimden kalkıp:

-Gidelim, dedim.

Nizam'ın rengi hemen kaçtı.

-İyi misin? Ahmak mı oldun? dedi.

Ebcel hâlâ gömleğinin yırtığını tutuyor halde:

-Şimdi değil. Yarın saat onda köprü üstünde, dedi.

Kuyruk eli ile Nizam'ı gösterdi.

-Senin düello şahidin Nizam olacak, Ebcel'in ki de ben.

O akşam gece yarısına kadar hayalimde Dilefruz ile konuştum. Keşke bir kez görsem, son defa görebilsem... Hayır, o uzaktaydı. Bembeyaz bulutların üstündeydi. Aksine sadece o gün rüyama girmede.

Sabahleyin hissiz olarak uyandım. Başım çok kötü ağrıyordu. Sanki ağlamış insan gibi gözüm acıyordu. Sokağa çıktığımda kapının yanında Nizam duruyordu. Elini sallayarak:

-Gitme! Biliyorsun ki Ebcel manyağın teki! Değirmene düşse bütün çıkar. Canına mı susadın? dedi.

Nizam'ın doğru söylediğini biliyordum. Ama kendimin de anlam veremediği inatçı bir duygu baskın geliyordu. İyi değil mi? Sen öleceksin, Dilefruz hepsini işitip acılı acılı ağlayacak. Seni sevmediğine, değerini bilmediğine pişman olacak. Ebcel'den bir ömür nefret edecek. Soğuk bir sesle:

-Bana bak Nizam! Korkuyorsan gelme! Benim şahide ihtiyacım yok, dedim.

Nizam giderken bana da Ebcel'e de bir de her şeyin başının altından çıktığını düşündüğü Kuyruk'a da küfürler etti. Fakat bana bu laflar tesir etmedi. Hayalim başka yerdeydi. Dilefruz nerede şimdi? Ne yapıyor acaba?

Köprü'nün üstüne gittiğimizde hiç kimse yoktu. Gün sabahtan ısınmıştı. Parlayarak yatan demiryolundan mı, siyaha boyanan ahşap traversten mi bilinmez taze koku gelip nefesimizi bölüyordu. Köprü'nün kenarına yapılan korkuluğa yaslanarak aşağıya baktım. Yukarıda yayılarak akan su buraya, demiryolunun altına gelince daralıp iki tarafa yapılan beton kanal arasından şiddetle akıp diğer taraftan çıkıyordu. Bu yüzden yukarıdan sararıp gelen su diğer taraftan köpürerek bembeyaz çıkıyordu. Uçurumun o tarafında sap sarı kamışlık göze çarpıyordu. Daha da ileride bataklık karartı olarak görünüyordu. Kavak boyu alçaklıkta ejder gibi fışkıran Börücer'e baktığım gibi yüreğim beni arkaya çekti.

-Nasıl, yüreğin küt küt atıyor mu?

Yüksek sesin sahibini tanıyıp döndüm. Ebcel bir elinde şarap şişesi, bir eli de belinde kinayeli şekilde gülerek durdu. Daha geride ise Kuyruk ve Nizam yüz yüze bakarak durdular. Nizam elini kaldırarak öfke ile bir şeyler anlatıyordu.

-Giderayak iki kadeh atmayayım mı?

Ebcel böyle dedi ve şişeyi hemen açtı, kaldırarak içmeye başladı. Her yudumunda tombul dudağının iki tarafından kıpkırmızı şarap akıyordu. Yüzü gözümde o kadar iğrenç geldi ki, iğrenerek yüzümü çevirdim. Dilefruz'u ona mı vereceğim? Ona mı? Bin defa batmaktansa bir defa batırım daha iyi. Ebcel şarabı içmeyi bitirdi ve avucunun arkası ile yüzünü sildi. Şişeyi attı. Şişe demiryolundaki sivri taşlara çarpıp kırıldı. Ebcel Kuyruk'a bakarak bağırdı ve:

-Hadi at bozuk parayı, at sanşımızı görelim, dedi.

Kuyruk hemen geldi. Elindeki parayı göstererek:

-İşte, yirmi kuruş. Hangi tarafı seçiyorsun? dedi.

Ebcel keyiften kızarmış gözlerini kısıp el salladı.

-Umurumda değil!

-Ya sen?

-Bana da fark etmez.

-Öyleyse...

Uzaktan duyulan siren sesi Kuyruk'un sözünü kesti:

-Acele etme tren geçsin! Her şey kuralına göre olmalı. Erkekçesine... dedi.

Hızlıca gelen tren yakınlaştığında siren çaldı ve vagonları peşine sürerek geçti. Yol kenarındaki mazot sıçramış otlar sallandıktan sonra yine dikeldi. Çok geçmeden aşağıdaki Börücer'in sesi tekrar duyulmaya başladı.

-Şöyle... Yazı gelirse ilk Ergeş atlayacak, tura gelirse Ebcel. Nizam sen de gör, dedi ve bozuk parayı attı.

Daha sonra Kuyruk traverse düşen paraya doğru eğildi ve:

-Baksana! dedi.

Nizam demir yolunun ortasında hissiz bir şekilde duruyordu. Bu bahiste bir hile olduğuna inanıyordu. Bense çoktan hükmü belli olan insan gibi rahatladım.

-İşte kendin bak! İlk Ergeş atlayacak, dedi Kuyruk sevinerek.

Nizam heyecanla bakarak:

-Boş konuşuyorsun! Siz Ergeş'i öldürmek mi istiyorsunuz? dedi.

Ben ısınmış demiryoluna oturarak hiçbir şey söylemeden ayakkabılarımın bağını açmaya başladım. Tam çorabımı çıkarırken nedense Nizam ve onunla konuşan Kuyruk sustular. Ayakkabılarımı bir kenara koyup döndüğümde on adım kadar ileride Dilefruz duruyordu. Aynen rüyamda gördüğüm gibi bembeyaz gömlek giymiş, saçları güzelce örülmüş Dilefruz duruyordu. O beyaz ayakkabısı ile traversleri teker teker geçerek yaklaştı. Ne bu? Bembeyaz bulutların bana son cömertliği mi? O yakına gelip:

-Hayırdır? dedi.

Kuyruk sinir bozucu gülümseyerek:

-Hiç. Yüzmek istiyoruz, dedi.

-Ergeş sen de yüzecek misin?

O zaman kendime geldim. Onun karışışında yalın ayak manasız durumda oturduğum için garip olup yavaşça yerimden kalktım. Soğuk bir sesle:

-Öyle, dedim.

Dilefruz sertçe Ebcel'e döndü.

-Ben sokağa düşmüş kuruş muyum ki benim için bahse giriyorsunuz?

Dilefruz Ebcel'e söyledi ama benim içim buz gibi oldu. Onun bu kadar sert konuştuğunu hiç duymamıştım. Gözlerimi saklamaya çalıştım.

Ebcel dudağının bir kenarıyla gülerek:

-Kim söyledi. Hiç kimse sizi çağırmadı, dedi.

Ebcel'in Dilefruz'a kinayeli konuşması vücudumu titretti. Sesim titreyerek:

-Bana bak, hey! Boş laf yapma. Hadi başlayalım! dedim.

Ebcel ayağını demiryoluna koyarak ayakkabısının bağını açmaya başladı. O zaman hiç beklenmeyen bir şey oldu. Dilefruz Kuyruk ile Nizam'ın arasından geçti ve Ebcel'in omuzuna elini koydu.

-Dinle!

Ebcel başını kaldırdı.

-Ne?

Dilefruz Ebcel'e doğru birazcık eğildi. Gözlerinde acayip bir ateş yandı ve:

-Ebcel... Ben... Ben seni seviyorum. Bunu mu bilmek istiyordun?

Kulaklarım gürültüyle dolmuş, gözümün önü simsiyah olmuştu. Bulanık sisler arasında Ebcel'in bir süre şaşakaldığını ve sonra toparlandığını gördüm. Yüreğimin küt küt ettiğini, ayaklarımın gücünün çekildiğini hissettim. Çok geçmeden taşların üzerine oturdum. Rüyalarıma giren Dilefruz mu bu? Hayallerimde bulutların arasında yüzen

Dilefruz mu bu? Şimdi gökyüzünde uçan Dilefruz yere düştü. Hayır, yerden de aşağıya düştü. İşte o gidiyor. Ebcel'in, herkesin sevmediği, herkesin iğrendiği Ebcel'in elinden tutup gidiyor. Bundanmış. Ebcel dün boşuna konuşmamış. Bundanmış önceleri de...

Ebcel onun elinden tutup giderken o ise demiryolunun üzerinde ip cambazları gibi dikkatlice dengede durarak yürüyordu. Sanki ömür boyu öyle yürüyecekmiş gibi. Sanki Ebcel bir an elini bırakırsa yıkılacakmış gibi. Birkaç adım attıktan sonra arkasına döndü. Sonra yine... Ben yüzümü hemen çevirdim ve başımı tuttum.

Uzun zamandan sonra kendime geldim. Karşımda Nizam duruyordu. O yüzüme bakarak kuru bir sesle sordu:

-Nasıl, ölmene değer miymiş?

Cinlenmiş gibi bağırarak:

-Sana ne! Senin ne işin var burada. Defol, gözüm görmesin! dedim.

Ertesi gün kimya sınavından üç aldım. Çıktığımda okul kapısının önünde yapraklarını toz kaplayan vişne altında Dilefruz gülerek duruyordu. Gözüme o kadar çirkin göründü ki yüzümü ters çevirdim. Hızlıca giderken seslendi:

-Ergeş...

-Ne var, sana Ebcel yetmiyor mu? Biraz sabredersen çıkacak, dedim bağırarak ve koşuverdim.

Sonra... Her şey bitti. Okul da aşk da... Taşkent gibi büyük bir şehirde üniversite kazanmaya inancım kalmamıştı. Şansım mı varmış yoksa iyi mi çalıştım bilmiyorum, Raylı Sistemler Mühendisliği bölümünü kazandım. Ara sıra Nizam'dan mektup geliyordu. "İki defa Dilefruz seni sordu, adresini vereyim mi?" diye yazdı. Gönlümde sevinme duygusu oldu fakat anında söndü. Onun Ebcel ile beraber yürüdüğünü, benimse demiryolunda ahmak bir halde kaldığımı hatırladım. "İşine baksın!" manasında bir cevap yazdım. O vakitler ne zaman onu hatırlasam yüreğimin bir kenarı cız ediyordu. Git gide acısı geçiyordu. Dördüncü sınıfı bitirdiğim yıl evlendim. Bir zamanlar gönül verdiği kişiyi unutmak zor oluyormuş. Onun hayatına da kayıtsız kalamıyormuşsun. Dilefruz'un Andican Tıp Fakültesinde okuduğundan haberim vardı. O yıl onun da evlendiğini öğrendim. Hayır, yüreğimde kıskançlık ya da ıstırap değil, özleme benzer bir şeyler uyandı. Uyandı ama hemen söndü. Fakat bir şeye hayret ettim. Dilefruz Ebcel ile değil

bir başkasıyla evlenmiş. Sonra bunlar da unutuldu. Sadece ara sıra rüyalarım bembeyaz elbisesiyle Dilefruz giriyordu.

On sekiz yıl az zaman değil. Dilefruz gerçekten de değişmiş. Ama asil gülüşü ve ceylan gözleriyle kibarca bakması eskisi gibi.

Onun gözlerine bakarak tekrarladım:

-Ben seni rüyamda görüp duruyorum.

Dilefruz gözleri parlayarak güldü ve:

-Gerçekten mi? Öyle mi? dedi.

-Bunu beni beğenmen için söylemiyorum. Olan bu...

-Baksana, ben çabalasam bile seni rüyamda göremiyorum.

Bu sözü şakayla karışık söyledi. Ama benim gözümün önüne yine o soğuk manzara canlandı. O Ebcel'le gittiğinde ben korkunç bir halde kalmıştım. Ne kadar kendimi tutmaya çalışsam da böyle zamanlarda söylenmemesi gereken en ahmakça söz ağzımdan çıkmıştı.

-Ebcel'i görüyor musun?

Hemen bana baktı.

-Kimi? dedi.

Gülerek:

-Ebcel'i! Unutun mu? dedim.

Dilefruz gözüme soru sorarmışçasına baktı ve manalı şekilde güldü ve kaşını çatarak:

-Ne işim olur onunla! dedi.

Şaşkına döndüm.

-Öyleyse o zaman...

Dilefruz'un gözünden hiçbir şey anlaşılmıyordu. Sadece ıstırap kaplanmıştı. Ama çok geçmeden gülümseyerek sordu.

-Doktoranız bitiyor mu?

-Sen nereden biliyorsun? dedim hayretle.

-Ben bilirim! Her şeyi biliyorum. Namzetlik⁹ tezini ne zaman savunduğunu da Güli ile düğününüzün 14 Haziran Cumartesi günü olduğunu da ilk oğlunuzun mayıs ayında doğduğunu da eşinizin hemşire olduğunu da... Söylemeye devam edeyim mi? diyerek güldü. Fakat bu sefer gülüşünde tatlılık yoktu. Bunu kendisi de anladı galiba. Yüzünü çevirip başını öne eğdi.

Vücudum birden boşaldı. Uçak uğultuyla uçarken benim kalbime de uğuldayarak garip bir coşku gelmişti.

Niye o senin hayatını A'dan Z'ye kadar biliyordu? Tezini de ne zaman evlendiğini de... Niye? Niye o, Ebcel'in adını işitince iğrendi. Demek Ebcel'den nefret ediyormuş, değil mi? Köprü üstünde kendinin korkunç durumda kaldığını düşünüyorsun da niye Dilefruz'u düşünmüyorsun? O zaman Dilefruz için, okulun en güzel kızı için sevmediği, kendisinden iğrendiği biriyle gitmek kolay olmamıştır. Kimin için yaptı bunu? Dur... O gün demir yolunda dengede durarak gittiğinde arkasına dönüp umutla ne için baktı? Belki o gün onun gözündeki ıstırabı fark etmemişsindir. Belki erkesi gün okul kapısının önünde seni bekleyip her şeyi anlatmak istemiştir. Sense ona hakaret edip gittin. O zaten seni affetmiş. Öyle değilse neden seni tekrar tekrar Nizam'dan sorsun? Niye seninle buluşmayı diledi? Niye? Niye karından başlayıp çocuğunun doğum gününe kadar biliyor? Niye? Niye?

Birbirinden acı, birbirinden kederli sorular peş peşe geldi. Uçak motorunun gürültüsü ve beynimde dolaşan soruların hepsi birbirine karışarak vücudumu patlatıyordu. Dilefruz ise hâlâ başka yere bakarak oturuyordu. Ben onun yüzündeki ifadeleri görmüyordum. Fakat görmesem bile pervasız olduğumdan dolayı, anlayışsız olduğumdan dolayı çok zamandır fark etmediğim duygularını seziyordum. Fakat... Fakat artık geç olmuştu. Yazık! Senin gibi bilgin ve zeki bir erkeğin bir kadının kalbini anlaması on sekiz yıl sürmüş. O da tesadüfen ve rastgele. Demek bunca yıl rüyalarına boşuna girmemiş değil mi? Sen ise... Sen salak... Dilefruz şimdi başını yaslayarak diğer tarafa bakıyordu. Nazarımda o yine beyaz, bembeyaz bulutlar arasında uçan meleğe dönmüştü.

1979

⁹ Özbekistan gibi bazı ülkelerde doktora ile yüksek lisans arasındaki akademik derece.

4.2. BAHT

Üç saat sonra yeni yıl girecek. Üç saat sonra Münire otuzuna adım atacak. Bu sefer de yeni yılı yalnız kutluyordu. Çok da yalnız sayılmaz. Yan evde küçük Nilüfer uyuyordu. Şanslı ki o haylaz kız var. Münire’yi kendi annesinden yakın görüyordu. İşten geldiği gibi onun boynuna sarılıyordu.

Bugün Münire kız kardeşi ile oturmak istiyordu. Olmadı. Seyyare’nin bir alışkanlığı vardı. Bir sözü söyledi ya onu unutturdu. Çocuğu beş yaşına gelmişti ama daha küçük gibi duruyordu. Az önce kızını bahçeden alıp geldi ve Münire’ye emanet edip sokağa koştu. Münire ne dediğini anlamaya çalıştı. O tekrar merdivenden çıkıp, “Kurban olduğum, iyi ki ablamsın,” deyip sağ ve sol yanağından öpüp gitti.

Münire yine hüzünlendi. Yavaş yavaş yürüyüp mutfığa girdi. Kâsedeki pirinci acele etmeden yıkamaya başladı. Pirincin yüzüne çıkan beyaz suyu dökerken aklına annesi geldi.

Münire yedi veya sekiz yaşındayken kız kardeşiyle birlikte soğuk almışlardı. O zamandan annesinin ona pirinç yıkadığı suyu içirmesi aklında kalmıştı. Pirinç suyu biraz köpüklü ve tatsızdı. Münire ise o tatsız suyudan üç dört yudum içmişti. Seyyare ise çingenelik yapıp her tarafı dağıtıp gitmişti. O zaman annesi “Seni adam edene kadar öleceğim” diyerek ağlamıştı.

Annesinin yüzü nedense sürekli umutsuz görünürdü. Eyvanın köşesinde duran dikiş makinasında dikiş dikerken de evi temizlerken de başını bir yana yasladığında da hayale daldı. O dikiş dikerken bir şarkıyı çok tekrarları. Sürekli işittiği için olsa gerek o sözler Münire’nin aklına mühürlenip kalmış:

Ah ederim ah ederim.

Ahlarım tutar seni.

Gözyaşlarım nehir olup

Balıkları yutar seni.

Münire okula başlayıp akli başına erdikten sonra annesinin ne için ah çektiğini anladı. O babasını hayal meyal hatırlıyordu. Uzun boylu bıyıklı bu adamı doğru dürüst sevme bahtıyarlığına bile erişememişti. Seyyare doğduktan sonra çok geçmeden babası

kayboldu. Münire bu sebebi bilinmez durumu sonraları aklı başına geldiğinde anladı. Babası onları bırakıp gitmiş. O bir şeyi, annesine yardım etmesinin zaruriyetini çok geç anladı. Altıncı sınıfta okurken dikiş makinesinde dikiş dikmeyi öğrendi. Sekizinci sınıfı bitirdikten sonra Alay pazarı içindeki dikiş atölyesinde işe girdi.

Kazan fokur fokur kaynadığında Münire'nin hayali bölündü. Pirinç koydu ve mutfak penceresini araladı. Temiz kar havası bütünüyle içeriye girdi. Pencere ortasından görünen ağaçların dalları yağan kardan dolayı asma gibi eğilmişti. Bu da yetmezmiş gibi bembeyaz karlar gökyüzünden pamuk parçaları gibi yağıyordu. Sanki bütün tabiat yeni doğan bebeği temiz bir kundağa sarıyordu. Karşıdaki dört katlı evin pencerelerinde ışıklar meşale gibi yanıyordu. Güzel şarkılar yankılanıyordu.

Evet, bugün bayram... Münire suyu çekilen pirincin üstüne kapağını koyarken sakince iç çekti. Bugün bayram. Yeni yıl geldi. O sakince yürüyüp yatağa girdi. Nilüfer saçları dağınık yataken alnı terlemişti. Münire, kızcağızın alnını avucuyla yavaşça okşayıp gülümsedi. “Şeytan ya! Komşunun çocukları ile epey kızak kaydı. Üşümüş...” O anda çam ağacının ışıklarını açması gerektiğini hatırladığı için hemen yerinden kalktı.

Ne zaman çam ağacı süsleseler Nilüfer “Işığı açın,” diye ısrar ederdi. Münire onu yeni yıl gecesi çam ağacının ışığını Noel Baba'nın açtığına inandırmıştı.

O, hızlı hızlı yürüyüp misafir odasına girdi ve lambaların fişini prize taktı. O zaman kırmızı, mavi, sarı ve rengârenk küçücük ışıklar yandı. Oda birdenbire tuhaf sessizlikle beraber sıra dışı oldu. Münire büyülü çam ağacı önünde bir an durdu. Sonra koltuğa gidip oturdu. Çok uzun kaldı. Dışarıdan hâlâ şarkı sesleri geliyor, pencere önünden geçen insanlar mutluluktan kahkaha ile gülerek ses yapıyor ve bunların hepsi içerideki, işte bu odadaki sessizliği, yalnızlığı sanki daha da güçlendiriyordu. İlginç! Böyle günde, bayram gününde, yalnız kalmak garip oluyormuş. Sanki bütün dünya bir yanda sen bir yandaymışsın gibi.

Münire altı yıldan bu yana yeni yılı kendi başına kutluyordu. Her defasında bu duruma düşerdi. Bütün dünya bir yana kendisi bir yana. Öyle, o da şimdi kocasıyla, çoluk çocuğuyla kalabalık bir evde oturabilirdi. Olmadı... Hayat böyleymiş. İnsanın her arzusu olmamış.

...Zakircan iyi bir gençti. Boyu posu gelişmiş, güçlü kuvvetli... Onlar Zakircan'ın dolmuşunda tanıştılar. Münire her gün dolmuşla eve dönüyordu. Zakircan da bu aracı

sürüyordu. Birbirleri için mi yaratılmışlardı yoksa Münire'nin kendisi mi güzeldi, kısacası genç şoför onu hiç rahat bırakmadı. Evden çıktığı zaman sokağın başında bekliyordu. İşten çıktığında atölye önündeki durakta arabası ile bekliyordu. Münire bu duruma öfkeleniyordu ama genç şoförün yolunu beklemesi de hoşuna gidiyordu. Münire bilmiyordu ki bu günler hayatının en tatlı zamanlarıymış. Birisinin sabırsızlıkla senin için çabalamasını hissetmekten büyük mutluluk yokmuş. Evet, Münire bahtiyardı. Ama baht ile bahtsızlık daima baş başa gidermiş. Birden bire annesi öldü. Kalp krizi geçirdi ve ambulans gelene kadar hayatı son buldu. Fakat ağzından son sözü çıktı. “Kardeşine kötü davranma yavrum. Babası yok. Şimdi ben de yokum. Sana vasiyetim...”

Münire annesinin ruhu önünde Seyyare'yi yetim bırakmamaya yemin etti. Bir tane ırmağın kesilmesi ile deryaların suyu kurumazdı. Hayat kendi yolunda devam etti. Aylar geçti, yıllar geçti bir gün Zakircan derdini söyledi:

-Düğünü erken yapsak olmaz mı? Evdekiler sıkıştırıyorlar.

Münire iki yol arasında kaldı. Seyyare'yi bırakıp nereye giderdi? On altı yaşında kızın hali nasıl olurdu?

Münire aklındakini söyledi:

-Kardeşim henüz tek başına yaşayamaz. Ben anneme söz verdim.

Aradan yine aylar geçti, yine yıllar geçti. Onlar birbirlerini seviyorlardı ama şimdi Münire'nin gönlünde nedensiz bir korku oluştu. Zakircan ile görüştüğünde nedense gönlü bir şeyi seziyormuş gibi sızladı.

Bu arada Seyyare okulu bitirdi. Zakircan teklifini yineledi. Münire yine fikrini söyledi:

-Kardeşim enstitü sınavlarına girmek istiyor. Hele bir girsin...

Zakircan sert bir şekilde:

-Ya sonra? Sonra ne olacak? dedi.

Münire kalakaldı. Sonra ne olacağını kendi de bilmiyordu. Her hâlükârda Seyyare'nin kısmeti hallolmadan rahatlayamayacağını biliyordu.

Zakircan'a ümitlenerek:

-Sonra... Sonuçta size kız kardeşimle beraber gelemem ki, dedi.

O Zakircan'ın sinirlendiğini hiç görmemişti. Bugün gördü.

-Ne yani? Siz benimle mi yaşayacaksınız yoksa kız kardeşinizle mi? Kız kardeşiniz sizin için yaşamıyor olsa gerek.

Münire yere bakarak:

-Ne yapayım? Başka çarem yok, dedi.

-Benim de başka çarem yok. Ben size içgüveyi olamam. Yaşım otuzu geçti. Bu kadar yıl evlenmedim. Dedikodulara da maruz kalmam yetti.

Münire hızlıca baktı ve Zakircan'ın gözlerinde kendisi için değerli olan, geceleri rüyalarına girip çıkan güzel gözlerinde gazap alevlerini gördü. Gördü ve gönlü bomboş kaldı.

-Ben sizin kolunuzu tutamam. Yolunuz açık olsun!

Sonra o, geceleri yorganın altına girip ağlasa da kız kardeşine belli etmedi. Zakircan'ı uzaktan gördüğünde yüreği göğsünden uçup gidecek gibi olsa da belli etmedi ona. Son baharda onun düğünü olduğunu işitti. Münire “Aklımı yitireceğim,” deyip ağladı. İnsan sabredermiş, Münire de sabretti. O, Zakircan'ı suçlamadı.

Seyyare okula başladı. Ne tuhaf ki Zakircan doğru söylemiş. Kız kardeşinin Münire için yaşamayacağını doğru tahmin etmiş. İlkbaharda Münire'ye sarılıp ağladı.

-Düğün yapmazsak olmaz. Anlıyor musun abla? Olmaz.

Münire anladı. Düğün yapmasa olmayacağını... Seyyare'nin kendisi için de pamuk toplamak için kooperatife gittiğinde onu görüp âşık olan üçüncü sınıf öğrencisi için de kötü olacağını anladı. Kendisi için ne ümitler ile biriktirdiği çeyizlerinin hepsini kız kardeşine verdi. Beğenerek Zakircan ile aldığı yüzüğünü de tatil parasıyla aldığı halısını da kumbarada biriktirip satın aldığı porselen mutfak setini de hepsini... Anasının ruhunun şad olmasını, kız kardeşinin bahtının açık olmasını düşünüp gururlandı. Koşuşturarak hizmet etti. Fakat damadın arkadaşları şamata ve gürültüyle kapıdan girip geldiklerinde “Düğün mübarek” şarkısını söylediklerinde sadece hayaline Zakircan geldi. Dayanamadı, gözlerinden savrulan yaş akıp gitti.

Kız kardeşini verdikten sonra düşünceli ve içine kapanık oldu. Misafirliğe gittiğinde kız arkadaşları gizlice birbirlerine onu ima ediyorlarmış gibi geliyordu. Ona

güzel muamele yapılınca gönlü yarım olduğu için yetim bir çocuğu teselli ediyorlarmış gibi hissediyordu. O tesellisini işinde buldu. Bütün hevesini işine verdi. Gayreti helal emeği ile saygı buldu. Fakat gönlünün bir köşesi bomboştu. Sanki Zakircan Münire'nin gönlüne ismini oyarak yazmış ve kendisi kaybolmuştu. Kendisi olmasa da ismi oyulan o yer, her gün en az bir kere sancırdı.

Bir taraftan da kız kardeşinin sorunları baş gösterdi. Kızların kısmeti acele eden badem gibi erken açıp soğuk vuran çiçek gibi olurmuş. Üçüncü sınıfta okurken çocuğu bir buçuk yaşındaydı. Seyyare ağlayarak geldi. Kocasını okulu bitirmiş. Köyüne götürmek istiyormuş. "Götürecekse çok iyi," dedi Münire. "Kocasını nerdeyse karısı da orda olmalı!" "Kocam ölsün," dedi kız kardeşi ağlayarak. "Orada da karısı varmış. Bana belli etmemiş. 'Köye gideceğiz istiyorsan ikinci karım olup yaşarsın. İstemezsen kapı orada,' dedi."

O gün Münire kız kardeşine ilk kez tokat attı. Kendisi dövüp kendisi ağladı. O gece rüyasına annesi girdi. Sürekli onun başını okşadı. Elleri yumuşak ve sıcaktı.

...Öyle oldu. Seyyare iki tane kumaş ve bir havlusunu alıp geri geldi. İlginç, nikâhı bozulduğu için hiç üzülmedi. Okulunu bitirip işe girdi. Münire Seyyare'nin kızı Nilüfer'e bağlandı. Nilüfer de kendi annesine değil Münire'ye sarılırdı. "Annecim" derdi, kapıdan girdiği gibi boynuna atlardı. O zamanlar Münire de kendisinin de bahtı açılıp bebek kokusundan sarhoş olmayı düşünüp sabırsızlıkla beklerdi. İlginç, her yeni yıl geldiğinde bunu düşünürdü.

Kim bilir belki o mutluluk bu yıl gelir. İşte saatin zili on kez çaldı. Demek iki saat kalmış.

Nilüfer uyandı galiba, yatağının sesi geldi. Kısa zaman içinde kapı sessizce açıldı, saçları bozulmuş çocuk gözünü ovuşturarak çıktı. Kenara, çam ağacının olduğu tarafa baktı ve birden bağırdı.

-Vay Noel baba geldi mi anne?

Münire güldü.

-Çam ağacının ışığını açtı mı?

Münire çocuğun elinden tutarak:

-Gördüğün gibi Noel baba gelip çam ağacının ışığını açıp gitti. “Nilu uyandıktan sonra sevin sin,” dedi. Yürü şimdi, yıkanalım, pilavı koyacağız.

Nilüfer üç dört adım yürüdü ve birden durdu.

-Ya siz... Size ne getirdi Noel baba? dedi birden.

Münire düşünmeye başladı ve:

-Bana mı? Bana mutluluk getirdi.

Birden Nilüfer dudaklarını büzdü.

-Niye beni uyandırmadınız?

Münire gerçekten üzüldüğünü görüp sarıldı.

-Niye?

-Noel babadan bende mutluluk isterdim.

Münire güldü.

-Vay, şapşal ya, sen ne yapacaksın mutluluğu?

Çocuk gözlerini kocaman açıp:

-Sana vereceğim! Sonra sen de çok mutlu olacaksın!

Münire'nin yüreği hop hop etti. Kızı bağrına basıp iki yanağından öperken gözlerinden yaşlar boşaldı. Bu vaziyette uzunca oturdu. Sessizce ağladı. Bu mutluluk mu yoksa hüznün yaşları mı bilemedi.

Yeni yıl kapıdan girmek üzere, iyi niyetli insanlara mutluluk ulaştıran küçük çocukların niyetlerini gerçekleştiren yeni yıl girmek üzere... Ömür ise geçmekte...

4.3. ÖMÜR SEVDASI

Hurşide işten geldiğinde Kumru teyze eyvanın ortasında çökmüş halde yorgan dikiyordu. Eğilmiş olduğu için olsa gerek yumruk kadar gövdesi daha da küçülmüşe benziyordu. Hurşide'nin annesine acıyası geldi. Zavallıya zor. Bir yıldır Tölkıncan'ı evlendirme telaşında. Düğün yapmak kolay mı? Gâh ona yetiş, gâh buna.

Hurşide çantasını eyvan kenarındaki sandalyeye koyup:

-Oldu mu şimdi ya! Bitkin düşeceksin. Düğün yarın olacak değil ya! dedi.

Kumru teyze başını kaldırdı. Ayakları uyuştugu için ağrıdan yüzünü buruşturarak dizlerini ovuşturdu.

-Gönlüm huzursuz yavrum, dedi birdenbire.

Hurşide anlamadı.

-Ne oldu?

-Sabahleyin gittim kapıları sımsıkı kapalı. Görünüşe göre akşamdan yatıp ikindiye kadar uyuyorlar.

Hurşide gülmek için başka yere baktı. Cefakâr ihtiyar. Anlaşıyor ki horozlar ötmeden dünürüne gitmiş. Kendisinin sabahın köründe gittiğini anlamadı fakat suçu dünürlerinde aradı. Bir türlü yıldızları barışmadı onlarla!

-Kız çocuğu dediğin öğlene kadar yayılıp yatmaz! Kapılarının önü bile süpürülmemiş.

Kumru teyze âdeti üzere sabahleyin erkenden kalkar. Hurşide'nin aklı erdikten sonra ona da bunu öğretmişti. 'Kız çocuklu ev pırlanta gibi olmalı,' diye sabahın köründe bahçeyi süpürtürdü. Kumru teyze sinirli bir şekilde:

-Gelinin abisi içiyormuş. Onu da duydum. Babasının da ağzı bozukmuş, dedi

Annesinin son sözü Hurşide'nin hoşuna gitmedi. Kendisi, "Evlenecek misin yoksa evlenmeyecek misin? Aklında biri varsa söyle," diyerek Tölkıncan'ı rahat bırakmadı. Sonuçta Tölkıncan aklındaki kızı söyledi. Kumru teyze üç dört kez görücülüğe gittikten sonra söz kesip geldi. Fakat nedense sonra fikrini değiştirdi. Gâh gelinine tembel, gâh dünürüne geveze dedi. İşte şimdi de abisinin içki içmesini bahane ediyordu. Hurşide alay ederek:

-Gelin de içiyor muymuş anne bir soramadın mı? dedi.

Kumru teyze ipin ucunu sertçe çekerken Hurşide'ye sinirli baktı.

-Tezek tezekten uzağa düşmezmiş, bilmiyor musun?

-Biz de tertemiz değiliz ki ana! Dünürler tarafından soruşturulsak bizim de bir ayıbımız bulunur. İşte ben... O bir an sessiz kaldı ve aklındakini söylemedi.

-Benim de evliliğim bozulmuştu. Onlar da soruşturuyor olabilirler. Damadın ablası neden kocasından ayrılmış, diye. Altını oysalar bir şeyler bulurlar!

Kumru teyze aniden hüznünlendi.

-Senin evliliğin bozulmuş olsa... Böyle olmasına... Sebebi sensin... Şimdi Tölkıncan'ın hayatı da böyle olmasın diyorum ya yavrum!

Annesinin birden yumuşaması ve teselli eder gibi sözler söylemesi Hurşide'ye ağır geldi. Düşmanın taş ile vurması, dostun pamuk atmasıyla aynı. Annesi onu üzmem istemiyordu. Acıdığı için söyledi. Biberi şekere batırıp yesen bile tatlı olmaz.

Hurşide hızlıca iğne işleyen annesine bir an baktı ve sessizce içeriye gitti. O zaman o, annesinin onun içeri gitmesinden dolayı üzüldüğünü hissetti, hissettiği zaman yüreği sızladı.

Kız çocuğu büyüdüktan sonra anlaşılmaz olurmuş. Kendi evinde ana babanın bağrında dursan da beraber yaşadığın bu ev yarın bir gün sana yabancı olacakmış gibidir. Sanki bu değişimin olacağı kız çocuğuna kanun gibi gelmektedir.

Hurşide özellikle görücüler gelince bu duyguyu derin hisseder, bu yüzden kapıdan gelen kadınları görünce biraz yadırgayarak dururdu. Onları görünce içini huzursuzluk kaplardı. Kumru teyze görücüler ile açık seçik konuşur, damadı iğneden ipliğe soruştururdu. Görücüler gittikten sonra Hurşide'ye nasihatler ederdi.

-Kızı olan ev pazardır balam! Padişah da gelir fakir de. Başında baban yok. Münasip yerini bulmanı istiyorum kızım.

Hurşide sinirlendi.

-Hiçbir zaman Pazar malı olmam. Anladınız mı? Bana simsarlık yapma.

Böyle dedi ve olacak değişimi bekledi. Bu değişim Dört Haziran günü oldu. Bugün o, on dokuz yaşını doldurdu. Atölyede birlikte çalıştığı kız arkadaşlarını çağırarak istedi. Pazara gitti. Çilek, kiraz, taze domates satın alıp gün kızınca geri dönmek için bir elinde çanta bir elinde file durağa geldi. Aksilik o ya otobüste gelmedi. Bir süre sonra kırmızı lüks "Jiguli¹⁰" yavaşça sallanarak Hurşide'nin az ilerisinde durdu. Hurşide el kaldırmadığı için oralıklı olmadı. Lakin o taraftan ses geldi.

¹⁰ Araba markası

-Nereye gidiyorsun, bacım?

Biraz sonra az önceki soru yine soruldu.

-Size söylüyorum.

O zaman Hurşide bu sözün kendisiyle ilgili olduğunu anlayıp dönerek baktı. Arabasının rengine uygun kırmızı boğazlı kazak giyen genç bir ayağı içeride bir ayağı yerde ona doğru bakıyordu.

-Nereye gidiyorsunuz? dedi o yine.

Hurşide özel arabaya binmekten genellikle hoşlanmazdı. Şimdi de kaşını çatıp:

-Hiçbir yere! dedi ve ters yöne baktı. O, motorun çalışmasını ve arabanın gitmesini bekliyordu. Gerçekten de kapı kapandı. Fakat motor çalışmadı. Genç onun karşısında durdu.

-Elinizde yükünüz çokmuş, dedi Hurşide'ye ciddiyetle bakarak.

Hurşide onun düz taranmış saçına, çatık duran kaşına bir an baktı ve gözünü kaçırdı.

-Neyi soruyorsunuz?

Genç güldü.

-İnsana sevap da gerek!

-O zaman binmem.

Genç yine güldü ve onun çantasına el uzattı.

-Tamam, benzin ücretini verirsin.

Hurşide arabanın kauçuk kılıf kaplanmış arka koltuğuna otururken genç sordu.

-Nereye süreyim?

-Kökçek'e!

Hurşide eve gidene kadar konuşmamaya karar verdi. Uzunca süre konuşmadan gittiler. Hurşide gencin dikiz aynasından kendisine baktığını hissettiği için sokakları seyrederek gidiyordu.

-Sıcağa neden kaldınız? dedi genç arkaya dönerek. Hurşide bıyık bırakan gençleri sevmezdi. Fakat sürücünün bıyığının kendisine çok yakıştığını içinden itiraf etti. Konuşmadı.

-Sıcağa neden kaldınız dedim? Genç yine soru sordu.

-Öyle oldu! Şimdi adımı sorun! Nerede okuduğumu sorun! Utanmazsanız sevgilim var mı yok mu onu da bilin!

Hurşide bu sözlerini o kadar kızgınlık ile patır patır söyledi ki kendi de şaşırdı. Genç bu kadar darbeyi beklemiyor olsa gerek öylece sessiz kaldı. Sonra arkasına bakmadan sakince konuştu.

-Kendi doğum gününde alışveriş yapan insanı ilk defa görüyorum.

Şimdi Hurşide şaşkına döndü. Sanki onun yüzünü iyice görmek istermiş gibi öne doğru eğildi. Gözlerini açarak:

-Siz nereden biliyorsunuz? dedi.

Genç arkasına bakıp güldü. O zaman Hurşide gencin bıyığının yüzüne yakıştığını farkettiler ve aklına gelen fıkirden utanıp gözünü kaçırdı.

-Ben her şeyi bilirim! Ben telepatım¹¹. Siz hiçbir şey söylemeyin. Adınızı da bugün kaç yaşına girdiğinizi de hepsini biliyorum. Siz yoksa beni tanımıyor musunuz? Bu insafsızlık değil mi? Gelin siz de beni tanıyın. Adım Enver... dedi gülmeye devam ederek.

Hurşide baktığında araba başka yöne gidiyordu.

-Kökçe o tarafta değil, yolu bilmiyor musunuz? dedi sesini yükseltip.

-Biliyorum, bir dakika!

Çok geçmeden araba küçük bir mağaza yanında durdu. Enver yol kenarında betondan yapılmış çeşmeden zıplayarak geçti ve mağazaya girdi. Hurşide gidip gitmeyeceğine karar vermemiş olsa gerek yerinde öylece kaldı. Enver içeriden bir sepet çiçek alıp çıktı. Hurşide o zaman oranın çiçek dükkânı olduğunu anladı.

Enver arka kapıyı açıp sepetteki çiçekleri öylece Hurşide'nin ayağının altına koydu.

¹¹ Birinin düşündüklerini veya uzakta geçen bir olayı hiçbir bağlantı olmadan algılayan kişi

Hurşide ayağını ileri itip:

-Ne yapıyorsunuz? dedi.

-Doğum gününüzü bütün kalbimle kutluyorum. Bahtınız açık olsun! Enver elini beceriklikle göğsüne koydu. Hurşide gülerek devam etti:

-Artist misiniz, bela mısınız?

-Sanatçı olmayı seve seve isterdim. Beceremem. Yüksek lisans öğrencisiyim.

Enver direksiyona oturdu ve arabayı çalıştırıp sürmeye başladı. O, Hurşide'nin sokağına gelinceye kadar bir tek söz etmedi. Fakat Hurşide'nin eşyalarını, sepetteki çiçekleri indirdiğinde sakince "İyice dinlenin" dedi.

Hurşide hiçbir zaman doğum gününü bu kadar neşeli kutlamamıştı. Kızlar ile gece yarısına kadar bir hayli eğlendi. O ara sıra nedense Enver'i hatırdı. Fakat hemen onu aklından çıkarmaya çalıştı. "İyi delikanlıymış. İnsaniyetliymiş. Onunla nasıl olur? Şimdi tekrar nasıl görüşeyim? Sokakta karşılaştığım alelade bir adam."

Böyle deyip düşündü ve nedense gönlünde ümide benzeyen bir şeyler dolaştı. Gece misafirleri uğurladığında tıpkı o araba yine gelmiş gibi gayri ihtiyari etrafa bakındı. Ertesi gün sabah sokakta yürürken her gördüğü kırmızı Jiguli marka arabaya dönüp baktı. Aradan bir hafta kadar zaman geçti. O, Enver'i tam hayalinden çıkarmaya başladığında tekrar gördü. Hurşide uzaktan gelen kırmızı Jiguli'yi gördü ve yüreği hop hop etti. Araba gelip onun karşısında durdu.

-Okula mı gidiyorsunuz?

Enver oturduğu yerden uzanarak kapıyı açtı. Hurşide tereddüt ederek arka koltuğa otururken ona bakıp konuştu.

-Okul kazanamadım, çalışıyorum. Bilginiz olsun! Benim hakkımda bütün bilgilere sahip adam bunu bilmiyor mu? dedi vurgulayarak.

Enver güldü.

-Açık konuşmak gerekirse adınızı bile bilmiyorum.

Hurşide omuz silkti.

-İlginç, oldu mu? Öyleyse doğum günümü nerenden bildiniz?

Enver güldü ve:

-Gözlerinizden! Nasıl, ziyafet güzel geçti mi?

Hurşide konuşmadan başını salladı.

-O gün sizin mutluluğunuz için ben de içtim.

Hurşide elini sallayarak:

-Yalan!

-Yalan söylüyorsam yarılıp öleyim.

Hurşide gülerek konuştu.

-Durun, hâlâ çokluk çocuğunuza lazımsınız.

-Öyle mi? Konuşun, size lazım değil miyim?

Hurşide sohbetin başka yerlere gitmesinden huzursuzluk duydu. Fakat mevzunun bu konuda devam etmesini de istiyordu. Bunun için konuşmadan sessiz kaldı.

Bir gün sonra Enver onu iş çıkışında bekledi. Kendi işyerine götürdü. Siberetik alanında laboratuvarında ilmi görevli olarak çalışıyormuş. Hurşide birkaç çizme, parlak aletler ile dolu odaya girdi.

-Bizim işimiz resimle de bağlantılı. İsterseniz sizin de resminizi çekeyim, dedi.

O günden sonra o sık sık Enver'in laboratuvarına gider oldu. Laboratuvarın yarım karanlığı da çeşitli vaziyetlerde resim çekilmesi de şimdi onu korkutmuyordu. Evde olsa görücüler pazarı kaynar, Kumru teyze her gün yeni söz bulup söylerdi. Damat adaylarının biri dekanmış, biri ise fırında çalışıyormuş, motosikleti varmış. Bir diğeri nakliyecilik yapıyormuş. Rusya'dan halı getiriyormuş.

Bir gün Hurşide annesinin karşısına oturdu ve açık açık konuşmaya başladı.

-Eğri büğrü görücülere söyle anne! Benim görüştüğüm biri var. Eski adetlerden ne zaman kurtulacaksınız?

Annesi Hurşide'nin beklediği gibi şaşırmadı, sadece sordu.

-Kim ki o? Nasıl adam?

-İyi bir insan ve yüksek lisans öğrencisi. Yakında bilim adamı olacak.

Annesi birisinin motosikleti olduğunu söylediği için Hurşide de bilerek ekledi:

- Arabası da var. Jiguli.

Sabahleyin eve çok görücü geleceğini laf arasında söyledi. Enver her zamanki gibi içindekini döktü.

-Oldu, yarın nikâh dairesine dilekçeleri verelim.

Bütün iş gönlündeki gibi gittiğinde Kumru teyzenin inadı tuttu. İki ayağını bir pabuca koydu.

-Ben kızımı sokakta bulmadım. Evlenecek adam beş altı kere görücü gönderir. Araya adam koyar. Adını sanını bilmem. Yok, bu iş olmayacak!

Hurşide'nin gülmesi geldi ardından da sinirleri tepesine çıktı.

-Ne anlatıyorsun anne! Beş kere görücü gelir diye kanun nerede yazıyor? Enver Kaşkaderya'dan gelmiş. Anne babası çocukken ölmüş. Simsarlığın ne gereği var.

-Anne babası yoksa kardeşi veya akrabası vardır. İşyerinde patronu vardır. Kendim gideceğim.

Hurşide güldü.

-İş yerine gitmekle ne düşündün? Sibernetike aklın yatar mı? Ben bin kere gittim iş yerine, biliyor musun?

Kumru teyze altta kalmadı.

-Sen keçi değilsin ki her denk gelene vereyim. Olmaz!

-Belki başlık parası da istersin?

-Soyunu sopunu araştırmadan vermem. Olmaz!

Kumru teyze olmaz dedi diye düğün durmadı. Enver'in dayısı varmış. O devreye girdi. Düğün başladı ve Kumru teyze yaralanmış kuş gibi üzgün kaldı.

Bahar gelip günler geçti. Birden sağanak yağmur yağdı ve yeri göğü sırlısklam yapıp gitti. Peşinden pırıl pırıl güneş çıktı. Tabiat aydınlandı. Yer ve gökyüzü güzel bir kokudan, ilkbahar kokusundan sarhoş oldu. Hurşide'nin hayatı da böyle oldu. O Enver'i bütün varlığı ile sevdi. Aşkına karşılık mutluluk güneşi ona gülümseyerek baktı ve bütün dünyası aydınlanmış gibi oldu. Kırmızı kurdeleyi çapraz takan nikâh memurunun

konuşması, önüne kukla konulan arabada gezmeleri, çiçek kokusuyla mayıs kokusunun birbirine karıştığı restoran... O mutluydu. Mutluluk denilen lezzetli duygunun hayatına bu kadar hızlı girmesine bazen o da şaşırıyordu. Şimdilerde annesi de onu anlıyormuş gibi. Fakat düğünden sonra Kumru teyze Enver'in Yunusabad'daki iki odalı evine gitmedi. Genellikle gitmedi. "Zıyanı yok annem şöyle bir parlar ve hemen söner" diyerek avuttu Hurşide kocasını.

Düğünden sonra bir hafta geçti, balayına çıktılar. Ağustosun ortasıydı. Böyle zamanda deniz yeni soğuyan süt gibi olurdu. Bir gün ikisi aydın gecede yüzdüler. İlginç, Hurşide yıkandıkça elinin ucundan sıçrayan damlalar tıpkı inci gibi parlıyordu. Böyle lezzetli manzarayı sadece böyle zamanlarda denizde yüzen adamlar bilir. Hurşide karararak fakat güzelleşerek döndü.

Bir gün Enver işten kaygılı bir halde geldi.

-Bavulu hazırla, dedi birdenbire.

-Yine nereye gidiyoruz?

-Sen değil ben gidiyorum. İlmi işim için Leningrad'a gitmem gerekiyor. Hocam çağırdı, dedi Enver sakince anlatarak.

Hurşide'nin birden içinde boşluk hissetti, kocasına baktı:

-Uzun süreli mi?

-Neredeyse bir ay.

Hurşide uğurlamak istedi. Enver ona acıdı. Gara gelmesine izin vermedi. İki odalı evde Hurşide yalnız kaldı. Bahçede, mahallede insanın yalnızlığı anlaşılmaz. Ama evde bir gün yalnız kalan kişi yarılıp gideyim der. Bu yerde konu komşular nedendir selamlaşmaktan öteye geçmiyordu. Hurşide üç günde sıkıldı. İşe gideyim dese Enver'in sözünü dinleyip işten çıkmıştı. O da annesinin evine gitti. Kumru teyze hâlâ sinirliydi. Hurşide iki gündür gelmişti ki sakince söyledi.

-Verilen kız eve gelip yatmaz. Konu komşular şimdiden söze başladılar.

-Öyleyse gidelim bize, dedi Hurşide.

-Yok evladım. Ağzımdan söz çıktı.

Hurşide ilk defa annesini kötü gördü. Ana dediğin de bu kadar merhametsiz olur mu? O, evine geldi. Televizyon ile vakit geçirdi. Her günü bir yıl gibi geçiyor, aksine Enver'den ne mektup ne de haber geliyordu. Bazen Dilber denen arkadaşı gelir ama onun da kendi hayatı vardı. Gündüz işe gece okula giderdi.

Bir akşam kapı çaldı. Hurşide açıp baktığında başörtülü kadın ve altı yedi yaşlarında çocuk bekliyordu. Hurşide köyden geliyor diye düşündü. Kadının parlak başörtüsüne, üstünde biçimsiz duran kazağına bakıp yanlış gelen insana benzetti. O arkadaş bulduğuna sevinerek içeriye gelmesini teklif etti.

-Buyurun! dedi yol gösterip.

Kadın cesurca içeriye girdi. Çocuk afacanmış. Biraz koşturup radyonun kulağını bükmeye başladı.

-Ekber, sakın dur! dedi kadın sinirlenerek. Sonra Hurşide'ye bakarak:

-Siz Hurşide misiniz?

Hurşide hayret etti.

-Ben sizi tanımıyorum, dedi çekinerek.

-Tanırsınız.

Kadın sakinlikle süveterini çıkarıp sandalyenin koluna bıraktı. Onun umursamazlığı, kinayeli konuşması Hurşide'yi kızdırdı. "Kim ya bu? Niye sersemlik yapıyor?"

-Kimsiniz siz? dedi kaşını çatıp.

Kadın sırtarak:

-Gitti mi? Çok oldu mu?

-Kim gitti mi?

-Üzüm mü götürdü karpuz mu?

Hurşide şiddetle yerinden kalkıp.

-Bana bakın! Dalga geçmeyi bırakın. Kimsiniz siz? dedi.

Kadın oğluna bakıp göstermelik sinirle karışık güldü.

-Baban Sibirya'ya gitmiş oğlum. Üzüm götürmüş. Eğer akıllı oturursan sana bisiklet alıp gelecek.

Çocukcağz gözlerini büyükçe açıp annesine dikti.

-Ne zaman anne, ne zaman?

Kadın gayriihtiyari gülerek Hurşide'yi gösterdi.

-Onu manevi annenden sorarsın! Ne zaman dönecek Ekber'in babası?

Hurşide nedense anlamış gibi oldu ve içten içe üzüldü. Hasta bir halde kapıya dayanıp kaldı.

Kadın yine seslice güldü.

-Sizi de mi arabasına bindirip eline düşürdü? Sizi de mi düğün olmadan işinizden ayırdı? Hiç kimsem yok yetimim dedi mi? Bir ay içinde düğün yaptı mı? Balayına götürmüştür herhalde. Şimdi ilmi iş için Leningrad'da gitmiş olsa gerek.

Kadın her sözü ile Hurşide'ye bir şamar indiriyormuş ve böyle yapmaktan zevk alıyormuş gibi peşine sesle gülüyordu.

-Leningard'da bir işi yok! Novosibirisk'e gitmiş. Üzüm götürmüş.

Hurşide başından aklının uçup gittiğini hissediyor, yüreği şiddetli çarpıyordu. Yere vurarak çığlıkla haykırdı ve:

-Yalan, yalan, yalan! dedi.

Sonra sesli gülen kadına yöneldi. Başındaki işlemeli başörtüsüne atıldı. Ama o an ıstırapla dolu bir çığlık yankılandı ve Hurşide'nin elleri havada asılı kaldı.

-Anne, anneciğim!

Deminden beri radyonun önünde oturan çocukcağz ok gibi atılıp gelerek yapıştı. O an Hurşide kadının gözlerinden akan yaşları gördü. Kadın yerinden aksayarak doğruldu. Bir eli ile çocuğun başını okşamaya başladı, bir eli ile Hurşide'nin omuzundan kavradı.

- Bahtın karaymış kardeşim! Dikkatli olsan olmaz mıydı? dedi ve omuzlarını sallayarak ağladı.

O akşam gece boyu iki kuma dertleştiler. Çocuk uyumuş, ev yarı karanlık, kadının sesi hüznünlü, fakat güçlüydü. O aslen Andicanlıymış. Teknik okulda okurken Enver'in eline düşmüş. Akklı başına geldiğinde Enver'in ikinci eşi olduğunu anlamıştı.

-Siz üçüncüsünüz! Harezmi'de de hatunu var. Fakat işini sağlam yapar. Ayrılacağı zaman yasal yollarla boşar eşini.

Hurşide içinden gelen ağlamayı güç bela bastırdı. Kanunla boşanmanın ne faydası var? Bununla derdi azalır mı?

Enver hiçbir zaman bilim adamı değilmiş. Fotoğrafçıymış. Gah o, gah bu enstitü laboratuvarlarında fotoğrafçı olarak çalışımış. Güzün bazı ortaklarıyla Sibirya şehirlerine gidip üzüm satarmış. Kooperatif evler, arabalar, restoranlar ve deniz turları bundanmış. Hurşide bu sözlerin rüya olmasını çok istedi. Hadi şimdi durmaksızın konuşan işte şu kadın da divanda uyuya kalan şu çocukta rüya olsa. Rüya olsa ve o uyansa. Yok, böyle rüya olmaz!

-Belki bir şey istediği için geldi, diyorsundur. Hayır, hiçbir şey istemiyorum. Taşkent'te akrabalarım var. Onlara gelmiştim. Bu olanları duyduktan sonra sizi uyarayım dedim. Eğer seviyorsan dikkatli ol. Enver tilki gibidir.

Anne ve çocuk merdivenden inerken Hurşide birden eve koştu. Dün çocuğun oynadığı Japon radyosunu masadan aldı ve merdivenlerden koşarak indi.

-Al Ekber! Bu senin, dedi çocuğa uzatıp.

Kuması karşı çıktı ama o zorla verdi.

-Bu bana değil artık ona lazım.

Alev alev yanan ateşe su dökülse ne olurdu? Acı, boğucu bir sıcaklık mı yükseliyor? Hurşide'nin yanan aşkına su serpildi. Kendisinin acı hararetini yine kendi soludu. Ne yaptı o? Ne edip koydu? Tatlı sözlerine mi kandı? Bıyığına mı? Bir sepet çiçeğine mi? Arabasına mı? Belki de deste deste parasına kandı. Hangisine kandı? Hepsine! Arabayla gezmeyi sever miydin? Severdim. Çok severdim. Restoranlara gitmek, denizde yüzmek, karanlık laboratuvara girip öpüşmeyi sever miydin? Severdim. Kendisi de fotoğrafçıyı yüksek lisans öğrencisinden, borsacıyı âlimden ayıramazmış. Neden soruşturmadı? Annesi soruşturacağım dediğinde, neden engelledi? Eski adetler artığı deyip düğüne de o

kadar karıştırmadı. Eski adet artığıymış! Artık kim? Annesi mi, kendisi mi? Annesinin gönlü bir şeyi hissetti mi o şey oluverir.

O, Enver geldiğinde ne yapacağını bilmiyordu. Elbette böyle olmazdı. Evli ve çocuğunun olduğunu söylememişti. İşte böyle kandırdı. O zaman ağzının payını vermeli. Ağzının payını öyle vermeli ki erkek olduğuna bin pişman olsun.

İlginç, Enver hiçbir şeyden kaçmadı.

-Ne olmuş? Evvelki hanımlarım ile anlaşmalı boşandım. Üzüm meselesi... Ne yani, hırsızlık mı yaptım? İnsanların isteğini yerine getirdim. Bu iş de sevap... İlmi iş de güzel. Bir fakir hocaya dolar versem tezimi üç ayda yazıp verir.

-Niye beni kandırdın? dedi Hurşide üzüntüden dolarak.

-Tuhafmıydın, düğünü hızlandıralım diyen sen miydin ben mi?

Hurşide üzüntü içinde onu tokatladı, Enver'in rengi kaçtı ve söylendi:

-Oldu mu? Üzüntün geçti mi şimdi? dedi sırtarak.

Hurşide bu adam ile aralarında büyük bir uçurum olduğunu fark etti. Bu uçurum ikisini iki ayrı kıyıya ayırdı. Kim bilir, belki eskiden beri bu uçurum vardı da Hurşide bunu fark etmeyip öteki sahile adım atmıştı.

...Eyvan tarafından Kumru teyzenin sesi geldi:

-Tolkinan'ın düğününü bir türlü yapamadık eltim! Bu yüzden gönlüm huzursuz. Gelinin abisi içiyor, babasının da ağzı bozukmuş.

-Sına canım iyice sına. Kuş yuvasında gördüğünü yapar eltim. Sonra yanan ateşe oturma eltim!

4.4. EŞEK ŞAKASI

Ravşan yeni işe başladığında sanki cennete düşmüş gibi oldu. Proje bürosunda kırk iki çalışandan kırkı kızdı. Ravşan erkek olarak bir kızın elinden bile tutmuş değildi. Enstitüde de çok utangaçtı. Kimseyle sevgili olmamıştı. Burada bu kadar kızın arasında şaşkına döndü. Ayrıca idarenin müdürü abla Ravşan'ı işe aldığı anda uyarmıştı.

-Hem sağ kulağınla hem de sol kulağınla dinle delikanlı. Dairemizde çok kız var. Eğer birisiyle bir münasebetsizlik olursa ikinizi de kapıya koyarım. Anlaşıldı mı?

Ravşan, ablanın her kelimesini tane tane söylemesinden, ince çerçeveli gözlüğünün arkasındaki gözlerini kısışından bu kadının her şeyi yapacağını anladı. Ne yapacağını bilemeden:

-Tamamdır abla, dedi.

Aslında burada işe girecek değildi. Ama kendisinden bir yıl önce enstitüyü bitiren Tursunbay onu hiç rahat bırakmadı. Bu genç, iyi kalpli ve neşeliydi. Fakat bir noksanı var. Yüzü dövülmüş petire¹² benziyor. Bir zamanlar geçirdiği çiçek hastalığı zavallıda bu işareti bırakıp gitmiş. Ravşan onun ne için bu kadar çabaladığını sonradan öğrendi. Önceden bu kadar kız arasında tek başına çalışıyormuş. Artık iki kişi oldular. Ravşan, Tursunbay'la çalışırım diyerek kendisini avutmuştu. Aksine başka bir odaya yerleşti. Arkadaşı onu on beş kızın çizim yaptığı bir odaya götürdü ve onlarla tanıştırdı.

-Hey güzeller! Sıkıldık diye bu kadar ağladığınız için bu delikanlıyı getirdim. İkna edinceye kadar anamdan emdiğim süt burnumdan geldi. Artık sahip çıkın!

Kızlar gürültü yapmaya başladılar. Ravşan utandığı için kızarmıştı. Ona saygı göstermişlerdi. O yüzden başköşede, pencerenin yanına koyulan masayı verdiler. Hatta yanında telefonda vardı. Ravşan ilk zamanlar odadaki parfüm ve makyaj malzemesi kokusundan etkilenmişti. Sonra sonra alıştı. Yeni iş yerinin kurallarını öğrendi. Kızlar Tursunbay'a "Artist" diye lakap takmışlardı. Ravşan bunu anlayamadı. Ama ablaya koydukları lakap tam da ona göre idi. "Kobra" geliyor dediklerinde kimse kaçacak yer bulamıyordu. Abla hiç evlenmemiş. Bu yüzden kızlardan biri Ravşan'ın yanındaki telefonda erkek arkadaşını aradığında bir diğeri kapıda Kobra'yı gözetliyordu. Erkek arkadaşı tarafından aranan kızı çağırmak ise Ravşan'ın göreviydi. Bu günde en az yirmi kez olurdu.

Bir gün yine her zamanki gibi telefon çaldı.

-Kiminle görüşüyorum? dedi ince bir ses.

-Kimi çağırayım? dedi Ravşan düşünmeden.

¹² Özbeklere has bir çeşit pide ekmeği

-Hiç kimseyi. Siz Avazov musunuz?

-Evet.

-Ravşan abi misiniz?

Ravşan hayretten şaşkına döndü.

-Evet ne var? dedi kekeleyerek.

Tanımadığı ses iç çekerek:

-Affedersiniz. Siz beni tanımıyorsunuz ama ben sizi tanıyorum, dedi.

Ravşan şaşırarak sordu:

-Kimsiniz?

Yabancı kız bir süre sessiz kaldı. Ravşan etrafına baktığında kızların birbirlerine manalı baktıklarını fark etti ve kulağına kadar kıpkırmızı oldu.

-Ravşan abi! Benim edepsizlik yaptığımı düşünmeyin. Otobüs durağının oradaki büfeye gelerseniz söyleyeceklerim var, dedi tanımadığı ses.

Ravşan'ın yüreği coşmuştu. Böyle tatlı ses. Ne kadar güzel konuşuyor.

Kısık sesle kekeleyerek:

-Tamam. Lakin... Lakin nasıl tanıyacağım sizi?

-Atlas elbise... Elimde beyaz çanta... Yabancı ses bir süre sustuktan sonra:

-Ben tanıyorum ya sizi! dedi.

-Peki...

-Affedersiniz, zahmet verdim size Ravşan abicim!

Yabancı sesin sahibi bu sözleri o kadar nazik söyledi ki Ravşan birdenbire şaşakaldı. Acele ile koridora çıktığında Tursunbay sigara içiyordu.

Dumanı içine çekerek:

-Evet, Nereye? dedi.

Ravşan kayıtsız gibi elini kaldırıp indirdi:

-Ben... Su içip geleceğim.

Merdivene doğru yürürken Tursunbay onun peşine takıldı.

-İyi ki varsın kardeşim! Dün içki içmiştim. Şimdi içim yanıyor. Yürü.

Ravşan kinaye ile bakarken hiçbir şey söylemedi. Sokağa çıktıktan sonra fena oldu. Uçmak için kanat bulamıyordu sanki. Tursunbay ise yavaş yürüyordu. Ara sıra da laf atıyordu.

-Trene mi yetişiyorsun. Nereye böyle?

Nihayet durağa geldiler. Ravşan su içerken etrafa bakıp atlas elbiseli kızı arıyordu. Her yudum su boğazına takılıyormuş gibi oluyordu. İşte birisi otobüse bindi. Ravşan'a bakarak hafifçe gülümsedi. O! Ta kendisi! Elinde beyaz bir çanta vardı.

-Ne oldu sana kardeşim?

Ravşan Tursunbay'ın kendisine gözlerini ayırmadan baktığını fark etti.

Mırıldanarak:

-Hiç, dedi

O, parasını kaybetmiş dilenci gibi kaşlarını çatarak geri döndü. Gün boyunca hiç keyfi yoktu.

Ertesi gün aynı zamanda, saat on birde yine telefon çaldı.

Ravşan sesi titreyerek:

-Efendim, dedi.

-Ravşan abi siz misiniz? Selam, tanıdınız mı?

Ravşan'ın içinde bir alev yandı.

-Tanıdım siz...

-Evet, Firuze'yim. Dün bana küstünüz mü?

Ravşan bir süre iş yerindeki bütün kızları düşündü. Hayır, onların içerisinde Firuze isimli kız yoktu. Demek dün otobüse binen atlas elbiseli kız Firuze'ydi.

-Dün niye gittiniz Firuze Hanım? dedi Ravşan sesini azaltarak.

-Siz yanınızda birini getirmiştiniz.

Ravşan Tursunbey'i hatırlayarak:

-O mu? Su içmek için çıkmıştı! dedi.

Firuze bir süre sustu ve yine iç çekerek:

-Ben utandım... Tamam, güle güle.

Ravşan telaşla:

-Durun. Nereden konuşuyorsunuz? dedi

Firuze iç çekerek:

-Yakın! Kitap mağazasının yanından, dedi.

-Şimdi hemen çıkıyorum. Gitmeyin lütfen.

Ravşan telefonu kapattı ve birbirine manalı şekilde bakan kızların arasından çıkışa koştu. Tam çıkacakken yine Tursunbay ile karşılaştı. Hiçbir şey söylemeden önünden geçerken Tursunbay laf attı.

-O, o, o, kardeşim. İnsan sağına soluna bir bakar.

Ravşan daha çabuk kurtulmak için bahaneyle.

-Sigaram bitmiş, alayım! dedi

-Habersiz mi gidiyorsun kardeşim? Benim de sigaram bitmiş. Hadi beraber gidelim.

Ravşan durup:

-Bana bak! Hangi sigarayı içiyorsun? dedi.

Tursunbay şaşırdı.

-Ne için sordun?

-Bir paket getirsem kurtulur muyum senden?

Tursunbay ondan önce yola düştü.

-Ne, ben dilenci miyim? Ağzından çıkanı kulağın duysun. Ben seninkine benzeyen kalitesiz sigaralardan içmem! Pahalısından alıyorum.

Bugünkü buluşma da bozuldu. Ravşan mağaza etrafında üç kez döndü. Ertesi gün aynı zamanda telefon çaldı.

-Siz misiniz, Ravşan abi? Niye dün yine o yüzü tuhaf arkadaşınızı getirdiniz? Afedersiniz, o kişiyi küçük düşürecek değilim... dedi Firuze.

-Çirkine çirkin denir! Siz değil ben özür dilemeliyim. Bazı insanlar aşırı derecede anlayışsız oluyorlar. Beni dinle. Lütfen şimdi buluşalım, dedi Ravşan telaşlanarak.

Firuze bir an sessiz kaldı.

-Bugün denemelere gitmem lazım. İki gün sonra sınavlarım başlıyor. Sonra görüşürüz Ravşan abi.

-Hayır, hayır! Ben hemen kalkıyorum. Neredesiniz?

-Durağın oradayım.

-Firuze hanım, lütfen! Sokağın diğer tarafına geçip yüz adım yürüyün orada bir berber var. Onun yanına geçebilir misiniz? dedi Ravşan.

-Niye?

-Konuşmak istiyorum, sonra anlatırım. Kabul edin Firuze Hanım lütfen!

Ravşan telefonu kapattı ve çıkışa doğru yöneldi. Neyse ki bu sefer Tursunbay görünmedi. Tursunbay'ın odasının önünden ayakuçlarına basarak geçti. Fakat on adım atmıştı ki merdivenin parmaklığına dayanarak duran Tursunbayı gördü.

-Hayrola bu ne sıfat? Sigaraya mı gidiyorsun? dedi Tursunbay.

Ravşan mırıldanarak:

-Hayır! Boş mezara! dedi.

Tursunbay onu koltuk altından tuttu. Birdenbire ciddileşerek:

-Öyleyse haydi gel! Sakalını aldırıp gidersen direk cennete gidersin. Bu sakal denen şey böyle çabuk büyüyor. İki günde bir almazsan maymuna dönersin. Bak seninki de diken gibi olmuş. Gel beraber aldıralım. Ablayı biliyorsun. Kendisine bakmayan çalışanları sevmiyor.

Ravşan ağlamaklı bir sesle

-Hey bana bak! Rahat bırakacak mısın beni? Kendi halime bırakacak mısın beni? dedi.

Tursunbay hayretler içinde kaldı.

-Sana ne yaptım kardeşim? Seni cin mi çarptı?

Ravşan bağırarak:

-Evet! Cin çarptı. O cin sesin! dedi.

Bu sefer de Ravşan'ın düşündüğü gibi oldu. O, Tursunbay ile tartışırken Firuze'de erkek berberinin yanında yarım saat beklemez mi!

Ertesi gün Ravşan telefonun yanından uzaklaşamadı. Öğle yemeğine de gelmedi. Firuze akşam aradı.

-Dün niye gelmediniz?

Ravşan kızın sesindeki üzgünlüğü sezip korktu.

-Afedersiniz! O salyangozun yine peşime takıldığını görmediniz tabi, dedi.

-Hangi salyangoz? dedi Firuze.

Ravşan acı ile:

-O çirkin! dedi.

Firuze bir süre sessiz kaldı.

-O arkadaşınızdan mı bahsediyorsunuz? Bırakın dostunuz hakkında böyle şeyler söylemeyi. İyi bir insana benziyor, dedi.

Ravşan çok sinirlendi.

-Neresi iyi? Siz onu uzaktan gördünüz. Daha yakından görseydiniz kaçardınız.

-O kadar değildir belki, dedi Firuze.

-Yürüyüşünü gördünüz mü? Sanki kuzu gibi yürüyor. Neredesiniz Firuze Hanım?

Yine bir an sessizlik oldu.

-Bırakın! Yine arkadaşınız size takılırsa... dedi.

-Yine takılırsa bu sefer çirkin yüzünü dümdüz yapacağım.

Firuze onun sözünü keserek:

-Ravşan abi! Sizi ilk aradığımda beni belki yanlış anladınız. Özür dilerim, dedi.

Ravşan telefonu sıkıca tuttarak:

-Firuze hanım!

-Güle güle. Affedersiniz!

Telefondan dıt dıt sesi işitildi. Ravşan şaşırdı. “Sevgi insanı divane eder.” dedikleri gerçekmiş. Ravşan yirmi gün içinde kilo verdi. Telefon çaldığında hemen yanına koşuyordu. Tursunbay’ı görünce hemen midesi bulanıyordu. Geceleri Firuze rüyalarına giriyordu. Sarı atlas gömlek, elinde bembeyaz çanta! Bu arada da abla işini ihmal ediyorsun diye iki kez uyardı.

Nihayet yirmi birinci günde telefon çaldı.

-Ravşan abi!

-Nerdesiniz? dedi Ravşan iç çekerek.

-Durakta.

-Geliyorum.

Ravşan odadan atılarak çıktı. Her zaman ki gibi yoluna çıkan Tursunbay’ı öylesine itti ki zavallı duvara çarpıldı. “Artık yetişemezsin çirkin!” diye söylendi Ravşan merdivenlerden üçer üçer inerken. Yolun karşısına geçtiği gibi durağa baktığında telefon kulübesinin önünde geceleri rüyalarını, gündüzleri hayallerini çalan Firuze gülümseyerek duruyordu. Üzerinde atlas gömlek.

-Firuze Hanım!

Ravşan koşarken beş adım kala bağırdı. Yine iki adım atmıştı ki güçlü bir el bileğinden kavrayıp kendisine döndürdü. Bıyıklı bir genç gözünden ateş çıkararak.

-Kimi rahatsız ediyorsun kardeşim? dedi.

Kız Ravşan’a iğrenerek bakarak:

-Bırakın, boş verin. Delidir belki!

O zaman arkadan gelen Tursunbay Ravşan’ı tutup kenarı çekti.

-Hayırdır! dedi yardım ederek.

Ravşan bankın bir yanına Tursunbay diğer yanına oturdu. Sonra onu avuttu.

-Şu haline bak! Bir yıldır hasta yatan adamlara benziyorsun. Senin gibi âşıklardan bıktım.

O bir süre düşündü ve sordu:

-Paran var mı?

-Var. Ne için lazımdı?

-Yürü!

Tursunbay, Ravşan'ı mağazaya götürdü. İki şişe şampanya iki paket çikolata aldırdı. Sonra işe döndüler.

Tursunbay şampanya şişesini yukarı kaldırarak:

-Kızlar! Bugün yeni gösteriyi kutlayacağız. Şişeler açılsın! Görevlerini yerine getirenler şerefine! dedi.

Kızlardan biri kıkır kıkır gülererek bardak bulup geldi. Yine biri kapının yanına gidip “Kobra yuvasına girdi” diyerek haber verdi. Ravşan ise bir köşede şaşkına dönmüş duruyordu.

-Ravşan abicim!

Ravşan tanıdığı sesi duyunca başını kaldırdı. Sesin sahibini bulmaya çalışırken Tursunbay bardağı onun eline uzattı.

Tursunbay kızlar gibi narin ve ince bir sesle

-Ravşan abicim! Görüşeceğimiz varmış, çok özledim seni! dedi.

Kızların gülüşlerinden Ravşan çok utandı. Tursunbay ise hâlâ o sesle devam ediyordu.

-Çirkinin yüzüne çirkin denir mi? Yürüyüşü gerçekten buzağıya mı benziyor? O buzağıya benzeyen çirkin dostunuzu da getirdiğiniz için size küstüm. Tamam, barışalım artık. Ha-ha-ha... Gelin şunu için Ravşan abi!

Ravşan birden her şeyi anladı. Kızların onu ne için artist diye çağırdıklarını da telefonda Firuze ile konuştuğunda neden manalı şekilde baktıklarını da ne için Tursunbay'ın her zaman onun peşine takıldığını da...

Ravşan'ın ruh hali değişip elini yumruk yaptı. Tursunbay bunu da düşünmüş olacak ki hemen kaçtı. Ravşan onun arkasından atılmıştı ki kızlar sesler çıkararak yolunu kestiler. O gün geçene kadar Ravşan üzülererek, kızlar gülererek, Tursunbay ise alay ederek vakit geçirdiler. Mesai saati bitmeye yakın "Çirkin" bir yerlere kayboldu. Çok geçmeden kahrolası telefon yine çaldı.

-Kiminle görüşüyorum? dedi yine güzel bir ses.

Ravşan iğrenç bir sesle:

-Kimi aradın? dedi

-Avazov musunuz?

-Evet Avazov'um! E-e-e ne derdin var?

-Bana Avazov lazım! dedi telefondaki kişi kararlı bir ses tonuyla.

Ravşan huzur ile gülererek:

-Öyle mi? Ama sen bana lazım değilsin. Kocan olmadığını biliyorum. Ama sana koca olmayacağım anladın mı? Koca gerekiyorsa sokaktan ara!

-Ne? Benim kocamın olup olmadığından sana ne?

Ravşan Tursunbay'ın hassas noktasına dokunduğunu anlayıp sevindi.

-Eğer koca gerekiyorsa gazeteye ilan ver! Bana koca gerekiyor diye ilan ver! Boyu felan metre olsun, ağırlığı falan kilo. Boynunun çapı falanca olsun de tamam mı?

-Ne, ne? Ne dedin?

Ravşan keyifle gülererek:

-Bir tane ilan verirsen yirmi koca koşup gelir! Eğer mümkünse ruh hastanesinde yatan koca bul tamam mı? Aynen bakır kazandaki kil kapak gibi birbirinize uygun olursunuz.

-Kes sesini utanmaz! dedi ses sinirle.

Ravşan çok zevklenerek gülererek:

-Eveet! Üzüldün mü? Eğer evlenirsen üzüntün üç günde geçer.

-Canına okuyacağım!

Ravşan açıkça konuştu.

-Okursun okursun! Müdür abla var ya “Kobra”. Ona kızlar bir anlatırsa kendi canına okuyacaksın! Gözlüğünü gözüne sokarak öldürür seni.

Ravşan kendisiyle bu kadar çok dalga geçen Çirkin’i daha çok üzme istiyordu. Ama telefonda dıt dıt sesleri geldi.

Ravşan kendisine bakan kızlara:

-Böyle olur! Biriyle dalga geçmek böyle olur. Yaramaz Çirkin! Ahmak!

Bu sözleri söylemişti ki oda kapısı yüksek sesle açıldı. Bir anda herkes o tarafa baktı. Kapıda gaz bezi gibi bembeyaz olan abla dudakları titreyerek duruyordu. Saçlarının şimdi kabardığı belli oluyordu. Hatta gözlüğü de bir tarafa yatmıştı.

-Avazov! Şimdi telefonda konuşan sen miydin? diye bağırdı ağzından köpük çıkararak.

Ravşan neye uğradığını şaşırıp yerinden kıpırdıyamadı.

-Cevap ver! dedi abla.

Ravşan Tursunbay’ı nasıl Firuze sanmışsa, ablayı da Tursunbay sandığını anladığında beter oldu. Bir şey söylemeden elini kaldırıp indirdi.

-Çık dışarıya! dedi abla dudakları titreyerek.

Abla gerçekten sözünü tutan kadıymış. Gerçekten ona büyük sokağı gösterdi.

4.5. BEN, DEDEM VE RENKLİ TELEVİZYON

Ben dedemle ne kadar alakadar olsam renkli televizyon da benimle o kadar alakadardır. Eğer dedem olmasaydı babam da olmazdı. Babam olmasaydı ben olmazdım. Ben televizyon almasaydım dedem sinirlenmezdi. Dedem sinirlenmeseydi ağaç bastonunu kaldırmazdı. Bastonunu kaldırmazsa... Hiçbir şey anlamadınız mı? Allah için benim de başım döndü. Gelin en baştan anlatayım bunu. Böyle oldu; Dedem babamın babası. Seksen üç yaşında. Koskoca öküzü dersem yalan olur ama orta boylu bir ineği bir yumrukla yere sererdi. Fakat iki yıl önce romatizması başladı, biraz topallar gibi oldu.

Surhanderya'ya gittiğimde Babadağ'dan bir baston getirdim. Bana tahminen çeyrek pud¹³ yük oldu!

Bir gün huzurla romanımı yazarken yanıma dedem geldi.

-Yazar olduğunu sana kim söyledi? Eski televizyonu izlemeye utanmıyor musun? Yenisini alsan olmaz mıydı? Ekranı daha büyük olanından! dedi bastonunu yere vurarak.

Oğlum benden ne kadar korkuyorsa ben de babamdan o kadar korkarım. Ben babamdan ne kadar korkuyorsam babam da dedemden o kadar korkar. Ailemizde dedemin sözünü iki edecek adam yok.

-Olur, bu cumartesiden sonra hallederiz, diyerek iki elimi göğsüme koydum.

Dedemin çıkıp gitmesiyle telefon çalmaya başladı.

-Ben sinema yönetmeniyim, sizinle görüşmem gerek! dedi yüksek ve sert bir ses.

Yarım saat sonra görüştük. Yönetmen saçları omuzlarına düşen normal bıyıklı bir gençti.

-Nasıl? dedi birdenbire.

-Ne nasıl?

-Bizim filmler nasıl?

Laf ağzımda kaldı. Doğrusunu söylemek gerekirse bu yönetmenin filmleri hoşuma gitmiyordu.

-Bilmiyorum, filmlerinizdeki adamlar bir tuhaf... Seyirci ekranda kendine benzeyen adamları görse daha iyi olmaz mı? dedim.

-Kim suçlu? dedi kaba bir şekilde.

Omuz silktim

-Sen suçlusun! Yönetmen elini silah gibi yapıp alnıma işaret etti.

-Ben?

-Evet, evet sen!

¹³ On altı, otuz sekiz kilograma denk gelen ağırlık.

Yönetmen ayağı kalkıp cebindeki sakızı paketinden çıkardı ve çiğnemeye başladı.

-Siz yazarlar senaryo yazmaya gelince kendinizi göstermezsiniz ama başkasının filmini kötölürsünüz.

Tam ağzımı açıp fikrimi söylemek istiyordum ki yönetmen konuşturmadı. O, omuzuna düşen saçlarını aslan yelesi gibi sallayarak:

-Ben yoğun adamım! Sözüm şu; modern bir konuda senaryo yazın. Size bir yıl süre.

-Fakat ben ömrümde hiç senaryo yazmadım.

-Roman yazan adama senaryo ne ki!

Yönetmen küçümsedi. O gerçekten de girişken adammış. Bir anda elime şartname kâğıdını sıkıştırdı. Şartnameye göre benim bir yıl içinde modern tarzda bir senaryo yazmam gerekiyor, böylece kalem hakkının dörtte birini peşin alabilirmişim. Nasıl bir şey yazacağımı ben de bilmiyordum.

-Paranızı üçüncü kattaki muhasebeden alın, dedi.

Yönetmen yine aslan yelesi gibi saçlarını salladı. Ömrümde yapamayacağım işi almak istemezdim. Bu sefer de almak istemiyordum, dedeme verdiğim sözüm aklıma geldi. Muhasebeye gitmem ile elime para sıkıştırıldı.

“Yaşlının bildiğini peri bilmez” atasözünü kim söylemişse evine buğday dolsun! Ekranı büyük televizyon seyretmek rahatlıkmiş. Döne döne eğlenerek oynayan dansçılar sanki ekrandan çıkacakmış gibiler. Hep dedeme hayran kalıyorum. Bir ara şu “girişken” yönetmene dua ediyorum. Ama almanın vermesi de var, diyenler gibi boynumuzdaki borcu ödememiz gerek. Sabahla beraber bütün işimi bir kenara koyup senaryoyu yazmaya koyuldum. Dört ayda senaryo bitti. Koltuk altına alıp götürdüm.

Yönetmen aslan yelesi gibi saçlarını sallayarak:

-Helal olsun! Bir haftada okuyup cevap vereceğim, dedi.

Bir hafta sonra gittim. Yönetmen senaryo olan dosyayı attı, masa üstünden kayıp geldi ve elime düştü.

-İşe yaramaz!

-Neresi işe yaramaz, gerçekçi değil mi? dedim şaşırarak.

Yönetmen biraz kabalıkla:

-Çok fazla gerçekçi! dedi

-Öyleyse nasıl olmalı?

-Bana her adımda karşımıza çıkan adam lazım değil. Orijinal olsun. Hiç kimseye benzemesin!

Yönetmen öyle dedi, ben böyle dedim. Velhasıl yine iki ay süre verdi. Şimdi herkes renkli televizyon izlerken ben odama kendimi kapatıp kimseye benzemeyen kahramanımı yazmaya başladım. Söylenilen sürede senaryoyu yine götürdüm. Yönetmen sırtıma vurarak:

-Helal olsun! Bir haftada okuyup haber vereceğim, dedi.

Bir hafta sonra gittim. Ama bu sefer kapıdan gururla değil isteksizce girdim. Yönetmen de sinirli oturuyordu. Saçını silkeleyerek:

-İşe yaramaz, dedi.

-Yine neresi işe yaramaz? dedim.

-Hiçbir bölümde eşek yok.

-Ne?

-Eşek yok diyorum.

-Eşeği ne yapacaksınız?

-Yerel unsurlar gerekli mi gereksiz mi?

-Ne zamandır eşek yerel unsur oldu? Eşekten başka bir şey bulamadınız mı? Saçmalık! dedim soluyarak.

Yönetmen benim böyle inat edeceğimi beklemiyor olsa gerek, düşündü.

-Bana yerel unsur lazım. Çoktan beri düşündüğüm sözümü söyleyerek:

-Bana bak. Paranızı götürüp muhasebecinize versem olmaz mı? dedim.

-Ne? dedi.

Yönetmen saçlarını o kadar şiddetli salladı ki, omuzundan ateş sıcıryormuş gibi oldu.

-Boş iş! İşin mahkemeye düşmeden senaryoyu bitir. Süre işliyor.

Eve geldiğimde dedem renkli televizyon karşısında oturmuş konser izliyordu. Doğrusu dedem de gözüme itici geldi.

On beş günden sonra senaryoyu yine götürdüm. Bu sefer yönetmen üç günde okudu.

-Şu, ilk yazdığın senaryo fena değildi aslında, dedi.

-Öyleyse neden böyle başımı şişirdiniz?

Yönetmen saçlarını savaşa sallayarak:

-Yazar yönetmenin hizmetkârıdır sözünü duymadınız mı? dedi.

Üzüntü içinde yerimden kalktım.

-Mahkemeye mi vereceksin, sürgüne mi yollayacaksın, eyvallah! Ben sizle çalışmam, dedim. Yönetmen yine sinirlenip sakız çiğnemeye başladı.

-Ben sizinle çalışırım! Şunu bilin ki sinema kitap değil. Roman yazar gibi senaryo yazılmaz.

-Siz dediniz ki roman yazan adama senaryo yazmak hiçbir şey değil.

-Tamamen doğru. Fakat roman bir tek sizin sinema herkesin. Anladınız mı?

Çıkıp gittim. Bununla kurtuldum diye düşünüyordum. Neredeee? Yine altı ay süründüm. Senaryo denen şeyi istenilen zamanda istenilen adam değiştirmiş. O yeri aktörün diline uymazmış, bu yeri yönetmen beğenmezmiş... Aradan bir yıl geçti. Bir gün yarım kalan romanımı yazmaya oturduğumda çocuklar gürültü patırtıyla içeri girdiler.

-Yaşasın! Babamın filmini veriyorlar.

Büyük odaya girdim. En ortada yumuşak sedirde ağaç bastonunu tutarak dedem oturuyordu. O tarafta babam, bu tarafta annem, hanımım ve çocuklar... Biraz sonra film başladı. Ekrana senaristler diye yazı geldi. Bir değil üç soyadı görüldü. Biri yönetmenin, biri tanımadığım ecnebi soyadı, sonrada benimki... He, evet sinema çoğunluğun malı, diyerek kaldım.

Bundan sonra filmin olayları başladı. Benim senaryomda köyün itibarlı beybabası küçük oğlunun arabasıyla şehre, büyük oğlunun yanına gidiyor olması gerekirdi. Benim

ihtiyarım başına kullanışlı sarık sararak yürüyen nurlu ihtiyardı. Filmdeki ihtiyar ise evvandaki sini gibi fötr şapka giyiyordu. Yumruk gibi pipoya bolca tütün doldurup derin şekilde tütürmeye başladı. Kapı önünde araba değil sürekli anıran eşek gelip durdu. Benim senaryomda karısı ihtiyarın eline heybe verip, heybenin içinde de ceviz, erik, armut olması gerekiyordu. Filmdeki yaşlı kadın “Ne zamana kadar tütün içeceksin pis kokulu ihtiyar! Al işte! orbit¹⁴ çiğne!” diyerek yaşlı adamın ağzına sakız sıkıştırdı. Sonra “İşte şimdi adama benzedin” dedi ve birden bire ihtiyarın dudaklarından aşkla öptü.

Böyle dikkatli bakınca annem arkasına doğru dönmüştü. Babam mendil arar gibi sadece cebini karıştırdı. Dedemin gül rengi kaşları çatılıp üçgen gibi oldu.

Film devam ediyordu. Tozlu bir şapka giyen ihtiyar eşeğe ustalıkla bindi ve tütün tütürerek yoluna devam etti. Benim senaryomda ihtiyar çay ocağı önünde arabayla durup bir bardak çay içip çay ocağının sakinleriyle bağ, bahçe işlerinden sohbet etmesi gerekiyordu. Filmdeki ihtiyar kafe önünde eşekten indi ve içeriye girdi. Altı tane sosisli sandviç yedi. Üstüne bir maşrapa köpüklü birayı içti ve “gark” ederek geçirdi. Sonra da Fatiha okuyup yerinden kalktı.

Benim senaryomda ihtiyar yolda giderken davullu zurnalı bir toya denk gelecekti. Düğün sahipleri ona izzet ikram ile onu içeri alacaklardı. İhtiyar gelin ve damada bir ömür mutlu olmaları için dua edecekti. Filmdeki ihtiyar eşeğine bindi ve biranın sarhoşluğuyla pinekleyerek gitti. Bir süre sonra eşeğin uzun uzun anırmasıyla kendine geldi. Öylece bilinmez bir düğün evine geldi. Eşegini demir pencereye bağladı ve birisi davet etmese de içeriye girdi. Başköşede oturan gelin ve damadın karşısına gelip kendi eliyle şampanya patlatarak açtı. Bardağa doldurup gulk edip içti ve geline bakıp kendi kendine şarkı söylemeye başladı. Sonra yükseğe zıplayarak dans eden gençlere katılmaya gitti. Birisi para sıkıştırırken başından şapkası uçup gitti. Gülüşler, kahkahalar!

Dönüp baktığımda evdekilerin hepsinin gözleri kenar köşeye bakarak oturuyorlardı. Annem ile karım yavaşça çıkıp gittiler. Dedemin ağaç bastonunu tutan eli titremeye başladı. Nihayet filmdeki ihtiyar büyük oğlunun yanına gitti. Çok şükür dedemin sevdiği yere geldik. Benim senaryomda ihtiyar küçük ailevi mesele üzerine gelerek oğlu ile gelinine nasihat edip karı koca mesuliyetlerini anlatması gerekiyordu. Filmdeki ihtiyar da kavga üstüne geldi. Bir tanesi beş yaşlarında, bir tanesi üç yaşlarında

¹⁴ Orbit, sakız markası

iki çocuk iki köşede durmadan ağlıyor saçları dağılmış kadın ise valiz içine elbiselerini yerleştiriyordu. Kadın kaynatasını gördü ve birden bağırarak: “İşte bu sümüklüler için mi ömrümü geçireyim? Hiç de değil! Benim delirmeye niyetim yok!”

“Ey Allah’ım sen koru! Senaryomda böyle sözler yoktu ki!” dedim içimden. Gelin ihtiyarın karşısına geldi ve başındaki gül rengi peruğunu tutup yere atıp bağırarak: “Gidiyorum! Senin oğlun ile yaşayamam! Dubai’ye seyahat edip iş yapacağım. Para kazanacağım.” dedi. İhtiyar birden: “Harika! Doğru yapıyorsun! İki tane sümüklü için ömrünü mü tüketeceksin? Sen modern bir kadınsın. Ben seni destekliyorum. Bu çocuklar düşe kalka büyürler. Sen kendini düşün.” dedi. Bu yere geldiğinde dedem dayanamadı. Sertçe ayağı kalktı ve ağaç bastonunu hızlıca attı. Televizyonun ekranı bozulmazmış, direk patlıyormuş.

Hepimiz çil yavrusu gibi odalara dağıldık. O gün bana yayınevinden mektup geldi. “Sayın... Romanınızı size verilen vakitte bitirmediğiniz için yayın planımızdan çıkardık.”

Bu arada şunu da söyleyeyim, o günden beri dedem televizyonun yakınından bile geçmedi. Ben de film izlemeyi bıraktım.

4.6. GÖKTEN DÜŞEN PARA

Pazar ekonomisi denilen sözlerin ortaya çıktığı, paranın değerinin değiştiği zamanlardı. Bir gün çalışırken yazarlar birliğinden beni aradılar.

-Size para gelmiş. Birliğin posta kutusundaymış. Said Ahmet ağabey bana bırakıp gitti.

-Ne kadar?

-On binden fazla!

İnanasım gelmiyordu ama birlikteki çalışan içten üzüldü.

-Seni kandırmıyorum ağabey! İşte kâğıt şu an elimde.

-Peki, yarın gelip alırım, dedim hâlâ şüphelenerek. Gerçekten bu kadar para nereden gelir ki?

Bir saat sonra Said Ahmet ağabey telefon etti.

-Paranı aldın mı evladım?

-Yarın alacağım. Bu kadar para nereden geldi aklım almıyor.

Said Ahmet ağabeyin sinirleri çıktı.

-Bunu mu problem yaptın? Allah'ın verdiği şükür etmez misin? Ben ne sigarası içiyorum biliyor musun?

-Biliyorum. "Rodopi".

-Aferin! Paranı aldığında bana sigara almayı aklından çıkarma.

-Peki, bir karton.

-Boş konuşuyorsun! İki karton! Gökten on bin düştü hâlâ cimrilik ediyor. Pinti!

Aksakal doğru söyledi. On bin az para mı? Belki durduk yerde kitabım çıkmıştır. Günümüzde neşriyattan çok ne var.

Gece vakti yengeniz yatarken söz açtı:

-Güz gelip çattı. Torunlara kışlık elbise almazsak olmaz.

On bin bir anda aklıma geldi.

-Alırız! dedim hızlıca cevaplayarak.

-Dilişka'ya çizme...

-Alırız!

-Şahruh'a palto...

-Alırız

-Hümayun'a...

-Alırız!

-Dünürümüz düğün yapıyor. Dünürlük bin yıl sürer bilirsın.

-Düğün hediyesi verelim. Beş altı bin yeter.

Yengeniz gözüme merakla bakıp:

-Borç mu alacaksın?

-Niye borç alayım?

-Kitabın mı çıktı? dedi sevinerek.

-Öyle galiba...

Ertesi gün kimliğimi cebime koyup birliğe gittim. Telefon eden memur elime para kuponunu tutuşturdu. On bin dokuz yüz seksen beş som. Hepsi gerçek. Mührü de var.

Şoföre arabayı baş postaneye doğru sürmesini söyledim.

-Bunu kutlayacağız! Mahkamcan, çoktan beri Çakar'ın lağmanına¹⁵ gitmiyoruz değil mi? dedim.

-Evet, lağmanı çok güzel yapıyor, dedi şoför

-Bugün gideriz. Ciğer kebabını da harika yapıyor.

Postanenin beşinci veznesine gidip formu doldurdum. Postacı önce kâğıda baktı sonra kimliğime baktı. Daha sonra masanın çekmecesinden tuğlaya benzeterek istif edilen paraları alıp burnumun dibinde tezgâha dizerek koydu. Ondandır ustalıkla elli somlukları saymaya başladı. O paraları sayarken benim düşüncelerim başka yerlerdeydi. Dünürümüze hediye beş altı bin, Said Ahmet abiye iki karton sigara, Dilişka'ya altı kalınından bot, Şahruh'a içi kürklü palto, Hümayun'a on tane gömlek, birlik çalışanına iki tane ithal vodka...

Vezne görevlisi parayı saymayı bitirdikten sonra:

-On beş somunuz var mı? dedi

-Seksen beş som sen de kalsın! dedim. Doğruya onlara da zor, bütün gün başkalarının paralarını sayıyorlar. Seksen beş som bize ne yapar! Ayrıca iki tane elli som vereceğim, çocuklarına şeker alsın. "Snickers" diyorlar, ondan!

-Şimdi formun ikinci tarafına da imza atacaksınız, dedi ve masa kenarında duran bölmedeki evrakları karıştırmaya başladı. Çok karıştırdı. Geri dönüp gâh benim doldurduğum kâğıtlara gah bana dikkatlice baktı. Birden bembeyaz oldu. Tezgâha koyduğu paraları kaptığı gibi çekmeceye koydu.

Çek kâğıdını tezgâha koyarak:

-Bu ne? dedi.

¹⁵ Uygur milli yemeği

-Çek kâğıdı! dedim.

-Ne zaman aldınız?

-Bugün.

Çek kâğıdındaki mührü göstererek.

-Bu som değil, som kupon! İşte bak! Doksan dört yılında gönderilmiş. Şimdi bu on som doksan kuruş ediyor.

Postaneden nasıl çıktığımı bilmiyorum. Arabaya bindiğim gibi Mahkamcan sordu.

-Lağmana süreyim mi? Öğlen oldu zaten.

-İş yerine! Bugün öğlen yemeği yemeyeceğiz! Yarın da! dedim.

Öğleden sonra Said Ahmet abi aradı.

-Bana sigara aldın mı? İki karton!

-Aldım! dedim mırıldanarak.

İhtiyar kıkırdayarak güldü.

-Teşekkürler. Öyle olacağını biliyordum. Geçen hafta baş postaneye ben de gittim. Bir tek ben mi ahmağım, sen de ahmak ol dedim yavrum!

Bir süre sessiz kaldı ve devam etti.

Üzülme yavrum, benimki on yedi bindi!

4.7. ÖLDÜ AZİZ OLDU

Her hafta yapılan kati, son çarelerin görüşüldüğü sıradan bir toplantıydı. Başkan gözlüğünü burnunun ucuna indirip toplantıdakilere tehditle bakarak:

-Mahkamov nerede? Toplantının dokuzda başlayacağını bilmiyor muydu?

Bölgesel komite müdürü rengi solgun halde yerinden kalktı:

-Önceki Cuma günü koridora ilan asmıştık. İş disiplini tartışılacak, demiştik. Okumuş olması gerekiyor. Okuma yazması var herhalde, dedi.

Kenarda oturan baş muhasip mırıldandı.

-Okuryazarlığı varmış! Okuryazarlığı olduğu için gelmemiştir. Aslında o Mahkamov'un iş disiplinini tartışmamız gerekiyor. Allah'ın her günü işe geç geliyor. Maaşına kesinti getirirsek canı acır.

Yaşlı temizlikçi sert şekilde:

-Ay hepsi faydasız! Sarhoşluk geçer deriz, votka sağlığa zarar deriz... Aziz'in odasından her gün şişe çıkıyor. Nereden para buluyor votkaya?

Bekçi dayı ağızındaki nasvayını çöpe tükürüp gömleğinin kolu ile bıyığını silerek:

-Eh, saf kadın! İçerim diyen insan hırsızlık bile yapar para bulur votkaya! Bir komşum var, ayyaşın teki. Bir gün karısı “Şu votkanın fiyatı altın kadar olsa bırakır mıydın?” demiş. Kocasını da “Votka altın fiyatında bile olsa ben içmeyi bırakmazdım ama sen çocuklarla aç kalırdın.” demiş. Aziz de melek değil. Dün de oda arkadaşı ile çok geç çıkmıştı. Vücudunda bir şey yoktu.

-Şöhret ile mi? dedi başkan kaşlarını çatarak.

Bekçi dayı el sallayarak:

-Adını nereden bileyim! Şöhret mi, Şevket mi? Meselenin doğrusunu söyleyeyim mi? Bana kalırsa bu idareye her gün otuz dokuz adam girip otuz dokuz adam çıksa yeter. Ne zaman gelecek, ne zaman gidecek bana ne? Ben on beş yaşında işe girdim. Fabrikaya. Savaş sona ermişti. Yoldaş Stalin'e aferin. İşe yedi dakika geciktin mi, mahvolurdun! Ama Allah hakkı için gece Aziz'in bedeninde vardı. Bu şeyin insanın yüzünü hemen kıpkırmızı yaptığını biliyorum. İkisinin de yüzü lapa yemiş horozun ibiğine benziyordu.

Her taraftan hayret edildiğine dair sesler duyuldu.

-Peki Şöhret'in kendisi nerede? O da gözükmüyor.

-Suç ortakları!

-Aynı mahalledeler! Aynı sokakta oturuyorlar. Cüzzamlı cüzzamlıyla karanlıkta buluşur ya!

O an kapı izinsiz açıldı. Kapıda memur Şöhret Eminov görüldü.

-Mümkün mü?

Bölgesel komite müdürü seslendi.

-Gelir miydiniz? Yukarıya geçin! Genç memursunuz!

Şöhret yerinden kıpırdamadı. Herkese tek tek baktı ve aniden ağlamaya başladı.

-Kaybettik! Aziz abimi kaybettik! dedi burnunu çekerek.

Odayı ağır bir sükûnet kapladı. Sonra küçük memuru üzüntü, sevgi, hayret hatta merakla karışık sorulara gömdüler.

-Ne?

-A-a-a

-Mahkamov mu?

-Azizcan'ı mı söylüyorsun?

-Vay zavallı. Gençti ya! Ne zaman?

Sadece bekçi dayı kendisini tuttu. Allah rahmet eylesin diye ruhuna Fatiha yolladı.

Başkan sesi titreyerek:

-Daha açık anlatsana kardeşim. Ne oldu?

-Her gün beraber gelip beraber giderdik. Dün de beraber gittik. Durağa gittiğimizde altmış üç numaralı otobüs duruyordu. “Aziz abi otobüse binecek miyiz?” dediğimde, “Kalbim sıkışıyormuş gibi oluyor, yürüyerek gidelim, daha iyi” dedi. Oradan buradan konuşarak gidiyorduk. Sokağın başına varınca Aziz abim şöyle söyledi: “Şöhretcan Kardeşim ben ölürsem ağlar mısın?” Yüreğim durmuştu. “Öyle deme abi” dedim. O zaman güldü. O kadar güzel, o kadar nazik güldü ki... Şöhret mendilini çıkarıp gözyaşını sildi. “Şaka yaptım” dedi. “Yarın sekizi geçmeden işe gelirim, toplantı var.” dedi. “Tamam” dedim. Sabah... Sabah... Şöhret yine ağlamaya başladı. Geldim ki Aziz abim ortalarda yok. On dakika bekledim. Yirmi dakika bekledim. Birden bire yüreğime garip bir şey düştü. Evlerine gitmek için sokağına girdiğimde kapının yanında birçok insan vardı. Ablası Hanife teyze “Vay ciğerim” diye ağlıyordu. Dört oğlu...

Şöhret mendil ile burnunu sildi.

-Dört oğlu da ton¹⁶ giymiş, bellerine kemer bağlamış duruyorlardı.

¹⁶ Cübbeye benzeyen elbisedir. Cenazelerde ölü yakınları giyip bellerini bir kuşakla bağlarlar.

Toplantı durdu.

Başkan öfkelenerek:

-Ah ah. Kötü olmuş. İyi bir yiğitti. Tamam, yardım kasasında kaç para var? dedi.

Kasiyer kız çabucak yerinden kalktı.

Başkan bölgesel komite müdürüne emrederek:

-Hepsini getirin! Siz... Yerel komite kararını çıkarın. Bunun dışında merhum dostumuzun bir aylık maaşını vermemiz lazım, dedi.

Bekçi dayı ceketini geri atıp pantolonunun cebinden para çıkararak:

-Kardeşlerim! Yaşım seksene iki kala on bir tane ölü gömdüm. Düğün öğüt ile olur, ölüm aniden gelir. Ölü gömmek kolay mı? Mezarıcı, yıkayıcı falan filan... İşte Azizcan'ın çocuklarına... Hepimizin gideceği yer iki karış toprak, dedi.

Başkan kendisindeki tüm parayı masanın üzerine koydu. Bir anda para toplandı. Muhasip parayı sayıp ne kadar olduğunu söyledi.

-Yardım kasasından da ekleyin! dedi başkan emrederek. Sonra küçük memura seslendi.

-Avazcan! Hadi çabucak koş, yardım parasını Azizcan'ın ablalarına ver. Ekibimiz tarafından... Faturasını daha sonra getireceğim deyin. Sonra... Ne zaman çıkaracaklarını net öğrenip gel. Aşağı inip Borya'ya başkan buyurdu tez gidecekmişiz deyin.

Şöhret burnunu çekerek odadan çıktı.

Patron, gözünü bir yere dikip duran bölüm müdürüne:

-Siz. Gazeteye taziye mesajı hazırlayın. Ekibimiz adına. Yarın hemen çıkarsınlar, dedi.

Bölüm müdürü ses çıkarmadan odadan çıktı.

Sekreter az önce kestiği cümlesini devam ettirerek:

-İnsanlığını da söyleyin! Aziz abim bazen gelirdi. Başkaları gibi "Çay nerede?" diye bağırılmazdı. Çayı bile şaka yaparak sorardı. "Ey kardeşim mümkünse yüz gram çay koy." derdi. Yine başka sözleri de vardı.

Sekreter kaşlarını çatarak çok düşündü. Hatırlamıştı belli ki, yüzünde hafif bir tebessüm peyda oldu.

-Kıymetlim “Susamaktan öldüm çay ver bana.” derdi.

Temizlikçi kadın başını salladı:

-Karın ağrısı çok tehlikeli hastalıklardan biridir. Benim damadım bu yüzden öldü. Şimdi ben mahcup oldum. Belki Azizcan votka değil maden suyu içiyordur. Allah bizi affetsin! Bekçi dayı iç çekerek:

-Ah felek! İnsanoğlunun beş günlük dünyada değeri yok. Ben okuryazar olmayan bir adamım. Allah’ın günahsız kulunun bu kadar üzerine gidilir mi? Önceki toplantımızda hepimiz Azizcan’la kavga etmiştik. İşe iki saat geç geldi diye gökyüzü kopup yere mi düşecekti? dedi. Bekçi dayı başkana üzüntülü bir şekilde bakarak:

-Demişti dersiniz. Azizcan vardığında cennetin kapısı sonuna kadar açılmış olacak. Giriş izni sorulmadan götürecek melekler. Geçen Çarşamba günü saat on mu on bir mi ne. Baktım ki merdivenden yavaşça iniyordu. “Azizcan geç kalmışsın” dedim, güldü. “Dayı bir bilmece sorsam bilir misin?” dedi. “Haydi, sor” dedim. Ne sordu biliyor musunuz? “Var olduğunda görünmez, yok olduğunda bulunmaz. Bu nedir?” dedi. Açıkçası düşünme düşünme bulamadım. “Hay ya! Kaybettim kardeşim.” dedim. Bir o yanağımdan bir bu yanağımdan öptü. Gülererek devam etti. “İnsan dayıcım, insan!” dedi. Böyle dedi ve yoluna devam etti. Vadesinin dolduğunu anlamış zavallı. Evliyaydı! Azizcan evliyaydı! İnşallah yeri cennet olsun!

Bekçi dayı kırmızı kuşağını söküp gözyaşını sildi.

-Herhangi bir mükâfattan mahrum etmediğimiz iyi olmuş.

Bölgesel komite reisi iç çekerek:

-Biliyor musunuz, ben Azizcan ile aynı sınıfta okumuştum. İçimizdeki en yetenekli öğrenciydi. Bir defa bile bir dersten kalmadı. İmeceye katıldığımızdan herkesten çok pamuk toplardı, dedi. Sekreter iç çekerek:

-Aziz abim kötü adam değil melek gibiydi. Şöhret’e söylediği sözü duydunuz mu? “Ben ölürsem ağlayacak mısın?” demiş, dedi.

Bölüm müdürü kâğıt kaldırarak araya girdi. Başkana soru nazarı ile bakarak:

-Taziye mektubunu okuyayım mı? dedi. Sonra kendini vererek okumaya başladı.
“...Kurumumuzun eski memuru, çalışkan, mütevazı insan...”

Başkan gözünü yerden ayırmayarak:

-Ulu! Ulu kelimesini de ekleyin. Önünden akan suyun değeri yok, sözü çok doğru.
Azizcan hakikaten ulu bir insandı, dedi.

Herkes on beş dakika kadar kendi düşüncesine dalmış oturuyorken başkan konuştu:

-Tamam arkadaşlar! Şöhretcan gelsin hepimiz merhumu çıkarmaya gideceğiz.
Kadınlar da. Herkes ailesinin yanında olacak.

Çalışanlar yerinden kalkmıştı ki kapı yine ses çıkararak açıldı. Eşikte Şöhret Eminov görüldü. Başkan:

-E,e,e? Saat kaçta? dedi.

-Gece ölmüş olsa öğlen çıkar herhalde. Bekçi dayı duvardaki saate göz attı.

-Camiden ihtiyarların çıkışına bakılırsa iki saat var.

Şöhret can odadakilere tekrardan bir baktı. Kafasını kaşıyarak:

-Biliyor musunuz? Küçük bir yanlış anlama olmuş, dedi.

Yerinden kalkanlar tekrar yerine oturdu. Otuz yedi çift göz küçük memura bakıyor, kimseden ses çıkmıyordu. Şöhret Eminov tamamen kayboldu.

-Biliyor musunuz? dedi sesi titreyerek.

-Ölen Aziz abi değilmiş... Eniştesiymiş.

İlk olarak başkan dile geldi.

-Nasıl? Siz... Siz Aziz Mahkamoc öldü diye...

-Nereden bileyim? Şöhretcan kaçmaya hazırlanıyormuş gibi kapının kolunu tuttu.

- Bir tarafta ablası, bir tarafta karısı, “Vay ciğerim” diye ağlıyordu, çocukları babacım diye bağııyordu.

Başkan kaşlarını çatarak:

-E,e,e? dedi.

Küçük memur yardım bekliyormuşçasına etrafına baktı. Burnunu çekerek:

-Eniştesi hastaydı zaten. Yarım yıldan beri... Aziz abim ablasının evinde oturuyordu, dedi. Başkanın tansiyonu yükseldi galiba, iki yanağı da kızarmıştı.

-Onu sormuyorum. Siz olanı biteni anlatın!

Şöhretcan:

-Aşağı indim. Şoförünüz sigara içerek oturuyordu. “Boryacan” dedim. “Böyle böyle oldu. Aziz abim ölmüş.” dedim. Boryacan hemen sigarayı attı. “Otur kardeşim.” dedi. Hızlıca yetiştik. Vardığımızda Aziz abimin çocukları babacım diye ağlıyorlardı. Bahçeye girdik. Hanife teyzemden durumu sordum. Bir de baktım ki evden Aziz abi çıkıyor, dedi. Küçük memur bir an sessiz kaldı.

-Korkuverdim! Gerçekten korktum. “Geldiniz mi kardeşim?” dedi. “Eniştemi kaybettik Şöhretcan. Eniştem değil babamdı!” dedi. Muhasip kız çare arıyormuş gibi sordu:

-Peki para? Para ne oldu?

-Hangi para? dedi Şöhret. Ağlamaktan kendini zor tutarak:

-Merhuma ayrılan para. Yardım parası. Yarın komisyon sorarsa ne diyeceğim? dedi. Küçük memur her ihtimale karşı kapıyı biraz daha açtı.

-Ben ne bileyim. Kendiniz Hanife teyzeye ver dediniz ya! Verdim.

-Hepsini mi? Sekreter kızarak:

-Kafan yerinde mi Şöhret? Kocamım faturaların borcunu ödemem için verdiği paraydı. Ayda on iki binden fazla yakıt parası geliyor. Bir hafta elektrik bir hafta çöp parası. Yazıklar olsun eşime ne diyeceğim, dedi. Muhasip kız:

-Sizleri bilmiyorum ama ben yeni memurum. Biz mali birimiz. Devletin parasını bilmem kimin eniştesi için harcadım diye evrak gösteremem. Böyle rapor olmaz! dedi. Sekreter:

-Öyle böyle diyorsunuz ya, Aziz abinin kendisinde problem var. O kadar ciddiyetsiz! O kadar çirkin! Yaşına yakışmayan hareketler yapıyor. Çay içmek istiyorsan gir iç. Sana kim izin verdi birini işinden etmeyi. Ya Allah’ım bu kadar borcu nasıl ödeyeceğim şimdi? dedi. Temizlikçi kadın:

-Ama ben... Net bilirim! Aziz'in odasından her gün votka şişesi çıkıyor. Üzerindeki etiketi koparsa bile koşundan anlıyorum. Kesinlikle votka! dedi.

Bölgesel komite reisi toplantı devam ediyor diye düşündü herhalde ki, el kaldırdı.

-Mümkün mü? dedi mırıldanarak. Aziz Mahkamov ile aynı sınıfta okuduğumuz gerçek. Ama ikinci sınıfta ayrıldık. Derse votka içip geliyordu. Sınavlarda benden kopya çekiyordu. Üçüncü sınıftan sonra da hiç pamuk toplamaya gitmemişti.

Toplantı çoktan bitmiş olsa da hiç kimse yerinden kalkmak istemiyordu. Bekçi dayı yerinden kalkarak cebinden çıkardığı hasvayı ağzına koydu ve:

-Açıkça söylemek gerekirse... Doğrusu, Aziz salağın tekidir. Ayyaş! İşe gelirken başını sallayarak geliyor, işten giderken başı horozun ibiği gibi kıpkırmızı oluyor. Ben böyle bir ahmağın çalışmasına izin vermenize şaşıyorum.

Kapı önündeki küçük memuru gösterip:

-Bu Şöhret midir, Şavkat midir nedir, bu da onun ortağı.

Kapı önünde duran Şöhreti iterek içeriye bölüm müdürü girdi.

-Taziye nameyi yayına kim götüreceksin!

-Ona verin! Taziyenameyi ölünün kendisine verecek, dedi başkan.

Bugün görevdeki meclis sırası gelen kararı kabul etti. Meclis kararından alıntı: "İş disiplini bozduğu, işe sarhoş geldiği için Aziz Mahkamov'a son kez kati uyarma cezası ilan edilsin! Mahkamov ile iş birliği yapan Şöhret Eminov ekibe yalan söylediği için son kez uyarılsın! Merhum Mahkamov'a yanlışlıkla verilen para yerine iade edilsin!" Karar herkes tarafından kabul edildi.

Dört gün sonra Mahkamov ile Eminov'u Çağatay'daki lağmanhanede¹⁷ görenler olmuş. İki uş uşak alkol içerek iş disiplini meselesindeki yeni haberlere gülerek oturuyorlarmış.

¹⁷ Lağman Uygurlara ait bir yemek

4.8. SERSERİ

Üniversiteyi yeni bitirdiğim zamanlardı. “İnsanlar Ne Der Ki?” adlı kıssam kitap olarak çıktı. Azad Şerefiddinov, Sübütay Dolimov, Ümerali Narmetov, Nemanganlı değerli şairimiz ve âlim Nuriddin Babahacıyev ile Sarıçelek Milli Ormanı’na vardık. Dağın yukarısındaki göl kenarında dinlendik. Bütün gün yüzüp yemeği kendimiz yapıyorduk. Bütün âlemde ayrılarak bir hafta radyo dinlememeye, sakal tıraşı olmamaya, sonuç olarak yabani bir hayat yaşamaya karar vermiştik. On gün sonra kamyonetle dağdan döndük. Saçımız sakalımıza karışmış, elbiselerimiz kirliydi. Yenikorğon merkezinde durup bir şeyler yemeye karar verdik. Yolda güzel bir mağazaya girdik. Güzel bir kız tezgâhta oturmuş kitap okuyordu. Azad abi alışkanlık yapmış, uyanıklık ile sordu:

-Ablacım hangi kitabı okuyorsunuz?

Kız istemsizce başını kaldırdı. Bir şey söylemeden kitabın kapağını gösterdi. Bu benim kitabımdı. Genç bir yazarın böyle bir durumda ne ahvale girdiğini biliyorsunuzdur. Memnun kalarak gülümsedim.

-Böyle anlamsız kitapları okumayın! dedi Azad abi.

-Sizsiniz anlamsız! Kitabı anlamadan konuşunca ne oluyor?

Benim ağzım kulaklarımda. Azad abi bana bakarak güldü.

-Gördün mü hayranların çoğalmış, dedi ve sonra kıza dönerek:

-Elinizdeki kitabı bu delikanlı yazdı. Verin imzalayacak!

Kız bana baştan aşağı süzerek baktı. “E,e,e defol serseri!” dedi.

Apışıp kaldım. Haykırış, gülüş... Ayrıca yaşlı Sübütay hoca da dizine vurarak gülüyordu. Fakat Azad abi uğraşarak kıızı inandırdı. Elinden kitabı alıp “Hürmetli falancaya...” deyip imzalayacakken içeriden düzgün giyimli altın dişleri olan biri çıktı. (Mağazanın müdürü olsa gerek).

-Bu ne gürültü? dedi kaşlarını çatarak.

Azad abi olan biteni anlatınca müdür herkese teker teker bakıp:

-Belgen var mı? dedi.

-Getir kimliğini! dedi Azad abi sinirlenerek.

Arabanın torpidosunda kalan kimliğimi getirmeye mecbur oldum. Müdür önce kimliğe, sonra bana, sonra da kitap kapağına baktı. Çok düşündü.

-Soyadı benziyor. Resmi de benziyor ama görünüşü benzemiyor, dedi. Sübütay hoca işaret parmağını gökyüzüne kaldırdı.

-İşte! İşte! İnsanı gözünden tanıyorsun evladım! Attığı imzaya baksana! Bir yazar bu kadar çirkin imza atar mı? Suratına bak, suratına! Taşkent'in edepsiz külhanbeyi gibi! Eh kızım, saf kızım! Bunun lafına mı inandın? dedi.

Satıcı kız öfkeyle benim imzaladığım kâğıdı yırttı ve buruşturup attı.

4.9. ŞEFKATLİ ÇIRAK

Yazın Azad Şerefiddinov ile Fergana'da kaldık. Düğün mevsimi olduğu için Allah'ın her günü sabah pilavına¹⁸ davet ediyorlardı. Horoz ötmeden kalkmak zor oluyor. Ama davet edildiğin yere gitmemekte edepsizliktir.

Bir gün Azad abi ikinci kattan kötü bir halde indi ve yakınarak:

-Aksi şeytan, gece boyunca böğrüm ağırdı. İyileşmeye mi geldik yoksa düğünlerde gezmeye mi? dedi.

Sanatoryumun kapısında her zamanki gibi araba durmuştu. Hızlıca bizi götürdüler. Düğün evine girmemiz ile birlikte "Ömer ali abi!" diye birisi bağırdı. Üzümün asması altında oturan, kaktüs gibi bir adam hızlıca bize doğru geliyordu. Sabah sabah nasvay içtiği belli oluyordu. Ayakları birbirine dolaşıyordu. İki tarafı da yem yemekten doymuş horoz gibi kıpkırmızıydı. Yine "Ömer abi-i-i-i!" dedi ve Azad abiyi kaldırıp çevirmeye başladı. Hocayı bir o yanağından bir bu yanağından öpe öpe ıpsıslak yapmıştı.

-Yaşıyor musun Ömer Ali abi? Sağlam mısınız, hocacım? Her şey yolunda mı, hocacım? Torunlar koşuyor mu, hocacım? Özletiverdiniz bizleri hocacım!

Keşke öpmeseydi. Her hocacım dediğinde Azad abiyi silkeliyordu. Azad abi "Ben... Ben..." diyor, Ömer Ali değilim demeye çalıştıkça adam izin vermiyordu. Hocanın "Tüm gün böğrüm ağırdı" dediğini hatırlayıp ona acıyordum. Bir zaman sonra

¹⁸ Sabah pilavı Özbeklerde bir gelenektir.

Azad abi tepesine kadar terleyip kızarıvermişti. hâlâ soluk soluğa nefes alıyordu. Az önceki adam hocayı yere bıraktı ve bana döndü.

-Erkin abi-i-i-i! dedi haykırarak. Güreş yapan pehlivanlar gibi kollarını iki yana açarak geldi. Acele ede ede kendimi insanların arasına attım.

Hoca ile beni ayrı bir odaya götürdüler. Azad abi hâlâ soluk soluğa nefes alırken durmadan mendil ile yüzünü siliyordu.

-O adam kim? dedim ekmeği bölerek.

Hoca işitmedi mi bilmiyorum, cevap vermedi.

-Kim o adam? dedim çay koyarak.

Hoca kaşlarını çatı fakat bir şey söylemedi. Nedense o “Şefkatli çırağın” kim olduğunu merak ediyordum.

-Hocam. O gelen adam bizde okumuş muydu? dedim.

Azad abi kendini zor tutuyormuş, birden patladı. Elini sallayarak:

-Hey! Ne kadar geveze adamsın. Sessizce oturmayı bilmiyor musun? Bilmiyorum! Duydunuz mu? Tanımıyorum! Genel olarak da tanımak istemiyorum! Beni rahat bırakacak mısın? dedi.

Nefesim içime kaçtı. Dışarı çıktığımızda yaramazlığım tuttu. Azad abinin kulağına yavaşça fısıldadım.

-Ömer Ali abi! O öğrenciniz yine geliyor. Vedalaşmak istiyor galiba.

Azad abi şaşkın şaşkın baktı ve kendini arabaya attı. Kapıyı kapatarak:

-Kovun! Kovun, aksi şeytan! Hızlıca gidelim buradan, dedi.

4.10. BİR GÜLDÜRÜN

Çok yıllar önce Erkin Vahidov ile uzak köylerden birine gittik. Yol rehberimiz bizi bir düğüne götürdü. Hızlıca odada oturanlarla bizi tanıştırdı. Saf insan olduğu ayrıca alkol kullandığı belli olan birisi Erkin abiye baktı ve sordu:

-Abi, siz şair misiniz?

Erkin abi mütevazılık ile “Evet” demişti ki o adam içten rica etti:

-Öyleyse bir güldürün.

Erkin Vahidov ne söyleyeceğini bilemedi. Ciddi bir sesle:

-Şair abiniz sizi güldürebilir. Ama birazcık zahmeti var. Doktor gerekiyor. Tanıdığın bir doktor var mı? dedim.

-Var. Komşumuz diş doktoru, dedi o insan.

-Diş doktoru olmaz. Sinir hastalıkları doktoru olması gerekiyor. Önce sizi iyi bir şekilde kontrol edecek, nerenizi gıdıklayınca güldüğünüzü belirleyecek, elinize rapor yazıp verecek, o raporu alıp geleceksiniz, dedim anlatarak.

Erkin abi sözümü keserek:

-Bir durun! Ya iğne, iğne? Önce üç tanecik iğne yaptırarak. Sonra bademcikleri şişse onları aldırarak. Ondan sonra apandisti kestirecek. Bunlardan hariç bir şartım daha var. Yakın zamanda birini güldürmüştüm. Gıdığı kötüymüş, bayıldı kaldı. Bu yüzden her ihtimale karşı yanında dört tane doktorun olması gerekiyor, dedi.

O adamın kafası karışarak yerinden kalktı. Kapıya doğru yürüyerek:

-Ne? Öyleyse başka sefer güldürürsünüz, dedi.

Oradakiler kakhaha atarak güldüşüler. Adam kapıda durup:

-İşte! Raporsuz da güldürüyormuşsunuz! dedi.

4.11. ÇİNCE YÖNTEM

Dağa Azim Suyun’un köyüne gitmiştik. Misafirleri bir odaya götürdüler. Zengin bir sofraya... Şuna bakın ki ana yemeklerin yanında bir piyale¹⁹ bal da vardı. Herkesin gözü o piyaledeydi. Misafirlerden birisi:

-Temiz hakiki bala benziyor. Kokusundan belli, dedi.

-Dağın balı gerçekten de harika olur, dedi misafirlerden diğeri.

-Şimdi dağda da temiz bal kalmadı, dedi bir diğeri.

¹⁹ Özbeklerin kullandığı bardak çeşidi.

Sıra balın hakiki olup olmadığına gelmişti. Birisi, “Balı bir kaşıkla alıp yukarıdan akıtınca bal ip gibi uzanırsa hakiki baldır.” dedi. Bir başkası da çayın içine atıp karıştırmayı da söyledi. Bir diğeri de balı avuç içine sürüp kalemle çizmeyi tavsiye etti. Bir şey söylemesek neredeyse bal için kavga edeceklerdi.

Erkin Vahidov bana baktı ve sordu:

-Bal testinde Çince yöntemi işittin değil mi?

Çince yöntemi hiç bilmesem de işte bir yaramazlık olduğunu sezerek hemen onayladım.

-Duymuştum, en kolay yöntem o!

-En kolaydan ziyade zamanın ruhuna da uygun. En demokratik yol, dedi Erkin Vahidov.

Herkes Çince yönteme ilgi göstermeye başladı. Erkin Vahidov işe sır katarak:

-Söylersem hepiniz öğreneceksiniz! dedi.

-Tamam o zaman. Şimdi aramızdan bir adamı balı denemek için seçeceğiz. Kim en çok oy alırsa o denetçi olacak. Denetçi piyaledeki balı bir dikişte sonuna kadar içecek. Saati kontrol edeceğiz. Yarım saat sonra ağzından ve burnunda bol bol kan akıp ölürse anlayacağız ki bu bal hakikidir. Haydi, kim aday olmak istiyor! dedi Erkin abi.

Bir tane bile aday çıkmadı. Erkin Vahidov müşkül sorun karşısında kalmış insan gibi derin düşünmeye başladı.

-Eh yazık. “Dostun için bal yut” diye bir söz var. Dostlar için bir kere kurban oluruz, dedi.

Cesaret göstererek biz piyaleyi boşalttık. İyi ki bal iyi değilmiş, kötü bir tesiri olmadı.

4.12. HAYALLERE TUTSAK OLURUM

Görmeyeyim dersem gözüm kör değil

Yürümeyeyim dersem ayağım bütün

Ama kalpler atık eşlik etmiyor

Hayallere olurum tutsak

O gitti... Yaprakları akşam rüzgârında yavaşça sallanan bir kayısı ağacının dibinden döndü ve gözden kayboldu. İpek elbisesinin ucunu, sağ bileğine astığı kırmızı çantasını gördüm. Kulaklarımda nehrin gürül gürül çağlaması ve iç çekmeyle dolan kız ağlaması kaldı.

O gitti... Gözümün önünde ıstıraba boğulmuş, hem yakın hem de uzak siması kaldı.

... Gözlerimde yaş kaldı mı? Hayır, hayır artık niye ya! O gitti.

O gitti ve hayallerimde hem şirin hem acı hem neşeli hem de elemli paramparça hatıralar kaldı.

... O zamanlar ben üniversite birinci sınıfta okuyordum. İlk sınavıma girmiştım. İlginç, gençlik işte. Birinci sınıf öğrencilerinin hepsinde olan alışkanlık bende de vardı. Kendimi hem üst sınıftaki öğrencilerden hem de hocalardan daha çok bilgili sanıyordum. Evet, ben mağrur idim. Üstelik birinci sınavdan da yüksek puan almıştım. Ben başarılı idim. Bir yerlere yükseklerden uçam gelirdi. Kalabalık koridorlardan geçerken hiç kimseyi görmez, hiçbir şeye dikkat etmezdim.

Otobüse bindim. Boş bir yere oturup kitap sayfalarını karıştırmaya başladım. Kitap okuyordum da satırların manasını kendim de anlamıyordum. Hayallerim uzaklara götürürdü beni.

Yanıma gelip oturan kıza dikkat bile etmemiştim. Bir ara o gülüverdi.

- İnsana bakmaya bile tenezzül etmiyor musun Erkin abi? Korkup döndüm.

-Aaa, Halide... Utançtan kıpkırmızı oldum. Halide coşkuyla gülüvermişti.

Rahatsız olduğum halde gülüvermişim. Hiç değişmemiş. Her zaman bir şeyleri beklemiş gibi parlayan gözleri, çehresinin garip sadeliği, kalın dudakları da hiç değişmemişti. Bu o Halide idi. Bundan yarım yıl önce benimle ortaokul masasında oturan Halide idi. Hiç değişmemiş... Fakat bana “abi” diye seslendiğinde hayret ettim. Okulda ise her zaman “hey çocuk” diye çağırırdı şeytan kız!

Hayallerden çıkmadan Halide yine hücumla geçti.

-Ooo öğrenci olmuşsunuz... Dersler iyi gidiyor mu?

-Evet, dedim sözümün yarısını yutarak. Ben ona siz mi yoksa sen mi diye hitap edeceğimi bilmeden sadece konuşmak için sordum:

-Siz nerede okuyorsunuz Halide?

Bilmiyorum Halide sorumu duymadı mı ya da dikkat etmedi mi yüzünü köşeye çevirip bir yerlere bakmaya başladı. Az ileride duran kadını çağırıp yer verdi. Ben de hemen kalktım. İkimiz yan yana durarak çoğu zaman sessizce gittik. Sonra Halide tekrar gülümseyerek elimdeki kitabı aldı ve sordu.

-Böylece gazeteci oluyormuşsunuz. Görebilir miyim? Lui Aragon! İyi bir yazar olsa gerek. Değil mi?

Ben bir şey demeden baş salladım. Halide kitabın sayfalarına bakarken içinden puan defteri çıktı. Bana sertçe bir bakış attı. Koyu kaşlarını dalgalanıverdi.

-İzinsiz bakarsam kızar mısınız?

Ben önce olur dedim fakat sonra birden onun ellerine yapıştım. Fotoğraf! Ne de olsa defterde kendisinin fotoğrafı var ya! Görürse ne düşünür? Mezuniyet partisinde sınıf arkadaşlarla fotoğraf değiştirmiştik. O zamandan beri Halide'nin fotoğrafını yanımda taşıyorum. Neden böyle yaptığımı kendim de bilmezdim. Fakat... Fakat Halide'nin bana farklı baktığını arkadaşlar ima ederlerdi o zamanlar. Bu ben de o kıza sevgi mi bilmiyorum ilginç bir his uyandırmıştı. Fakat ona şimdi fotoğrafı gösteresim gelmemişti.

-Halide affedersin, mümkün değil, dedim yapmacık şekilde gülümseyerek.

Puan defterimi cebime koydum.

-Affedersiniz sizin özel düşüncelerinize karışamam.

Halide şaka mı yapıyor yoksa gerçek mi söylüyor bilemedim. Aradaki soğuk durumu düzeltmek için uygun söz aradım ama dilim tutuldu. Otobüs Hedre'ye yaklaşırken Vatan Sineması'nın büyük büyük afişleri görüldü.

-Güzel filmleri varmış, izleyelim mi?

Ben bunu sadece aradaki soğukluğu düzeltmek için söyledim. Aniden sinemaya davet etmem Halide'yi düşündürdü. Ben onun hayır demesini bekliyordum. Ama hayır demedi. Omuz silkerek:

-Bilmiyorum.

-Tamam, gidelim, dedim sevinerek.

Sinemadan çıktıktan sonra merdivenin yanındaki köknarın altında biraz oturduk.

Halide'nin yanakları kızarmıştı. Örne saçının ucunu tutarak duraksaya duraksaya konuştu.

-Erkin abi biliyor musunuz? Ben sizi rahatsız ediyor muyum?

O an gözüme çok sade çok saf ve gizemli göründü. Bu soru karşısında kendimde şaşakaldım.

-Yok ya.

-Yoksa... Gelecek hafta şu gün şu yere gelebilir miyim?

Halide çok fena kızarmıştı. Koyu kıvrımlı kirpileri yüzüne dökülmüştü.

-Halide gelecek misin, gerçekten gelecek misin? dedim sevinerek.

-Ben kaçtım, güle güle.

Halide yerden gözünü çekmeden hızlıca döndü ve gelen otobüse doğru koştu. Sarı ceketine yakışan örülü kıvrırcık saçlarının silkinmesine bakarak bekledim. O otobüsün basamağına adımını attığında bana dönerek baktı. Bana göre gayet sevecen, çok sevecen şekilde baktı. O anda onu evine götürmem gerektiğini anladım. Ne de olsa onunla yakın mahallelerde oturuyoruz ya! Ama ben geç kaldım. Otobüs çoktan hareket etmişti. Durduğum yerde şaşkına döndüm. Şimdi yaptığımız sohbetler kulaklarımın içinde güzel melodi gibi çınılıyor ve bu melodiler beni ömrümün sonuna kadar sarhoş edecekmiş gibi geliyordu.

Gelecek buluşmaya kadar bu melodiler kulaklarımdan gitmedi. Çarşamba günü Halide'yi aynen o yerde, sinema merdiveninin yanındaki bodur ladin ağacının altında bekledim. Halide bu sefer kendini biraz süslemiş. Yeni yıkandığı ıslak saçlarından belli oluyordu.

-Bugün sinemaya gitmeyelim olur mu?

Halide kaşını çatarak güzelce gülümsemişti.

-Siz bilirsiniz.

Henüz akşam olmadan büyük sokaktan Orda'ya nehir tarafına yürümeye başladık.

Yavaşça giderken onun adımlarına bakarak:

-Evdekiler iyi mi Halide? dedim.

-Teşekkürler.

Halide uzun süre sessiz kaldı... Nehir üstündeki köprüden geçerek ağaçların arasına girdik. Akşam ilk buraya düşüyor. Ağaçların çıkardığı sesler nehrin telaşlı akan sesine karışarak masum rahatlığı derinleştiriyormuş gibi oluyordu. Nehir kenarında duran bankı göstererek.

-Oturalım mı? dedim.

Oturduk. Nehrin dibinden kaynayan suya dikilmişçesine baktık. Uzun zaman ikimizden de ses seda çıkmadı. Halide parlak gözlerini gözüme odakladı.

-Erkin abi siz beni edepsiz kız olarak mı düşünüyorsunuz?

Hayret ettim.

-Nasıl yani?

Halide uzun süre sessiz kaldı. Başını daha da fazla eğdi. Zorlana zorlana konuştu.

-Gerçekten... Aniden size... Lakin ne yapayım? Fakat siz beni kovmayın.

Bütün vücudumda henüz hiç sezilmeyen, henüz hiç denenmeyen garip ve hoş bir titreme başladı. Hâlâ aşkın ne olduğunu bilmeyen yürekte sevgiye susayan ateş yanıyordu. Yumuşak sevgi rüzgârı bir kez, sadece bir kez okşayarak geçse bu kıvılcım daha da ateşlenecekti.

-Halide neden böyle konuşuyorsun? Ki ben sizi... Sizi... Hayallerimi yalnızca siz aldınız ya! Bana nasip olacak mı olmayacak mı diye endişelenerek kendimin de bulamadığı değerli bir şeyi, aşkını taktim ettiniz ya...

Benim çok çok laflar söyleyesim, yüreğimdeki hislerimin hepsini dökesim geliyordu ama hislerimin karşısında çok acizdim.

Halide eğilmiş kirpiklerini kaldırıp gözlerime baktı.

-Gerçekten mi? Söyledikleriniz gerçek mi?

İç çektim.

-Bana inanmıyor musun yoksa?

Halide yavaşça başını salladı.

-İnanıyorum. Fakat gelin artık birbirimizden sır saklamayalım olur mu?

-Sizden ne sakladım ki?

Halide kurnazlık ile kaşını çattı.

-Yalan mı? O zaman neden puan defterinizi benden sakladınız?

-Onun içinde senin fotoğrafın vardı Halide!

Halide yine o çocuksu sadelik ile gözlerini parlattı.

-Gerçekten mi?

O gün ikimiz eve yürüyerek gittik. Halide ile vedalaştıktan sonra yüreğimde sönmez bir alev güçlenmeye başladı. Bu alev hiç durmuyor, buluşma anları yaklaştıkça yoğunlaşıyor, fakat onu görünce rahatlıyor, vedalaştığımız gibi yanıp tutuşuyordu. Bu alev iki yıla kadar, yok yok hatta şu ana kadar hiç azalmadı. Fakat ne yapalım ki kader senin yoluna değil ama sen kaderin yoluna mecbur olurmuşsun.

...İkinci sınıfın son sınavına girdiğim gün Semerkant'a, vilayet dergisinde üç aylık staja gitmeden önce Halide'yle buluşmak için davet etmiştim. Ama o gelmedi. Her seferinde beş dakika bekletilince hıncımı sigaradan alırdım. Bu sefer sigara da dayanamadı. O nehir yanındaki kısa bank etrafında dolaşıyordum. O tanıdık bahçeler, o sakın nehir, çift olarak gezen sevgililer bir derdimi bin yapıyorlardı.

Aklımda iki soru, iki sorun hükümler idi: Halide'nin yanına gideyim mi gitmeyeyim mi? Ya ona bir şey olduysa? Yok ya dün kendim gördüm ya! Ya sadece naz yapıyorsa! Şu vakitte onun evine mi dayanacağım?

...Yok, yok yine aşk üstün geldi. Halide'nin sokağına nasıl gittiğimi kendim de anlamadım. Onların evi dar sokağın içindeydi, ama kaçınıcı kapı olduğunu bilmiyordum. Her defasında onu getirdiğimde sokağın başında vedalaşırdık. Halide'nin kendisi de utanıyordu galiba, sokağın içine girmemi istemezdi. Bir ara ikilemde kaldı ve sokağın içine girdim. Yalnız yirmi adımcık yürür yürümez durdum. Açık olan kapıdan bir elinde kürek bir elinde kova olan Halide'nin ağabeyi çıktı. Ben onun adını bile bilmiyordum. O bizden üç yıl önce okulu bitirmiş. Şimdi ise bir devlet dairesinde çalıştığını duydum. O

arkası bana dönük halde elektrik direğinin dibine koyulan kömürü kovaya doldurmaya başladı. Yakınına gelip selam verdim. O küreği elinden bırakmadan başını arkasına çevirerek bana baktı. Baktı ve aniden doğruldu. Kıvrıkcık saçları ter ile karışarak alnına yapışmış, kömür değdikten sonra kararan tişörtü de ıslanmıştı. Bilmiyorum, selamımı duymadı mı, cevap vermedi. Daha iyi tanımak istermiş gibi bana dikkat kesildi. Sonra alındaki teri sildi ve gözünü bana dikerek sordu:

-Hayırdır?

Ansızın şaşakalmıştım. Utanıyordum. Ne diyeceğimi kestiremeden doğrusunu söyledim.

-Halide burada mıydı?

-Abisi olsa olmaz mı?

Onun rengi kaçıp kürek tutan eli sinirden titriyordu. Beni yiyecekmiş gibi dişlerini gıcırdatarak söyledi:

-Adımlarına dikkat et çocuk! Kızlara asılmaktan vazgeç! Kimsin sen. Baban gibi berber olsan ya! Aklın varsa buradan koşarak uzaklaşsın!

Gözüm kararıp tüm vücudum yanmaya başladı. Kulaklarımın içi uğuldamaya başladı. İnsan için bu kadar hakaret, bu kadar utanç verici bir şey var mıydı? Hayallerimde ki en mukaddes sandığım ev bu muydu? Yüreğimin en güzel yerinde olan insanlar bunlar mıydı?

Ama ben tek bir laf bile etmedim. Günahkâr insan gibi başımı çevirdim ve dermansız ayaklarımı ileriye atarak yürümeye başladım. Bir daha asla bu sokağa adımımı atmayacağım! Sevmek yalvarmak değildir. Ben Halide'nin karşısına günahkâr olarak çıkmadım. Asla yalvaramam.

Ertesi gün sabah Semerkant'a gittim. Gittim fakat hayalim geride Halide ile kaldı. Kendimce bu saçmalıklar için Halide'den özür bekledim. Gerçekten de bir haftanın içinde Halide'den iki tane mektup aldım. İki mektubunda da "Benim sizinle buluşmam gerekiyor, çabuk gelerseniz iyi olur." diyor. Nereye gideceğim. Yine o eve mi? Kiminle karşılaşacağım? Bana o kadar hakaret eden insanla mı? Niye gideceğim? Yalvarmak için mi?

Halide'ye yazmak için üç defa elime kâğıt kalem aldım fakat yazmadım. Ne zaman elime kalem alsam gözümün önüne abisi gelir, bana nefret ile bakışı, acımadan hakaret edişi aklımda canlanırdı.

Yine de olmadı. İki ay geçtikten sonra Halide'ye mektup yazdım. Yazdım fakat pişman da oldum. Mektubuma cevap gelmedi. Döndükten sonra Halide olanların hepsi için özür dileyecek sanmışım. Hayır, yanlış düşünmüşüm. Staj bitinceye kadar önceki okuldan arkadaşım Cevdet'ten mektup geldi. Mektup çok kısaydı.

-Halide için hayal kurma. On beş gün önce evlendi. Abisinin arkadaşı ile evlenmiş.

Mektubu paramparça yapıp attım. Hayırsız, yaramaz! Ne diyeyim ben ona. Benim nefret etmeye de lanet okumaya da halim yok. Kirpiklerimi kapatan yaşlar boğazıma kadar dolmuştu. Artık çalışamayacağımı anladım, eşyalarımı toplayıp eve döndüm. Otobüsten indiğim gibi Halide'nin sokağına gittim. Bilmiyorum neden ama ben onunla şu yerde şu sokakta karşılaşacağımı hissettim. Evet, yanılmamışım. Ben onu gördüm. Fakat uzaktan, arkasından gördüm. O kapının yanında duran yepyeni Volga arabasının yanında hayal kuruyormuş gibi kımıldamadan duruyordu. Gri elbisenin üstüne kıvrıkcık saçlarını uzatmış. Birisinden korkan insan gibi durakaldım. İçeriden beyaz gömlek üstüne siyah kravat takmış uzun boylu genç çıktı. Bileğinden tutarak Halide'yi arabaya oturttu. Sonra kendisi de öne oturup arabayı sürmeye başladı. Valiz kulpunu tüm hıncımla tuttuğumdan parmaklarım gıcırdayıp sağ elim titremeye başladı. Açgözlü! Menfaatçi!

Daha ne kadar durduğumu bilmiyordum. Güneş tepeye çıkıp kızdırmaya başladı. Asfalttan çıkan buhar beni fena etmeye başladı. "Olsun" dedim kendimi avutarak. "Halide acı çekmeye değmez ki benim ona alacak araba param da yok." Bu sözler ile avunamayacağımı bilsem bile kendimi avutmaya çalıştım. Halide'yi unutmaya çalışsam da onun hatırası kalbime çok fena yerleşmişti. Benim için tek bir şey aşikârdı, o da Halide'nin vefasız olması.

Şu ana kadar sadece bu fikir ile yaşadım. Ama bugünkü olaylar bütün düşüncelerimi alt üst etmişti. Gözüm çakmak taşı gibi açıldı.

Bugünde Halide'yle ilk günkü gibi otobüste karşılaştım. Kapıdan girdiğim gibi arkada pencere kenarında oturan Halide'ye gözüm ilişti ve yüreğim alev almıştı. Sessizce kondüktörün yanına iliştim. Para verdiğim zaman arkadan Halide'nin sesi geldi.

-İki kişilik bilet verin.

Titreyen ellerimi saklamak için pantolonumun içine soktum. Yüreğimi ne kıskançlık, ne öfke sadece elemli bir ıstırap kaplamıştı. Kafamı çevirip bakmamaya çalıştım. Fakat Halide'nin kendisi bakmaya mecbur etti.

-Erkin abi size de bilet aldım.

Kafamı çevirip baktım. O hâlâ değişmemiş. Fakat çocuksu bakan gözlerinin yerini hüznle bakan gözler almış. Rengimin kaçtığını kendim de hissettim.

-Teşekkür ederim. Borçlu kalmak istemezsiniz siz de.

Birden Halide'nin beti benzi attı. Burnu kısılıp dudakları titremeye başladı. İki damla yaş gözlerinden düştü ve sonra hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı.

Şaşırp kaldım. İnsanların bize hayretle baktığını görüp ilk durakta Halide'yi de alıp aşağıya indim.

-Kendine gel! dedim.

Sağa sola bakarak indiğimiz yeri tanıdım. Orda'yımış. Halide'yi bırakmadan nehir boyuna gittik. Sarıya çalan kumu yalayarak akan suyun sahiline geldiğimizde elini bıraktım.

-Elini yüzünü yıka!

Halide çamurlaşmış kuma iz bıraka bıraka su kenarına gitti ve çömeldi. Yıkanıncaya kadar bankta oturdum. Adeta hiçbir şey değişmemiş. Akşam sessizliğini derinleştirerek hışıldayan ağaç bahçesi de yavaşça akan nehir de yol üzerindeki kayısı ağacı da hepsi aynı. Bank da kendi yerinde duruyordu.

Fakat bir şey eksik. Nerde o salıncağa koyarak şirin hislerle salladığımız sohbetler? Nerede o kalbimin ilk aşk korunu ateşlendiren ihtirash sohbetler, nerede? Nerede o çocuksu masumluk ile parlayan gözler, nerede? Hepsi gençliğin sırlı patikalarında tozlu bir iz bırakıp silinmiş mi acaba?

Halide hâlâ çömelerek yıkanırken omuzundan uzanan saçları dalgalar üzerinde ıslanmıştı. Bense onun gözyaşlarının suya düştüğünü hisseder, yüreğimde örtmüş olduğum hislerimi zorla durdurmaya çalışıyordum.

Nihayet Halide kırmızı çantasından çıkardığı mendille yüzünü sile sile yanıma gelip oturdu. Nehre baktıkça oturmaya devam ettik.

-Konuşun, erkin abi! dedi o kızarmış gözlerini bana dikerek.

-Neyi?

-Birisini sevip başkasıyla evlenen kız hangi şekilde kınanır, hepsini söyle...

-Size söze söyleyeceğim tek şey mutlu olun.

-Kim?

-Siz... Hayat arkadaşınız...

-Başka dileğiniz var mı?

Halide'nin bu lafı sitem doluydu. Yüreğimdeki ıstırapın yerini öfke kapladı.

-Olan bu! dedim hemen.

Halide uzun bir süre sustu. Nehir daha çok ses çıkarma başladı. Parktaki lambalar teker teker yanmaya başladı. Halide birden zoraki gülmeye başladı.

-Bir gün rüya gördüm. İkimiz şu yerde yok bu yerde değil başka bir yerde büyük bir nehir kenarında duruyorduk. Yıkanmak için eğilince başörtüm kaydı ve suda akmaya başladı. Bir gün bana lacivert ipek başörtü hediye etmiştiniz ya, işte o başörtüydü... Elimi uzatınca yakalayamadım. "Erkin abi bakın bakın, başörtüm gidiyor!" dememe rağmen durdun. "Erkin abi başörtümü yakala! Onu sen almıştın ya... Bakın, artık onu başka adam yakalayacak" dediğimde küsüp gittin. Hem sizi hem de başörtümü kaybettim. Uyandığımda yastığım ıpsıslaktı...

Halide dudaklarını büzüp başını eğdi. Rüzgâr başladı. Yaprakların yerdeki gölgesi titremeye başladı. Nehre dökülen lambaların ışıkları paramparça oluverdi. Halide birden başını kaldırıp gözlerime dehşetli bir tebessüm ile baktı.

-Hatırlıyor musunuz Erkin abi, ilk kez burada bu bankta oturup konuşmuştuk. Ne tuhaf ki bir kez bile el ele tutuşmamıştık...

Halide birden elimden tutuverdi. Ellerinin hafifçe titrediğini hissediyordum. Vücudumu aptalca bir ihtiraz kapladı. Ansızın sarhoş insan gibi gözlerim karardı. Ne demek istiyor acaba? Ama bu... Bu... Eğer benim karımda bir zamanlar biriyle böyle

konusursa... Halide'nin elini hemen bıraktım ve utançtan elemenden ıstıraptan çığlık atayım dedim. O, gözlerime o kadar kederli, o kadar elemli kızgınlık ile baktı ki gözlerimi nereye kaçıracağımı bilemedim. Böyle bakmaktansa yüzüme tokat atması, bağırması, insanları başımıza toplaması daha iyi olmaz mıydı? Ben ondan bir şeyler beklerken o heykel gibi duruyordu. Uzun bir aradan sonra nefes alamıyormuşçasına boğula boğula konuşmaya başladı.

-Siz beni... Öyle kötü kadın gibi mi düşünüyorsunuz?

Halide bunları fısıldayarak söyledi. Ama bu birkaç söz beni tiksindirdi. Halide'nin gözlerinden yaşlar aktı.

-Gerçekten... Gerçekten mecburen kurulmuş bir aileye ihanet ettiğimi mi düşündünüz? Fakat ben kendi namusumu hiçbir şeye değişmem, sizin aşkınıza bile...

Bir şeyler söylemek istedim fakat söz bulamadım. Halide'de buna fırsat vermedi zaten.

-Siz beni hain vefasız diye mi düşünüyorsunuz? Ya kendiniz... Kendiniz niye bana öyle pervasız bakıyorsunuz?

Halide cesurca yüzüme bakıp cevap bekledi. Artık ağlamayı bırakmıştı. Ben ise tek kelime etmeye acızdim. Halide'nin gözleri ateş almış gibi parladı. Fakat aynı anda umutsuzluğa sürüklendi.

-Bir tek ben mi suçluyum? Aşkımızın cezasını ikimiz de yarı yarıya çekeceğiz! Eğer beni gerçekten sevseydiniz yazdığım mektuplara cevap vermeniz gerekmez miydi? Benim neden üniversiteye gidemediğimi biliyor musun? Son buluşmamızdan sonra eve gittiğimde eve görücülerin geldiğini biliyor musun? O zaman benim yanımda oldunuz mu? Aynı gün kız kardeşimle evinize mektup göndermiştim. Fakat abim kapının önünde görüp mektubu almış. Her şeyi biliyorum... O gün bizim eve gelmişsin. Abim sana sert konuşmuş. Sizden bundan dolayı küsüp gitmişsiniz. Ben sana inanırdım... Kendime inandığım gibi inanırdım... Siz ise... Her şeyi bir kenara koydum. Eğer beni gerçekten sevseydiniz böyle yapmazdınız. Artık... Artık ben hiç kimseye inanmamaya başladım. Artık bana her şey aynıydı.

Halide derin ıstırap içinde ağlarken onun her sözü yüreğimi parçalar, her damla gözyaşı kalbimdeki yaraya dökülüyordu.

-Yalvarırım ağlama! Halide ağlama! Ağlama! dedim titreyerek.

Halide derin bir iç çekti.

-Tamam Erkin abi. Hepsi bir rüya gibi geldi geçti. Tekrar geri gelmeyecek. Fakat senden bir ricam var. Bundan sonra aşkınızı, başkalarına nasip olacak aşkınızı koruyun...

Halide yavaşça yerinden kalktı, kırmızı çantasını koluna taktı ve bana uzunca bakakaldı.

-Erkin abi aklında kalsın ben yine ömrümün sonuna kadar sizi seveceğim. Duyuyor musun? Sonuna kadar, sonuna...

O yine ağlamaya başladı. Sonra döndü ve uzun zamandır hasta olmuş bir insan gibi sallana sallana yürümeye başladı. Dehşet içinde yerimden kalktım.

-Halide!

Ben bütün meydana bağırdım diye düşünürken fark ettim ki bu ses yüreğimin dibinden çıkan elemli bir nidaymış. Yoldaki kayısı ağacının orada ona yetişip bileklerinden tuttum. O da ben de kavak yaprağı gibi titriyorduk.

-Halide! Canımın içi. Kara gözlüm. Sen... Sen...

Ne yaptığımı kendim de bilmeden sadece bir şeyler diyesim, bir şeyler haykırısim geldi. Halide gözlerime bakarak alçak ama sert bir sesle konuştu.

-Elinizi çekin! Ben birinin karısıyım.

-Halide anla artık! Ben...

Halide elimden yorgun ve ürkek olarak çıktı. Akşam rüzgârında yavaşça kayısı ağacının altından gitti ve ileride kayboldu. İpek elbisesinin eteği ve sağ bileğine astığı kırmızı çantası son gördüğüm şey oldu. O gitti... O gitti ve hem tatlı, hem acı, hem neşeli, hem elemli yırtılmış hatıralar kaldı bende. Bu hatıraların dışında başka neyim var benim? Nasıl olsa ben aşkıma sahip çıkamamış, koruyamamış, yalnızca sevmekle yetinmiş adamın tekiyim! Aşkıma vaktinde sahip çıksaydım olmaz mıydı?

...Gözlerimde yaş mı belirdi? Neden? Şimdi mi?

4.13. SAVAŞIN SON KURBANI

Şaikram balkondaki sandalın yanında sessizce oturuyordu. Çoktan ilkbahar gelmesine rağmen kimsenin sandalı kaldırmayı düşünmemesi onu iyice rahatsız etti. Döşek kumaşından yapılan örtüyle kaplanmış, pekmez lekesi kalmış sini, az önce çorba içilmiş çanak çömlek, sapı yanmış ağaç kaşık da onun gözüne kötü geldi. Ama umursamazlık ile elini sallayıp doppisini sandalın üstüne bırakıp yatıverdi.

Gece yarısı gelmiş etraf sessizleşmişti. Uzaklardan köpek uğultuları geliyordu. Balkon kirişindeki miha asılmış ampul donuk donuk yanıyordu. Lamba etrafında fırıl fırıl dönen sivrisinekler bir an durmuyordu. Avlunun ortasına kadar ark yapıp ekilen çilek sıraları arasında su parlıyordu. Ara sıra da olgunlaşmış çilekler dikkat çekiyordu. Bir yerden rüzgâr geldi. Avlu ucundaki ceviz dallarından gürültü çıktı. Şaikram uykunun sarhoş ettiği gözlerle o tarafa baktı ve ter kokulu yastığa başını koydu. Aynı zamanda yine o sapı yanmış kaşığa, boş tabağa gözü ilişip öfkelenildi. Karısına söz sayarak:

-Tembellikten öleceksin! Eskidende de tembeldi, zaman geçtikçe daha da beter oldu, diye düşündü.

İçeriden bebek ağlaması geldi. Sonra beşiğin gıcırdaması işitildi. Çocuk sanki bunu beklermişçesine daha beter ağlamaya başladı. Büyüğü de uyandı galiba o da ağlamaya başladı.

Şaikram silkinerek doğruldu.

-Sustur artık şunları Hatice!

İçeriden karısının beşiğe vurma ve öfkeli sesi geldi.

-Keşke sesi kesilse! Dokuzuncu gece cin değmiş buna! Şaikram iğrenerek:

“Fakirin ektiği çoğalmaz çocuğu çoğalır zaten. Savaşa gidip ölmem bundan daha iyi olurdu.” diye düşündü.

Onu savaşa almadılar. Dokuma fabrikasında usta mı azdı yoksa iyi mi çalışıyordu ne, onu bırakmadılar. Şaikram savaşın başlamasına az kala evlenmişti. Savaş oldu ve zaman geçti. Bazı insanlar çocuk yapamıyor, onun karısı ise yanından geçse gebe kalıyordu. “Allah verdikten sonra ne denir” deyip sırayla üç kız doğurdu. Savaşın kara

yüzü geçmiş olsa da Hitlerin domuzluğunu görmüş olsam da henüz onun gölgesi insanların başında duruyordu. Kâh o komşuda yas oluyor kâh bu komşuda.

Avlu ucundaki alçak kapı gıcırdadı. Şaikram eli ile gözünü ışıktan koruyarak baktı. O taraftan gelmekte olan annesini gördü. O evlendikten sonra babasından kalan evi kerpiç ile ortadan bölmüşlerdi. Bu Hatice'nin kapris yapmasına sebep olmuştu. Ara ara küçük sorunlar çıktığından dolayı Umri teyze, "Evinizin geliri ayrı olursa kendi kendinize geçinirsiniz," diyerek onların kazançlarını ayrı tuttu. Kendisi küçük oğlu Şanimet ile diğer evde kaldı.

Rengi kararmış basma gömlek üstünden yelek giyen Umri teyze hayalet gibi geldi ve yassı tuğladan yapılmış merdivenden balkona çıktı. Merdivenden eğilerek çıktığında düşen başörtüsünü tekrar örterken:

-Henüz uyumadın mı? dedi.

-Görmüyor musun? Çocuk susmuyor. Köpek gibi yoruldum.

-Çocuk bu ağlayacak tabi ki. Yatmaya devam et evladım, dedi Avutucu üslupla ve o yine sessiz adımlarla içeri girdi.

Kaynana gelin beraber bir şeyler yaparak çocukları uyutmayı başardılar. Sonra da beraber çıktılar. Hatice bir elinde çaydanlık, bir elinde bazlama getirip sofraya koydu. Pideyi bölerken:

-Çay olmuş, dedi o.

Umri teyze Şaikram'ın yanındaki ince mindere oturdu. Damarlarının çıkıntısı oluşmuş elleri ile saçılmış kırıntıları birleştirip ağzına koyarken:

-Sen de al, dedi.

Şaikram annesinin parmaklarının çatladığını şimdi fark etti. Önceden de böyle miydi değil miydi hatırlayamadı. Çömelmiş halde çay koyan karısına bakarak:

-Yemekten kalmadı mı? dedi.

Hatice'nin uzun sarımsı yüzü kızardı. Suçluymuş gibi mahzun bir sesle özür diledi.

-Kalmadı ki!

Şaikram onun kızarmasından yalan söylediğini anladı. Kim bilir sabah kendisine ısıtmak için böyle söylüyordur belki de. Umru teyze aceleyle:

-Hayır, evladım yemeğe gerek yok. Uyuyacaktım uykum kaçtı, dedi. O bir süre sessiz kaldı, kendi kendine söylüyormuş gibi:

-Perşembe günü Kâmil hekimin yanına gitmişim. “Her gün bir kâse koyun sütü içersen derdin kalmaz.” dedi.

-Şimdi koyun sütü neredeee, inek sütü bile kolay bulunmuyor. Bu zamanlarda ineğimiz doğardı ya! dedi Hatice.

Şaikram karısının söylediğini duymadı. Birden onun gözü önünde alçak pencere altında tavana bakmakta olan kardeşi canlandı. Bir evde oturmalarına rağmen on günden beridir onun halini sormadığına pişman olmuştu ki içeriden bir soluk geldi. Şanimet Rusya’dan taşınan fabrikada çalışmaya başladığında onun savaşa alınmamasına Şaikram sevinmişti. Kardeşi tüberkülozmuş. Bu yüzden almamışlar. İşte üç aydır ki, yerden kalkmadan yatıyor.

Şaikram on gün önce işe giderken kardeşine uğrayıp hâl hatır sormuştu. O zaman Şanimet’in bir deri bir kemik kaldığını, kendisine büyük gözleriyle bir mana ile baktığını görmüştü. “Yakında ölecek!” diye düşündü o, annesinin yüzüne bakmamaya çalışarak. “Yine de ölecek!”

Bütün olanlardan kendisini suçluyormuş gibi kaşını çatıp:

-İyi mi? dedi. Umri teyze yutkundu.

-Şükür. Şimdi uyudu. Annesi bu saatte zahmet etme dermiş gibi söylediğini Şaikram anladı. Annesi yerinden kalkarken:

-Yarın sabah haber alırım, dedi o. Umri teyze balkon kenarından durup:

-Sana niye küsmüş ki oğlum, görüyor sonuçta. Sabah çıkıyorsun gece yarısında dönüyorsun. Bu günler unutulacak evladım, dedi. Merdivende ters dönmüş ayakkabıyı ayağının ucuyla düzeltmek için çok uğraştı. Sonra merdivenden eğilerek indi ve hayalet gibi sessizce yürüyerek avlunun ucuna gitti. Kapı gıcırdayarak açıldı ve kapandı.

-Böyle yaşamın babasına lanet! dedi Şaikram yutkunarak. Sonra sofrayı toplamakta olan karısına bağırdı:

-Senin de babana lanet! Burnunun dibindeki ineği çalsalar sen hâlâ etrafa bakarsın.

-Niye bana kızılıyorsun?

Hatice kaşığı tabağına vurduktan sonra ağlayası geldi.

-Semaverci İlhamın karısını kestikleri gibi sen de beni mi öldürteceksin? Sen geceleri nöbetteyken ben üç tane yavruyu koruyorum yetmiyor mu?

Şaikram karısına tokat atmamak için yüzünü çevirip dişlerini gıcırdattı. Su hareket ettikçe tortular yukarı çıkarmış, zaman geçtikçe de hayatın tortuları çoğaldı. İlkbaharda onların ineğini çaldılar. O gece Şaikram nöbetteydi. Tüm gece çok şiddetli sağanak yağdı. Sabahleyin Şaikram bir şeyleri sezmişçesine içinde sıkıntıyla eve geldi. Geldiğinde karısı, çocukları ve annesi çığlık atarak ağlıyorlardı. Hatice gebe ya, kendi derdine düştüğünden fark edememiş. Sabahleyin kalktığında bahçe kapısı sonuna kadar açık, ceviz ağacına bağlı inek yok. “İnek doğuracaktı, kardeşimin ağzına bir kâse süt koyacaktım.” diye düşündü Şaikram. “Nerede onlar yakalarsam balta ile keseceğim!” dedi. Sahibi bin beklerse hırsız bir bekler derler. İşte bundan yaklaşık iki ay önce Semaverci İlham’ın karısını bıçakladılar. Biçarenin bir tek keçisi varmış. Avluya hırsız girdiğinde çığlık atmış. Kocasını çay ocağındaymış. Hemen koşup keçinin ipinden tutmuş. Sonradan yetişen komşular siyah kanlar içerisinde yerde yattığını görmüşler. Hatice döşeği dikip ocak kenarına koyarken:

-Yakınlarda yine hırsız dadanmış. Çilekler olgunlaşmadan bir tane bırakmadılar, dedi. Şaikram kaşını çatarak:

-Merak etme! Çocuklar yemiştir. Hırsız çilek için gelir mi? dedi.

-Ağzına bir tane aldıysa... Niye gelmezmiş? Bir avuç satsa yerine bir kâse mısır alır. İşte git bak duvarın bir kenarı delik.

-Panik yapma! dedi Şaikram yine mırıldanarak. Fakat bu kez kendi yüreği de ürperdi. Gönlünde ortaya çıkan rahatsızlığı belli etmemek için avluya gitti. Yavaşça yürüyerek çilek bostanının yanına vardı. Çilekler ışığın yansımasıyla parlayan suya nerdeyse değiyordu. O, bostan etrafında gezerken:

-Gerçekten de ya! Bir avuç çileğe bir kâse mısır veriyorlar. Hayret bir şey. Hatice doğru söylüyor. Çocukların yemesine imkân yok. Yaklaştırmaz... diye düşündü.

Geçen yıl bu çileklerden dolayı annesini de üzümüştü. Umri teyze bir avuç çilek almışmış, çocuklara ekmek parası olacakmış, çocukların nasibine dokunmuşmuş, diye mırıldandı. Şaikram o yaz annesinin gelini ile görüşmediğini hatırlar oldu ve şu lafı aklına geldi. “Hatice saf değil tembel!”

O yürüyerek ceviz ağacının yanına geldi ve gerçekten de sokak kenarındaki duvarın bir tarafının çöktüğünü, dibine de toprak döküldüğünü görüp yüreği ağzına geldi. Sanki duvarın diğer tarafından biri onları gözetliyormuş gibi hissetti. Ceviz ağacının rüzgârla sallanan dalları, ayağı altındaki duvar toprağı paniklemesine sebep olduğu için geri döndü. Hatice çoktan eve girmişti. O ışığı kapatıp ocak kenarında yattı ve gönlündeki vesvese daha da büyüdü. Sonbaharda kendisi ile beraber çalışan adamın da pişmiş üzümünün çalındığını hatırladı. Rüzgâr daha da artıp ceviz yapraklarını hışırdatırken sanki birisi sessizce adım atıp balkonun dibine geliyormuş gibi hissediyordu. Hatice doğru söylüyor. Kendisi geceleri nöbetteyken karıcı üç yavru ile canları avuçlarında sabaha kadar oturursa, hırsıza malın büyüğü küçüğü olur mu? Eline ne düşerse onu alır. Kendisi olmadığında evine girseler. Karısı çılgık atsa. Onu bıçaklasalar. Öbür taraftan da annesi çıksa ve onu da bıçaklarsa... “Vicdansızlar! İnsanların başına sıkıntı getirenleri cezalandırmak lazım.”

Birden aklına gelen düşünceden dolayı vücudu titredi. Kara günler için dişini tırnağına takıp beslediği hayvanını çaldıkları için, ölüm döşeğindeki kardeşinin son nasibinden mahrum ettikleri için, ekmek parası olsun diye yetiştirdikleri meyvelerini çaldıkları için Allah’tan haberi olmayanlardan öç almak istedi.

O yerinden kalkıp ışığı açtı ve avluya indi. Rüzgâr esiyor, gökyüzünde şimşek çakıyor, ceviz ağacının dalları şırıldıyor ama bunlar artık onu korkutmuyordu. Yan taraftaki mutfağa girdi ve cebinden çıkardığı kibriti yaktı. Titreyen elleri ile kararmış duvardaki mıha asılan iki sarılı teli aldı. Bir zamanlar savaştan öce bu telleri eğlencelere götürür, insanların avluda meşale gibi aydınlanmasını sağlardı. Artık iyi bir şeye yarasındı! “Bana kalsa atardım!” diye düşündü. Balkona çıkınca üstü kapalı teli açık tele hemen birleştirdi. “Bir haram yiyeni öldürürsem diğerlerine ders olur.”

Uсталıkla çalışırken terlediğini hiç fark etmedi. Fakat bir sözü sürekli tekrarladı. “Bana kalsa atardım.” Telin açık kısmını çileklerin üstüne attı. Kapalı kısmını balkon eteğinden geçirdi ve bir ucunu sütundaki çengele geçirdi. Sonra birden çocuklar gece

avluya çıkarlarsa ne olacak diye düşündü. Eve girdi. Hatice yattığı yerden uykulu olarak başını kaldırdı.

-Ne oldu?

-Avluya çıkma, çocuklar da çıkmasın. Ölürsünüz yoksa! dedi Şaikram gözleri yanarak.

Hatice hiçbir şey anlamadı. “Tamam” dedi ve başını yastığa koydu. Çok geçmeden derin nefes almaya başladı. Şaikram balkonun ışığını kapatıp eve girdi. Her ihtimale karşı kapı ağzında yattı. “Bana kalsa atardım” diye düşündü öfke ile. O an nedense çocukları değil, karısı değil, kardeşini düşündü. Şanimet çocukken de zayıftı. Şaikram onu her gün kendisi okula götürür, ders bitene kadar kapıda beklerdi. Babaları öldüğünde Şaikram altıncı, kardeşi ikinci sınıfta okuyordu. O zaman Şanimet ağlamamıştı ama hastalanmıştı. Anne-kardeş onu koruyarak büyüttüler. Şimdi ise beş gün kaldı mı kalmadı mı? Abi olarak hâl hatır da soramıyor. Şaikram uyudu mu uyanık mı anlamadı. Bir an çocuk mu ağladı yoksa dışarıda rüzgârın gürültüsü ile beraber dehşetli bir ses mi işitti anlayamadı. Zıplayarak yerinden kalktı. Balkon ışığını açtığı gibi çilek bahçesinde yere düşmüş insan bedenini gördü ve dehşete kapıldı. Hemen hata yaptığını, katil olduğunu anladı. Telin ucunu hemen çengelden koparıp avluya atladı. Diğerleri kaçtı herhâlde diye düşündü. Bostandan atlaya zıplaya ilerlerken ayağının battığını hissetti. Sonra yerde yatan insana üç adım uzakta durdu ve birden dizüstü çömeldi. Bir an gözleri hayretler içinde baktı ve göğsünden rüzgâr sesini bastıracak, vücudunu sarsacak bir nida attı.

-Anne!

Başından ayağa beti benzi kaçmış halde kendini yere attı ve göğsünü yumruklamaya başladı.

-Anne, anneciğim!

Umri teyze bir eliyle kararmış basma eteğini tutmuş, eteğinde iki avuç olmuş olmamış çilekler. Diğer eli ile yılan gibi teli tutuyordu. Şaikram onun çilekten daha kızıl çatlayan parmaklarını çıkık olan damarlarını daha net gördü. Az ileride onun lastik ayakkabısı duruyordu. Anlaşılan elektrik teli ayağına dolandığıyla eliyle koparmak istemiş ve sonra çarpılıp düşmüş.

Şaikram çamurlu bostandan emekleyerek ilerleyip kendisini annesinin kucağına attı. Rengi kaçmış dudakları ile annesinin yüzünü öperek:

-Anneciğim, gözünü aç! dedi.

Uzun zaman sonra kendine geldi. Başında karısının durduğunu, kızlarının da ağladığını fark etti. Başını kaldırdığında bostan kenarında çömelerek oturan Şanimet'i gördü. Kaç haftadan beri yerinden kalkamayan kardeşi galiba bir güç bulup emekleyerek evden çıkmış, gömleği omuzundan düşmüş halde büyük büyük gözleriyle panikle bakıyordu. Şaikram çamurla kaplanan avucuyla yüzünü kavrayarak:

-Ben ne yaptım kardeşim! dedi. Sonra yine annesinin üstüne kendisini attı. O annesini kaldırmaya çalıştı fakat annesinin kaskatı olmuş vücudu yerinden oynamadı.

-Süt yerine zehir içseydim olmaz mıydı? dedi Şanimet sesi titreyerek.

Şaikram bu aciz ve titreyen sestten sarsılarak kardeşine baktı. Şanimet yine aynı sesle:

-Zehir içsem olmaz mıydı? dedi. Galiba onun ağlamaya gücü yetmiyordu.

-Dün de söylemiştim, razı olmadı. Çilek verip süt alacaktı, dedi.

Şaikram başka bir şey işitmedi. İşitmedi. Faydası da yoktu.

Umri teyzeyi öğlen namazında kaldırdılar. Şaikram mezarlıktan çıkarken insanların konuşmalarını işitti.

-Savaş bitmiş işittiniz mi?

4.14. ÖZBEKLER

Mahallede hangi yaşlı kadını evinde bulamazsanız dümdüz Atınayı'nın evine gidin. Atınayı'nın bahçesi kısa sokağın ucunda ve başkalarınınkinden farklı iki pencereci küçük evdi. Başkalarının evinin önünde kiraz ağacı varsa onun evinin önünde iki dut ağacı vardır. Başkalarının damı demir, onun damı çakıldandır. Herkesin damında televizyon anteni var, onun damında yok. Ama onun evi herkesin evinden kalabalık olur. Daima açık duran kapıdan girdiğinizde burnunuza reyhan kokusu vurur. Sonra bir mahalle kadınının car car konuşmasını, çocukların gürültüsünü duyarsınız. Araba sığmayacak kadar (Ona araba ne gerek!) dar olan koridordan geçip kutu gibi rahat eve girersiniz. Ark

çekilip ekilen reyhanlar bel boyunda. Aş reyhan, gür reyhan, beyaz reyhan, siyah reyhan... Bahçe ucunda eski sundurma önünde bir kayısı ağacı var. Yeşil kayısı olarak yetismeye başlayıp kuru kayısı oluncaya kadar mahallenin çocukları daldan dala tırmanır. Atınayı kayısıyı esirgediğinden değil de çocuklara acıdığından bağırır: “Hey evlerine buğday dolası çocuklar inin yoksa düşersiniz!” “Tekeler.” Ama korkmazlar. Biliyorlar ki Atınayı’nın dutu da kayısı da onlarındır. Genelde bu bahçe herkesindir. İlkbaharın ilk zamanlarında sumalak²⁰ bu bahçede yetişiyor. Ispanak, samsa, nane Atınayı’nın sundurmasındaki tandırda pişiriliyor. Sonra dut pişiyor, peşinden de kayısı. Mahalledeki kadın aş, çalları²¹, beşik düğümü, kuda²² daveti hepsinin yemeği burada pişiyor. Ne kadar ekmek pişiyor, ne kadar pilav yapılıyor. Anne babalara neler koymak gerek...

Doğru o çok fazla hizmet etmiş. Ama ona hizmetçi teyze değil, Atınayı diyorlar. Ayrıca o üç yıl önce sofrayı kurup kaldırmayı da bırakmış. Yaşlandığı için gücü yetmez olmuş. Lakin hâlâ Atınayı diyorlar. Yazın kayısı altındaki eski tapçan²³ kışın ise dışı sıvanmış alçak tavanlı, çekmecelerine tabaklar, eski leğenler koyulan ev her daim kalabalık oluyor.

Şimdi yaz. Tam yetismemiş kayısı dallarında her zamanki gibi komşuların çocukları kirli donlarına kayısı dolduruyorlar. Bir tanesini ağzına bir tanesini koynuna koyuyorlar. (Her ihtimale karşı). Atınayı alçak tavanlı evinde kapağı açık sandığın önünde çömelmiş oturuyor. Ortadaki masa etrafında sağır İnay’ın karısı Bahri teyze, fabrikada çalışan kahraman Ahmet’in annesi Gelinpaşa oturuyordu. Altınayı sandıktan teker teker ölümden sonra lazım olacak eşyaları gösterip övünüyordu. Güzel bir şekilde paketlenmiş kumaşı göstererek:

-İşte bu kefen, diyor.

-İyi bir kumaşı var.

-İskender’im benim için Moskova’dan getirdi, dedi Atınayı ve gerilerek doğruldu.

-Bunu dikime verirsiniz, dedi ve yine bir çuval açtı.

²⁰ Nevruz’da yapılan Özbek milli yemeği

²¹ Düğünden sonraki bir gelenek

²² Dünür; Gelin veya damadın anne babasına verilen isim.

²³ Oturmak için tahtadan yapılan yer

-Fakat bu başörtüleri beğenmiyorum. Hepsinin aynı olması iyi! İşte otuz tanesi lacivert, yirmi tanesi yeşil. İskender’ime söyleyeceğim, götürecek. Bahri teyze mırıldanarak:

-Bırak ablacığım, daha çok yaşarsın, dedi. O mırıldamadan konuşmıyor. Burnu öyle biçarenin. Ayrıca ‘p’ harfini söyleyemiyor ‘m’ diyor. Birazcık dedikoducu ama iyi kadın, gönlü temiz. Komşusunun kedisi doğurunca canı acımıştır diye ağlamış. Başörtüsünün ucunu kirpiğine basarak iç çekti:

-Siz daha durun, çok torunlar göreceksiniz, düğünler yapacaksınız ablacığım! dedi.

-Dediğin olsun!

Atınayı kederli gülümsedi. Kefeninini tertipli şekilde düzenleyip yine sandığına yerleştirdi.

-Allah İskender’ime de koç gibi evlatlar verirse ne hoş. Dün de gelip gitti zavallı evladım.

Atınayı sandığı tekrardan karıştırıp iki parlak ambalajlı sabunu alarak:

-İşte, Polonya adlı yerden İskender’im getirdi, diyor.

O sabunların bir tanesini Bahri teyzeye, bir tanesini de Muetter teyzeye verdi.

-Vay ne kadar güzel!

Muetter teyze Polonya sabununu içine çekerek koklarken Bahri teyze de koklarken ona kızdı.

-Kokumu alabiliyorsun sanki neyi kokluyorsun?

-Oğluma dua edin! Çoğalsın, Allah iyi çocuklar versin diye dua edin, dedi Atınayı.

Uzun zamandan beri yanlarında oturan Gelin Hanım gülümsedi.

-Ya bana Atınayı? Bana da Polonya sabunu yok mu?

-Sen sabunu ne yapacaksın Gelin Hanım. Zaten ay gibisin. Sen gidip çay demleyip getir.

Gelin Hanım Atınayı’nın yan komşusu. Ortadan delik açmışlar. Eşi rehber. Mahalledeki gençler onu “Yenge” diye çağırıyorlar. Atınayı ise Gelinpaşa “Gelin Hanım” diye çağırır. İyi kadın zavalıcık. Sekiz çocuğu var. En küçüğü yolda. Bu ilkbahar yine

gebe kaldı. Yeşil kayısı istedi. Avuç avuç kayısı yedikten sonra fenalaştı zavalıcık. Gelin Hanım yerinden kalktığında Atınayı arkasından seslendi.

-İskender'imın getirdiğı çaydan demle kızım. Dutar²⁴ çalanından.

Gelinpaşa bir süre sonra çay demleyip geldi.

-Aki'nin düğününde Polonya sabunundan hediye olarak vereceksin Atınayı, dedi Gelin Paşa gülererek. Aki onun büyük kızı. Hemşire olarak çalışıyor. Yakında evlenecek. Pamuk toplama ekip başı ile nişanladılar.

Atınayı de gülümsedi.

-Düğün hediyesi feda olsun. Aki kızımın düğünü olacak da ben duracağım. Sabun da neymiş. İskender'ime söyleyip halı getirteceğim.

İskender Atınayı'nın tek oğlu. Büyük bir yerde çalışıyor. Beyaz bir arabaya biniyor. Merkezde dört odalı evi var. Atınayı'nın dediğine göre banyosu fayanstanmış. İskender iyi bir evlat. Annesini evine götürmek istese de Atınayı buna razı olmuyor. Kendi evine alışmış. Atınayı'nın bir tek hayali var, İskenderin çocuğunu kucağına almak.

-Artık evlensin! Canım şimdi sağ fakat ölüm vakti gelince yavrum apışıp kalmasın. İşi ağır. Sayısız insana patron olmak kolay mı? dedi iç çekerek

İskender Vahaboviç telefonu yerine koydu ve ağır bir iç çekti. Bakan yardımcısı telefonda yirmi dakika konuştu. Yılsonu hedefine ulaşamadıkları için İskender Vahaboviç güvenini kaybetmiş. Sakinlikle anlatacakken bakan yardımcısı “bahane üretmeyin” diye kızmış.

O, ter akan alnını avuçlarının arasına alıp bir süre gözlerini yarım kapatarak masaya bakarak oturdu. “Her gün bir sorun!”

Kapı gıcırdayarak açıldı. Kapıda duran şişman sekreterine “Yine ne oldu” dermişçesine öfkeyle baktı.

-Telefonda sizi soruyorlar, dedi sekreter korkarak.

-Kim?

²⁴ Müzik aleti

Sekreter koyu kirpiklerini oynatıp:

-Tanıdığınız mış.

-Tanıdığımı da lanet olsun tanımadığımı da! Kimin işi düşse tanıdık oluyor.

Telefonu sert bir şekilde açtı.

-Evet!

Telefondaki ses kulağını delecek gibi oldu.

-İskender misin?

“Kim bu görgüsüz? Bağırıyor. Sen diye hitap ediyor.” diye içinden geçirdi.

-Kimsin? dedi İskender Vahaboviç siniri tepesine çıkarak. Fakat cevap yerine soru işitti.

-İskender misin?

-Evet. Siz kimsiniz? Telefonda yine bağırma sesi geldi:

-Halmat'ım! Komşun...

İskender Vahaboviç aklından komşularını tek tek geçirdi. Halmat adlı komşusunu hatırlayamadı. “Delirmiş bu insanlar!”

-Diyecek bir şeyiniz yoksa telefonu kapatın, dedikten sonra telefonu fırlatmak istedi. Fakat o ses yine bağırmaya başladı.

-Atınayı'nın durumu kötü!

İskender Vahaboviç şaşkına döndü. Ne de olsa durumu kötü olan Atınayı. Kendi annesi! Tamam, tamam Halmat abi onların yan komşusu. Rehber!

-Ne oldu! dedi birden yüreği ağırlaşarak.

-Durumu kötü

-Hemen ambulans göndereceğim.

Halmat abi tekrar bağırdı

-Ambulansı bırak! Kendin gel, çabuk!

Telefon kapanıp dıt dıt dıt şeklinde kısa sesler İskender Vahaboviç'in içinde bir şeyler koparmış gibi oldu.

Ya annesi...

O koşarak odadan çıktı. Bilgisayarda çalışan sekreterine emretti:

-Dilya çabuk arabayı çağır. Girişe!

...Beyaz Volga marka araba kalabalık sokaklarda uçuyordu. İskender Vahaboviç arka koltukta otururken kalbi hızlı bir şekilde atarak bir soruyu tekrarladı. "Gerçekten mi?"

Araba kavşaklarda yavaşlıyordu. O da aklına gelen dehşetli düşünceyi kovmaya "Hasta olmuştur" diyerek kendini avutmaya çalışıyordu. İşte o an o amansız soru tekrar vücudunu deşerek aklına geldi. "Gerçekten mi?" Araba çay sevenlerin oturduğu mekândan geçerken o bir teselli bulmuş gibi oldu. "Neyse ki insanlar sakın". O biliyor Allah göstermesin bir kaza olsa buralarda insanlar durmazdı. Ama araba dar sokağa girdiği gibi kalbi buz gibi oldu. İşte o çakıl taşlı damı olan küçük ev, işte o iki dut ağacı, rengi kararan kapı... Kapının önünde beş altı adam toplanmış. Tanımadığı bir kadın ise dut altını süpürüyor. "Gerçekten mi?" Bu soru onun beynine son kez yıldırım gibi düştü ve güçsüz ayaklarını sürüyerek arabadan indi. O an Halmat abi koşarak gelip onu kucakladı.

-Annenizden ayrıldık kardeşim!

O İskender Vahaboviç'i kucaklarken birden bağırarak ağladı.

-Ayrıldık!

İskenderin gözü karardı. Donmuştu, Halmat abinin omuzu sürekli silkiniyor, bıyığı yüzüne değerek rahatsız ediyor ama başka bir şeyi düşünemiyor aklında sadece bir şey dolaşıyordu. "Annem! Annem!"

O Halmat abiden ayrıldı ve sallanarak eve doğru yürüdü. Nedense insanlar ona bakmıyor, yüzlerini başka yere çeviriyorlardı. Ama o şimdi bu durumu düşünecek halde değildi. Sallana sallana beton merdivenlerden çıktı, serin holden geçip eve atıldı. Bazı kadınlar ona yol verdiler. İskender parlak demirleri paslanan yatakta yatan annesini gördü. Üzerine beyaz yorgan örtülmüş. Annesi uyumaya benzeyen garip bir sakinlikle

yatıyordu. Anne diye çağırırsa uyanacakmış gibi. Öyle yaptı. Yatağın önündeki keçeyle diz çökünce haykırdı.

-Anne! Anne!

Hayır annesi gözünü açmadı. O an yorganı açtı ve annesinin çalışmaktan yıpranmış ellerini öptü. Annesinin eli buz gibiydi.

-Anne! Anneciğim! dedi haykırarak. Sonraki sözcükler boğazından ağlamayla karışık çıktı.

O gözyaşlarıyla ıslanmış dudaklarıyla annesinin elini öptü. Sonra sebepsiz yere iki eliyle keçe döşenmiş yeri yumrukladı.

-Niye! Anne Söyle niye?

O delirmişçesine yeri yumrukluyor fakat bu serzenişi annesine mi yoksa kendisine mi anlamıyordu. Çömelmiş halde yine annesinin ellerine yapıştı. Buz gibi olan ellerini yüzüne basıp hüngür hüngür ağladı.

Bu eller onun başını okşamış, çok okşamış. Gönlü incindiğinde, halsiz olduğunda, ilk kez okula gittiğinde, okulu başarı ile bitirdiğinde, üniversiteyi kazandığında, bitirdiğinde, nihayet evlendiğinde bu eller onun başını çok okşamış. Yan kendisi, kendisi annesinin başını hiç okşamış mı? Bir kez, sadece bir kez okşamış mı? Yüreğinin en derininden gelen bu soru vücudunu titretti.

-Anne! dedi ağlayarak.

Bu eller onu kundaklamış, süt içirmiş, soğuk aldığında bedenine koyun yağı sürmüştü. Bu eller inek sağmış, tezek yapmış, çamaşır yıkamış, yemek pişirmiş, ekmek yapmış...

Ekmek! Annesine göre ekmekten kutsal şey yoktu. Komşularının bebekleri yürümeye başladığında ayakları arasından küçük pide yuvarlayıp başka çocuklara yuvarlardı. Düğünden önce iki gencin temiz ailesine adet olsun diye ekmek bölüştürürdü. Sundurmadaki tandırda gün aşırı ekmek pişirirdi. Pide mi, çavdar mı, her ne ise ekmek sonuçta! Tandır kenarında dolaşan İskender'e ilk çıkan ekmeğe su serpererek verirdi.

O yaş gözleriyle istemsizce tavana gözleri takıldı. İşte, işte o ekmek! Sıvanmış tavan altındaki duvara mih ile asılmış duruyor. Bir kenarı dişlenmiş. İşte o diş izleri. Bu babasının dişlediğı ekmek. Kıp kırmızı...

Annesinin ekmeğı sile sile astığını görmüş. Mıhtan hep alıp koyulduğı için delik genişlemiş. Ama ekmek hâlâ duruyor. Küf tutmamış, kıp kırmızı.

İskender birisinin onu omuzundan dürttüğünü fark edip döndü. Tanıdı. Bahri teyze. Lacivert başörtüsünü sıkıca bağlayıp lacivert elbise giymiş. Ağlamaktan helak olmuş.

-Kader evladım! Allah'ın iradesi can evladım! Gassal geldi, dedi ve hüngür hüngür ağlamaya başlayınca lacivert başörtüsünü yüzüne bastı.

İskender çıkması gerektiğini anladı. Kapıya varınca durdu. Annesine baktı. Annesi demirleri paslanmış tel yatakta yatıyor. Sanki uyuyormuş gibi, yerinden kalkıp onu kucaklayacakmış gibi, iki avucu ile iki yanağından tutup alnından öpecekmiş gibi.

Onu sabah alnını okşayarak uyandırır mış. Hatırlıyor... O zaman İskender birinci sınıfta okuyordu. Kayısların olgunlaştığı zamandı. Okuldan ateşler içinde gelmişti. Evde kadınlar vardı. O ateşler içinde Bahri teyzenin genzinden konuşarak ettiğı lafları duyarak yatıyordu.

“Ablacığım Allah'ın kaderi, bedeli ödedik. Savaş bitti. Gelenler geldi, ölenlerin mekânı cennet olsun. Genç ömrünü sonbahar etme. Çocuğa da baba gerekiyor canım. Sizinle ilgilenen adamlar da var.”

İskender annesinin cevabını duymadı. Uyuya mı kaldı, bayıldı mı kendisi de bilmiyor. Genelde bu sözlerin ne anlama geldiğini anlamazdı. Fakat ardından annesinin söyledikleri kulağına geldi.

“Bir daha böyle konuşmayın! Allah'ın kahrı geldi, çocuğum kızamık oldu. Babası sağ ise gelir, gelmezse kaderime razıyım. Yalnız değilim şükür. Yanımda çocuğum var.”

Bahri teyze onun omuzuna vurdu.

-İskender, canım evladım. Çık hadi bir tanem.

İskender yavaş adımlarla soğuk koridora çıktı. Teras sütunundaki mihlara annesinin bütün elbiseleri asılmıştı; bir tane yeni iki tane eski gömlek, kararmış kadife yelek, bir köşesi delinmiş başörtüsü, henüz dikilmemiş bir kıyafetlik kumaş, bir sofr a bezi.

Ayakkabı rafındaki lastik ayakkabı duruyordu. Tuhaf, bu ayakkabıyı İskender üç yıl önce almıştı. Niye yepyeni duruyor?

Halmat abinin karısı ağlamaktan kızarmış olan gözleri ile ona baktı. İskender'in lastik ayakkabıya baktığını anladı.

-İyi bakıyordu. Düğüne gidince yanına alıp döşegın altına koyuyordu. İskender'im almış diye övünüyordu.

İskender lastiklere bakmaya devam ederken yengenin sesini tekrar duydu.

-Ne yapalım mastava²⁵ mı? Çorba mı?

İskender hiç bir şey anlamadı.

-Ne? dedi şaşırarak.

Yenge yürüyerek anlattı.

-Biraz sonra ev insan kaynayacak. Sıcak yemek pişirmek gerek. Ölü çıkan evde kazan kaynatmak mümkün değil. Bizim evde yapacağız. Sormama gerek yoktu aslında, sen bizim kardeşimisin.

İskender'i yengesinin sorusu değil de içini kaplayan sorun zorladı.

-Ne oldu? Annem sağ salimdi, dedi mırıldanarak.

Yengenin ciğerleri dolup ah çekti. Burnunu çekerek:

-Sağ salimdi. Sabahleyin eğlenerek oturuyordu. Kefenini gösterdi. Şakalaştık. Ben ölümü düşünme Aki'nin düğününü...

Yenge ağlamaya başladı.

-Akide'nin düğününde başı sen çekeceksin dedim. "Tamam" dedi. Sonra birden fenalaşıyorum dedi. Yatağa yatırdık...

İskender bir yere otururken başını tuttu. Bu ne laf! Bu nasıl adaletsizlik? Niye? Sağ salim annesi niye birden...

Yenge ağlamaklı bir halde ona doğru eğildi.

-Çorba yapacağız.

²⁵ Özbekistan'da et ve pirinçten yapılan bir yemektir.

Acaba şu an yemek boğazlarından geçecek mi? Bu arada annesi de çorbayı çok iyi yapardı. Düğünde, cenazede kadınlar onun yemeğini övdüklerinde sevinirdi. Ayrıca mahareyi²⁶ da çok iyi pişirirdi. Bu yemeği İskender de yemiş, çok yemiş. Annesi dul kalınca insanlar ona Atınayı dediler. O hem okulda hademelik yapar hem de evinde rahat kalamazdı. Yeni gelin geldiğinde kavurma yapmak mı, mantı yapmak mı, gözleme yapmak mı, nikâhta koşturmak mı, damat ve gelinin başından şeker atmak mı, gelin selamlamasında kaynana ve kayınpedere selam vermek mi, hepsi onun göreviydi. O düğünlere torbalarla giderdi. Torbalarda ekmek, şeker kavurma ve elbette mahare oluyordu. Bazen gece yarısı kapı dövülür, İskender annesinin yerinden kalkmasına uyanır ve bir süre sonra annesi tekrar girerdi. “Canım evladım, Topal İsmet canını teslim etmiş. Gitmezsem olmaz. Sen korkmazsın değil mi? Kocaman adamsın.” deyip çıkar, ertesi gün öğleden sonra gelir, kendince Kur’an okur: “Mekânı Cennet olsun!” diyerek ruhuna Fatiha gönderirdi.

O annesinin yattığı eve peçeli yaşlı bir kadının topallayarak geldiğini gördü ve ürkerek avluya indi. Burnuna reyhan kokusu geliyordu. Annesinin kokusunu almış gibi oldu. Yenge avludaki reyhanlardan yolunca eve girdi. İskender’in aklına hemen bir fikir geldi. “Gulya’ya söylemek gerekiyor, hâlâ haberi yok.” Kapı tarafına yürümeye başladı. Karısını kapıda gördü. Gulya elinde beyaz çanta, sanki düğüne gelmiş gibi süslenmiş, buluz giymiş ve kulağında pırlanta küpe parlıyordu. “Nereden duymuş bu?” diye içinden geçirirken onun arkasından çanta taşıyarak gelen şoförü Şefkat’i görüp her şeyi anladı: “”Şefkat her şeyi anlatmış.”

Gulya onun omuzuna başını koyup sarıldı.

-İskender! Zavallı annem! O bir süre böyle durduktan sonra arkasını döndü ve avuçlarını yüzüne götürdü. Hızlıca beyaz çantasından mendil alıp yüzüne bastı.

“Senin suçun!” diye düşündü İskender vücudu titreyerek. “Her şeyden sen suçlusun kancık!” diye düşündükten sonra karısından yüz çevirdi ve kayısı altında oturdu. O an acımasız bir soru bütün bedenini titretti. “Ya kendin!”. Onun evlenmesi çok acayip olmuştu. Mimarlık fakültesinde İskender Vahaboviç’ten daha başarılı bir öğrenci yoktu. Başarılı, sosyal bir öğrenciydi. Dördüncü sınıfta okurken Öğrenci Fen Topluluğu’nda “İnşaatın yerel kurallara uygun yapımı” adlı konuda bir konferans vermişti. O kadar cesur

²⁶ Nohutlu çorbadır.

fikirler ortaya attı ki, tartışmalar çıktı. Kimileri ona modernist dedi, kimileri bilge. Fen akademisi öğretim üyesi Prof. Zarif Hadiyeviç onu himaye etti. “Genç dostumuz İskender Vahaboviç ileride iyi bir âlim olacak!” dedi inanmış bir şekilde. Gerçekten öyle oldu. Zarif Hadiyeviç onu yetiştirdi. İskender doktora öğrenimini yaptı. Hocanın kızı kot pantolon giyen Gulya’yı görünce dikkat etmedi. Daha doğrusu dikkat etmemeye çalıştı. Akademi üyesinin kızı nerede, Atınayı’nın oğlu nerede? O böyle düşünüyordu fakat bir gün hoca ile vişne ağacının gölgesinde konuştuklarında içeride piyano çalan bazen ise boğuk fakat kalbi kaplayan bir sesle şarkı söyleyen Gülendamar Gulya’ya gönlünü kaptırdığını anladı. Gulya konservatuarda okuyan modern, asil bir kızdı. Neyse ki Gulya’nın kendisi ona gönlünü açtı.

Düğün restoranda geçti. Gelinin arkadaşları alt sokaktan kulübeye geldiklerinde İskender yerin dibine girdi. Ona göre Atınayı’nın gelinin başından saçtıkları da pişirdiği yemekler de çok çocuksu ve çok garipti. Oysaki Zarif Hadiyeviç akli başında adammış. Bu avluda işte şurada oturarak (Atınayı büyük ahırdan yem yiyen dünürlerinden utanıp restorana gitmemiş, fakat evde güzel bir sofra hazırlamış.) kızına nasihat etti.

-İskender’i kendin seçtin. Artık ki bu ailenin dediğini yapacaksın. Annen zavalılık bir göz ile oğul büyötmüş. Benim bir çocuğum iki oldu. Atınayı’nın da.

Atınayı bu sözden dolayı başı göğre erdi. Dağ gibi dayanak bulmasına sevinip dünürünün omuzuna başını koyup ağladı.

Yaklaşık yarım yıl iyi yaşadılar. Atınayı gelini uyanmadan sobaya kömür atar, tandırda ekmek yapar, akşam koca ve karısı işten geldiklerinde yemek hazır olurdu. Başka günler de ise o düğüne veya cenazeye giderdi. Geç döndüğünde bir tabak soğumuş pilav bir kâse mahara, bir kenarı bölünmüş gözleme götürüp ortaya koyar, zafer ilan ederdi. “Alın çocuklarım düğünden size de nasip olsun!” Sonra bir kıyafetlik basma mı saten mi gelinine uzatırdı. “Al sakla güzel gelinim, oğlunun düğününü yapınca lazım olacak!” Gulya yanında hiçbir şey söylemezken gece İskender’e söylenirdi:

-Annen dilenciliği bıraksın. Bana birisinin dişlediği gözleme, birisinin sadakası olan kumaş lazım değil.

Büyük kavga ufak şeylerden başlıyor. Bir gün İskender işten geldiğinde karısı divanda ağlayarak yatıyordu. İskender onun omuzunu yavaşça tuttu. Gulya divanı yumrukladı. Ağlamaktan şişen gözleri ile öfkeyle baktı.

-Defol! Dilenci annen ile aynı mezara gir! Halım! Halımı ne yaptı. İki bin somluk halı idi. Batıl inançlarınız başınızda kalsın! dedi ağlayarak.

İskender şaşakaldı. Duvardaki halıya baktı, hepsi yerinde. Sonra yere döşenmiş Türkmen halısını kontrol etti. Meğerse Gülya'nın dediği gerçekmiş. Halının bir köşesi delinmiş. Demir para gibi delik. İskender sanki deliği kapatacakmış gibi parmağını tıkadı. Yüreği sıkılarak bir of çekti. Başını kaldırıncı tepesinde duran annesini gördü. Atınayı "Buraya gel!" dercesine bakıyordu. İskender hâlâ divanda yatan karısına gizlice bakıp annesinin peşinden yürüdü. Annesi fısıldayarak:

-Suç benim. Dün düğünde bir ev dolusu kadın onu övdü. Gelinime nazar değmesin diye üzerlik tütürmüştüm. Kahrolası faraştan kor düştüğünü fark edemedim. Karının gönlünü al, küsmesin. Yoksa emekli maaşımdan biriktirerek alacağım.

Ne var ki bu olanlarla kavga bitmedi. Gülya meseleyi uzattı. "Ya beni seç ya da dilenci anneni! Gideceğim. Babamın evine gideceğim. Annem beni kömür kokusu koklayayım diye doğurmadı." Sonunda karı koca beraber Zarif Hadiyeviç'in yanına gittiler. Fikir almak istediler. Kayınpederi İskender'i azarladı. "Sen nasıl bir erkeksin! Bir yıl geçmeden annenizi bırakmayı nasıl düşünürsünüz? Kadın dediğin biraz sabırlı olur!"

Babasının bu sözleri Gülya'nın zoruna gitti. "Evine sığmazsam bir daire kiralayacağım" diyerek ağladı. Ne tuhaf ki o zaman da Atınayı onlara yardıma geldi. "Çocuklarıma yardım edin yer alsınlar. Gülendam'ım büyük hayvan ahırından beslenmiş, benim döküntü evimde yaşaması uygun olmaz." diyerek dünürüne yalvardı.

Öyle de oldu. Zarif Hadiyeviç'in desteğiyle şehir merkezinden ev aldılar. Karı koca "Bizimle gel" diye Atınayı'na çok yalvardılar. Ama Atınayı razı olmadı. "Siyah da görsem karnım tok. Siz çoğalın. Ben eşimin ocağını kapatıp gidemem."

İskender annesini bakımsız bırakmadı. Toprak damlı evin çatısını yaptırdı. Evi daha modern oldu. Sonra gaz bağlattı. Doğal değil, tüplü... Atınayı onların dairesine gittiğinde çok oturamaz mahalledeki bir düğünü veya cenazeyi bahane ederek çabucak kalkardı.

Önceleri karı koca annelerinin evine sık sık geliyorlardı. Sonra İskenderin işleri büyüdü. İskender artık İskender Vahaboviç'e dönüştü. O artık bilim adamı ve patrondur. İlginçtir ki onun işi ne kadar çoğalırsa çoğalsın hepsine yetişirdi. Sadece annesini görmeye vakit bulamazdı. Bunun bir sebebi de Gülya'ydı. Karı kocanın ömrü geçiyordu.

Çocukları olmadığı için Gülya git gide asabi olmaya başladı. Bir gün eşine alaylı alaylı söz attı:

-Anneniz size yeni karı arıyormuş. Kapıdan kapıya dolaşa dolaşa alışmış! Buldu bulacak.

İskender o zaman karısına ilk defa “Sen” diye hitap etti.

-Sen de utanma var mı? Dedi öfkeden titreyerek.

Annesi her zaman bir lafı tekrarlardı. “Karını üzme evladım. Umut ile bir yastığa baş koydunuz.” Gülya’nın bunları bildiği halde böyle konuşması İskender’i daha fazla sinirlendi.

-Utanç var mı sende?

Gülya kinayeli bir şekilde güldü.

-Utancın ne işi var bende, hepsi sizde toplanmış.

“İşte artık her şey bitti, her şey.” İskender avluda insanların telaşlandığını fark ediyor ama hiçbir şeyi görmüyordu. Sigara içesi geldi. Pantolonunun cebine elini soktu ki sigara yok. Sigarayı iş yerinde masa üzerinde bırakmıştı. O manasız bakışlarını karşısındaki sundurmaya dikti. Kil dam incelmış. Hücre gibi pencerenin bir gözü kırılmış, camları donuklaşmış. Son kez ne zaman gelmişti bu avluya acaba? Evet, bayram arifesinde yedi martta gelmişti. Öğle yemeği arasında geldi ve gitti. Her zamanki gibi acele ediyordu. Gülya misafir gelecek demişti. Annesine dört tane çay ve sabun hediye getirmişti. Arabanın beklediğini bahane ederek ayakkabılarını çıkartmadı. Annesi şaşkına döndü. Naneli samsa yapmıştı. Zorla bunlardan bir tanesini yedirdi. İskender arabaya bindiğinde zar zor nefes alarak koşup peşinde çıktı. Başörtüsü düşüp omuzuna düştü. Elinde gazeteye sarılmış bir şey. “Al” dedi arabanın azıcık açık olan kapısından uzatarak. “Gülendam’ın da ağzı değsin.” İskender gazete altından sıcaklığı belli olan samsaları arabanın arka koltuklarına koyup kapıyı kapattı. Keşke o gün annesini son kez gördüğünü bilseydi. Bugün günlerden ne? On iki haziran. Üç ayı aşmış, üç ay! Bu kadar zaman bir saat boş vakit bulamadı mı? Bulurdu istese elbet bulurdu.

Birisinin onun adını söyleyerek çağırdığını idrak ederek başını kaldırdı. Bakınca kot pantolon giymiş, öğrenciye benzeyen bir delikanlının omuzunda karton kutu taşıdığını gördü. İskender onu tanımadı. Şakın halde baktı, genç sordu:

-Nereye bırakayım?

İskender hiçbir şey anlamadı. Yüğü ağır olmalı ki, genç kutuyu iki elle çabalayarak indirdi ve gölgeye koydu. İskender'in gözü kutuya yapıştırılmış etikete ilişti. "Karakum" Çok geçmeden o genç yine bir kutu getirdi. Onu da gölgeye koydu.

-Kuru üzüm. dedi yavaşça.

O zaman İskender'in aklına "Parasını vermek gerekiyor herhâlde." diye geldi.

-Durun! Ne kadar tuttu! Kaç som? dedi İskender hırıltılı bir sesle. Genç durakladı ve hayretler içinde ona uzun uzun baktı sonra yere doğru baktı ve:

-Atınayı'm... dedi ve devamını getiremedi onun gözüne manalı şekilde bakarak.

İskender parayı cebine koydu. Genç ihtiyatla döndü ve bir şey söylemeden gitti. İlginç, ne söylemek istedi acaba? "Atınayı benim de annemdi. Sen alçakça her şeyi parayla ölçüyorsun." demek mi istiyordu? Kim bu genç? Niye İskender onu tanımıyordu? Kendisinden başka kimi tanıyor?

Bir zaman o haldeyken yengenin çağırmak için yaptığı hareketi gördü. Parancalı²⁷ ölü yıkayıcı aksayarak merdivenden iniyordu. Yenge ağlamaktan kızarmış gözlerini İskender'e dikti. Alçak bir sesle:

-Atınayı'mın küpelerini yıkayıcıya verdik. Kendisi vasiyet etmişti, dedi.

"Yıkayıcı" "Vasiyet"... Bu sözler İskender'e çirkin ve soğuk geliyordu. Sanki bu lafların hepsi yalan ve rüyaymış gibi oluyordu. Şimdi uyanacak da her şey normale dönecekmiş gibi...

-İşte... Alın...

İskender şaşkın halde yengenin eline baktı. İki kutu Hindistan çayı. Yenge titreyen dudağını dişledi.

-İki tanesini yıkayıcıya verdik. Razi olun! Dört taneydi. Sekiz martta siz getirmişsiniz. Atınayı'm... Atınayı'm... Tepsinin arkasında saklamıştı. Birisi gelirse İskender'imin getirdiği çaydan demleyin, dutar çalan çaydan derdi. Ben başka çay demlerdim. Bunu Atınayı her gün koklayarak tepsinin arkasında saklardı.

²⁷ Keçeden yapılmış ferace çeşididir.

İskender artık başının patlayacağını ve düşeceğini hissediyordu. Yenge “dutar çalan” Hint çayını terastaki tahtaya koydu. Burnunu çeke çeke ağlayarak gömleğinin yakasından koynuna elini sokup gazete kâğıdına sarılmış bir şey çıkardı.

-Alın bunu. Kefen param diyerek yastığın arasına tıkmıştı. Siz vermişsiniz. Kırk somunu yıkayıcıya verdik. İki yüz atmış som kaldı. Siz de bir sayın, dedi kâğıdı uzatarak

Gazeteyi açıp bir somluk, üç somluk paraları İskender’e uzattı. Ne zaman bu kadar para vermişti annesine! Bu nasıl bir ceza! Bu nasıl bir adaletsizlik! Bu gün annesi değil kendisi ölse daha iyi olmaz mıydı? Annesi birer som biriktirdiği emekli maaşını da İskender verdi demiş. Bu lafa hem kendisi inanmış hem de başkalarını inandırmış. Keşke göğsünü yarıp kalbini çıkarsa ve yere atsa. İçinden kopup gelen ağlama duygusundan titreyip parayı attı. Bir somluk, üç somluk paralar sağa sola dönerek ayaklarına doğru düştüler. İskender avluya oradan da sokağa doğru atıldı. Uzun atlas pantolon giymiş garip bir gelin dar sokağa su serpiyor, sıçratmamak için elindeki farası yere yakın tutuyordu. Açık kapıdan gürbüz genç girdi. İskender onun yüzünü görmedi. Genç omuzuna çizgili sofranın örtüsü atmış, onun da üzerine omzu ve boynu arasına aldığı bir çuval un ile geliyordu. İskender bir tarafa, su serpen kadın bir tarafa çekilerek yol verdiler. Genç yalın ayak şekilde İskender’in önünden geçerek avluya girdi. İskender kapıdan çıktı ve durakladı. Kapı önünde insanlar toplanmış arabalar sokağa sığmıyordu. “Bu kadar araba nereden geliyor acaba? İş yerinden olsa gerek!” diye düşündü. Ama o an bunların “Jiguli” “Moskviç” arabaları olduğunu ve işyerinden sadece kendi arabasının bir köşede durduğunu anladı. Daha ileride ise kamyonet duruyordu. Kamyonetin üzerinde iki genç katlanır masaları, bankları uzatıyordu. Aşağıda ise dört genç uzatılan masaları bir kenara diziyorlardı.

İskender dut ağacı gölgesinde duran tabutu gördü ve gönlü hüznünlendi. Tabutun biraz ilerisinde sarıklı yaktek²⁸ giyen ihtiyarlar banklarda oturuyorlardı.

-Kader be kardeşim!

İskender yanında oturan mahalle muhtarı Şakir ağabeye manasızca baktı.

Muhtar derin bir iç çekerek:

²⁸ Erkeklerin giydiği geleneksel kıyafet.

-Herkes başına ölüm geliyor. Anneniz faklıydı. Cennetlik kadındı.

Sonra muhtarın hasır şapka giymiş yardımcısı İskender'in elini sıktı.

-Kaç yaşındaydı?

“Bunun ne önemi vardı.” İskender bunu düşündü ve aniden aklına şu düşünceler geldi. Kaç yaşındaydı annesi! Evet, on sekizinci yıldır. Kendisi kırk iki yılında doğmuş. Demek ki annesi yirmi dört yaşında dul kalmıştı.

Ona sarılan uzun gömlekli kişiyi İskender hemen tanıyamadı. Sonra fark etti. Kayınpederi Zarif Hadiyevîç onu alnından öptü.

-Başınız sağ olsun oğlum. Baba ve annenin ölmesi farz, dedi yavaşça.

Sonra birisi omuzundan dürttü. Baktı ki Halmat abi.

-Buraya gel! dedi ve onu sokağa götürdü. Duvar kenarındaki taburede duran gömleği giydirdi. Beline kuşak bağladı. Doppi uzattı.

-Giy!

Doppi küçükmüş. İskender parmaklarının ucuna basa basa giderken Halmat abi yine fısıldadı.

-Leylektepe'ye götüreceğiz değil mi? Kendisi söylemişti.

İskender kamyonetin sadece masa sandalye için olmadığını anladı. Leylektepe uzakta, dört çağırılık yok. Ayağı altında dolaşan on-on iki yaşlarındaki çocuklar da gömlek giyip bellerine kuşak bağladıklarında hayret etti. Fakat sonradan bunların Halmat abinin çocukları olduğunu düşündü.

Ön tarafı paranca, arka tarafı kumaşla kapatılan tabutu çıkardıklarında her yer feryat figan oldu. Yenge, Bahri teyze, Muattar teyze, bazı kızlar, gelinler yüksek sesle ağlayarak tabutun ardından koştular.

-Vay annem!

-Rahatlık görmemiş annem!

Gömlek giymiş, kuşak bağlamış çocuklar gözlerinden yaş akarak “Nineciğim, nineciğim!” diye ağlıyorlardı. Halmat abinin bıyığı ıslanmış halde hep titriyordu.

-Hepimizin annesiydin!

İskender'in düşündüğü gibi tabutu yüklemediler. Omuzlara kaldırarak yola çıktılar. İskender tabutun sapından tutup altı yedi adım atmıştı ki onu sıradan çıkardılar. Tanımadığı adamlar gah öne gah arkaya geçerek tabutu taşıyor, ne kadar imkan varsa o kadar çok tutmaya çalışıyorlardı.

Durağa yaklaştıklarında otobüs geldi. Durduğu gibi yaklaşık otuz erkek inip tabuta yapıştılar.

Zeki tipli gözlüklü genç İskender'in yanında gözyaşlarını silmekte olan Halmat abiden:

-Kim? diye sordu.

-Atınayı'm!

-Ne?

Gözlüklü genç rengi kaçmışçasına tabuta tekrar yapıştı. Artık büyük sokak insanla dolmuş, otobüs durmuştu. Karşıdan gelen arabalar kenarda duruyordu. Şoför de yolcular da o tarafa koşuyordular.

-Kim?

-Atınayı'm!

-Ne?

Sokakta hareket tamamen durdu. Dönüşe ulaşınca İskender istemeden arkasına baktı. İnsanların akını iki sokak arasında her yeri dolduruyordu. Tabut onların omuzunda ihtiyatla ilerliyordu. Akına ise yeni yeni insanlar gelip katılıyor, katılıyordu...

4.15. ŞİŞE HACI

(Başka Hacılardan Değil)

Dostum oğlunu evlendiriyordu. Artık düğün olunca bilirsiniz. Azar azar alkol içip oturuyorduk. Aramıza gömlek, beyaz doppi giyen ince sakallı genç gelip bize katıldı. Gelin ve damada mutluluk dileyerek dua okudu. Kıraat ile:

-Yaradan'a şükürler olsun! Mukaddes sefer şerefi bana da nasip oldu, dedi.

“Kutlu olsun” dedik sofrada duran o şeytan suyunun mahcubiyetini çekerek.

-Özür dilerim hacı abi. Kasegül böyle söyleyip şişeleri gizlice masa altına koyacaktı ki, hacı abi sertçe baş salladı. Onay vererek:

-Yok, yok beyefendi! Sizler huzursuz, beyefendi huzursuz... Düğünde eğlenmenin ne zararı var, dedi.

Kasegül şüphe etti.

-Sizin gibi itibar sahibinin önünde...

-Ziyansız beyefendi, ziyansız... Biz de bundan çok içmiştik. Hacı abi az az içki koyulan bardaklardan göz ayırmadan devam etti.

-İçmiştik, çok fazla içmiştik.

Kasegül tilki gibi bir gençti. Hacı abinin gözlerinin suya düşmüş boncuk gibi parladığını fark etti.

-Sormanın ayıbı olmaz hacı abi. Eğer istersen... Hacı abi sertçe baş salladı.

-Yok, yok yok! Biz de içmiştik, içmiştik... Kasegül gülümseyerek:

-Çok değil birazcık, dedi. Hacı abi ağır bir sorunla karşı karşıya kalmış gibi bir süre derin düşüncelere daldı. İç çekerek:

-Beni çok utanç verici ahvalde bıraktılar. Gelin, gencin isteği olmayacağına kadar şeytanın boynu kırılınsın, dedi.

-Hangisinden?

Hacı abi alçak gönüllülükle:

-Bana kırmızısı da olur, dedi. Kösegül bardağa bir yudum konyak koyup uzatmıştı ki Hacı abi daha da kırılmış bir sesle:

-Daha çok olsun beyefendi.

Daha çok koyulan bardağı alıp kısa bir nutuk çekti:

-Gençler beraber yaşlansın! Çocukları çok olsun!

Tıpkı çay içiyormuş gibi kapkara sakalının bir tane bile kılı kıpırdamadı. Salatalık ile meze yaparak “Nimetine şükür olsun Rabbim” dedi. Kösegül bardağın altında kalan azıcık konyağa bakarak:

-Sonuna kadar içmemişsin Hacı abi! dedi. Hacı abi önemle:

-Her şeyin kanun kaidesi var kardeşim! İçki, şarap haram içecektir. Ama onun içinde su da var. Su en saf nimettir. Değil mi? Ben suyunu içtim. Günah altında kaldı. Söyledim ya bundan çok içtim diye, dedi. O kıkırdıyordu.

-Bir arkadaşımız vardı. Garip bir şeyler buluyordu. Bir lafı hiç hatırımdan çıkmaz. “Birinci kadeh ile ikinci kadeh arasından kıl bile geçmemeli” derdi. Bulduğu lafa bak azgının. Kıl bile geçmesin!

Kösegül Hacı abinin işaretinden hemen anladı. Ertelemeden bardağı doldurup uzattı.

-Yok, yok... Öyle yapmasınlar kardeşim! Hacı öyle dedi ve konyağın hepsini içiverdi.

“Yaradan’ın nimetine şükür” diyerek bardağı Kasegül’e uzattı.

-Gördün mü kardeşim? Günahı yine altında kaldı. Siz de öğrenin.

Ortamdakilerden biri sefer izlenimlerini sordu. Hacı abi sevindi. Bağırarak:

-Nesini soruyorsun kardeşim! Oralar Hızır nazar salmış ülke! Her adımda mağaza! Her adımda dükkân! Dünya da ne varsa her şey orada. Portakalları ücretsiz dağıtıyorlar. İster bir kilo al, ister bir ton al! Şuna bakın! Her şey var ama sadece termos yok. Üç tanesini götürdüm dünya kadar para kazandım. Dostum “Bunu bana da söyleseydin ölür müydün?” diyerek bana küstü, dedi.

-Affedersiniz, hangi dostunuz? dedi anlamadan.

-O azgın. Birinci kadeh ile ikinci kadeh arasına kıl sığmasın diyen. O azgının yine bir lafı var. “İkinci kadeh ile üçüncü kadeh arasına da kıl sığmasın derdim ama ipin sığmaması gerekiyor.”

Kasegül yine bardağı doldurdu. Hacı altında birazcık bırakıp bardağı geri verdi.

-Yaradan’ın nimetine şükür. Öğren kardeşim altında her seferinde günah kısmı kalıyor! Orada video, televizyon, kameralar bir kuruş. Philips mi dersin, sony mi dersin, Panasonic mi... İki video alana ikincisi ücretsiz. Hayretle:

-Niye Hacı abi? Bir tanesini ücretli, bir tanesi ücretsiz neden veriyor? dedim.

Hacı abi kakhaha ile güldü.

-Niye ücretsizmiş... İki kat ucuz olan maldan bir tane kalır mı hiç? Ticaretin hiç mi suçu yok? Ben ticareti yaptım yaptım, baktım ki yüküm çoğaldı. İki elimde iki valiz arkamda sandık gibi çanta. Çuvalın ipini dişimle dişleyip giderken birisi yolumu kesti. Kendi dilinde bir şeyler söyleyip durdu. Keşke anlasam! Tercüman geldi. “Ne diyor bu?” dedim, anlattı. Yüküm yüz kilodan fazlaymış. “Yükümün ağırlığından ona ne kendim kaldırıyorum” dedim. Yine bir şeyler mırıldandı. “Beyefendi yolcu mu yoksa at mı?” diye sormuş. “Ben at isem o da eşek” dedim ve çabalaya çabalaya uçağa çıktım. Hacı abi kakhaha attı. Kasegül’e bakarak manalı öksürdü.

-Dört tane video getirmiştım. İki tanesi yanıma kaldı. Oğlum teknik işi ile uğraşıyor, deyip Kasegül’e baktı.

-Orada ütü para ediyormuş. Bir sonraki sefer ütü götüreceğim. Azgın, ikimiz onar tane alırsak bu işte var. Azgının yine bir lafı var. Diyor ki “Üçüncü kadeh ile dördüncü kadeh arasında kıl sığmasın derim, ip sığmasın derim ama urgan sığacak olursa yürek sıkılır.” Bulduğu lafa bakın! Vay Azgın vay!

Kasegül şişedeki son konyağı sallayarak bardağa koydu ve uzattı.

-Yaradan’ın nimetine şükür. Bak kardeşim! Haramı altında kaldı.

-Sizin oralarda manevi meselelere nasıl bakarlar beyefendi, dedi Kasegül. Hacı abi öfkeyle:

-Böyle çirkin laflar söyleme kardeşim! İçki içen adam ölüme mahkûm edilecek, dedi.

-Ooo bir ölüm kalmıştı konuşmadığınız beyefendi. Beyefendi on beşinci varil ile on altıncı varil arasından damperli kamyon geçmeyinceye kadar bırakmayacak galiba! dedi Kasegül.

Hacı abi çok öfkeleni. Elini sallayarak:

-Ağzından çıkanı kulağın duysun ey kardeşim! Ben suyunu içtim bildin mi? Günahı altında kaldı bildin mi? Önce öğren sonra konuş, bildin mi? dedi.

Baktım ki kavga çıkacak, yavaşça kalkıp gittim.

4.16. KÜRK ŞAPKA

Eğer felaketlere uğrayıp yazar olmasaydım şanlı Sovyet polisinin sadık bir memuru olurdu. Zaten çocukluğumdan beri hayalim buydu. Neyse şimdi konu bu değil. Bu olay çok yıllar önce oldu. O zaman önemsiz bir şey için Sovyet polisinin komiserini problemin içine soktuğum için hâlâ mahcubum. Aslında suç ben de değil “Donut”ta.

...O gün ikramiye almasak, Donut ikramiyeyi kutlayacağız diye taşkınlık yapmasa, bu kadar sorun olmayacaktı.

Şöyle oldu; enstitünün üç yiğit kardeşi, Babur “Donut”, Batır “Kütük” ve Bahram yani ben. Lakabımı söylemezsem daha iyi olur. Üçümüz sıcak bir kafeye girdik. Köşedeki askıya montlarımızı asıp sosis yedik. Bir fiçı şarabı bitirdik. Babür ağzını tarla sincabı gibi doldurarak sosis yerken:

-Artık bana müsaade, Dilişka’yı anaokulundan almazsam yoldaş kadın öldürecek! dedi.

Çok geçmeden giyinip yine tepemizde peyda oldu. Dibi kâğıtla sarılmış büsbüyük dosyamı masa altına koyarak:

-İşte, tedbirli ol! O yerde yabancı şirket var. Çalınmasın bari! dedi.

Donut’a bak hele kafası nasıl çalışıyor. Kütük bir an düşündü ve oturdu.

-Dinle bakalım, karnımdan ağlamaya benzer ses geliyor mu?

-Geliyor, dedim gülümseyerek.

-Benimkinden de geliyor. Az önceki şarap sıkıldı, ortağını çağırıyor.

Yirmi altıncısından yine bir taneciğini geçtik. Askı yanına vardık ki kürk şapkam yok! Palto var, atkı var, kürk şapkam yok. Yepyeni sıcacık şapkam! Askı etrafına baktık, bomboş masaların altına kadar aradık, yok! Tamam vesselam!

Koltuktan kalkıp dışarıya çıktık. Kulağım o kadar üşüdü ki birisi fiske vursa kopacak gibi. Az önceki keyfimden eser kalmadı. Üstelik elli adım geçmeden tepesinde LED ışık yanan büfenin karşısından çıktık. Her gün buradan geçip dikkat etmezdik. Batır kütük gibi vücudunu döndürerek:

-Yeter! Şapkanı bulacaklar! İşte polis bulacak! dedi.

Küçücük odadaki masada oturan başkanın görüntüsünü görüp ürktüm. Tölenbay pehlivan onun yanında anaokulu çocuğu gibi. Her omuzuna ikişer adam otursa teker gibi döndürürdü. Yüzü kıpkırmızı. Sakalını tıraş ettiğinde ufak bir iğne batsa en az bir buçuk litre kan akacak gibi.

-Gir! dedi Kütük iteleyerek. Sonra çok beklemeden komisere müracaat etti.

-Yoldaş komiser! Suç meydana geldi. Hırsızlık!

Komiser yorulmuş muydu yoksa uyuyamamış mıydı, bir iç çekti. Masanın yanındaki sandalyeyi gösterdi.

-Eee... dedi gözünden akan yaşları silerek. Eee...

-Komiserim! Batır tam konuşmaya başlayacaktı ki komiser bizim kadar olan elini kaldırdı.

-Kurban kim?

Batır beni ima etti.

-Bu! Yarım saat önce. Komiser oldukça net bir sesle:

-Bir dakika vatandaş! Kurbanın kendisi konuşsun, dedi.

Hepsini anlattım. En baştan... Korkarak... Komiser dikkatlice dinledi. Sonra masanın çekmecesinden kâğıt çıkardı. Gururlanarak:

-O zaman başlayalım! Soyadınız? dedi. Söyledim.

-İsminiz? Söyledim.

-İş yeriniz? Söyledim.

-Cinsiyetiniz? Evet anladım... Vazifeniz? Söyledim

-Ev adresiniz? Söyledim.

-Medeni haliniz? Onu da söyledim.

-Dedeniz Büyük Ekim Devrimi'nden sonra kimdi?

-Bilmiyorum, dedim hayret içinde.

-Niye bilmiyorsunuz?

-O zamanlar ben yoktum.

-Peki. Daha önce sabıkanız oldu mu?

-Yok.

-Yurt dışında akrabalarınız var mı?

-Yok.

-Nasıl bir ödül aldınız? Övünerek:

-Çok almışımıdır. Bugün de aldım. Otuz üç som. Üç aylık ikramiye! dedim. Komiser sinirlenerek:

-Onu sormuyorum. Seçilmiş misiniz? dedi.

-Tabi ki. Yerel komite muhasibiyim.

-Of! Komiser yazmaktan yorulmuştu galiba. Kocaman mendil ile alnını sildi.

-E,e,e ne oldu? dedi gözüme bakarak. Bir baştan anlat.

Hayretle bir ona bir de Batır'a baktım.

-Söyledim ya hepsini! Elindeki kâğıda baktı.

-Vatandaş Bahram Halmirzayev... Yani Halmuradov! Önceki konuştuklarımız boş laf. Bu ise resmi belge! Söylesene kurban Halmirza... Yani Halmuradov, hangi evre?

-Ne maddesi.

-Madde değil evre! Skleroz²⁹ kaçınıcı evrede, dedi komiser.

-Ne sklerozu?

-Skleroz olmadıysanız şapkanızı neden kaybettiniz?

-Kaybetmedi, çaldılar! dedi Batır. Komiser:

-Bir dakika vatandaş! Kurbanın kendisi konuşsun! dedi. Sonra bir süre düşündü.

-Tamam, hangi kafeye gittiniz?

-İşte şurada, dedim mırıldanarak. Elli adım ilerideki...

²⁹ Beyine mesaj gönderen sinirlerdeki tahribat hastalığı.

-Adı var mı o kafenin?

-Rüzgârcık.

-Hangi sokakta bulunuyor?

-İşte şu sokakta. Orada ışığı görünüyor amirim.

Amirim demem hoşuna gitti galiba. Komiser bayağı sakinleşti.

-Ben sokağın adını soruyorum o ışıktan bahsediyor, dedi yakınlıkta. Ne garip insanlar var. Nereye gittiğini kendisi de bilmiyor. Bir de şikâyet ediyor. Evet kafeye girdiniz. Ya sonra?

-Soyunup üstümüzü askıya astık.

-Hangi taraftaki?

-Ne hangi tarafta?

-Askı!

-Köşede, sol tarafta.

-Niye sol tarafta?

-Bilmiyorum.

-Neyden yapılmış?

Hiçbir şey anlamadım.

-Ne neyden yapılmış? Komiser öfkelenerek:

-Askıyı soruyorum. Neyden yapılmış. Ağaç mı demir mi? dedi.

-Demir, dedim vurgulayarak.

-Kaç çengeli vardı?

Buna hiç dikkat etmemiştim.

-Hatırlamıyorum.

-Hatırlamıyormuş... Şapkayı hangi çengele asmıştın?

-Bunu da... Hatırımdan çıkmış sayın amirim, dedim şaşırarak.

Komiser bu sefer de yumuşadı.

-Peki... Ya sonra?

-İşte, yemek yedik.

-Hangi yemek?

-Sosis.

-Kaç porsiyon?

-Ben bir porsiyon bu bir buçuk...

-Arkadaşınızın kendisi cevap verecek. Ne kadar oturdunuz kafede.

-Yaklaşık bir saat.

-Diş hekimine gidiyor musunuz?

-Ne için? dedim hayretler içinde.

-Soruyu ben sorarım kurman Halmirza. Yani Halmuradov! Dişiniz ağrıyor mu?

-Yok, dişim sağlam.

-Dişi sağlam adam sosisi bir saatte yer mi?

-Sıra uzundu, dedim yalan söyleyerek.

-Tamam, sonra ne oldu?

-Sonra giyinmek için kalktığımda bir baktım ki kürk şapkam yok. Komiser hafif iç çekip:

-Peki. Şapkanız nasılsı? dedi.

-İşte, şapka gibi şapka.

-Adı ne o şapkanın. Kubanka³⁰ mı, uşanka³¹ mı? Batır'ın dizinde duran şapkayı göstererek:

-Ona benziyor, dedim.

Komiser yine kâğıda bir şeyler yazdı.

-Ne zaman satın almıştınız?

³⁰ Kafkas bölgesinde takılan şapka türü, papak.

³¹ Kulaklığı olan kürklü Rus şapkası.

Omuz silktim. Gerçekten şapkayı ne zaman aldığımı hatırlamıyordum.

-Yaklaşık üç yıl oldu, dedim tahminde bulunarak.

-Hangi vakit?

-Anlamadım, dedim gözümü oynatarak.

Başkan yüzüme daha dikkatlice baktı.

-Neyi anlamıyorsun? Kışın mı aldın yazın mı?

-Kıştı.

-Saat kaçtaydı?

-Öğlene yakın.

-Daha net.

-On iki buçuk, dedim düşünmeden.

-Hava nasıldı?

-Ne?

-O zaman, yani bundan üç yıl önce, Ocak ayında gündüz saat on ikiyi otuz geçerken şapka satın aldığımda hava nasıldı?

-Hatırlamıyorum, dedim.

Başkan gözlerime önceden de daha dikkatli bakarak.

-Niye hatırlamıyorsun, dedi

-A, bildim! Çok güçlü kar yağıyordu, dedim hatırlayarak.

O bir süre sessiz kaldı.

-İyi, kontrol edelim. Kaç soma almıştınız?

-Şapkamı mı?

-Paltoyu sormuyorum ya! dedi komiser sinirlenerek.

Bu da aklımdan çıkmıştı.

Kırk som! –dedim aklıma ne geldiyse onu söyleyerek.

-Nereden?

-Pazardan.

Komiser iç çekti.

-Mağazalar şapka dolu, bunlar pazara koşuyor. Hangi pazardan?

-Eski şehirde.

-Kimden almıştın.

-Birisinden.

-Net konuş. Kimmiş o şapka satan.

-Ne bileyim.

-İnsanlar çok tuhaf, mal alıyor da kimden aldığını bilmiyor. Şapka satan kişi erkek miydi, kadın mıydı?

-Erkekti, dedim canlanarak.

-Farklı bir işareti var mıydı?

-Neyin?

Komiser öfkesine hâkim olarak:

-Neyin değil kimin! Şapka satıcısından bahsediyorum, dedi.

-Vardı! Başına bir değil üç şapka üst üste koymuştu.

-Şapkayı o adamdan aldığının tanığı var mı?

-Yok! dedim gerçeği söyleyerek.

-Öyle mi? Şimdi görsen tanır mısın? dedi.

-Şapkayı mı?

-Şapka satıcısını, dedi tükenmiş halde. Sonra biraz sakinleşti ve sordu. -Astarı nasıldı?

-Ne?

-Şapkanın astarı nasıldı? Lacivert mi, siyah mı, kırmızı mı?

Öleyim ki şapkayı bu kadar giyip astarına bakmadım.

-Hatırlamıyorum, dedim yılarak.

Komiser iç çekti.

-Tuhaf insanlar var. Giyim giymeyi biliyor da rengine bakmayı bilmiyor. Başka işaretler var mıydı?

-Şapka satıcısının mı?

-Şapkanın!

Yardım bekleyerek Batır'a baktım. "Kütük" oturduğu yerde kımıldayıp:

-Vardı! Sol kulağı daha çarpıktı. Güve ilacının kokusu geliyordu.

Komiser oklava gibi parmağını kaldırarak tehdit etti.

-Sus lütfen vatandaş! Tanık olarak sorduğumda cevap vereceksin. Genelde bir tanık yetmiyor. En az iki tanık gerekiyor dedi ve sonra bana baktı. -Kürkü nasıldı?

Şaşkına döndüğümünden dolayı soruyu iyice anlamadım.

-Niye etrafa bakıyorsun kurban? Nasıl bir kürktü? Vizon mu, astragan³² mı, misk sıçanı mı? diyerek kaşlarını çatı

-Tavşandı!

-Farklı işareti var mıydı?

-Şapkanın mı?

-Tavşanın! Tavşanın rengi nasıldı?

-Griydi.

-Erkek miydi?

-Şapka satıcısı mı?

Komiser boğularak:

-Tavşan! Tavşan erkek miydi yoksa dişi miydi?

Uzun zamandan beri dayanarak oturan "Kütük" yerinden kalktı.

³² Karagül koçlarından elde edilen post çeşidi.

-Hermofrodit! Hermofrodit tavşandı. Bir bacağı topaldı! Bir gözü şaşıydı! dedi el kaldırarak.

-Vatandaş! komiser hemen ayağa kalkıp üstümüze gelmeye başladı ama ada ortasında kaldı. Tabak gibi yüzünün ortasındaki burnu kımıldamış gibi oldu. Havayı bir iki kere kokladı ve galip olmuşçasına gülümsedi.

-Yirmi altı! Yirmi altıncı şarap!

Ağır ağır adım atarak masanın üzerindeki telefonu açtı.

-Alo, ayılma istasyonu mu? Ben dedektif Eşbaev.

Kütük o kadar bağırdı ki oda çınladı.

-Ka-a-a-ç! –Kaç! dedi ve kendini kapıya attı. Ayağımın dibindeki dosyayı alıp ben de peşinden atıldım.

Etrafı tahta kalıpla kaplanmış, depremde sonra tekrar yapılan bir binanın altına ulaşınca rahatladık. Batır kardan gıcırdatarak geçerken:

-Kusura bakma dostum. Kafan üşüdüyse benim şapkamı giysene, dedi

-Kaybol! dedim sinirle.

Eve geldiğimde yengeniz güzel tebessümle beni karşıladı.

-Şapkan nerede?

-Düşmüş! dedim başımın açık olduğunu hatırlamış gibi saçımı tutarak.

-Başınız düşmedi herhâlde?

... Ertesi gün “Donut” her zamanki gibi işe gecikti. Batır ile dünkü komediyi hatırlayıp konuşurken sekreter kız Bulıçka kapıdan girdi. Bana parmağıyla işaret ederek:

-Siz! Patrona! Hemen! dedi.

Kalbim gümbür gümbür atarak girdiğimde patron sinirli halde bekliyordu.

-Dün yine ne yaptınız? dedi kaşlarını çatıp.

Konuşacaktım ki fırsat vermeden o konuşmaya başladı.

-On beş gün hapis yatmak istemiyorsanız bu parayı ödeyin. Elli som! deyip yüzüme bir kâğıt attı. İçenler bunlar sorumlu ben.

İçeri girdiğimde Donut yeni gelmişti. Batır ile beraber ikisi aynı anda:

-Ne oldu? dedi

-Ölüm oldu, dert oldu! Sen bir halta yaramazsın Donut, kafeye götürmeseydin şapkam kaybolmazdı. Şapkam kaybolmasa... dedim bağırarak.

Babür'ün yanağı şişti.

-Şapka mı? Dosyayı açtın mı?

Hiçbir şey anlamadan büyük dosyayı açtım. Bir de ne göreyim değerli şapkam bir kulağı eğilip gülümseyerek yatıyor. Sinirle Donut'un yakasına yapıştım. Şişman yüzü fırından yeni çıkmış ekmek gibi kızarıverdi. Tıkanarak:

-Bırak! Dün başka kimse almasın diye dosyana koymuştum. İyilik de yaramıyor. "Çürük dosya!" dedi.

İşte! Benim de lakabımı öğrenmiş oldunuz.

SONUÇ

Çalışmada Çağdaş Özbek yazarlarından biri olan Ötkir Haşimov'un on altı hikâyesi incelenmiştir. İnceleme yapılırken Goldmann'ın Oluşumsal Yapısalcı Yöntemi'nden yararlanılmıştır. Çalışmamızda kullanılan başlıklar Sedat Veyis Örnek'in Türk Halkbilimi adlı kitabında yer alan tasnife göre sınıflandırılmıştır.

Haşimov 1941-2013 yılları arasında yaşamıştır. Yaşadığı dönem Özbekistan'da hem Sovyetler Birliği hem de bağımsızlık dönemine denk gelmiştir. Daha çok eserlerini 60'lı yıllardan sonra yazan yazar yaşadığı kültürün izlerini hikâyeleştirerek edebiyata kazandırmıştır. Yazar sadece Sovyetler Dönemi'nde değil Bağımsızlık döneminde de birçok eser vermiştir.

Çalışmada yazarın on altı hikâyesi Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Hikâyelerin temel unsurları, içerisinde barındırdığı sosyal temalar ve halk kültürü unsurları incelenmiştir.

Hikâyelerde yer alan kişiler günlük hayatımızda karşımıza çıkabilecek sıradan sade karakterlerdir. Bazı hikâyelerinde ise yazarın gerçek hayatındaki arkadaşları yer almaktadır. Hikâyelerde Taşkent, Leningrad, Kaşkaderya, Surhanderya, Babadağ, Sibiry gibi şehir isimleri kullanılmıştır. Olaylar kırsaldan ziyade şehir ve kasabalarda geçmektedir. Hikâyelerdeki zaman kavramı ise yazarın yaşadığı döneme işaret etmektedir. Hikâyelerde kullanılan dil ve üslup sade, akıcı ve halkın anlayacağı seviyededir. Sanatsal dilden uzak olmasına rağmen yer yer anlatımı zenginleştirici unsurlar olan atasözleri, deyimler ve ikilemelerden yararlanılmıştır.

Yazar hikâyelerinde toplumun sosyal yönünü başarılı bir şekilde işlemiştir. Onun hikâyeleri yaşadığı bölgenin aile ve toplum yapısına ayna tutmaktadır. Bu aynada aşkı, ihaneti, sadakati, saygıyı, kıskançlığı, fedakârlığı kısacası toplumun yaşadığı bütün duyguları görmek mümkündür. Yazar hikâyelerinde annesinin vasiyeti üzerine kız kardeşine sahip çıkan fedakâr bir kadını da bir genç kızı kandırıp eşinin üzerine kuma olarak getiren bir adamı da ömrü boyunca yaşadığı kasabanın bütün insanların yardımına koşan fedakâr kadını da sevmedikleri halde ölüm haberini aldıkları arkadaşlarının arkasından güzel konuşmaya başlayan riyakâr insanları da kısacası toplumun iyisiyle kötüsüyle her kesimini bize gösterir.

Yazarın hikâyelerinde Özbek halk kültürü unsurları sıkça yer bulur. Halkın günlük hayatında kullandığı eşyalar, barındıkları mimari yapı, geçimlerini sağladıkları geçim kaynakları gözümüze çarpmaktadır. Özbek mimarisinde karşımıza çıkan avluyu hikâyelerde sık sık görmekteyiz. Özbek kültürüne ait yemekler, bu yemeklerin yapıldığı özel günlerler hikâyelerde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yazar Özbeklerin milli kıyafetlerine de sıkça yer vermiştir. Bunlardan *doppi* ve *çapan* dikkat çeken kıyafetlerdendir. Kıyafetler hikâyelerden anladığımız kadarıyla gününe ve ortamına göre değişiklik göstermektedir. Düğünlerde giyilen kıyafetler ile taziye evlerinde giyilen kıyafetler farklılık göstermektedir. Toplumun kültürünü yansıtan halk ve dinî inanışlar da hikâyelerde karşımıza çıkan unsurlardandır. Halk inanışı olarak tütsü ve üzerlik gibi inanışlar yer alırken, dinî inanış olarak halkın kabul ettiği din İslam dinî olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar her ne kadar sade bir dil kullansa da anlatıma zenginlik katmak için atasözleri, ikilemeler ve deyimlerden yararlanmışır.

Sonuç olarak Haşimov'un incelemesini yaptığımız hikâyelerinde Özbek toplumunun II. Dünya Savaşı sonrasında bağımsız Özbekistan'a sosyo-kültürel yapısını net biçimde görmek mümkündür. Haşimov'un on altı hikâyesi Türkiye Türkçesine aktarılmış ve yukarıdaki başlıklar altında incelemesi yapılmıştır

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, S. (2001). *Elçin Efendiyev'in Romanları Üzerine Bir Çalışma -Oluşumsal Yapısalcı Bir İnceleme-* (Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Adıgüzel, S. (2013). *Modern Azerbaycan Edebiyatında Dede Korkut*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2022). *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Baydemir, Hüseyin. (2009). “Özbekistan’da Ölüm Adetleri”. *Journal of Turkish Studies*, 4 (8), 662-683.
- Baydemir, Hüseyin. (1988). *Rüstem Han Destanı (Metin-İnceleme)*, (Yüksek Lisans), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baydemir, Hüseyin. (2009). “Özbekistan’da İskender, Zülkarneyn, Lokman Hekim ve Hatem Tay ile İlgili Halk Anlatıları”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 41, 109-130.
- Baydemir, Hüseyin. (2011). “Özbek Koğırçak (Kukla) Tiyatrosu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (17), 63-74.
- Baydemir, Hüseyin. (2011). “Özbekistan’da Geleneksel Tiyatronun Bir Şubesi: Maskarabazlık ve Kızıkçılık”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1*, 763-777.
- Baydemir, Hüseyin. (2011). *Özbek Efsaneleri*, Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Baydemir, Hüseyin. (2013). *Özbek Halk Masalları*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Baydemir, Hüseyin. (2016). “Askıya Şekilleri ve Benzer Türlerle Mukayesesi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (56), 903-921.

- Coşar, A. M. (1999). “Trabzon’da Kullanılan Lakaplar Üzerine Bir Derleme”. *Türk Dili araştırmaları Yıllığı*, 47 (1999), 26-40.
- Çağbayır, Y. (2017). *Ötüken Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çetin, N. (2017). *Türk Romanı Tahlilleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetin, N. (2021). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetin, N. (2022). *Türk Hikâyesi Tahlilleri*. Ankara: Korkut Yayınları.
- Demir, T. (2006). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Yayınları.
- Dıykanbayeva, M. (2017). *İlk Kırgız Romanı Üzerine Oluşumsal Yapısalcı Bir İnceleme*. Konya: Kömen Yayınları.
- Ekici, F. (2022). “Möhemmet Mehdiyev’in Frontoviklar Adlı Romanı Üzerine Oluşumsal Yapısalcı Bir İnceleme”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 4, 86-108.
- Emeksiz, A. (2012). “Türk Halk Kültüründe Üzerlik”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 28, 229-242.
- Ergül, S. (2022). *Özbekistan ve Özbekistan’daki İslami Hareketler*. İstanbul: Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi.
- Fevzi, F. (2013). *Afganistan’ın Maymana Şehrinde Yaşayan Özbek Türklerinin Folkloru*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Goldmann, L. (1976). *Diyaletik Araştırmalar*. (Çev.: Afşar Timuçin-Fusun Aynukna). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Gökçe, G. T. (2014). *Özbek Yazar Ötkir Haşimov’dan Seçme Hikâyeler*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Göker, G. (2010). “Sınıfsal Farklılıklar Bağlamında Aseptik Mekânların Temsili: Konut Reklamları Örneği”. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (13), 67-92.
- Khamrabaeva, L. (2020). “Özbek Türklerinin Milli Geleneklerine Genel Bakış”. *Akademik Bakış Dergisi*, 319-341.
- Kıral, E. (2018). “Kayıp Giden Bir Değer: Saygı”. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5, (1), 4-10.

- Memiş, G. (2023). “Avrupalı Seyyahların İzlemleriyle 19. Yüzyılda Batı Türkistan’da Türk Misafırperverliğı”. *Türk Tarihî Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 64-83.
- Oyghagh, K. (2019). *Afganistan’ın Tahhar Şehrinde Yaşayan Özbek Türklerinin Folkloru*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Rasulova, Z. (2021). “Özbeklerde Görücü Usulü Evlenme: Geçmiş ve Bugünü”. *Genel Türk Tarihî Araştırmaları Dergisi*, 3 (6), 409-426.
- Sezen, L. (2005). “Türkiye’de Evlenme Biçimleri”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 27, 185- 195.
- Talas, M. (2005). “Tarihi Süreçte Türk Beslenme Kültürü ve Mehmet Eröz’e Göre Türk Yemekleri”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 273-283.
- Tekin, M. (2001). *Roman Sanatı*. Ankara: Ötüken Yayınları.
- Tuychibaev, S. (2023). “Özbeklerde Ölüm Ritüelleri”. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 18, 208-221.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Türkçe Sözlük* (12. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dünyası Vakfı. (2016). *Özbekçe Türkçe Sözlük*. İstanbul: Türk Dünyası Vakfı.
- Üşenmez, E. (2013). *Yeni Özbek Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Üşenmez, E. (2016). *Özbekçe Türkçe Sözlük*. İstanbul: Türk Dünyası Vakfı.

DİZİN

A

- Adıgüzel, S.....203
 Ak Bulut Apak Bulut .. 8, 17, 24, 28, 41,
 44, 47, 54, 56, 70, 73, 82, 86
 Aktaş, Ş.203
 anlatım teknikleri VIII
 Atınayı..... 14, 15, 21, 27, 38, 39, 47, 61,
 67, 69, 78, 81, 82, 83, 85, 89, 171,
 172, 173, 174, 175, 180, 181, 182,
 184, 187
Azad Şerefiddinov 12, 13, 49, 148, 150
 Aziz Mahkamov 11, 12, 20, 25, 148

B

- Baht9, 17, 24, 29, 45, 48, 51, 57, 62, 68,
 70, 71, 73, 74, 85, 87, 88
 bel bağı.....79
Ben Dedem ve Renkli Televizyon 19, 25,
 32, 42, 44, 63, 85
 Bir Güldürün 13, 20, 26, 35, 44, 49

Ç

- Çağbayır, Y.204
 çapan 79, 202
 Çetin, N.....204
 Çetin, N.204
Çince Yöntem 20, 26, 35, 44, 49, 84

D

- Defnetme89
 Dıykanbayeva.....3, 49, 52, 204
 Dıykanbayeva, M.204
 Dilefruz..8, 9, 17, 28, 29, 47, 48, 49, 54,
 56, 70, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101,
 102, 103, 104
 Din81, 82
 Diyalog3
 doppi.....79, 98, 187, 202

E

- Ekici.....2, 204
 Enver ...9, 10, 18, 30, 31, 55, 57, 67, 69,
 74, 87, 114, 115, 116, 117, 118, 119,
 121, 122
 Ergeş 8, 9, 17, 24, 28, 29, 54, 56, 70, 73,
 97, 98, 100, 101, 102
 Erkin ..13, 14, 20, 21, 26, 35, 36, 37, 52,
 54, 55, 56, 57, 76, 150, 151, 152, 153,
 154, 156, 157, 161, 162, 164
 Erkin Vahidov ..13, 20, 35, 36, 151, 153
 Eşek Şakası....10, 18, 24, 31, 44, 64, 74,
 78, 86

G

gassal 90
 Gök Tanrı 81
 Gökten Düşen Para.... 10, 19, 25, 33, 42,
 44, 50, 60, 69, 71, 75, 77, 84

H

Hacı . 15, 16, 22, 27, 39, 63, 64, 82, 188,
 189, 190
 Halide 14, 21, 26, 36, 37, 52, 54, 55, 56,
 57, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160,
 161, 162, 163, 164
 halk kültürü VIII
 Hayallere Tutsak Olurum 13, 21, 26, 36,
 41, 44, 50, 52, 54, 55, 56, 57, 76
 Hurşide 9, 10, 18, 24, 30, 31, 55, 57, 58,
 59, 67, 69, 73, 74, 84, 87, 88, 110,
 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117,
 118, 119, 120, 121, 122
 Hüseyin Baydemir
 Baydemir, Hüseyin 203

İ

İskender Vahaboviç..... 14, 15, 70, 174,
 175, 176, 180, 182
 İsmail GaspıralıVII

K

Kırgız..... 204
 Kişiler..... 3, 8

konuk odası.....84
 Kürk Şapka16, 22, 27, 40, 46, 74, 80,
 86

L

Leitmotiv3

M

misafirhane84
 Münire .9, 17, 24, 29, 30, 45, 48, 51, 57,
 62, 68, 70, 73, 74, 88, 105, 106, 107,
 108, 109, 110
 mürdeşoy90

N

Nuriddin Babahacıyev12, 49, 148

Ö

Öldü Aziz Oldu ...11, 20, 25, 33, 75, 76,
 77, 88, 90
 ölümlük.....89
 Ömür Sevdası ..9, 18, 24, 30, 42, 55, 57,
 58, 67, 69, 73, 74, 84, 87
 Ötkir Haşimov VII, VIII, 4, 5, 17, 24,
 40, 41, 54, 55, 57, 60, 61, 66, 201,
 204
 Özbek.....203
 Özbekistan.....203

Özbekler .. 14, 21, 27, 38, 43, 47, 51, 58,
61, 67, 69, 76, 78, 79, 80, 82, 83, 84,
85, 89

R

Ravşan10, 18, 25, 31, 32, 44, 64, 74, 78,
86, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128,
129, 130, 131, 132
Roman 204, 205

S

Savaşın Son Kurbanı . 14, 21, 27, 37, 58,
68, 71, 73, 77, 79, 82
Saygı..... 204
Serseri..... 12, 20, 25, 34, 44, 49, 59, 76
Sübütay Dolimov 12, 49, 148

Ş

Şaikram ... 14, 21, 27, 37, 38, 58, 71, 73,
82, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171
Şefkatli Çıracak 12, 20, 26, 35, 49, 52
Şişe Hacı..... 82

T

Tasvir..... 3

TDK...54, 56, 62, 64, 67, 68, 73, 74, 75,
76, 77, 82

Tekin, M205

Tekin, M.205

ton.....90, 143, 189

Tursunbay 10, 19, 31, 32, 44, 64, 78, 86,
123, 124, 125, 126, 127, 128, 129,
130, 131, 132

Türk204, 205, 209

Türk Dil Kurumu.....205

Ü

Ümerali Narmetov12, 49, 148
üzerlik.....80, 81, 182, 202

Y

yuvuyçi89

Z

Zakircan.....9, 18, 29, 51, 57, 62, 70, 73,
74, 87, 107, 108, 109

Zaman3

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ahmet YAVUZ
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Yüksek Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	